Serbestî

Siyasi Fikir Dergisi

Sayı: 24 • Bahar 2006 • 7.5-YTL.

DİĞER BAKIŞ

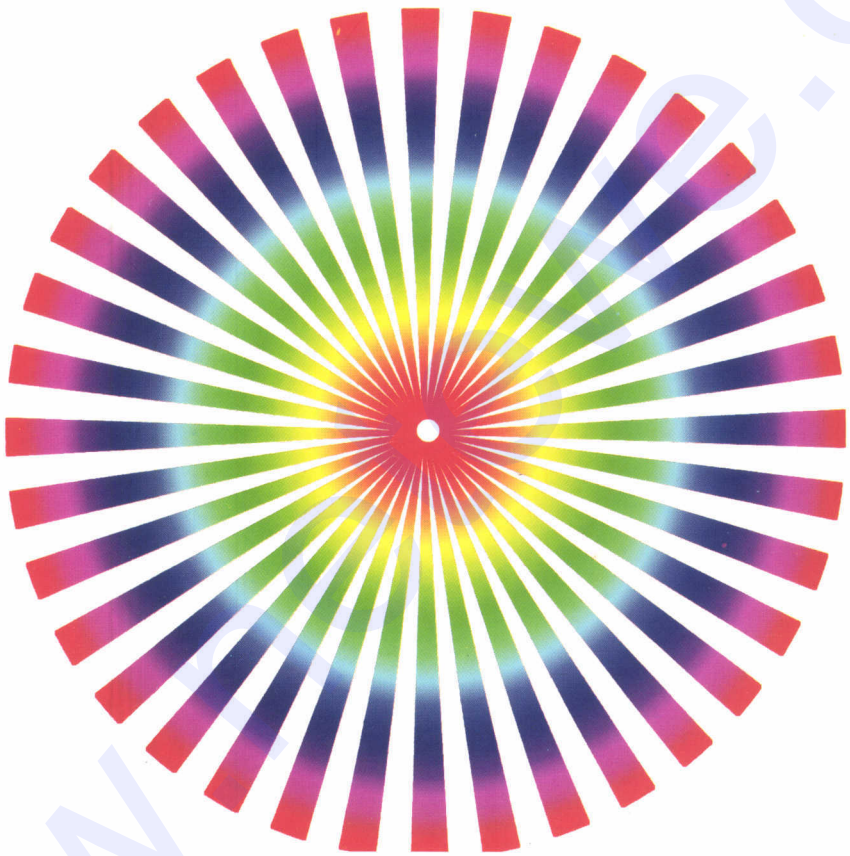

• Cengiz Çandar • Kürşat Bumin

• Murat Belge • Oya Baydar

* * *

• Şerafettin Elçi • Abdullah Kıran

• Manuel Martorell • Ephrem-Isa Yousif

• Yuri Nabiyev • Mustafa Aydoğan

• Ahmet Alim

Saddam'ın Yanılgıları **K. Woods, J. Lacey, W. Murray**

www.serbesti.com

İÇİNDEKİLER 1

Editörden 2

Türkiye'nin Gidişatını Kestirmek Kolay Değil **Cengiz Çandar** 4

Çok Kültürlülük Çerçevesinde Yeni Politik Kavramlar ve Pratikler Oluşturmak Gerek **Kürşat Bumin** 14

Koca Toplumlar Olarak Kürt Meselesini Çözemiyor, Çaresiz Kalıyoruz Bu Kanıma Dokunuyor! **Murat Belge** 19

Birbirimizi İyi Anlamak ve Düşmanlıkları Aramamak Lâzım **Oya Baydar** 28

Kürtlerin Öncülüğü Türklerin de Hayrınadır **Şerafettin Elçi** 36

Kürt-Amerikan İlişkileri - I - **Abdullah Kıran** 42

İspanya: Ulusların Ulusu **Manuel Martorell** 55

25 Yıl Sonra Irak'a Dönüş Gezi Notları **Ephrem-Isa Yousif** 58

Regnum: "Kürt Devleti İhtimali" **Yuri Nabiyev** 63

12 Mart 2006'da Washington'da Yapılan Suriye'de Demokrasi ve Özgürlük Adlı Kürt Toplantısının Nihai Açıklaması 70

Yanılgılar: İçeriden Manzara **Kevin Woods, James Lacey, Williamson Murray** 71

Sözcükleriydi Gecede Işıyıp Bize Yol Gösteren **Mustafa Aydoğan** 85

Atom Bombası ve Nükleer Silahlar **Ahmet Alim** 87

English Summary 95

İki Aylık Yerel Dergi
Bahar 2006

Serbestî

Kurucu: Ahmet Zeki Okçuoğlu; **Doz Basım ve Yayıncılık Ltd. Şti. Adına Sahibi ve Yazışleri Müdürü:** Ali Rıza Vural; **Genel Yayın Yönetmeni:** Mehmet Sanrı; **Yayın Kurulu:** A. Zeki Okçuoğlu, A. Rıza Vural, Köroğlu Karaaslan, Halis Çanakçı, Ümit Fırat; **Mizampaj:** Doz Yayınları; **Baskı:** Can Matbaası; **Abone Koşulları Yurtiçi:** 90 Milyon Tl. (1 yıl); **Avrupa:** 10 Euro, 60 Euro (6 Ay), 120 Euro (1 yıl), **Amerika:** 10$, 60$ (6 ay), 120$ (1 yıl); **Posta Çeki Hesap No:** 105 10 90; **Banka Hesap No:** İş Bankası Beyoğlu Şubesi 1011 304210 142 07 94; **Adres:** Taksim Cd. 71/5-80090 Taksim-İstanbul; **E-mail:** dozyayinlari@yahoo.com - **Tel.** (0212) 297 25 05 - **Fax:** (0212) 297 13 73. Dergide yayınlanan makalelerden yazarı sorumludur. Makaleler, yayınlanmasa da yazarına iade edilmez.

www.netewe.com

Editörden

"Diğer" Bakış

Bu sayımızın kapak konusunu "Diğer Bakış" yaptık. Burada, 'diğer' bakışı, asla "öteki"nin bakışı anlamında kullanmadığımızı öncelikle belirtmekte yarar var. Kürt veya Kürdistan meselesini irdelerken, bu meselenin kendi özgül faktörleriyle birlikte, gerek Türkiye, gerek bölge devletleri ve gerekse dünya bağlamındaki yerinin ne olduğunu doğru anlamak bakımından değişik bakış açılarının elzem olduğuna inanıyoruz. Bu bağlamda, her birinin kendi alanında entelektüel bir zenginliğe ve birikime sahip olduğuna ve dolayısıyla konu hakkındaki görüşlerinin yararlı olacağına inandığımız **Oya Baydar**, **Murat Belge, Kürşat Bumin ve Cengiz Çandar** ile birer söyleşi yaptık. Söyleşilerde Türkiye'nin gidişatını, Türkiye ve Kürdistan'da "terör tekniği"yle yeniden yaratılmakta olan gergin ortamı, güney sınırlarına yapılan askeri yığınağı, AB'yi, ABD'yi ve dünya gündeminden hiç düşmeyen enerji nakil hatlarını ve biraz da "milliyetçiliği" konuştuk.

Cengiz Çandar "*Türkiye'nin Gidişatını Kestirmek Kolay Değil*" başlığıyla verdiğimiz söyleşisinde, Türkiye'nin AB perspektiflerinin sislenmiş vaziyette olduğuna işaret ederken, bunun sadece Türkiye'nin tutumundan kaynaklanmadığını, tüm dünyada "güvenlik politikaları"nın öne çıktığını ve bu güvenlik politikaları çerçevesinde AB'nin Ortadoğu'da denklem dışı kaldığını, Irak Kürdistanı'nın sınırlarına yapılan askeri yığınağın hem güney Kürtlerine, hem Amerika'ya hem de Erdoğan hükümetine aynı anda kendiliğinden birer mesaj verdiğini farklı bağlamlarıyla detaylarla anlatıyor. Çandar, -"eski bir devrimci" olduğu için- Kürt mücadelesine ilişkin olarak da, pes etmenin, yalvarıp - yakarmanın bir anlamının olmadığını; "objektif şartların" politik imkân ve araçlarıyla mücadele etmek gerektiğini ve bunda kullanılacak yöntemin, dünyanın karşı olduğu "terör ve şiddetten" uzak olması gerektiğine işaret ediyor ve Abdullah Öcalan'ın profili hakkında çarpıcı açıklamalarda bulunuyor.

Murat Belge ile yaptığımız söyleşinin başlığı ise, kendisinin bir ifadesi olan "*Koca Toplumlar Olarak Kürt Meselesini Çözemiyor Çaresiz Kalıyoruz; Bu, Kanıma Dokunuyor*" şeklindedir. Militarist yaklaşımlara karşı eleştirel yazılarıyla da dikkatleri üzerinde toplayan ve bir düşünce insanı olan Murat Belge, Türk devletinin militarist zihniyetini o güzel ve anlaşılır üslubuyla görünür kılıyor ve temel konularda topun her zaman askerlerde olduğunu belirterek, asıl sivillerin veya sivil yönetimin üzerine düşeni yapmadığını ve dolayısıyla koca toplumlar olarak Kürt meselesini çözemeyişlerinin çaresizliği içinde kalındığına dikkat çekiyor; askerin kapalı bir kutu olduğunu sivillerin ise ne düşündüğünü söylemediği yönündeki noktaları gözler önüne seriyor. Bu söyleşi de Belge, devletin her alanda Kürtlerin önünü tıkadığına işaret ederken, Abdullah Öcalan'ın İmralı'daki 'konumu'nu da çok tuhaf buluyor; AB çatısı ile Türkiye'nin diğer olası 'tercihleri'yle ilgili de önemli tespitlerde bulunuyor.

Egemenlik ve iktidar ilişkisinden ziyade daha çok, özgürlük, adalet ve toplum idealleri bağlamında Kürt meselesine bakan Kürşat Bumin de, 'Kürt cephesinde', Kürt hareketinin yeni bir söylemle ortaya çıkması gerektiği hususundaki düşüncelerini kapsamlı bir şekilde, açıklıyor. "*Çok Kültürlülük Çerçevesinde Yeni Politik Kavramlar ve Pratikler Oluşturmak Gerek*" di-

yor. Bumin, sol-Stalinist anlayışın Kürt siyasetinde nasıl bir 'söylem bozukluğu'na yol açtığını da somut örneklerle anlatıyor.

Oya Baydar ile de "ezen milliyetçilik ile ezilen milliyetçilik" konusunda çok "sıkı" bir söyleşi yaptığımızı düşünüyorum. Kürt meselesiyle gerçek anlamda 12 Eylül askeri darbesinden sonra tanıştığını ve kendi ifadesiyle "yüreğinden hissettiğini" belirten roman yazarı ve sivil aktivist Oya Baydar, Türk solunun derli-toplu bir Kürt politikasının bulunmadığını söylüyor. Baydar'a göre de Türkiye'nin AB projesi de bir duraklama sürecine girmiştir.

Yukarıda adlarını andığımız her dört yazarın da kanaati Türkiye'nin gittikçe "güvensiz bir ortama" girdiği yönündedir. Öte yandan **Şerafettin Elçi** ise, Kürt meselesinin geleceği konusunda **Arif Zerevan**'ın kendisiyle yaptığı bir söyleşi de çok farklı ve iyimser projeksiyonlar sunuyor.

***

Bu sayıda okurlarımız için bilgilendirici olduğuna inandığımız diğer bir yazı da, İspanya'nın uluslar meselesiyle ilgili İspanyol tarihçi-yazar **Manuel Martorell**'in "*İspanya: Ulusların Ulusu*" adlı yazısıdır. Bu yazı daha çok bugünkü 'İspanya uluslarının' arka planını ele alıyor ve bir bakıma konuya giriş niteliğindedir. Sevgili İrfan Güler arkadaşımızın çevirisini üstlendiği yazarın, Galisya, Katalonya ve Bask Ülkesi'nin özerk modellerini ve statülerinin çözüm dinamiklerine ilişkin incelemelerini, Serbestî'nin ilerdeki sayılarında da vermeye devam edeceğiz.

Öte yandan Kürt-Amerikan ilişkilerin tarihi seyrini, şimdiki durumu ve geleceğe ilişkin projeksiyonlarını merak ediyorsanız **Abdullah Kıran**'ın bu sayıda irdelemesine başladığı"*ABD - Kürt İlişkileri* " başlıklı çalışmasını takip etmenizi öneriyoruz.

Mezopotamya'nın eski medeniyetleri konusunda uzman olan **Ephrem-İsa Yousıf**, Güney Kürdistan'daki izlenimlerini konu alan "*25 yıl Sonra Irak'a Dönüş-Gezi Notları*" adlı yazısı, oradaki değişime ilişkin çarpıcı gözlemleri içeriyor. İran-Amerika ilişkilerinin nükleer silah üretimi ekseninde gittikçe gerginleştiği şu saralarda, **Ahmet Alim'in** "*Atom Bombası ve Nükleer Silahlar* " adlı makalesinin okurlarımız için yaralı olacağını umuyoruz

Bu arada Irak'ın devrik diktatörü Saddam Hüseyin'in, yargılandığı Irak özel mahkemesinde idam cezası talebiyle yargılanmasına devam edilmektedir... Kuşkusuz ki, her şeyden önce kendisinin kurduğu tiranlık, ona böyle bir son hazırladı.

Saddam'ın bu tiranlığı nasıl yönettiği ve içerden ne tür 'hatalar' yaptığını, hangi yanılsamalarla yaşadığını ABD Dış-ilişkiler Komisyonu tarafından yayınlanan *Foreign Affairs* dergisinin Mayıs/Haziran 2006 sayısında, konunun üç uzmanı **Kevin Woods** (savunma analisti), **James Lacey** (askeri analist), **Williamson Murray** (tarih profesörü) tarafından gözler önün seriliyor.

Üç uzmanın birlikte yazdığı çalışmanın başlığı "*Yanılgılar: İçerden Manzara*"dır. Uzmanlar, yalnızca Irak'a yapılan müdahale sırasında ele geçirilen belgeleri incelemekle yetinmemiş, aynı zamanda yakalanan yüksek düzeydeki Baas Partisi yetkilileriyle de tek tek görüşmüşlerde bulunmuşlar, en yakınındaki adamlarına bile güvenmeyen bir diktatörün zaman zaman gördüğü rüyalar doğrultusunda hareket ederek kendi sonunu nasıl hazırladığını, insanı hayrete düşüren tanıklık ve belgelerle anlatıyorlar. Saddam'ın son anına kadar güvendikleri ise BM Güvenlik Konseyinin iki daimi üyesi olan Rusya ve Fransa'nın Irak'taki çıkarlarıdır. Saddam, söz konusu iki ülkenin, Amerikan müdahalesini engelleyeceğini sanmaktadır. Ancak Bağdat düştükten sonra, "rüya aleminden" uyanır ve kaçınılmaz sonun yaklaştığını görür.

Tüm diktatörlükler için ibret verici derslerle dolu olan bu yazıdan, aynı yolda gidenlerin dersler çıkarması dileğiyle...

Bir sonraki sayıda buluşmak üzere esen kalın.

Mehmet Sanrı

www.nefwa.com

Türkiye'nin Gidişatını Kestirmek Kolay Değil

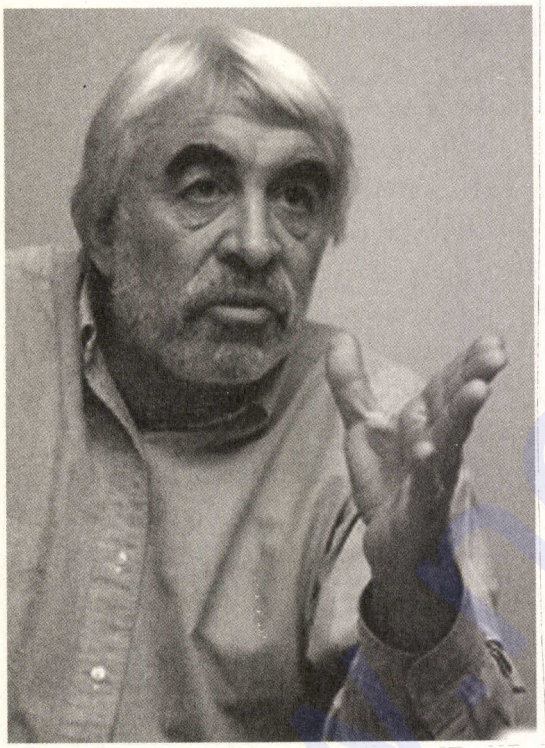

CENGİZ ÇANDAR*: Bölgeyi ve dünyayı yakından takip eden, Washington, Brüksel, Beyrut, Şam ve Tahran'ın siyasi ve diplomatik "kulislerini" en iyi bilen, Türkiye'deki siyasi durumu dünya konjonktürünün içinde fotoğraflayabilen bir gazeteci ve yazar. Öte yandan kendi deyimiyle Kürtlerden yana olduğu için ABD'nin Irak müdahalesini destekledi. Hatırlanacağı gibi, Mart 1991' de Kürdistan Demokrat Partisi lideri Mesud Barzani, Kürdistan Yurtseverler Birliği lideri Celal Talabani ve Türkiye Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ı bir araya getiren, bu üçlünün görüşmesini sağlayan köprüydü. 1999'da ünlü "Andıç" skandalı patladığında işine ilk son verilen gazetecilerden birisi. Cengiz Çandar'la Türkiye'nin "gidişatını", Irak Kürdistanı'nın sınırlarına dayanmış Türk ordusunu, AB ve ABD'nin "enerji nakil hatlarına" ilişkin kaygılarını ve bu genel fotoğraf içinde Kürtlerin durumunu konuştuk; derinlemesine "bir ufuk turu" yaptık...

Serbestî: *Türkiye'de 'devletin asıl sahipleri' ile hükümet arasında birbirini 'öteleyen' ve gerilimi tırmandıran söylemler var; Danıştay saldırısıyla bu gerilim daha da yükseldi. Bu bağlamda, klasik bir soru; Türkiye nereye gidiyor?*

Cengiz Çandar: Bu döneme ilişkin işaretler pek iç açıcı değil. Türkiye'nin nereye nasıl gideceğini kestirmek de çok kolay değil. 28 Şubat'a benzer bir sürecin sinyalleri alınıyor. Bu, beklenmeyen bir durum da değil asılında, epey bir zamandır özellikle Cumhurbaşkanlığı seçimine endeksli olarak, Türkiye'de bazı tertiplerin sahneye konulacağı Başbakan Tayip Erdoğan'ın kendisini veya kendisine benzer bir şahsiyetin, cumhurbaşkanlığı makamına tırmanmasının engellenmek isteneceği, bunun için de, hükümeti güçten düşürecek bir istikrasız ortama ülkenin itilebileceği yönündeki tahminler yapılıyordu. Bunun şeklinin ne olacağını bilmek elbette mümkün değildi, Danıştay saldırısıyla ne tür şekiller alacağını da görmeye başladık; Türkiye'de olan bu.

Aslında şöyle de söylemek mümkün: AK Parti iktidarıyla birlikte, dönemsel olarak da Türkiye hızlı bir şekilde AB üyelik rotasına

* Bugün Gazetesi Yazarı

girmişti. Fakat son bir yıl içindeki gelişmeler, bu rotanın aksaması ve sapması görüntülerini de beraberinde getirdi. Tabii, bu olup bitenleri, bir de uluslararası çerçeve içinde bir yere yerleştirmek gerekiyor.

Tabii bu işin diğer kötü bir yönü, Amerika-İran geriliminin ortasında güvenlik politikalarının birdenbire ön alması, gündemin önüne güvenlik doğrultulu politikaların gelmesi oluyor ki, güvenlik politikası söz konusu olduğunda zaten asker, kendiliğinden öne çıkıyor! Bu arada hükümetin de birçok konuda, özellikle dış politikadaki acemilikleri, zaafları da devreye girince,

AB Denklem Dışı

Serbestî: *Bir kaça gün önce Amerika'dan geldiniz, Amerika'ya gitmeden kısa bir süre önce İran'a gitmiştiniz; Türkiye'nin bu 'iki uç' arasındaki durumuna bir göz atmak gerekiyor.*

Cengiz Çandar: Daha önce Irak'a da gitmiştim, yakın zamanda bir ara İsrail'e de gittim... Paris'e de gittik! Yani uluslar arası fotoğrafı da görmek lazım ve olan biteni sadece Türkiye'nin kendi iç iktidar mücadelesi dinamiklerinin ötesinde de kavrayıp yerli yerine oturtmak gerekiyor.

Tabii yalnız bölgedeki değil dünya gündemindeki en önemli hadise, bir süredir Amerika-İran sürtüşmesi ve bunun güzergâhı. Türkiye Irak tecrübesinden sonra bir anda mevcut iktidarın en önemli meşruiyet dayanağı olabilecek dış güç Amerika ile hemen yanı başındaki büyük komşusu İran arasında çok ciddi bir gerilimin içine girmiş durumda. Tüm bunlar olurken Avrupa denklem dışı; Avrupa'nın bir etkisi, uluslararası politika üzerinde pek bir etkisi yok; Ortadoğu üzerinde hiç yok.

Bir anlamda AB, 2004–2005 itibariyle 25 üyeye çıkmasının, genişleme sürecinin sindirim krizine tutulmuş vaziyette. O genişleme ve büyümeyi tam sindirememiş durumundayken Türkiye'nin üyelik sürecinde, tam üyelik müzakerelerine başlaması durumuyla yüz yüze kaldı. Öyle bir zamanlamaya geldi ki, AB üyesi iki önemli ülke Fransa ve Hollanda AB Anayasasını reddettiler; AB Anayasası suya düştü.

Türkiye'nin AB Perspektifleri Sislenmiş Vaziyette

Dolayısıyla AB şu anda kendi içine dönmüş; kendini yeniden tanımlamak ve sindirim sorunlarını halletmek zorunda. Bir yandan da Türkiye'nin tam üyeliğine yandaş gözüken iktidar merkezleri, bir başka deyimle Tayip Erdoğan hükümetini kollayan merkezler birbiri ardına sahneyi terk ediyorlar. Önce Almanya'da Gerhard Schröder gitti arkasından İtalyan'dan Berlusconi iktidarı gitti; Yunanistan'da daha önce Türkiye'yi AB'ye doğru çekmekte rol oynayan Simitis-Papandreu ortadan çekildi. Türkiye'nin en önemli dayanak noktası olabilecek İngiltere'deki Tony Blair de kendi iç sorunlarına doğru yüzünü çevirmiş vaziyette. Tüm bunlardan hareketle söylemek istediğim şu ki, Türkiye'nin AB perspektifleri de biraz 'sislenmiş' durumda. Orada (AB'de) sisli bir ortam var ve bu sadece Türkiye'den kaynaklanan nedenlerden değil, objektif durumdan, AB'nin kendi nedenlerinden de kaynaklanan puslu-sisli bir ortam söz konusu. Bu da, Türkiye'de demokratik yeniden yapılanmayı ve demokratik süreci de sıkıntıya sokuyor. Onun Türkiye'ye izdüşümü de, Türkiye'de artık daha eski rollerini oynaması umulmayan, beklenmeyen veya istenmeyen güçlerin tekrar sahne alması şekline dönüşüyor. Dolayısıyla askeri otoritenin tekrar siyasi sürece ağırlıklı bir şekilde girmeye başlaması, biraz da bu uluslararası iklimin, yani geniş denklemede AB'nin durumuyla ilgili.

Tabii bu işin diğer kötü bir yönü, Amerika-İran geriliminin ortasında güvenlik politikalarının birdenbire ön alması, gündemin önüne güvenlik doğrultulu politikaların gelmesi oluyor ki, güvenlik politikası söz konusu olduğunda zaten asker, kendiliğinden öne çıkıyor! Bu arada hükümetin de birçok konuda, özellikle dış politikadaki acemilikleri, zaafları da devreye girince, şimdi içinde yaşadığımız tablonun tonları renkleri daha net gözüküyor.

Serbestî: *Türkiye'nin içine dönük baktığımızda, yapısal anlamda, AK Parti hükümeti ile Kemalist kurumların arasında bir çelişkiden, çatışmadan söz edebilir miyiz?*

Cengiz Çandar: Kemalist kurumlarla AK Parti arasındaki çelişki, zaten Türkiye'nin siyasi oluşumunda içselleşmiş bir çelişki ve bu zaten var. Bu, şimdi daha belirgin bir hale geliyor ve AK parti en güçlü olduğu zaman, büyük bir halk iradesiyle seçimden muzaffer çıktı. AK Parti 2002 Kasımında bu rüzgârla geldi ve uluslararası iklim de çok müsaitti. Birincisi ABD Irak'ta savaşa hazırlanıyordu; dolayısıy-

www.netewp.com

la Irak'ta savaşa doğru giden bütün İslam dünyasına –bir de unutmayalım 11 Eylül sonrası dünyada yaşıyoruz- önerebileceği, sunabileceği veya referans gösterebileceği iktidar modelini Türkiye'de AK Parti temsil ettiği için ve AK Parti de dünyadaki tek süper güçten aldığı bir dış meşruiyetin avantajına sahipti. İkincisi büyük bir AB ivmesini de harekete geçirdi. Tüm bunlar işlerin iyi gittiği dönemlerdi. Fakat son bir yıl içinde bu iklimin yerine, hem uluslararası planda, hem bölgesel planda, hem de ülke içinde farklı bir iklime girdik. Bir de aradan üç buçuk sene zaman geçti ve bir iktidar yıpranması da yaşandı. Dolayısıyla zaten içselleşmiş durumunda olan bu çelişki, daha belirgin bir şekilde ve hükümet aleyhine olan bazı devlet kurumlarının tekrar mevzi kazanması, geri çekildikleri veya terk ettikleri mevzilere geri dönmeye başlamaları görüntüsünü beraberinde getirdi. Bu durum, Türkiye'de bir sürü sancıya veya krize neden oluyor.

Türkiye-Amerika ilişkilerine baktığımız zaman, arada bir sapıyor, Amerikalıları rahatsız ediyor, sinirlendiriyor olsa da, AK Parti her şeye rağmen, Amerika'yla ilişkilerini belli bir esneklik marjını tutturuyor ve askeri ya da asker sivil Ankara bürokrasisinin sunacağı "laik alternatifin" anti-Amerikanizminden daha farklı. Dolayısıyla Amerika, Tayip Erdoğan hükümetinin belli sınırlar içine çekilmesine yeşil ışık yakabilir.

Serbestî: *Sizce bu yeni uluslararası durumda Türkiye'de "Kemalist-asker" bir hükümetin işbaşına gelmesi için uygun mu?*

Cengiz Çandar: Tam değil. Bir kere doğrudan askeri müdahale ABD tarafından da benimsenen bir Türkiye fotoğrafı değil. Çünkü Soğuk Savaş döneminde değiliz. O dönemde ABD destekli askeri darbeler, Sovyet nüfuzuna karşı NATO sistemini sağlama almak açısından öngörülebiliyordu. 1967'de Yunanistan'daki Albaylar Cuntasının arkasında, 1953'te İran'da Musaddık'ın devrilmesinde, Türkiye'de değişik aralıklarla gelen darbelere yeşil ışık yakma anlamında ABD'nin rolü ve parmağı her zaman vardı. Oysa Soğuk Savaş sonrasında yeni uluslararası gündemde, Amerika'nın talep ettiği Türkiye fotoğrafı bu değil.

Yalnız ABD'nin mevcut Tayip Erdoğan hükümetiyle de sıkıntıları oldu. Türk-ABD ilişkilerinin iyi seyrettiği bir dönem sayılmaz. Fakat bu, Tayip Erdoğan'ın çevresinden ya da Türkiye'deki bazı çevrelerde ifadesini bulan ve AK Parti hükümetinin gidişi yönünde "İşte düğmeye basıldı" anlamında abartılı yorumlara zemin teşkil edecek kadar dramatik bir durum da değil.

Amerika Nezdinde AKP'nin Alternatifi Yok Ama Vazgeçilmez de Değil

Serbestî: *Yani ABD açısından Erdoğan hükümetinin alternatifi henüz yok. Durum böyle mi?*

Cengiz Çandar: Hem alternatifi yok, hem de alternatif olarak gözüken ve eğer askeri müdahaleyle bertaraf edilmesi Türkiye'nin o en klasik anlamda alışageldiğimiz "laik modeli"nin ortaya çıkmasıysa, bu modellin sahipleri de Türkiye'de anti-Amerikanizmin en ateşli temsilcileri halindeler. Bu anlamda Türkiye-Amerika ilişkilerine baktığımız zaman, arada bir sapıyor, Amerikalıları rahatsız ediyor, sinirlendiriyor olsa da, AK Parti her şeye rağmen, Amerika'yla ilişkilerini belli bir esneklik marjını tutturuyor ve askeri ya da asker sivil Ankara bürokrasisinin sunacağı "laik alternatifin" anti-Amerikanizminden daha farklı. Dolayısıyla Amerika, Tayip Erdoğan hükümetinin belli sınırlar içine çekilmesine yeşil ışık yakabilir, ama bertaraf edilmesinden yana olduğunu sanmıyorum.

Bir de, Türkiye'de bazılarının sandığı gibi Amerika da kadir-i mutlak bir pozisyona sahip değil. ABD ne istiyorsa o olacak diye bir şart yok. Bölgelerin, ülkelerin kendi dinamikleri bazen kendi hükmünü icra edebiliyor. Türkiye'de AK Partinin bertaraf edilmesi asker ağırlıklı bir yönetimin kurulması Amerika'nın istediği bir şey değil, ama imkânsız bir durum da değil. Böyle bir şey de olabilir. Ancak Soğuk Savaş döneminde olduğu şekliyle, ne ABD'de ne de AB'de hararetli bir destek elde edemez. Bunun sıkıntıları olur, ama ondan sonra taşlar yerli yerine oturur. O anlamda -ne anlam yüklediğimiz herhalde anlaşılıyor-, Türkiye'nin önünde eski tür Kemalist rejim tipi gözükmüyor; olsa olsa kısa bir parantez olabilir.

İlle de biraz tarih analojisi yaparsak; 1789 Fransız Devriminden sonra, Fransa'da monarşinin ve feodal rejimin şansı yoktu, bitmişti; tarihi olarak bitmişti. Ama 1800'lü yılların başlarından 1830'lara kadar Bourbon Hanedanı tekrar iktidara geldi. Orada bir parantez oldu. Sonra 1834'te güçten düştü, 1848'de ise toptan ortadan kalktı.

Yani tarihi analojiyle baktığımız zaman o tür bir rejimin küreselleşmiş dünyanın bu kadar önemli bir

www.tetewe.com

jeopolitik alanında var olma şansı yok. Fakat kendi yaşam sürecimiz açısından baktığımız zaman, üç sene, beş sene, altı sene şeklinde böyle kısa parantezler olabilir. Tarihi açıdan fazla önemi olmaz, ama bizim kendi yaşam süremiz bakımından elbette bir anlamı olabilir, çok sıkıntılı, sancılı günler yaşayabiliriz! O ayrı bir şey.

ABD'nin üstünde çok hassasiyetle durduğu bir konu bu. Çünkü -dünya çapındaki büyük mücadele enerji havzaları üzerinde cereyan ediyor yorumunu yapar ve oradan hareket edersek-, Türkiye, 21. yüzyılın şu döneminde enerji havzalarından Batı dünyasına giden en önemli transit yol olmuş durumda.

Sınırdaki Asker Yığınak Amerika'ya, Kürtlere ve AKP'ye Aynı Anda Değişik Mesajlar Veriyor

Serbestî: *Peki, siz güneydoğu sınırlarına -Irak Kürdistanı- yapılan askeri yığınak hakkında, iç politika ve dış politika bakımından ne düşünüyorsunuz? Kimine göre 200 bin kimine göre 300 bin asker oralar yerleştirilmiş. Bu askeri yığınağın amacı ne olabilir?*

Cengiz Çandar: Hani bir taşla birkaç kuş vurmak diye bir söz var; bu, öyle bir hamle. Siz Güneydoğu bölgesine 200 bin asker yığıyorsanız, yüzölçümünü, nüfusunu, topografyasını hesaplayıp ve karşıdaki tehdidin (PKK adındaki tehdidin) cesametini buna ekliyorsanız, 200 bin asker bu iş için çok fazla; yani PKK ile baş etmek için 200 bin asker fazla. Çünkü PKK iki yüz bin asker talep ettirecek kadar, bölgeye acil ve ciddi bir askeri tehdit unsuru değil. Oysa 200 bin, hatta daha fazla, 300 bin diyenler var; bu yoğunluktaki askerin o bölgeye yığılmasının sadece PKK ile ilgili bir mesele olmadığı hükmüne varmak gerekiyor.

Bölgenin özellikleri var. Bölgenin özellikleri, iç faktörleri olduğu kadar dış faktörleri de bulunuyor. Hem Irak'a hem İran'a sınırı olan bir bölge orası ve bu asker yığınağı tam ABD-İran geriliminin tırmandığı bir döneme denk geliyor. Dolayısıyla bu yığınağı yapmak, aynı anda birkaç yere değişik mesajlar vermek demek.

Biricisi, Amerika'ya; "Sen İran'la didişeceksen, ona komşu NATO üyesi bir ülkedeki esas dayanacağın güç merkezi bu ülkenin silahlı kuvvetlerini temsil eden kurumudur." Yani bundan önce, 50 yıl boyunca Türkiye-ABD ilişkilerinin belkemiği Pentagon ile Türk Genelkurmayı arasındaki güvenlik zeminli işbirliğiydi; iki tarafın ilişkisi bunun üzerinde şekillenmişti. "Ey Amerika sen başkalarıyla dans ettin, flört ettin Türkiye'de. Adresi şaşırma! Biz bu kadar önemli bir mobilizasyon kapasitesine sahibiz. 200 bin askeri yığdığımız yer de, haritaya bakarsan görürsün ki, senin bir takım hesapların olan coğrafyanın yanı başı." diye Amerika'ya dans partnerini iyi hesapla mesajı ve kendiliğinden anla.

İkicisi, Irak'ın kuzeyine yönelik yine kendiliğinden verdiği bir mesaj söz konusu; "Biz buradayız" diyor. "Yani bizim milli hassasiyetlerimiz var ve siz bunları gayet iyi biliyorsunuz. Tümüyle dış faktörlerin, Amerika'nın şemsiyesine fazlaca güvenmeyin, o hesaplara fazlaca dayanmayın, biz buradayız. Kafanızı kaldırdığınız zaman göreceğiniz biziz!"demiş oluyor. Yani Türkiye'nin bilinen hassasiyetlerinin ihlalinden Irak'ın kuzeyindeki yönetimi caydırma amaçlı bir mesaj.

Üçüncüsü, bölge ahalisine dönük bir tarafı var. Ona da "PKK'nın peşine takılmaya kalkmayın yedirmezler. Biz burada PKK egemenliğinin tesisine izin vermeyecek kadar gülüyüz ve gerekeni yaparız!" mesajını yine kendiliğinden veriyor.

Dördüncüsü, Türkiye'nin iç iktidar dengelerinde ve mücadelesinde güvenlik öncelikli konularda en duyarlı ve harekete geçme yeteneğine sahip bir kurum görüntüsü ile yarın öbür gün AK Parti hükümetine karşı alınacak tavırlarda bir kendiliğinden meşruiyet üretimine zemin oluşturmuş oluyor.

Enerji Transit Yolu Doğu ve Güneydoğunun İstikrarlı Olması Gerekiyor...

Serbestî: *Bu "kendiliğinden" verilen mesajlar, ilgili çevreler nezdinden nasıl karşılanıyor. Mesela ABD bu mesajı nasıl algılıyor; istenilen etkiyi onda yaratıyor mu?*

Cengiz Çandar: Şimdi buna dolaylı bir cevapla yaklaşmaktan yanayım. Bu konuyu birkaç vesileyle yazdım ve söyledim. Türkiye'nin nihai olarak toprak bütünlüğünün uluslararası güvence altında olduğu hükmüne varmamız gerekiyor; ABD'nin üstünde çok hassasiyetle durduğu bir konu bu. Çünkü -dünya çapındaki büyük mücadele enerji havzaları üzerinde cereyan ediyor yorumunu yapar ve oradan hareket

21. yüzyılın bu özelliklerine bakarak, bunu göz önüne alarak pozisyon belirlemesi, taleplerini formüle etmesi gerekiyor. Hal bu iken, orada Türk Silahlı Kuvvetlerinin çok büyük çaplı bir görünürlük arz etmesi "bir yönüyle" (bir yönüyle diyorum, altını çizerek), bölgedeki istikrarı korumayı ifade ettiği için Amerika Birleşik Devletleri bakımından çok tedirgin edici bir görüntü değil.

edersek-, Türkiye, 21. yüzyılın şu döneminde enerji havzalarından Batı dünyasına giden en önemli transit yol olmuş durumda. Amerika bütün uğraşını Avrupa'ya giden ve daha gidecek olan enerjinin –petrol ve doğal gaz- Rusya'nın tekelinde olmaması üzerinde kurgulamış durumda.

Amerikan Stratejik Tasarımına göre Rusya'nın tekelinde olmayacak olan, olmaması icap eden enerji transit yolu Türkiye'den geçiyor. Bu, Türkiye'ye bir yandan Avrupa'ya ve batı dünyasına bağlayacak bir jeopolitik değer ifade ettiği gibi, aynı zamanda Türkiye'nin mevcut toprak bütünlüğünün üzerinde titrenmesini de icap ediyor ki, enerji istikrarlı bir alandan akabilsin. Dolayısıyla Türkiye'nin Doğusunun ve Güneydoğusunun, yani bu transit yolun önemli bölümünü kapsayan coğrafyasının istikrarlı olması gerekliliğini ifade ediyor. O bakımdan Kürt meselesinin, Kürt kimlik haklarını gözetleyerek barışçıl bir biçimde çözümlenmesi, şiddet ortamının bölgeye egemen olmaması, aynı zamanda da Amerika artı AB anlamında Batının, yine klasik anlamda uluslararası camianın hem çıkarı hem kararı.

Kürt Siyasi Hareketinin 21. Yüzyılın Gereklerine Uygun Pozisyon Belirlemesi Lazım

Dolayısıyla Kürt siyasi hareketinin bu konjonktüre, bu stratejik oluşuma 21. yüzyılın bu özelliklerine bakarak, bunu göz önüne alarak pozisyon belirlemesi, taleplerini formüle etmesi gerekiyor. Hal bu iken, orada Türk Silahlı Kuvvetlerinin çok büyük çaplı bir görünürlük arz etmesi "bir yönüyle" (bir yönüyle diyorum, altını çizerek), bölgedeki istikrarı korumayı ifade ettiği için Amerika Birleşik Devletleri bakımından çok tedirgin edici bir görüntü değil.

Serbestî: *Enerji hatlarının geçtiği bölgelerin istikrarlı olması, elbette ki batının çıkarınadır; ama PKK'nin 20004'te yeniden başlattığı savaşı da askerlerin isteği üzerine başladığı yönündeki kanaat hakkında ne düşünüyorsunuz? Yanlış hatırlamıyorsam siz de PKK'nin savaşı yeniden başlatmasına ilişkin bir makalenizde, "Bu savaş, bizimkilerin -veya Ankara'daki merkezin- ısmarlaması üzerine başladı" diye yazmıştınız. Cümleniz tam bu olmayabilir ama buna benzer bir ifade kullanmıştınız.*

Cengiz Çandar: Bir çıkar kesişmesini vurgulamak için, şunu söylemiş olabilirim. Türkiye'de 1 Haziranı 2004 itibariyle PKK'nın, Abdullah Öcalan'ın tekrar silahlı mücadeleye geri dönüş çağrısı yapması, tam AB Komisyonunun Ekim'de vereceği raporun öncesine denk geliyordu. O rapor da çok tayin edici bir rapordu. Çünkü 2004 yılının 17 Aralığında, o rapora dayanarak ya da ona istinaden AB Zirvesi Türkiye ile tam üyelik müzakerelerini başlatıp başlatmama kararını alacaktı. Şimdi siz Türkiye için ve aynı zamanda Türkiye'deki Kürtler için çok önemli yeni bir tarihi sayfanın açılmasına doğru, Türkiye'nin iç dengelerini allak bulak edecek özellikler taşıyan bir karar alırsanız, Türkiye'nin AB yolunu mayınlıyorsunuz demektir; PKK'nın attığı adımların sonuçları açısından bakarsanız durum bu.

Bir yandan da Türkiye'nin AB yoluna "Ankara"dan gelen şiddetli bir direnç vardı. Dolayısıyla Türkiye'nin AB yolunun mayınlanmasından, ya da Türkiye'den yola çıkan AB treninin raydan çıkmasından memnun olacak kesimler de vardı Türkiye'de. Bence böyle bir çıkar örtüşmesi söz konusuydu.

Öcalan İmralı'da Örgütünü Şam'dan Daha Rahat Yönetiyor

Abdullah Öcalan'ın hapishaneden talimat verebilir durumda olması da bana fevkalade ilginç geldi. Yani İmralı ile Kandil arasında, ya da Türkiye'nin belli yerlerindeki PKK öbekleri arasında gayet işleyen bir emir kumanda mekanizması var.

Abdullah Öcalan Şam'dan PKK'yi bu kadar rahat yönetmezken, burada nasıl bu kadar rahat yönetiyor, bu nasıl oluyor? Abdullah Öcalan'ı elinde bulunduran güçlerin, o emirlerin yerine ulaşması ve uygulanmasından çıkarlarının olması icap eder.

Serbestî: *Ancak bu konu Türk kamuoyu tarafından hiç tartışılmıyor. Oysa çok önemli bir Kürt kesimi, bu savaşın Kürtlük savaşı olmadığı, Kürt davasına zarar vermek amacıyla hem devletin savaşının hem devlete karşı gibi gösterilen PKK savaşının, yani her ikisinin*

www.metaweb.com

tek merkezden yönlendirildiğini savunuyor.

Cengiz Çandar: Kürt kesiminde mi?

***Serbestî**: Evet.*

Cengiz Çandar: Ama çok sağlam verilere, delillere dayandıramadığımız bir şey olduğu için ve bu ülkede de komplo teorilerinden geçilmediği için, o yüzden biraz ihtiyatlı yaklaşmak gerekiyor.

Serbestî: *Aslında veriler, deliller, örgütü yönetmekse, yönetiyor; kongre yaptırıp örgütün adını değiştiriyor, çalışma programları belirliyor. Savaş kararının bile İmralı'dan gittiğini PKK'den ayrılan grup açıkça söyledi. Bunun delilleri daha nasıl olur?*

Cengiz Çandar: İşte tuhaflık dediğim o zaten. Adam örgütünü Şam'da bulunduğundan daha kolay yönetiyor biçimdeki bir görüntü insanın garibine gidiyor; çünkü netice itibariyle İmralı'da tecrit altında olması lazım. Diyelim ki orada avukatlarına bir takım talimatlar verdi; bu talimatları duyanların olması lazım, bunu hemen teşhir etmeleri icap ediyor; devlet kurumları orda bulunduklarına göre ve bunun da bir şekilde önünün alınması gerekiyor. Tamam demokrasi var anladık da, demokrasinin bu kadar genişi ve esneği dünyanın hiçbir yerinde görülmemiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nin açık toplum özelliği ve demokratik nitelikleri herhalde Türkiye'yle kıyaslanmayacak kadar geniş olmasına rağmen, Guantanamo sebebiyle bin bir tane iç ve dış tartışmanın odağı halinde. Amerika'da tasavvur edemezsiniz böyle bir şeyi. Kamu güvenliğine zarar veren bir numaralı şahsı ömür boyu hapse mahkûm etmişsiniz, tecrit edilmiş bir adada tutuyorsunuz ve arada bir avukatlar geliyor, oradan Kandil dağına gidiyorlar tekrar Türkiye'ye geliyorlar; böyle bir emir-kumanda mekanizması. İyi de hangi emir kumanda mekanizması ateşkes çağrısı değil de tam tersine silahlı mücadeleye geri dön çağrısıyla bu emir kumanda mekanizması işliyor. Bu, çok tuhaf bir şey!

***Serbestî:** Ama ilgili bazı devlet yetkilileri de açıkça Abdullah Öcalan'ı 'kullanacaklarını' söylediler. Mesela dönemin MİT Müsteşarı Şenkal Atasagun açıkça, "Bu adamı yıllarca Suriye, Irak vb. ülkeler kullandı, biz de kullanacağız" dedi.*

Cengiz Çandar: Olabilir. Muhtemelen de böyle oluyor zaten. Ama buna ilişkin tavrı Türkiye'deki Kürt siyasi hareketin alması gerekiyor. Yani Türkiye'nin "Türk Tarafı"nda duranlar, ne deseler Kürtler tarafından "öbür taraf" gibi algılandıkları sürece, etkileri sınırlı ve zayıf olur kanaatini taşıyorum, Kürt tarafının bunu halletmesi gerekiyor.

Tepki olarak bize, "Siz Türk devletinin talimatlarıyla davranıyorsunuz" diyorlar. Tam da bizim söylediğimiz o. Devletin açığa çıkmamış birimlerinin, unsurlarının emrinde olan bir Abdullah Öcalan'ın PKK faaliyeti kuşkusunu biz beyan edince, devletin emriyle Abdullah Öcalan'ı gözden düşürmek üzere yazı yazmış adamlar durumuna düşüyoruz.

Benim de dâhil olduğum Kürt taleplerine duyarlı ve dost bilinen insanlar, PKK ve Abdullah Öcalan hakkında yazdık. Müthiş tepkiler geldi. Abdullah Öcalan hakkında olumsuz bir laf ettiğiniz anda başkalarına göstermedikleri sert tepkileri, bize gösterdiklerini gördük. Yani "Genelkurmay'dan emir alan, ajan, devletin emrindesiniz, zaten ne olduğunuz bellidir" diye bize tepki gösteriliyor; işin çelişkili, ironik, paradoksal tarafı, biz Abdullah Öcalan'ın Türk devletinin bir takım gizli unsurlarının kontrolünde olduğu ve onların aracılığını yaptığı söylüyoruz. Tepki olarak bize, "Siz Türk devletinin talimatlarıyla davranıyorsunuz" diyorlar. Tam da bizim söylediğimiz o. Devletin açığa çıkmamış birimlerinin, unsurlarının emrinde olan bir Abdullah Öcalan'ın PKK faaliyeti kuşkusunu biz beyan edince, devletin emriyle Abdullah Öcalan'ı gözden düşürmek üzere yazı yazmış adamlar durumuna düşüyoruz. O zaman biz de dedik ki, "Kürtler kendileri hallesin."

"Kemalist-Stalinist Kırması" Tanımlaması En Çok Kemalistleri Sinirlendirdi

***Serbestî:** Abdullah Öcalan'a "Kemalist-Stalinist kırması" demiştiniz. O konuda siz çok tepki geldi mi? Bir de Öcalan hakkındaki bu düşüncenizi biraz açar mısınız?*

Cengiz Çandar: Ona Türk Kemalistleri çok sinirlendi; bir de oradan hakaret yedik; "sen nasıl böyle bir şey yazarsın filan" dediler... O benim kendi hükmüm değil. Kemalizm'in övgüsü Abdullah Öcalan'ın kendisinde var; adam kendisi onu referans alıyor. Şimdi adam kendisi, kendini Kemalist olarak tanımlıyorsa, ben "bu Kemalizm değildir" diyebilirim, ama en azında kendisi Kemalizmi benimsediğini ifade ediyor. Olsa olsa benim etiket olarak buna ekleyeceğim PKK örgüt yapısını, karar alış ve uygulayış mekanizmalarını gözeterek, biz de Türk sol hareketinden gelmiş biri olarak kendi mazimizi bildiğimiz için

www.serbestiyet.com

İkincisi Türkiye'nin demokratikleşme zaafıdır. Türkiye'de sivil toplum ve sivil siyaset kültürü belli bir kıvama gelmiş olsa, vatandaşların bir bölümü Kürt olduğu için, bunun izdüşümü, serpintilerinin onlarda da olması icap ederdi. Oysa Türkiye'nin demokratikleşmesindeki kıvama gelmeme hali, o zaafların da Kürtlerin siyasi geriliğinde etkisi var.

onun Stalinist olduğunu söyleyebilirim ve kendisi de Kemalist olduğunu iddiasındaysa, ben de o zaman "Bir Kemalist- Stalinist kırmasıdır" diyebilirim. Tabii o zaman iki cami arasında beynamaz kalıyoruz; bundan ne Kemalistler memnun kalıyor, ne de Abdullah Öcalanperest Kürtler memnun kalıyor ve iki tarafında özel şimşeklerini üzerinize çekiyorsunuz. Ama bence o, Kemalist-Stalinist kırmasıdır ve bunda benim bir tereddüdüm yok.

Kürtler Kemalist-Stalinist Kırması Bir Figürün Arkasında Giderlerse Varacakları Bir Adres Yok

Fakat benim asıl benim üzerinde durduğum husus bu değil. Abdullah Öcalan veya bir başkası Kemalist-Stalinist kırması olabilir. Hatta böyle bir siyasi akım da olabilir, böyle objektif bir de tespit yapabilirsiniz. Benim derdim bu o değil. Bunun, 21. yüzyılın şu ilk çeyreğinde, bugünün dünyasında, küreselleşme dinamiklerinin egemenliğini ilan ettiği bir uluslararası düzende, bir yere varma şansı yok. Ve dolayısıyla Türkiye Kürtlerinin önemli bir bölümü, Kürt siyasi kamuoyu, bu hüviyette, bu yapıda olan bir şeyin ardına takılıp giderse, varacağı bir adres yok; hem kendileri sıkıntı çekerler, hem başkalarına, yani bizlere ve bütün ülkeye sıkıntı çektirirler. Bir yere de varmaz sonuçta. Marjinal bir yapı olursa, hadi neyse olsun Kemalizm-Stalinizm kırması bir yapı da olsun. Türkiye'de Aczimendilerden Menzil şeyhine kadar ne akımlar var; soldan sağdan bir yığın marjinal akım var. Fakat Kürt siyasi hareketinin ana gövdesi, aslında bugünün şartlarında marjinal olması gereken bir akıma dahil olursa, işte o zaman iş ciddileşiyor demektir. Çünkü Türkiye Kürtlerinin heyeti umumiyesi, varılması mümkün olmayan bir adrese doğru yola çıkmış demektir. Bu durumda hem kendisi ıstırap çeker hem herkese ıstırap çektirir ve bir sonuca da ulaşamayız. Yoksa bu, Kemalizm-Stalinizm kırması marjinal bir Kürt akımı olarak bence anlaşılır anlamında kabul edilebilir. Anlaşılmaz olan ya da anlaşılması reddedilmesi icap eden ana Kürt siyasi akımının normal olarak marjinal olması gereken bir siyasi duruşun arkasında mevzilenmesidir.

Serbestî: *Peki böyle marjinal dediğiniz bir düşüncenin ve yine sizin benzetmenizle Kemalist-Stalinist kırması bir lider tipinin 21. yılın başlangıcında Kürtlerin üzerinde bu kadar etkin olabilmesinin nedeni sizce nedir? Kürtlerin zaafları olabilir, ancak adeta 'karanlık' bir el de Kürtleri siyasi temsil bakımından sürekli bir kriz içinde tutmak amacıyla böyle bir harekete ve tipe oynuyor olmaz mı?*

Cengiz Çandar: O Allahın emri; öyle olacak. İşin o tarafı Kürtlerin siyasi anlamda belli bir kıvama gelmesini arzu etmeyen kesimler Türkiye'de vardır ve Kürtlerin böyle bir profil vermesinden nihai olarak çıkarları olabilir; onun da oyununu oynayabilirler. Bu tamam, bunda şaşılacak bir taraf yok. Peki, bunun nedeni nedir? Bence esas olarak Kürtlerin siyasi geriliğidir bunun asıl nedeni.

İkincisi Türkiye'nin demokratikleşme zaafıdır. Türkiye'de sivil toplum ve sivil siyaset kültürü belli bir kıvama gelmiş olsa, vatandaşların bir bölümü Kürt olduğu için, bunun izdüşümü, serpintilerinin onlarda da olması icap ederdi. Oysa Türkiye'nin demokratikleşmesindeki kıvama gelmeme hali, o zaafların da Kürtlerin siyasi geriliğinde etkisi var; yani eğer Türkiye'deki Kürtlerin ana gövdesi Abdullah Öcalan figürüyle temsiline tabi ise, bu sıkıntılı bir durum; başta Kürtler ve genel olarak herkes için sıkıntılı bir durum.

Şunu anlıyorum ki, hatta Celal Talabani de bu soruyu bana sormuştu; "nasıl izah ediyorsunuz?" diye. O zaman da kendisine, "Türkiye'de Kürtler 80 yıllık cumhuriyet tecrübesi döneminde büyük bir mağduriyet duygusu içindeler, çok çile çekmiş oldukları hissindeler. Abdullah Öcalan'ı da, kendilerini dışlayan ya da ezen, baskı altında tutan otoriteye karşı bir Kürt karşı koyuşu olarak görüyorlar. Dolayısıyla Abdullah Öcalan bu isyana tekabül eden bir itirazı simgelediği ölçüde, daha iyisini üretememiş olmasından ötürü onun arkasında saf tutuyorlar, herhalde bunlarla bu durum izah edilebilir." demiştim. Ama bu izah çok keyif verici bir izah da değil açıkçası. Bu, objektif bir izah olabilir ama "Aman ne iyi oluyor da böyle oluyor" diyebilecek bir halimiz yok; çünkü bu, aynı zamanda bir gerilik göstergesi...

www.nerdweb.com

Bu devletin ayrımcılığı söylemi, ezilen taraf olma duygusu ve bileşimi, Kürtleri giderek mutlu eden mazoşist bir hale dönüştürdüğünü gözlemeye başladım. Yani mağduriyet psikolojisi kendi kendini üretiyor ve kendisinden başka hiçbir şey üretmiyor. Bir noktadan sonra Kürtler fevkalade mağduriyetlerinden mutlu bir kitle haline geliyorlar.

Kürt Milliyetçiliğine Daha Anlayışla Bakıyorum

Serbestî: *Başka bir konu milliyetçilikle ilgili: Türkiye'de egemen devlet ideolojisini hepimiz biliyoruz; Kürtlere karşı tepeden tırnağa ayrımcı bir politika söz konusu. Oysa Türkiye'de "devlet milliyetçiliğine" karşı çıkılırken "Kürt milliyetçiliği" de kötüdür noktasından hareketle, neredeyse Kürtlerin her bir talebi de, yine o "milliyetçi pencere"den bakarak yadırganıyor. Siz bu tür değerlendirmeleri çok adil buluyor musunuz?*

Cengiz Çandar: Açıkçası, kendi ideolojik arka planım ve geldiğim gelenek, "ezilen ulus milliyetçiliği"nin daha hoşgörüyle karşılanmasını ifade eden, bunu telkin eden bir gelenekten geliyorum ben. Mesela kendi "etnisite" ortamımdan da, bana bazı çevrelerden gelen şiddetli tepkiler de bundan ötürü oluyor. Türk milliyetçiliğine karşı koyuşum, Kürt milliyetçiliğinden yana bir tavır sergilediğim şeklinde yorumlanıyor ve bana çok şiddetli tepkiler gösteriliyor.

Ben milliyetçiliğe toptan karşıyım; milliyetçiliği çok zararlı ve gayri insani buluyorum. Çünkü hiçbir insan doğumunu tayin etme imkânına sahip değil. Dünyada bir ana-babanın çocuğu olarak belirli bir milliyete sahip olarak geliyorsunuz; siz seçmiyorsunuz o milliyeti. İki ayağının üzerine bastıktan sonra "Benim milliyetim diğerlerinden üstündür" demenin manası yok. Hangi imtiyaz sana verilmiş doğumundan itibaren?

Kürtlerdeki Mağduriyet Duygusunun Sado-mazoşist Bir Hal Almış

Serbestî: *Ama devletin uygulamalarındaki Kürtlere karşı ayrımcı politikalarından söz ediyoruz...*

Cengiz Çandar: İstanbul'da

duriyetlerinden mutlu bir kitle haline geliyorlar.

Hangi Kürde sorsan, hemen devletin ayrımcılığından bahsediyor; bu da, bir veri, zaten bir veri. Ama bunu nasıl aşacağız? Burada bir mesele var: Kürt milliyetçiliğinin çıkışının kökenini, şartlarını analiz edebilirsiniz, anlamlandırabiliriniz ama bunu artık bir mutlak gerçek halinde, tarihin her dönüşüm ve değişim devresinde bir cebir denkleminin sabit unsuru göremezsiniz; onun da değişmesi gerekiyor. Onun için "küreselleşme dünyası", "21. yüzyıl" gibi sözcükleri sık sık tekrarlıyorum. Bundan on sene, yirmi sene ya da elli sene önce geçerli olan geçerli olan, aynı şekilde bugün de yarın da geçerli olacaktır diye bir kural yok. Bunun niye olduğunu izah edebilirsiniz, anlayabilirsiniz, ama değişen dünyayla birlikte Kürtlerin de kendilerini o değişime, dönüşüme göre taleplerinin formülasyonlarını, örgütlenme biçimlerini, gelecek vizyonlarını değiştirmeleri gerekir.

Bugünler de çok popüler olan bir fıkra var: Üç kişi cehenneme gitmiş; biri Laz, biri Kayserili, biri Kürt. Demişler ki, "Beş bin dolar veren cehennemden çıkıyor". Laz hemen beş bin dolarını vererek çıkmış. Dışarıdakiler, "Hayrola ne oldu?" diye sormuşlar. O da durumu anlatmış. "Peki, öbürleri nerde?" demişler. "Vallah ben çıkarken Kayserili, iki bin dolara düşürmek için pazarlık yapıyordu." demiş. "Ya Kürt?" "Kürt de parayı devlet versin diyordu" demiş. Çok ilginç bir fıkra! Yani her şeyi devletle izah etmek, bu mağduriyet psikolojisini sürekli besleyen bir rol oynuyor ama işi halletmiyor.

Mücadele Kanalları Var- Hedefi Doğru Tayin Edip Araçlarını Kullanmasını Bilmek Lazım

Serbestî: *Hayır bir mağduriyet psikolojisinden zi-*

www.nefeva.com

www.netewe.com

Ben Irak Kürtlerini benden, bizden saydığım için, "Üzerimizde bir diktatörlük var, kalksın bu, özgürleşeyim" anlamında bu savaştan yana oldum.

Tabii ondan, zaten ben de bunca zamandır onu dost belledim. Tarık Aziz'i, Taha Yasin Ramazan'ı dost bellemedim, Celal Talabani'yi dost belledim ve "bizden biri Irak'ta Cumhurbaşkanı oldu" diye bakıyorum; bu, benim için gayet doğal bir şey. Türkiye'nin Cumhurbaşkanı'nın huzuruna çıkamıyoruz. Oysa Irak Cumhurbaşkanı bizim dostumuz, yabancı birisi gibi değil, o bizden birisi.

Türkiye'de Kendi Cumhurbaşkanımızın Huzuruna Çıkamıyoruz Oysa Irak Cumhurbaşkanı Bizden Biri

Serbestî: *Oysa "Cengiz Çandar Amerikancı olduğu için bu savaştan yana" diyenler vardı.*

Cengiz Çandar: Alakası yok. Amerikancılıktan kaynaklanan değil, Kürtlerin esenliği ve özgürlüğünden yana olmaktan kaynaklanarak savaştan yana idim ve hâlâ da yanı nedenle nedamet getirmiş değilim.

Irak Kürdistanı'na gittiğim zaman, ayrı bir ülkeye gitmiş duygusunda değilim. Bizim arazide dolaşıyorum gibi geliyor bana; bizim toplumun içindeyim hissiyatıyla dolaşıyorum. Mesela Bağdat'ta Celal Talabani'nin konuğu oluyorum; "arkadaşlığın, dostluğun ondan" denilebilir. Tabii ondan, zaten ben de bunca zamandır onu dost belledim. Tarık Aziz'i, Taha Yasin Ramazan'ı dost bellemedim, Celal Talabani'yi dost belledim ve "bizden biri Irak'ta Cumhurbaşkanı oldu" diye bakıyorum; bu, benim için gayet doğal bir şey. Türkiye'nin Cumhurbaşkanı'nın huzuruna çıkamıyoruz. Oysa Irak Cumhurbaşkanı bizim dostumuz, yabancı birisi gibi değil, o bizden birisi. Bu bölgenin, bu ülkenin sosyal mücadele tarihinde bundan otuz yıl önce yan yana yürüyorduk; kafamızı sağa sola çevirdiğimiz zaman Celal Talabani idi, filancaydı, bunları görüyorduk. Büyük ailemizden biri Irak'ta Cumhurbaşkanı oldu; bence bu fevkalade güzel bir şey ve dolayısıyla Irak'taki savaştan dolayı hâlâ nedamet duymuş değilim ve duymayacağım da. Tamamıyla Kürt prizmasından bakarak, bunu söylüyorum ve tüm bunları da o empati gayretimin dozunu anlatmak için söylüyorum, ama nerden baksanız Kürt de değilim.

Şiddetin Kürtlere Yarar Sağlamayacağı Sonucuna Varırdım

Şimdi "Kürt olsanız ne yaparsınız?" sorusu çok kolay bir soru değil, o yüzden. Çünkü ne desem, "bu sözün, Türk etnisitesinden gelen birinin ağzından çıktığı ve 2006 yılının şartlarında çıktığı" hemen akla gelebilir. "Kürt olsam ne yapardım?" dendiği zaman, "şunları, şunları yapardım" dediğim andan da, "Tabii, Türk olduğun için böyle diyorsun" denebilir.

Ancak şunu tekrar söyleyebilirim: Tecrübe birikimim, sahip olduğum şuur ve bilgi, bunların toplamını birleştirip, Kürtler lehine bakmaya gayret ettiğim zaman, bugünün dünyasında ve 2006 Türkiye'sinde, hedefleri ne kadar anlaşılabilir ya da açıklanabilir olursa olsun, şiddete yönelik bir Kürt siyasi hareketinin başını çekmek, ya da içinde yer almanın Kürtlere yarar getirmeyeceği sonucuna varırdım...

www.neleme.com

Çok Kültürlülük Çerçevesinde Yeni Politik Kavramlar ve Pratikler Oluşturmak Gerek

Kürşat Bumin*

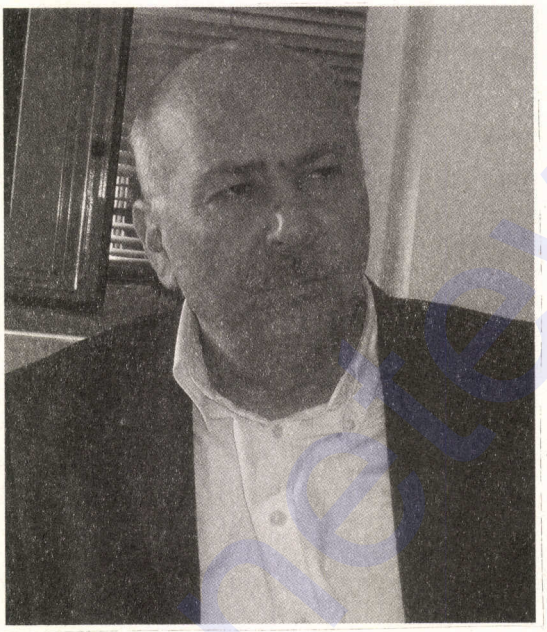

Serbestî: *Konumuz milliyetçilik veya milliyetçilikler... Ancak Kürt meselesi konusunda ben somut bazı olaylardan hareketle söyleşiye başlamak istiyorum. Geçtiğimiz günlerde (11-12 Mart 2006) sizin de katıldığınız "Türkiye'nin Kürt Meselesi" konferansı Bilgi Üniversitesi çatısı altında yapıldı. Meselenin akademik platformlara taşınarak tartışılmaya başlanması neredeyse herkeste iyimser bir hava oluşturdu. Ancak fazla bir zaman geçmeden "Newroz sendromu" başladı ve yine şiddet dalgası, şiddet dili bütün Türkiye'ye hâkim oldu. Birçok insan Newroz sonrası yaşanan olayları yeni bir konsept olarak görüyor ve şiddetin yeniden egemen olacağını düşünüyor. Siz, bu konuda ne düşünüyorsunuz?*

Kürşat Bumin: Evet, söz ettiğiniz Konferansta, dediğiniz gibi ben de vardım, hatta bir oturumun yöneticiydim, ama yöneticiliğin sınırını biraz aşarak müdahaleci de olmuştum. Türkiye'deki üniversitelerin bu tür işlerden uzak durması umut kırıcı hatta can sıkıcıydı. Böylesi bir konferansın olması çok iyiydi; üniversite çatısı altında olması daha da iyi olmuştu. Bu bakımdan çok olumluydu. Fakat o konferanstan ben daha fazla şeyler bekliyordum. Ancak bir başka açıdan değerlendirdiğimde de konferans çok da iyi geçmedi. Çünkü gene herkes -klişe diyeyim- bildik şeylerinin dışına çıkmadı, o bakımından daha yararlı olabilirdi diye düşünüyorum. Sonuç olarak, serbest bir tartışma ortamıydı, herkes istediğini söyledi ama iş daha inceltilebilirdi.

Tabii milliyetçilik meselesi de öyle. Milliyetçilik o konferansta da dile getirildi. Milliyetçi, aşırı milliyetçi tezler tartışılırken "bütün milliyetçiliklerin kötü olduğu" tezi savunuldu.

Milliyetçilik tabii ki -Avrupa'da ortaya çıkış sürecini hatırlayacak olursak- zamanında bir takım yenilikler de getirmiş bir ideoloji. Çünkü milliyetçilik demek, ulus-devlet demek; ulus devlet, politikayı tarif eden bir çerçeve. Dolayısıyla ulus devletlerin kurulmasıyla politika bugünkü modern anlamıyla kendini bulmuş. Modern anlamda politika, ulus- devlet çerçevesinde ve bu bağlamda milliyetçilikle beraber oluşmuştur. Tarihi de epeyce eski; kimine göre 300 yıl, kimine göre 250 yıl, kimine göre de daha da gerilere gidiyor. Bu, milliyet-

* Yeni Şafak Gazetesi Yazarı Bilgi Üniversitesi Öğretim Üyesi

çiliğin nasıl çıktığı meselesiyle alakalı bir konu. Aslına bakacak olursanız milliyetçiliğin aynı zamanda çok yeni olduğunu da söyleyebiliriz. Üç yüzyıllık tarihi olması itibariyle epeyce eski ama bütün insanlık tarihi bakımından bakacak olursak dünkü çocuk...

İnsanoğlu, toplumsal var oluş bakımından o kadar büyük hikâyeler yaşamış ki, bunların içinde milliyetçiliğe bakıldığında yepyeni bir düşünce. Dolayısıyla milliyetçiliğin olumlu yönlerinin sadece tarihsel-kuramsal açıdan dikkate alınmasından yanayım. Bugünkü modern anlamdaki politika açısından ise, ortaya çıkış dönemindeki kalıpların içinde kalamayacağını anlamıştır. Marksizm'in araya girmesiyle de özellikle 20.yüzyılın ikinci yarısında büyük bir değişim yaşamıştır.

Serbestî: *Bu söz ettiğiniz işin kuramsal tarafı. Ancak Kürtler açısından konunun pratiğine-uygulamalarına baktığımız zaman, bir taraftan bütün devlet imkânlarını arkasına alan egemen saldırgan bir Türk milliyetçiliği, diğer taraftan kendi anadiliyle eğitim imkânından yoksun, kendi adına örgütlenme hakkı olmayan, normal koşullarda bir radyo-televizyon yayını yapamayan bir halkın doğal talepleri var; ancak bu talepler de aynı olumsuzlukla değerlendiriliyor...*

Kürşat Bumin: Oraya bağlayabilirim. Bir kere, her şeyden önce milliyetçilik de mademki batıdan ithal edildi, o halde onun "anavatanı"nda bugün olup biteni dikkate almak zorundayız. Bugün, batıda adına "çok kültürlülük" denilen ve dolayısıyla azınlık haklarını dikkate alan yeni bir politik kültürden söz ediliyor. Eski çerçevenin yetmediğini tartışılıyor.. Dolayısıyla Türkiye'deki Kürtlerin de, bu sözünü ettiğiniz haklara eski biçimde, yani ulus-devlet formülüne uygun olarak mı, yoksa ulus-devletin kazanımlarının üzerinde zenginleşen bu yeni politik kültür içinde mi kavuşmak istediklerini açıklığa kavuşmaları lazım?

Türkiye'nin ulus-devlet modeline bakacak olursak, Türkiye ulus-devlet yolunu sonradan seçenler arasında yer alıyor. Ve bu süreç bildiğiniz gibi çok sancılı olmuştur. Dolayısıyla Kürtler için bu bir model midir? Bu, milli duyguları ve hakları ulus-devlet modeli çerçevesinde ortaya koymak ve istemek yerinde bir istek midir? Yoksa ikinci yolu mu denemek gerekir; yani sözü edilen bu hakları zenginleşmiş modern politik kültür içinde mi dile getirmek daha yerindedir?

Tahmin edeceğiniz gibi, ben ikinci seçeneği işaretliyorum.

Serbestî: *Ulus-devlet modelinden söz ederken aynı zamanda, kurulmuş ve bunu ısrarla sürdürmekte kararlı bir devletin varlığından söz ediyoruz. Oysa Kürtler, bugün böyle bir modeli uygulayabilme imkânına sahip değiller.*

Kürşat Bumin: Değiller, ama bir niyetten söz ediyoruz. Eğer böyle bir niyet varsa bana göre bu gecikmiş bir niyettir. Türkiye bunu denemiş, geç denediği için de ortaya bir sürü sakıncası çıkmış. Kürtler bunu denerse, manzaranın çok daha beter olacağını düşünüyorum.

Onun için çözümü yeni politik kavram ve pratiklerde aramak lazım.

Söylediğiniz haklar tamam. Ama buna ulaşmanın yollarını ayrıntılı olarak araştırmamız lazım, bunu araştırmıyoruz. Hatırlarsanız bu eleştirimi o gün Konferans'ta Diyarbakır Belediye Başkanı'na da yönelttim. Ben onun yerinde olursam ne istediğimi bu yeni politik kavramlarla dile getirirdim. Mesela, "Ben istiyorum ki, Diyarbakır'da veya Kürt nüfusunun yoğun olduğu yerlerde, resmi devlet okullarında Kürtçe seçmeli ders olarak okutulsun.... Kürtçe radyo televizyon 24 saat yayın yapabilsin..." derdim. Bugünün iletişim dünyasında, RTÜK'ün getirmiş olduğu sınırlamanın çok komik kaçtığını (haftada dört-beş saat) ve bundan vazgeçilmesi gerektiğine kültürel haklar çerçevesinde ısrarla belirtildim.

Sözü edilen haklar bu çerçevede karşılanmayacak haklar değil. Dikkat ederseniz, ben bunlardan sadece bireysel haklar olarak da söz etmiyorum, bunlardan kolektif haklar olarak da söz ediyorum. Biliyorsunuz, Türkiye'de kolektif haklardan söz edince hemen ulus-devletin bütünlüğü akla geliyor. Oysa durum hiç de öyle değil. Çünkü söz ettiğiniz haklar zaten tabii olarak kolektiviteyi ilgilendiren bir haklar. Mesela Kürtçenin kullanımını ele alın; eğer bir "dil" doğrudan kolektiviteyi ilgilendirmiyorsa başka ne ilgilendirebilir?

Dolayısıyla yeni politik kavramlarla yeni politik çözümlerin getirilmesi lazım. Diyarbakır'daki bir

Söylediğiniz haklar tamam. Ama buna ulaşmanın yollarını ayrıntılı olarak araştırmamız lazım, bunu araştırmıyoruz. Hatırlarsanız bu eleştirimi o gün Konferans'ta Diyarbakır Belediye Başkanı'na da yönelttim. Ben onun yerinde olursam ne istediğimi bu yeni politik kavramlarla dile getirirdim.

www.netewe.com

Erdoğan'ın Kürt sorunu tanıması güzel bir adım. Ama meselenin çözümü böyle arada bir atılan adımlarla sağlanamaz. Biliyorsunuz önce bir "realite" tanınıyor, onbeş sene sonra da sorun! Bu tempoda gidersek bu sorun daha yıllarca sürüp gider ve bu işi çözemeyiz.

okulda Kürtçe ders gören çocuklardan Tokat'taki insanlar niye rahatsız olsun ki? Tabii ki bu uygulamaları yeni bir politik desantralizasyon çerçevesine oturtmak lazım. Yani bunun temel çerçevesi yerel yönetimlerin güçlenmesi projesidir. Sonuç olarak eğer böyle bir reform gerçekleşirse, o öğretmenleri yerel yönetim atayacaktır. Bu uygulamadan kimsenin rahatsız olacağını da sanmam. Buna karşı gürültü çıkaran gruplar olacaktır tabii ki; ama Türkiye'deki toplumun bu tür uygulamaları bile reddeden bir milliyetçiliği benimsediğini hiç zannetmiyorum. Çok gürültü çıkaran küçük gruplar tabii var ve olacak. Onun dışında, artık Türkiye'de de, milliyetçiliğin eskiden olduğu gibi insanlara anlatacak fazla bir takım hikâyeleri yoktur artık.

Milliyetçilik bu topluma ne diyebilir, ne vaat edebilir, hangi geleceğe işaret edebilir? İnsanlar bugün, başta çocukları olmak üzere geleceklerinin maddi açıdan çok daha iyi şartlara kavuşmasını istiyor; daha fazla özgürlük istiyor. Tüm bu taleplere milliyetçiliğin verebileceği ikna edici cevap yoktur..Görüyoruz nitekim, cevap yok. Çok eskiye gitmek, eskiyi anmak bugünün ihtiyaçlarına nasıl cevap versin? Hiç kimse dinlemez bunu. Dolayısıyla milliyetçiliğin geleceği yoktur. Hele de iletişimin bu kadar güçlü olduğu bir dünyada. Tamam, eskisi gibi herkes dünyadan bir haber kendi köyünde yaşasaydı, sonuç farklı olabilirdi. Ama artık çok geç...

Serbestî: *Türk entelektüel dünyası, aydınları, liberalleri daha çok Kürt siyasetinin zaaflarını gösteriyorlar. Oysa Kürt meselesinin bu duruma gelmesinin asıl nedeni egemen siyasi zihniyet. Karşı karşıya kaldığımız katı rejimin meseleye karşı tutumu...*

Kürşat Bumin: Asıl o demeyelim. İki taraf da tıkanmış vaziyette diyelim. Bir defa bu söylediğiniz çerçevede, biri olumlu adım atıyor da öbürü görmüyor değil. Bence ikisi de eski kalıpların içindeler.

Serbestî: *Başbakan Erdoğan, "Kürt sorunu vardır" dedi. Ama çözüm konusunda net bir pozisyon belirleyemedi. Oysa eğer Erdoğan meselenin çözümü konusunda kararlı olsaydı, hiç Diyarbakır'a gitmesine de gerek de olmayabilirdi. Yürütmenin yanı sıra, sahip olduğu parlamento aritmetiği ile orada Anayasayı da değiştirebilir; Kürtlerin hem siyasi hem kültürel olarak kendilerini ifade edebilmelerinin önündeki yasal engelleri kaldırabilir. Diyarbakır'da bir dernek kurulmuştu geçenlerde o da kapandı. Kısacası bu Kürtlere karşı olan anti-demokratik mevzuatı değiştirmek için ille de Diyarbakır'a gitmeye gerek yoktu. Siz ne düşünüyorsunuz?*

Kürşat Bumin: Erdoğan'ın Kürt sorunu tanıması güzel bir adım. Ama meselenin çözümü böyle arada bir atılan adımlarla sağlanamaz. Biliyorsunuz önce bir "realite" tanınıyor, onbeş sene sonra da sorun! Bu tempoda gidersek bu sorun daha yıllarca sürüp gider ve bu işi çözemeyiz. Ben Türkiye'deki siyasetin, Kürt tarafından olsun Türk tarafından olsun bu konularda yeterli donanıma sahip olmadığını söylüyorum. Çünkü siyaset kolay bir şey değil. İnsanın ne istediğini bilmesi ve bunu kavramlara dökmesi gerekiyor. Türkiye'de böyle bir gelenek yok. Sadece Kürt sorunu ile ilgili değil, bunun dışında da Türkiye'de böyle bir gelenek yok. Türkiye daha yeni yeni yetişkinlik dönemine adım atıyor. Türkiye böyle şeyleri sevmeyen, konuşmayan, yeni kavramlar geliştirememiş, düşünmekten kaçınmış bir ülke.

Düşünsenize Kürt sorunun tartışılmasının Türkiye'deki miladı, atv' de yayınlanan Siyaset Meydanı'dır! Şu kadar milyon Kürdün yaşadığı bir yerde, bir televizyonda birisi ilk kez "Kürt sorunu" dedi, Kürt sözcüğünü telaffuz etti diye "Rönesans" ilan etmediğimiz kalmıştı!

Bu ne kadar acı bir şey, değil mi? Demek ki, biz yaşadığımız sorunlara ad vermeye bile daha dün başlamışız. Sorun eski ama bunu düşünmek, kavramsallaştırmak ve politikanın önemli bir konusu haline getirmek gayreti henüz çok yeni.

Bir de siyasette bilmemek diye bir şey var. Bir sorun ancak, tarafların oturup konu üzerinde uzun zaman kafa patlatması sonucunda anlaşılmaya başlar. Siyaset de böyle gelişen bir şey. Yoksa cepteki kavramlar veya cepteki düşüncelerle yapılacak bir şey değildir bunlar, ciddi bir uğraş işidir. Onun için Türkiye'deki siyaset daha yeni yeni kendine geliyor, diyorum. Tamam, belki ilk fırsatta geri kaçıyor, ama yavaş da olsa "kendine geldiği" de muhakkak.

www.rojava.com

Dehşet! 30 Bin İnsan Öldü! Yas Tutmayı Bilmeyen Bir Toplum Var

Böylesi bir dönemi yaşadı Türkiye. Otuz bin insan! İnanılmaz bir şey. ETA' dan bahsediliyor. ETA'nın 30–40 yılda yapmış olduğu bütün bombalama olayları, çatışmaları ve suikastlardaki can kaybı 800'ü bulmaz. Türkiye'de 30 bin insan! Fakat Türkiye bunu yeteri kadar anlamadı.

Serbestî: *Ama bir türlü egemen olan şiddet dilli aşılıp siyasetin imkânlarına yol açılmıyor veya siyaset şiddetten arındırılamıyor...*

Kürşat Bumin: Bu çerçevede şiddeti de daha ciddi tartışmak lazım. Bakın, Türkiye'de 1985–1999 yılları arasında 30 bin insan öldü; bu rakamlara 35 bin, 40 bin diyenler var. Dikkat ederseniz sayılardaki artışlar böyle beşerbin beşerbin gidiyor. Bu bile, bu işe karşı kayıtsızlığımızı gösteriyor. Sadece on bin insanı yan yanan dizseniz buradan Gebze'ye kadar uzanır (söyleşi İstanbul Bilgi Üniversitesi Kuştepe Kampüsü'nde yapıldı). Böylesi bir dönemi yaşadı Türkiye. Otuz bin insan! İnanılmaz bir şey. ETA' dan bahsediliyor. ETA'nın 30–40 yılda yapmış olduğu bütün bombalama olayları, çatışmaları ve suikastlardaki can kaybı 800'ü bulmaz. Türkiye'de 30 bin insan! Fakat Türkiye bunu yeteri kadar anlamadı.

Neden anlamadı? En başta medyanın kayıtsızlığı... 30 bin insan öldü; medya bu şiddetin nasıl bir şey olduğunu, okurlarına, topluma anlatamadı. 30 bin ölü korkunç bir rakam!

O nedenle Türkiye'deki toplumun -her iki taraf açısından- şiddetin fakına varabilmesi de ayrı bir mesele. Türkiye bunu da bilmiyor. İki taraf da tam düşünmüş değil. Bu, şiddet üzerine samimi olması gereken bir düşüncenin ve oradan kaynaklanan bir tavrın olmadığının göstergesi. İspanya'da sekiz yüz insanın hayatına mal olan şiddeti, insanlar duydular ve bunu İspanya'da, Bask bölgesinde birbirlerine anlattılar, bilincine vardılar ve netice de bu şiddeti durdurdular.

Ama bizde öyle değil. Bakın, medya yine şehit annesinin babasının ağzından, "on çocuğum şehit olsa on birincisini yine yolarım" gibi doğru-yanlış açıklamalar aktarmayı marifet sanıyor. "Karşı taraf"ın ruh hali de bundan farklı değil.

Serbestî: *Ortalama açısından söylüyorum; Türk kamuoyunun gözünde "Kürtler PKK' li, PKK de teröristtir". Devlet de Kürtleri kısmen böyle kategorize ediyor. Oysa hem devletin hem PKK'nin şiddet politikalarına karşı olan çok önemli bir Kürt kesimi var ve bu kesimin şiddeti sorgulayan, araştıran eleştiren çok zengin olmasa da oldukça kabarık bir arşivi var. Sözünü ettiğim kesim, hem PKK şiddetinin hem devlet şiddetinin aynı merkezde yönlendirildiğini iddia ediyorlar ve bu iddialarının güçlü dayanakları da bulunuyor. Örneğin; ilgili olan herkes biliyor ki, 2004 yılında PKK'nin yeniden savaşa başlama kararını Abdullah Öcalan İmralı Adasından verdi. Ki, Abdullah Öcalan, devlete hizmette en ufak bir kusur yapmayacağını belirten adam.*

Kürşat Bumin: Bunlar benim bilmediğim konular!

Serbestî: *Örgütün kendi yayın organlarında yer alan avukat görüşme notları, mahkeme tutanakları ve şahitleri var.*

Kürşat Bumin: Bunlar esrarengiz konular!

Serbestî: *Çok katı bir rejim söz konusu, ama her yönüyle çok katı.*

Kürşat Bumin: Peki ben size sorayım niye Kürt tarafından, benim söylediğim çerçevede; klasik ulus-devlet modelinin dışında dünyanın konuştuğu bir takım politik çözümleri benimseyen, bir arada yaşayalım ama herkesin de hakkını hukukunu tanıyalım diyen bir tasarı-öneri gelmiyor?

Serbestî: *PKK gözlüğünün dışında Kürt meselesine bakacak olursak; çok geniş bir Kürt dünyası var ve bu Kürt dünyasının siyaset dili de, söz etiğiniz modern kavramlarla uyumlu. Bakın Irak'ta en güzel siyaset dili ve modelini Kürtler oluşturuyor. İran'da da Kürtlerin çözüm formülleri yine bu şekilde.*

Kürşat Bumin: O başka, Irak'ta bu dili tutturmaya herkes mecbur zaten...

Serbestî: *İran'daki Kürt siyasi yetkililerle de zaman zaman röportaj yapma fırsatım olmuştur. Orada Kürtler bir arada yaşama imkânları konusunda dışlayıcı bir tutum almıyorlar; mesele Kürtleri dışlayan rejimlerde.*

Kürşat Bumin: İran ise bambaşka...

Devamlı Türkiye Partisi Diye Bir Söylem Tutturmuşlar. Keşke Kürt Hareketi Sola Bulaşmasaydı

Serbestî: *Türkiye'de de Kürt siyaseti tamamıyla devlet ve PKK şiddetince kapatılmıştır. Aklıselim sahibi Kürt kesimlerinin kendilerini ifade etme imkân-*

www.netewe.com

ları sınırlı ve risk taşıyor; çıkan farklı sesler de bir şekilde bastırılıyor.

Kürşat Bumin: Kürt cephesinin siyaseti olarak öne çıkanlarda doğru gitmeyen bir yön olduğunu görüyorum. Ben bunu sol ile milliyetçiliğin izdivacından kaynaklandığını düşünüyorum. O cenahtaki kavramlar, kullanılan sözcükler inandırıcı değil. Bir kere, konuşanın kendi konuştuklarına inanmadığı bir dil ile karşı karşıyayız. Esrarengiz bir dil! Sol ile milliyetçiliğin birleştiği bütün politik söylemlerde bu dil ile karşılaşılır. Hatta ben onun için, "Keşke Türkiye'deki milliyetçi Kürt hareketi bu sola bulaşmasaydı, sadece milliyetçi kalsaydı, anlaşmak daha kolay olurdu" dedim.

Kesinlikle öyle. Mesela devamlı Türkiye Partisi diye bir şeyden söz ediliyor. Oysa bırakın Türkiye partisini, Kürt meselesini konuşuyoruz! İddiaları o kadar büyük ki, Kürt meselesi ile birlikte Türkiye meselesini de çözecekler. Bana göre bu dille bir şey çözülmez, elbette devletin eski dilliyle de bir şey çözülmez. Sol (Stalinci sol'dan söz ediyorum) ile milliyetçiliğin izdivacından kaynaklanan dilden insanlar hiçbir şey anlamıyor.

Bakın mesela, Şerafettin Elçi -o gün konferansta da dinledik-, katılırsınız ya da katılmazsınız, ama ne istediğini çok açık bir şekilde anlatıyor. Dolayısıyla Şerafettin Elçi ile konuşmak kolay. Ne istiyorsunuz, federatif bir yapı mı? Olmaz dersiniz çünkü mahzurları şunlardır veya şöyle şöyle olur dersiniz. Ama dediğim gibi diğerleriyle konuşmak ve anlaşmak mümkün değil, çünkü en başta dilleri anlaşılır gibi değil.

Diyelim ki idari bir desantralizasyonu hatta politik bir desantralizasyon yani federasyon vs. konuşacağız. Bildiğiniz gibi bunlar da bir biçimde milliyetçi talepler. Ama bu sorun ve taleplerle "sol"un ne ilgisi var? Stalinist solla Kürt milliyetçiliğin birleşmesi ortaya hiç de hayırlı olmayan bir sonuç çıkarmıştır.

Oysa bırakın Türkiye partisini, Kürt meselesini konuşuyoruz! İddiaları o kadar büyük ki, Kürt meselesi ile birlikte Türkiye meselesini de çözecekler. Bana göre bu dille bir şey çözülmez, elbette devletin eski dilliyle de bir şey çözülmez. Sol (Stalinci sol'dan söz ediyorum) ile milliyetçiliğin izdivacından kaynaklanan dilden insanlar hiçbir şey anlamıyor.

Serbestî: *Şiddet politikası inisiyatifi yeniden ele geçirdi gibi. Bu durum Türkiye'nin AB serüvenini nasıl etkileyecek?*

Kürşat Bumin: Kürt kesiminden benim bir umudum vardı; özellikle PKK'yi kast ediyorum, çünkü bir ara AB'ye çok destek verdiler. Bu tercih, silahlı mücadeleyi dışarıda bırakan bir tercihti. Ama şimdi görüyoruz ki, söz konusu tercih çok daha arka plana itilmiş durumda kaldı.

Serbestî: *Bu size belki bir komplo teorisi gibi gelebilir, ama daha önce belirttiğimiz gibi, şiddete yeniden başlama kararı İmralı'nın direktifiyle alındı. O yüzden Kürtlerin büyük çoğunluğunun nezdinde bu savaş artık Kürtlük savaşı değil.*

Kürşat Bumin: Ben işin o tarafını bilemem. Ama sizin de söylediğiniz gibi, sonuç olarak İmralı'da cezasını çeken bir mahkûm söz konusu. Dolayısıyla bütün bu haberleşmeler nasıl mümkün olur, konuyu bilen her insan gibi buna ben de şaşırıyor ve cevabını vermekte zorlanıyorum.

Kürt Hareketinin Yeni Bir Söylemle Ortaya Çıkması Gerekiyor

Serbestî: *Siz kendinizi Kürtlerin yerine koyduğunuzda ne söylemek istersiniz; sizce Kürtler ne yapmalı?*

Kürşat Bumin: Bir kere Kürt hareketinin soldan uzaklaşması gerekiyor. Yani "milli", "milliyetçi" ne derseniz deyin veya "etnik hakları" savunan bir hareketin solculuktan ayrı olması lazım. İkincisi tüm bu haklı talepler, yepyeni bir politik-toplumsal çerçeve içinde nasıl yer alabilir, önce bunun düşünülmesi lazım. Yani ulus-devlet gibi o eski politik proje içinde değil de, yeni oluşan çok kültürlülük çerçevesinde. Yeni bir politik-toplumsal teori/pratik nasıl oluşturulabilir? Bunlar üzerinde kafa yormalı

www.metehan.com

Murat Belge:

Koca Toplumlar Olarak Kürt Meselesini Çözemiyor; Çaresiz Kalıyoruz Bu, Kanıma Dokunuyor!

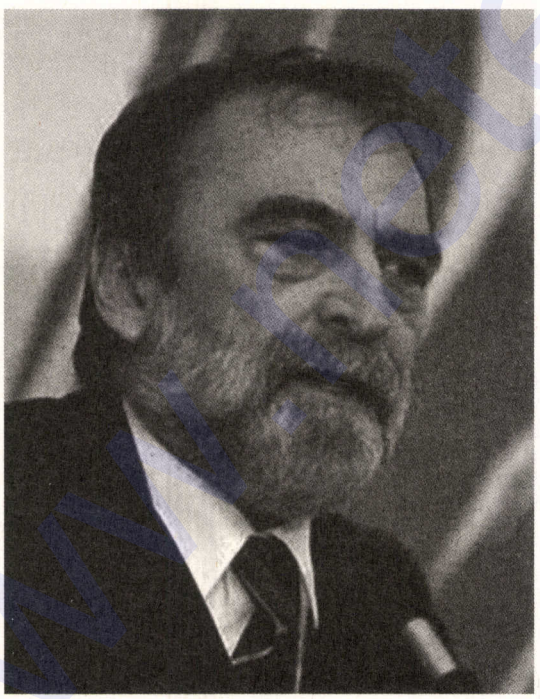

Serbestî: *Aslında başınız militarist yaklaşımlara karşı yeterince dertte. Hem Türk siyasetinin "pratikleri"ne ilişkin hem de kuramsal anlamda militarist zihniyetler hakkında kafa yoruyorsunuz, bu yöndeki yazılarınızı takip ediyor, okuyoruz. Başınıza ek bir dert açmak istemem ama ne yapalım özellikle Türkiye'de hayat bir türlü militarizmden uzaklaştırılamıyor. İşte gene güney sınırlarında 200 bin kişilik askeri bir yığınak yapılmış. Siz bu askeri yığınak hakkında ne düşünüyorsunuz? Hem dış politika, hem de iç politika bakımından bu neyi çözer, anlamı nedir, hedefi nedir?*

Murat Belge: Bu konuda rivayet muhtelif; 200–250 bin gibi bir rakamdan söz ediliyor. Bu, şu anda oraya 250 bini kişi gönderildi diye yorum yapılıyor ama galiba öğle değil. Daha Öcalan yakalanmadan önce, orada 250 bin askerin mevcut olduğu, çatışmaların durmasından sonra askerler çekilerek bu sayının azaldığı ama tekrar çatışmalar başlayınca gene asker sayısının eski rakama çıkarıldığı söyleniyor. Bunu bu şekilde anlamak bana makul gibi geliyor. Çünkü durup dururken oradaki askere ek olarak bir 250 bin kişi daha gönderilemez.

Bu, çatışmaların yeniden başlıyor olması karşısında, "biz hazırız ve gerekeni yaparız" mesajıdır herhalde. Ama aynı zamanda sınır ötesi endişeler de söz konusu; yani "biz hazırız gerekeni yaparız", "Irak'ta da yaparız" mesajları zımnen veriliyor olabilir. Ayrıca sınır ötesi hareket konusunda bir takım söylentiler

* Radikal Gazetesi Yazarı ve Bilgi Üniversitesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü Başkanı

geldi... Fakat işin o tarafını tam olarak bilemiyorum.

Ama önemli olan kısmı, yani oraya kuvvet gönderilmeden önce, Şemdinli'ye yönelik başlayan zincirleme olaylar oldu. Bu işin bir kısmı; Şemdinli'de yaşanan olaylarda yaşamını yitirenlerin cenazeleri kaldırılırken jetlerin uçması, sonra bu olaylar bir şekilde devam ederken Hakkâri'den tanklar geçti. Genelkurmayda tank geçitlerine, jet uçuşlarına ilişkin cevabı vermeye yükümlü merci de -Hava Kuvvetleri mi, Kara Kuvvetleri mi, her kimse- "olağan bir durumdur" dedi. Tabii, yakın tarihimizden, bunu daha eski olaylara da bağlamak mümkün. Hava indirme hareketi yapılıyor. Harekette, bir taraf peşmerge kıyafetli, fotoğraflar çekiliyor; buna benzer görüntüler sergileniyor. Tüm bunlara, bazı çevrelerinin nasır tutmuş tavrının göstergesi denilebilir. Bu da, "bu memlekette Kürt meselesi dedikleri bir şey var, kim buna ne derse desin ama bunun çözümü askeridir" yönündeki tavrının, kararlılığın açığa vurması gibi geliyor bana.

Bunları belirttikten sonra belki şu da eklenebilir. Peki, bu kararlılık mercii kim veya kimler?

Mesela kalkıp bir kışlaya Mustafa Muğlalı adı veriliyorsa, bunun için, "böyle birden bire birilerinin aklına Mustafa Muğlalı adı geldi de, ondan" demek zor. Niye Kılıç Ali Paşa akla gelmiyor da, Mustafa Muğlalı adı akla geliyor? Topluma da, "bunları bir araya getirin sonucu siz çıkarın" deniyor bir bakıma.

Top Hep Askeri Tarafta

Serbestî: *Ve neyi çözer?*

Murat Belge: Bu yöndeki kararlılık askeri kanadın olabilir. Askeri kanadın bu kararlılığına kâğıt üstünde baktığımızda belki eleştirmek de çok doğru olmayabilir. Çünkü o askerdir, herhangi bir sorun askeri bir şekilde çözülebilecek bir sorun haline geldiği zaman, onun birinci görevi askeri olarak o sorunu çözmektir.

Ümit Fırat: Yani itlaf etmektir!

Murat Belge: Evet! Dolayısıyla "Siz niye böyle bir çözümden ısrar ediyorsunuz?" demeden önce, belki durup başka türlü kararlar vermekle yükümlü ve bundan sorumlu olan insanlara "Siz niye başka türlü karar vermiyorsunuz?" sorusunu da sormak lazım. Ama söz sanatlarında "retorik soru" diye bir kavram var. Cevabı önceden belli olan bir soruya retorik soru derler. O nedenle bu yöndeki bir soru, biraz vakit kaybı; çünkü bir tarafa dönüp "Siz niye gerekeni yapmıyorsunuz?" dediğimiz zaman, onlar gene öbür tarafı gösteriyor; "Çünkü biz yapamıyoruz!" diyorlar ve böylece top gene askeri tarafa geçmiş oluyor.

Bu memlekette yaşayan insanlar arasında bir sorun var ve bu sorun, Ümit'in (Ümit Fırat) dediği gibi bir taraftaki birilerinin öbür taraftaki birilerini itlaf edilmesiyle çözülecek ise, demek ki burada bir çözüm olmayacak. Çünkü herhalde bütün dünya tarihi, böyle çözümler olmadığını, böyle uygulamalar olduğu zaman, insanları yıldırarak öldürerek kısa sürede yatışmalar sağlanabildiğine, ama o adamlar toptan ortadan kaldırılmadıkça bu yatışmanın devamlı olmayacağını bize gösteriyor. Bu yöndeki ısrar bize başka bir şey daha gösteriyor; "toptan ortadan kaldıracağız" mantığını. Yani bu, çözümsüzlüğün adını koymadan onun etrafında dolaşmak gibi bir şey.

Asker Kapalı Kutu- Siviller Ne Düşündüğünü Söyleyemiyor

Serbestî: *Peki bu, Türkiye'de yeni bir konsept değişikliği mi ifade ediyor? Siz Şemdinli olaylarıyla ilgili bir yazınızda "Şemdinli'de yeni bir levha çakıldı" diye yazmıştınız. Bu, Türkiye'de bir yön değişikliği mi?*

Murat Belge: Bilmiyorum. Böyle genellemeler yapmak için gerekli asgari bilgiye sahip değilim. Burada en çok sivillerin ne düşündüğünü, ne yaptığını, ne yapamadığını, düşünse de, düşüncelerini söyleyemediğini az çok izleyebiliyoruz. Burada kapalı kutu Silahlı Kuvvetlerdir. Burada da, ne olduğunu söylemek için insana gereken asgari bilgilerden yoksunuz. Ancak bir takım sonuçlara bakarak tahminler yürütüyoruz.

Mesela kalkıp bir kışlaya Mustafa Muğlalı adı veriliyorsa, bunun için, "böyle birden bire birilerinin aklına Mustafa Muğlalı adı geldi de, ondan" demek zor. Niye Kılıç Ali Paşa akla gelmiyor da, Mustafa Muğlalı adı akla geliyor? Topluma da, "bunları bir araya getirin sonucu siz çıkarın" deniyor bir bakıma. Toplum olarak bir araya getirebileceğimiz olgular bunlar. Olgular bunlar olunca, bunlardan çıkarabileceğimiz sonuçlar da aşağı yukarı konuştuğum, söylediğim şeyler gibi; başka bir sonuç ben çıkaramıyorum. Bunun yanlış olduğunu birileri gelsin söylesin, ben de bunu bekliyorum ama bu olmuyor bir türlü...

www.netevler.com

Halkın Yakalamadığı ve Kamyon Çarpmayan Ne Kadar Olay Var?

Şemdinli olayının hemen aklımızda çağrıştırdığı başka bir olay Susurluk'tur. Demin dediğin gibi, Şemdinli'de halk o adamları yakalamasaydı, Şemdinli başka türlü anılıyor olabilirdi. Şimdiye kadar halkın yakalamadığı ve bir kamyonun çarpmadığı kim bilir neler var? Bugüne kadar bu ülkede yaşanan olayların hangisi açıklandı ki?

Serbestî: *Son dönemlerde yapılan bombalama ve mayın eylemleri çok karanlık, bu eylemlerin kimler tarafından yapıldığı pek belli değil. Örneğin, eğer Şemdinli'deki bombalamada halk "failleri suçüstü" yakalamasaydı, bu eylem de PKK' nin üzerinde kalabilirdi, büyük bir ihtimalle PKK de buna itiraz etmezdi. En son Hakkâri'de asker çocukları taşıyan okul servisine yönelik yapılan eylem de, bu bağlamda kafalarda bir sürü soru işareti bırakıyor. Siz ne düşünüyorsunuz?*

Murat Belge: Evet. Bu gibi konulara girildiği zaman hiçbirimizin tahminden öte bir şey söylememiz mümkün değil. Çünkü bu konulara ilişkin bilgiler yok elimizde. Çatışma yaşandığı durumlarda her zaman bir provokasyon payı vardır. Bu, dünyanın her yerinde de olur, ama burada dünyanın her yerinde olduğundan çok daha fazla oluyor; her zaman da böyle oluyor. Çünkü burada açıklanmayan olay çok fazla; ayrıca bir olayın açıklanması yönünde bir adım atılacak olursa, o adımı hemen orda durdurma örnekleri de çok fazla.

Şemdinli olayının hemen aklımızda çağrıştırdığı başka bir olay Susurluk'tur. Demin dediğin gibi, Şemdinli'de halk o adamları yakalamasaydı, Şemdinli başka türlü anılıyor olabilirdi. Şimdiye kadar halkın yakalamadığı ve bir kamyonun çarpmadığı kim bilir neler var? Bugüne kadar bu ülkede yaşanan olayların hangisi açıklandı ki?

Susurluk bir aşamaya doğru geldi ve orda kapatıldı; kapatıldığı çok açık. Şemdinli daha o aşamaya gelmeden savcıdan vs. yararlanıldı ve kapatıldı. Böylece Şemdinliler, Susurluklar kapatılınca, o zaman her konuda olduğu gibi, "acaba o mayını onlar mı döşedi, öbürleri mi döşedi?" sorusunun sorulmasına da hazır olmak lazım. Senin hiçbir şeyin inandırıcı olamaz. Çünkü sen, elinde imkân varken gidip bir olayı açığa çıkarmıyorsun. Açığa çıkarmamak senin politikan, olayları karanlıkta bırakmak senin politikan olunca, bir provokasyon mu diye "Çocukların arabasına kim bomba attı?" sorusu da sorulacak ve bu durumda herkes tuttuğu takıma göre tavır alacak. Takım tutmak dışında, "Efendiler bakın bu da nesnel gerçekliktir!", denildiği zaman kendimizi takım tutmaktan kurtarabiliriz. Çünkü nesnel gerçeklik ortada olmadığı zaman takım tutmaktan başka da bir çare yoktur insanların elinde.

Bu Savaş, Kimin Savaşı?

Serbestî: *Daha öncesini bir kenara bırakacak olursak, Haziran 2004 de PKK'nin yeniden başlattığı savaşın, bir Kürt savaşı ya da klasik anlamada bir özgürlük savaşı olmadığı, çok önemli bir Kürt kesimi tarafından savunuluyor. Çünkü çok açık ki, Abdullah Öcalan devletin elinde ve devlete hizmet etmek bakımından hiçbir kusur yapmayacağını kendisi de ifade ediyor; her defasında devlete ve Kemalist öğretiye çok bağlı olduğunu vurguluyor, generalleri övüyor. Aynı Abdullah Öcalan, PKK ve onun legal - illegal tüm örgütlenmelerinin isim değiştirmesinden, politik program değişikliğine ve kimin hangi kademede nasıl ve ne şekilde görev alacağına kadar her konuda talimat veriyor. Muhaliflerin üzerine nasıl fırtına gibi gidilmesi gerektiğini belirtiyor; politik raporlar sunuyor; örgüt amblemleri, atılacak sloganlar da yine İmralı'da belirleniyor. Bunların hiçbirisi iddia değil kesin bilgilerdir. Öbür taraftan devlet ve hükümet zirvelerinde bu adamın kullanılması ve nasıl 'tasarruf edileceği'yle ilgili haberler çıkıyor... Bu konumdaki bir adam savaşan örgütün de tartışmaz lideri. Bu çok tuhaf bir durum değil mi? Ancak, Türk kamuoyu, bu savaşın kimler tarafından başlatıldığı ve nasıl başlatıldığı sorusunu pek sormuyor. Sadece bir ara Cengiz Çandar, "Bu savaşın bizimkilerin ısmarlaması" olabileceği yönünde bir şeyler yazdı. Siz bu tabloyu nasıl görüyorsunuz?*

Murat Belge: Bunlara demin ki sorunuzla başlayan yoldan devam ediyoruz. Akıl izan çerçevesinde baktığımızda Abdullah Öcalan diye bir adam var İmralı adasında askeri yetkililerin elinde, bu adam dışarıya ne söyleyecek ne söylemeyecek, bunlar tamamen kontrol altına tutulabilecek ve muhtemelen de tutuluyor da. Basında da tuhaf şeyler çıkıyor ve buna alışığız. Şöyle tuhaf şeyler: "Bu adamı daha ne kadar ko-

nuşturacaksınız?" şeklinde yazılar yayınlanıyor basında. O yazıları okuyunca, şöyle bir izlenim edinmemiz lazım mantıken. "Silahlı kuvvetler İmralı'yı denetlerken o kadar demokratik davranıyorlar ki, Abdullah Öcalan istediği şeyi söylüyor." Herhalde o yazılardaki suçlamalar silahlı kuvvetlere karşı. O zaman hakikaten bu mantığa göre sormak lazım "Bu adamı niye susturmuyorsunuz?" Çünkü bu konuda "demokrasiyi çiğnediniz" diye bizi AB'ye de şikâyet etmezler; bu bağlamda silahlı kuvvetlere bir kabahat çıkarılamaz ve bu çok anlaşılır bir şey. Yani adam "iç savaş çıkarın!" diye talimat verecek sen de demokrasi gereği buna ses çıkarmayacaksın!

"Abdullah Öcalan ve PKK önde gidecek, arkadan Kürt meselesi gelecek" diye bir tavır izlenirse, o zaman öbür taraf için de, kendi bildiği gibi devam etme yolunda imkân açacak bir politika olur. Bu böyle kangren bir halde, "nereye gider, nasıl biter?" gibi cevabını bilmeyeceğimiz ve çok da sevimli olmadığı aşikâr olan bir yol izler, gider.

Daha "bir iç savaşı çıkartın" demeye varmadan, "böyle bir şey de olabilir" derse bir adam, hemen onu derdest edip birkaç sene içerde tutmak üzere yasalar hazırlanırken. Öcalan da İmralı'da örgüt yönetiyorsa hakikaten de bir tuhaflık var. Yalnız olayların geldiği bu aşamada, bir taraf öyle veya böyle bir şeyler yapıyor. Tamam, öyle yapıyor olabilir, ama öbür taraf ne yapıyor? Bir takım talimatlar veriliyor. Bazı adamlara "gelin" diyor geliyorlar.

Serbestî: *İsmail Beşikçi' ye karşı "harekete geçin" diyor muhtemelen harekete geçiyorlar!...*

Murat Belge: Nasıl?

Ümit Fırat: 14 Mart 2006 günkü Milliyet'te İsmail Beşikçi, Derya Sazak'la yaptığı röportajda,

"Öcalan, Devletin elindeki bir adamdır. Devletin denetimi altındadır. Kürt hareketiyle ilgili öneriler, dışarıdaki insanlar tarafından dile getirilmeli. İmralı tarafından değil. Kürtler adına ne tür siyaset yapılacaksa, dışarıdaki unsurlar var, Demokratik Toplum hareketi var, onlar fikir üretmeli. İmralı söylemi söz konusu olmamalı.

Rahat konuşamıyor mu?

— Çok konuşuyor da işte konuştuğu zaman ancak devleti konuşabilir. Çünkü devletin denetimi altındadır. Bunu kendimden biliyorum, 1985'te cezaevinden bir arkadaşıma mektup yazmıştım. Kürt sorunu konusunda. O mektubu bana iade ettiler ve dediler ki, "Sen cezaevinde de suç işliyorsun. Disiplin kovuşturması açacağız". Böyle bir durum, işte çok masum bir şey söylüyorsunuz, Kürtler diye... Ama Öcalan, örneğin "Savaş ilan ediyor!" Devlet adım atmadı diyor, "Tekrar silaha başvurun." Bu kadar denetim altında bunu nasıl söyleyebilir? Demek ki, devletin de böyle bir istemi var.

— Yanlış doğru, dışarıdakiler politika üretmeli. Özeleştiri yaparken, "Geçmişte bunu savunuyordum şimdi böyle düşünüyorum" demeli. Öcalan "Geçmişte de bunu söylüyordum" diyor. Bu nedenle mektubum geri döndü ve 'bir daha böyle şeyler yazma' diye uyarıldım..." diyordu.

Bunun üzerine 29 Mart 2006 avukat görüşmesinde Öcalan da:

"Devletin güdümünde olduğumu, bu nedenle özgür hareket edemeyeceğimi, dışarıdakilerin konuşması gerektiğini, hatta benim devletle anlaşarak savaş kararı verdiğimi söylemiş sanırım. Bu bana açıkça bir saldırıdır. Yalan, yalan, yalan. Bunları nasıl söyleyebilir? Bunlar bana yapılan saldırılardır. Bana hakaret ediliyor. İşte bunlara karşı kendimi savunmam gerekir. Bu aslında devlete karşı da bir saldırıdır. Bu nasıl olabilir? Bunlarla gerekirse konuşulmalı, dava açılmalı..." dedi.

Öcalan Cemaatinin Kürt Siyaseti; Atlar Arkada Araba Önde Öyle Gidiyor

Murat Belge: Türkiye'de, -herkesin bildiği gibi- yaşayan milyonlarca Kürdün arasında Abdullah Öcalan'a biat etmiş bir kesim de var. Orada da gördüğümüz manzara o ki, o kesim açısından "Türkiye'nin bir Kürt sorunu olabilir ama ondan daha önemli bir Öcalan sorunu" ve dolayısıyla da "PKK sorunu var."

Burada klasik bir örnekte olduğu gibi; atlarla araba hikâyesi vardır; hangisi önden gidecek, hangisi arkadan? Yani "Abdullah Öcalan ve PKK önde gidecek, arkadan Kürt meselesi gelecek" diye bir tavır izlenirse, o zaman öbür taraf için de, kendi bildiği gibi devam etme yolunda imkân açacak bir politika olur. Bu böyle kangren bir halde, "nereye gider, nasıl biter?" gibi cevabını bilmeyeceğimiz ve çok da sevimli olmadığı aşikâr olan bir yol izler, gider. Dolayısıyla, Bilgi Üniversitesindeki konferansta da dile getirdiğim

www.metelie.com

ve bu konuda yazdığım yazılarımda da belirttiğim gibi, burada ilk defa, bütün bu konjonktürde Kürt aydınlarına, Kürt halkına bu yönü değiştirmek için şimdiye kadar hiç olmadığı kadar bir imkân doğuyor, bunun değerlendirilmesi önemli diye düşünüyorum. Çünkü daha önce böyle imkanlar yoktu, konjonktür el vermiyordu. Bugün bu imkanları kimsenin vermek istediğinden değil, ama konjonktür böyle getirdi.

Ümit Fırat: Burada bir ekleme daha yapmak gerekiyor. PKK hareketinin önder, lider takımına radikal sol Türk aydın kesiminden önemli bir destek sunuldu ve bir kısmı tarafından hala da sunuluyor. Bu destek de, onları, kendilerini olduklarından daha önemli gören bir noktaya getiriyor. Bu da, Kürt aydınlarının bir kesiminde başka bir umutsuzluk ve kırılmaya neden oluyor. Çünkü adamdan sayılmama pozisyonuna düşüyorlar. Gene bir kısım Türk aydınları da, onların belediyelerdeki veya partideki görevli insanlarını muhatap alıp, sorunu hep oradan çözmeye, soruna oradan yaklaşamaya çalışıyorlar. Kısacası 'Kürt meselesi' deyince hep onlar akla geliyor, onlarla bir biçimde diyalog kurmak düşünülüyor. O zaman PKK'nin dışında kalan Kürtler de kayıp sayılıyor. Mesela geçenlerde AB yetkililerinden Joost Lagendijk "Kürtler PKK' yi eleştirmelidir" dedi. Oysa zaten herkes suskun değildi ki. Örneğin ben de ve pek çok arkadaşımız da PKK' yi yanlış bulduğumuz açılardan farklı da olsa eleştiriyoruz. Bunu yeterince duyurabiliyor muyuz? Tabii ki duyuramıyoruz veya etkili olamıyoruz. Bu nedenle Türk, en azından Kürt olmayan arkadaşların da bu konuda biraz daha duyarlı olmaları gerekiyor. Sadece Kürt aydınları değil bazı Türk aydınlarının da bu konuda yanlış ata oynadıkları, yanlış bir tercih yaptıklarını da bu arada öne çıkarmak gerekiyor.

Çünkü hep beraber gördük. Adeta istihbaratın bir kuryesi gibi... Adam gitti Bekaa'da röportajlar-görüşmeler yaptı; kaydettiği video-kasetleriyle geleceğini ilan etti ve havaalanı gümrüğünde her şeyi polis teslim aldı.

Bir diğeri de zaten ben onu devlete, Kemalizm'e kazandırmak istiyordum ve bunu da başardım dedi.

"Kürt milliyetçiliği deTürk milliyetçiliği kadar kötüdür" diyorsam ki diyorum; ama bunu, "şu anda ikisi de aynı şeydir" anlamında söylemiyorum, böyle bir şey söz konusu değil. Çünkü zaten siyasi durum malum. Fakat potansiyel milliyetçiliklerin, "elimde yok" diye ağlaştıkları imkânları ellerine geçirdikleri zaman, o imkânları ne şekilde kullandıklarına dair, dünya tarihinde elimizde pek çok örnek var.

Murat Belge: Ama bu söylediğiniz kişiler veya kesimler Türkiye'de çok marjinal, kimsenin ciddiye almadığı bireyler veya kimseler, yani etkili insanlar değil. Ben Kürtlere "gelin biz Kürtlerle Türkler bir arada bu meseleyi çözelim" dediğimde, "Cemil Bayık da gelsin" diyemem. Çünkü bazı yerleri çağıramazsınız; O'nun, içinde oynadığı oyun farklıdır. O nedenle onun bizim oyunda yeri yok, en başta Öcalan olmak üzere. Herhalde söz ettiğiniz o marjinal kimselerin bu çözümde bir tuzu olmayacak. Bunu başta kabul etmek lazım.

Serbestî: *Bir de söyleşimizin başında Ümit Fırat'ın değindiği "Milliyetçilikler" konusu var. Bir defa "kategorik olarak tüm milliyetçilikler kötüdür" deyip Kürtlerin kendi doğal hak arayışlarını da "kötü milliyetçilik" olarak değerlendirmek sizce ne kadar adildir? Kürtlerin durumu ortada; Kürtler, Kürt olarak bırakın milliyetçilik yapmayı hiçbir hakka sahip değiller ki...*

Murat Belge: Bunlara bir itirazım yok. Bu, Kürt milliyetçiliğine hâlihazırdaki güç dengesinde, çerçevesinde söylenen sözler değil; en azında ben bu konuda "Kürt milliyetçiliği deTürk milliyetçiliği kadar kötüdür" diyorsam ki diyorum; ama bunu, "şu anda ikisi de aynı şeydir" anlamında söylemiyorum, böyle bir şey söz konusu değil. Çünkü zaten siyasi durum malum. Fakat potansiyel milliyetçiliklerin, "elimde yok" diye ağlaştıkları imkânları ellerine geçirdikleri zaman, o imkânları ne şekilde kullandıklarına dair, dünya tarihinde elimizde pek çok örnek var.

Bunlar Kürt tarihinde yok mu? Kürtlerin -bazı Kürtlerin- bugünkü durumda da niyet ettikleri zaman, ne tür vahşetler yapabileceklerini dair örnekler de var.

Bazı Kürt Milliyetçileri de Türk Milliyetçileri Gibi Aynı Mistifikasyonları Yaşıyorlar

Serbestî: *PKK' yi kast ederek söylüyorsunuz...*

Murat Belge: Evet. Bir sürü Kürt ile tanışıyorum, bir kısmı çok yakın arkadaşım. Bir kısmı da bildiğim herhangi bir Tük milliyetçisinden farkını göremediğim, - farkını göremediğim derken elbette ki ikisinin koşulları çok farklı- aşağı yukarı aynı

Çıkan sonuçta da, haksızlıklar ortadan kaldırıldığı zaman, meselenin düzeleceğiydi. Ama bu son toplantıda kimliğin bu gibi, bazı sakatlıkları da taşıdığı söylendi. Kimliğe ilişkin olumsuzlukları söylerken bu olumsuzlukların Kürtlere mahsus olduğu gibi bir şey söylemeyeceğimi biliyorsunuz herhalde. Zaten biz bize çok benzeriz.

mistifikasyonları yaşayan, "Kürtçe konuşmanın bir insana kazandıracağı nelerin bulunduğunu", "bizim şanlı tarihimiz" deyip Kürt güneş-dil teorisi yapmaya teşne ve bir Türk milliyetçisinin söyleyeceği cümleleri söyleyen bir tipler. Bir de bunca gadrini çektiği bir düzenin, o gadir araçlarını alıp kendine adapte ettiği zaman bu daha da endişe verici oluyor. Buna, "Yapma, aman bak karşında kötü örnek duruyor; bize benzeme!" demek gerekiyor. Ama benziyor. Bu böyle olunca, bu ihtimali her zaman hatırlatmak, daha iş oraya varmadan, "bakın oraya da varır!" uyarısını yapmak yani uyarı sistemini çalışır tutmak gerekiyor. Bu da Kürtlerin kendi aralarında çözmesi gereken bir sorun; her ulusal toplulukta bu var. Kendi iç kavgamız nasıl devam ediyorsa Türkiye'de, Kürtlerin de bunu yapması lazım. Çünkü kimlik üzerinden gittiğin zaman, dünyadaki her kimlik olumlu veya olumsuz özellikler taşır. Ama siz bunun olumlu ve olumsuz özellikler taşıdığını çok fazla dikkate almadan bir anlamda soyutladığın kimlik olarak savunduğunda, töre cinayetinden tutun da kan davasına kadar ve belli bir tarihi somut koşullardan ötürü Kürt toplumunun gelenekleri arasına girmiş her şeyi de onaylamış oluyorsunuz.

Bilgi Üniversitesinde yaptığımız son konferansta, "yeni oldu ve iyi oldu" diye konuştuğumuz konulardan biri buydu. Daha önce yaptığımız benzer konferanslar da; onların da yapıldığı zamanların koşulları düşünüldüğü zaman, iyi olmuş ve faydalı olmuşlardır. Çünkü iki tarafın insanlarını yan yana getirdiler ve işte karşısındakinin "boynuzu var mı, kuyruğu var mı?" onları görme imkânları oldu. Ama ne oluyordu? Haksızlığa uğramış kesim, nasıl haksızlığa uğradığını anlatıyordu. Çıkan sonuçta da, haksızlıklar ortadan kaldırıldığı zaman, meselenin düzeleceğiydi. Ama bu son toplantıda kimliğin bu gibi, bazı sakatlıkları da taşıdığı söylendi. Kimliğe ilişkin olumsuzlukları söylerken bu olumsuzlukların Kürtlere mahsus olduğu gibi bir şey söylemeyeceğimi biliyorsunuz herhalde. Zaten biz bize çok benzeriz.

Bunun için bir örnek vermek istiyorum. Hani Çanakkale'nin oralarında Kürt inşaat işçileri keçinin ırzına geçmişti, ondan hadise çıktı; bu Kürtlere mahsus bir davranış olarak yorumlandı ve orada öyle bir tepki uyandırdı. Fakat gazete anlatılışında keçinin sahibi bir kadın var. Kadın keçiyi kestiriyor, etini fakirlere dağıtıyor. Şimdi bu gibi durumlarda ne yapıldığına dair bir gelenek orada var ki, her kes biliyor. Yani daha Kürtler oralara gelmeden evvel, keçinin başına böyle şeyler geldiğinde ne yapılacağının geleneği oluşmuş zaten!

Türk Milliyetçiliğine Dönüp Baktığımızda İnsanın Kanı Donuyor! Allah'tan Kürtler Henüz Bunu Başaramadılar!

Yani bu kimlikler çok benzer şeyler barındırıyor. Ama somut koşullardan ötürü olumlu ve olumsuz anlamda bazı özellikler bir tarafta daha fazla, öbür tarafta daha az olabiliyor. Bu bağlamda insan Türk milliyetçiliğine dönüp baktığı zaman, insanın gerçekten kanı donuyor. Kürtler Allah'tan henüz burada olanları başaramadılar daha uzun zaman da pek başaracakları gibi bir halleri yok! Ama o ihtimal her zaman vardır ve bunu göz ardı etmemek lazım.

Serbestî: *Kürt siyaseti konusunda her bakımdan PKK kötü bir örnek, Kürt meselesini karartan bir olgu. Bugün Türk kamuoyu nezdinde PKK Kürt milliyetçiliğini temsil ediyor. Oysa PKK'nin ne teorik bakımdan, ne de siyasi ve toplumsal referanslar bakımından Kürt milliyetçiliğiyle bir ilgisi yok. PKK sadece Kürtlerin milli duygularını istismar eden bir hareket olarak karşımızda duruyor...*

Murat Belge: Bir de şöyle bakın, 1970'lerde Öcalan diye bir adam, "Ben de bir şeyler yapayım" diye yola çıkıyor, örgütünü kuruyor, uzun zamanda ne olduğu pek belli değil. 1973 sıralarında Hindi-Çinide bir takım savaşlar kazanılmış, orada bir Pol-Pot örneği var, onlar etkili olmuş olabilir. Böyle tavizsiz bir ulusal kurtuluşu savaşı, ama Marksist –Leninist aynı zamanda.

Ümit Fırat: Lafını unutturmadan araya girmek istiyorum. Anlattığın tarihte senin de bildiğin gibi ben Ankara' da kitapçılık yapıyordum. Müşterilerimin önemli bir kısmı da tabii ki Kürtlerdi. O sıralarda Kürtlerin de birkaç tane yayınevleri vardı. Peki, bun-

www.netewe.com

Kürtler, sadece Türkiye'de değil yaşadıkları bütün bu ülkelerde azınlık olmuşlar ve değişen derece ve biçimlerde de olsa sonuçta ezilen taraf olmuşlar ve buradan çıkmaya çalışıyorlar. Dünya politik konjonktürü ve dünya politik kültürü vs. içinde, bu politik kültürde egemen olan, en azından ideolojik düzeyde egemen olan gerçeklikte çoğulculuk, hoşgörü, bunlar birer erdem.

lar neler basıyor ve yayınlıyorlardı? Umman' daki Dofar gerillaları, Zimbabve'de ZANU ve ZAPU gerillaları, Batı Sahradaki Polisario gerillaları, Amilcar Cabral önderliğindeki Gine-Bissau devrimi, Samora Machel önderliğinde Mozambik Frelimo hareketi, Cibouti bağımsızlığı gibi konularında bol bol broşürler ve kitaplar basılıyordu. Bu ülkelerin birçoğunun haritadaki yerleri de bu vesile ile öğreniliyordu. Oralardaki fraksiyonları bile biliyorduk. .... Angola' da kendi aralarında iktidar kavgası veren MPLA-PT, FLNA ve UNITA örgütlerinin taraftarları bile oluşmuştu. Bu tür kitaplar o sırada Kürtler arsında çok fazla rağbet görüp tutuluyorlardı.

Hatta o yıllarda Birikim dergisinde Atilla Aksoy'un çevirisini yaptığı ve Ernesto Laclau, Andre Gunder Frank gibi birkaç batılı yazarın 'Azgelişmişlik ve Emperyalizm' üzerine bir tartışma metni yayınlandı. A.G.Frank, daha sonra vazgeçtiği/geri aldığı bir tespitte bulunarak, Brezilya, Güney Afrika ve İran gibi ülkeler için "Alt-Emperyalizm" kavramı kullanmıştı.

Bizler Türkiye'nin de bu ülkeler kategorisine çok uyduğunu ve Kürdistan'ın sömürge olması konusuna bir açıklık getirdiği savıyla Türkiye'yi derhal alt-emperyalist ilan etmiştik.

Yani bütün bu örnekler sıralandığında, Kürtler için de benzer bir mücadele tarzının geliştirilmesi için oldukça elverişli bir durum ortaya çıkıyordu. Böylece neden Dersim' de, Botan'da veya başka bir Kürt bölgesinde de biz böylesi bir mücadeleyi başlatmayalım deniliyordu.

Murat Belge: Ben de onu anlatmaya çalışıyorum. PKK hareketi Marksist-Leninist olarak çıktı. O sırada da kayda değer bütün Kürt hareketleri Marksist'ti zaten. Çünkü daha önceki Kürt hâkim sınıfı diyebileceğimiz adamlar, çok partili düzende yer bulmuşlardı. Tarık Ziya Ekinci, Mehdi Zana, Mehmet Ali Aslan vb. isimler, yani o kuşak Kürt meselesini sosyalist platformda temsil ettiler, sözcülüğünü yaptılar. Dolayısıyla toplumdaki bu Kürt-Türk eşitsizliğini kabul etmemek ve buna bir çare aramanın politik çizgisi sosyalizm ideolojisiyle yürüdü. Zaten sosyal demokrat bir terbiyesi, geleneği, kültürü olmayan bir toplum olduğu için hep Marksist-Sosyalist platformlar oldu ve bu böyle devam etti. Söylemeye çalıştığım, bu anlattıklarıma rağmen, -o zaman ben Marksist Leninist'tim- o insanlarla tartıştığım ve bir şeyler söylediğim zaman Türklerle olduğu gibi, "işte sen revizyonistsin" dedikleri zaman mutlaka kafama bir şeyler vurma tehdidi, tehlikesi vardı. Çünkü herkes bunu ciddiye alıyordu, çünkü Marksist-Leninist olmak siyasi kimliğin önemli bir parçasıydı. Ama somut durum, insanları Marksist-Leninist gibi değil milliyetçi gibi davranabilecekleri bir zemine çekti. Çünkü gerçekten durum oydu...

Serbestî: *Fakat burada Kürt siyasi tarihinde önemli bir deneyim olan KDP (Kürdistan Demokrat Partisi) geleneği var. Geleneksel Kürt milliyetçiliği de önemli oranda o damardan geliyor; bu gelenek "ötekiyi" dışlayan bir gelenek değil. Bugün konjonktür çok kültürlülüğü gerekli gördüğü için değil, örneğin daha 1970 Otonomi Anlaşmasında bile, Mustafa Barzani, "önce Türkmenlerin hakkını güvence altına almamız gerekiyor" diyor. Ayrıca farklı dini ve etnik gruplardaki insanlar hep KDP'nin yönetim organlarında yer almışlardır. Yine somut bir örnek olması bakımından dikkate değer bir olgu da, geçenlerde Irak Kürdistanı'nda yeni birleşik hükümetinin kuruluş töreninde herkes bildiği dilde ve inandığı kitap üzerinde yemin etmesidir. O yüzden süregelen bu geleneksel Kürt siyasi mücadelesinin katı, totaliter, başkasının yaşam alanını daraltan ya da "ben de mevcut ulusdevletlerin bir benzerini kurar ve kendi kimliğimi herkese dayatırım" gibi bir minvalde yürüdüğüne pek şahit olamıyoruz. Ancak Kürt sol hareketlerinde belli bir totalitarizm gözlemek mümkün. "Totaliter" anlayışın soldan Kürt hareketine bulaştığı şeklinde bir tez var. Siz ne düşünüyorsunuz?*

Murat Belge: Kürt somut koşullarında bir kere Marksist bir etki var. Mutlaka her şeye rağmen, daha pür-milliyetçi bir takım davranış biçimleri tutuyor. PKK' nin çok vahşi davranış tarzlarını bildiğimiz halde, çok az sayıda Türk şehirlerinde sivillere yönelik eylemler oldu. Burada sosyalist Marksist olmanın bir miktar engelleyici, önleyici etkisi olmuştur diye düşünüyorum. Ama sonuçta, hayatta, tarihte bir takım

kulvarlar var. Bu kulvarlar ister istemez belirleyici oluyorlar. Zamanla bu kulvarlarda, normal ahvalde, Marksizm'in milliyetçiliği etkilemesinden çok bunun tersi oluyor. Hani " bu otomobil sağ çekiyor" derler ya, burada da bu tekerlek daha bir önde gitmek zorunda. İkincisi mazlum koşullarda Kürtler, sadece Türkiye'de değil yaşadıkları bütün bu ülkelerde azınlık olmuşlar ve değişen derece ve biçimlerde de olsa sonuçta ezilen taraf olmuşlar ve buradan çıkmaya çalışıyorlar. Dünya politik konjonktürü ve dünya politik kültürü vs. içinde, bu politik kültürde egemen olan, en azından ideolojik düzeyde egemen olan gerçeklikte çoğulculuk, hoşgörü, bunlar birer erdem. Fakat bir yandan kendi meselelerini çözmek için uluslararası topluluğun yardımını isteyeceksin, ama sonra diyeceksin ki, "bana yardım edin ki bu arada ben şu adamları tepeleyeyim güzelce". Bu, olmaz. Bunu her Kürt de anlar, dolayısıyla "ayıya dayı" hikâyeleri burada da gündeme girebilir; "girecektir ille de bu, böyle olacaktır" anlamında söylemiyorum.

"Ama hiçbir zaman bunlar böyle olmaz. Bakın bir yapı kurdular, bütün oradaki azınlıklara hak verdiler, demek ki hiçbir zaman başka türlü davranmazlar" diye bir şart yok, bunu bilemeyiz. Koşullar değiştiği zaman ne olur bilemeyiz.

İnsanın Bakınca Yüzünü Güldürecek Bir Yapı...

Serbestî: *Ama bir yapının, yapısal olarak kuruluş kurgusu da önemli.*

Murat Belge: Evet. Bu önemli bir şey böyle devam etme şansı olursa, zaten o zaman insanın bakınca yüzünü güldürecek bir örnek olma ihtimali kuvvetleniyor. Buna da çok sevinçle bakıyorum, ama aynı zamanda da ihtiyat payımı da bir yerde tutuyorum, bundan ibaret.

İsrail bunun en korkunç örneği. Bu kadar acı çekmiş bir halkın, bugünkü durumuna baktığımız zaman, bu mümkün oluyorsa dünyada her şey mümkün olur.

Kürtler Erdoğan'a Gereken Desteği Vermedi

Serbestî: *Peki siz Başbakan Erdoğan'ın tutumu konusunda ne düşünüyorsunuz. Bir makalenizde Kürtlerin Erdoğan'a destek vermediğini yazmıştınız. Sizce Kürtler Erdoğan'a destek vermediler mi?*

Murat Belge: Evet ben öyle gördüm doğrusu, herkes de öyle gördü. Ama Diyarbakır'dakilerle konuştuğumda, "kendileri korktular böyle bir destekten, istemediler" şeklinde bir açıklama yaptılar. Bu konuda hükümet cenahıyla bir konuşma imkânım olmadı. Erdoğan bir çağrı yaptı, kendini riske etti; (Kürt meselesi var veya yok) AKP'nin üzerindeki baskı ortada. Yani onları böyle çiğ çiğ yiyecek bir kesim var ortada. Partisinin en kolay linç edileceği bir konu Kürt meselesidir. Bunları göze aldı, bir şeyler yaptı daha sonra gördüğü muamele bana çok tuhaf geldi.

Koca Toplumlar Olarak Çaresiz Kalıyoruz. Bu, Kanıma Dokunuyor!

Serbestî: *Ama bildiğimiz kadarıyla PKK bloğunun dışında diğer Kürtler, Erdoğan'ın bu açıklamalarını çok olumlu karşıladılar ve Erdoğan'a destek vereceklerini beyan ettiler. Bu Avrupa'da da oldu. Hatta Güney Kürt yönetimi de AK Parti hükümetine çok sıcak bakıyor.*

Murat Belge: İşte bunları buradaki Kürtlerin daha yüksek sesle, belli ederek dile getirmeleri lazım. Zaten bunlar belli olmaya başladığı zaman birileri "ille ben dövüşeceğim" dediği zaman, (o orada dövüş çadırları kura dursun) toplumda bazı şeyler değişmeye başlar. Ama buraya gelemiyoruz bir türlü. Bana öyle geliyor ki, hani "yüzüp kuyruğuna gelmiş" türü deyimler var. Sonuçta kimse bir şeyler yaptığı için değil, ama Kürtlerle-Türkler bu iki halk, kendileri, çok da beter adamlar olmadıkları için, aşırı veya yapay denebilecek şeyler temizlenir gibi olduğunda, (ortada zaten yeterince arıza var vaziyet parlak değil, fakat bunu daha bir çıkmaza götürenler var) bir nefes alma imkânı olduğu zaman, bu iki toplum kendisi de bir şeyleri çözebilir, ama kendi başına yapamaz. Toplum bir tarafıyla çok somut, bir tarafıyla çok soyut; yani kim toplum? Kürt toplumu kim, Türk toplumu kim? Dolayısıyla daha ilk başta arada adamlar var. O aradaki adamlar yapmaları gerekeni yapmıyorlar. O olmayınca da çözüme pekâlâ kapı aralanmışken, biri-

Toplum bir tarafıyla çok somut, bir tarafıyla çok soyut; yani kim toplum? Kürt toplumu kim, Türk toplumu kim? Dolayısıyla daha ilk başta arada adamlar var. O aradaki adamlar yapmaları gerekeni yapmıyorlar. O olmayınca da çözüme pekâlâ kapı aralanmışken, birileri gelip tekrar o kapıyı kapatıyor ve bizde burada koca toplumlar olarak çaresiz kalıyoruz. Bu, kanıma dokunuyor!

leri gelip tekrar o kapıyı kapatıyor ve bizde burada koca toplumlar olarak çaresiz kalıyoruz. Bu, kanıma dokunuyor!

Avrupa, AB bunlar ciddi konular. Bunlar böyle oyun oynanacak, kumar oynanacak konular değil. Bir general çıkıyor, bilmem İran'dan Rusya'ya, Avrasya'dan söz ediyor. Yok, öyle bir şey. Avrasya'da boğulup gidersin, mahvolursun. Ama "faşistler zeki olmalıdır" diye bir kural yok dünyada. Her faşistin "demokratik hakkı" budalalık yapmak. Sonunda on yıl sonra da olsa gene iş oraya gelir.

Ümit Fırat: Cemil Bayık da geçenlerde bir röportajda, " bu hükümet Kürt meselesinin önünde engeldir ve mutlaka gitmelidir" diyor.

Murat Belge: Tabii çünkü efendisi de öyle istiyor.

Kürtlerin Özgürce Düşünebileceği Tek Yer Dağlar Kaldı

Serbestî: Sempatik bir iletişim biçimi olarak siz kendiniz Kürt siyasetçilerinin yerine koyduğunuz zaman ne düşünüyorsunuz?

Murat Belge: Şimdi bunun aslında genel temelleri var. Ben bir sürü Kürt ile konuşuyorum öteden beri. Kimisi daha yeni tanıştığım insan oluyor. Gidiyorum Diyarbakır'da bir iş adamıyla konuşuyorum, Batman'da bir avukatla konuşuyorum ve çok iyi anlaştığımızı hissediyorum. Ama nedir o anlaştığımız noktalar? "Benim şöyle şöyle haklarım olmalı, bunlar bana verilmiyor. Ben bu işin ölüm ve kanla çözülmesinden yana değilim ama ben onurumla yaşamak istiyorum " diyor. Bence işin temeli bu zaten; geri kalanı teferruat. Maalesef işin teferruatına geldiğimiz zaman işler değişiyor, o teferruatın siyasi sözcüsü ve temsilcisi yok çünkü. Onu yaratmak lazım, bunun yaratılmasını Türkiye önlüyor. Türkiye'nin en çok özlediği dönem, Soğuk Savaş dönemidir. O nedenle Soğuk Savaşın bittiği gün, Türkiye'nin kara günüdür!..

Türkiye Kürt meselesini öyle bir hale getirdi ki, bir Kürdün özgürce düşüncelerini söyleyebileceği bir tek dağlar kaldı. Düşüncelerini ovalarda söylediği zaman anında götürüyorlar. Yani ya hapishanedeki hücrede kendi kendine söyleyeceksin, ya da gidip bir dağda söyleyeceksin düşüncelerini. Bu iki alternatifin arasında başka bir seçenek çıkamadı; bir tür sivil demokratik bir platform. Bunlar da daha önce konuştuklarımıza bağlı. Bu tarafta özellikle Kürt meselesinin sivil platformlara taşınmasını istemeyenler var. "Ama PKK olabilir. Çünkü onlarla biz sonuna kadar dövüşürüz, döveriz de" diyorlar.

Türkiye'nin En Sonunda Gelip Dayanacağı Kapı AB'dir - Öbür 'Çatılar' Onun Başına Yıkılır

Serbestî: Peki Hocam, siz Türkiye'nin AB perspektifine nasıl bakıyorsunuz? Türkiye'nin iç davranışları AB'yi pek "iplemiyor" gibi, çünkü bir taraftan ordular yeniden seferber ediliyor ve buna bağlı olarak bir takım ayarlamalar yapılıyor, ama her şeye rağmen sancılı da olsa sanki bir şeyler değişiyor gibi. Kanaatiniz ne?

Murat Belge: Makul bir çizgi izlendiği zaman, biraz sancılı biraz ağır aksak da olsa demokratik platformlarda bu sorunların hepsini çözmeye doğru gideriz. Ama bu "akıl evlilikler" dedikleri şey, Türk milliyetçi mizacına çok uymayabilir. Türk milliyetçi mizacına uymak "nişan bozulur" bilmem ne olur, o zaman, nereye gideceği pek belli olmayan serseri bir mayın rotasına, öyle bir rota varsa oraya girilir. Yalnız orası, onu oraya sokanların tepesine yıkılır o çatı. Çünkü Avrupa, AB bunlar ciddi konular. Bunlar böyle oyun oynanacak, kumar oynanacak konular değil. Bir general çıkıyor, bilmem İran'dan Rusya'ya, Avrasya'dan söz ediyor. Yok, öyle bir şey. Avrasya'da boğulup gidersin, mahvolursun. Ama "faşistler zeki olmalıdır" diye bir kural yok dünyada. Her faşistin "demokratik hakkı" budalalık yapmak. Sonunda on yıl sonra da olsa gene iş oraya gelir. Ama ben hep bunu söylüyorum: Olmamız gereken yerde; sağlıklı chek-up mızı yaptırmışız, kolesterolümüzü ölçmüşüz her şeyimiz tamam; böyle mi olmak istiyoruz yoksa gözümüzün üzerinde bir bant, koltuk değneğiyle mi olmak istiyoruz?

www.nefeme.com

Birbirimizi İyi Anlamak ve Düşmanlıkları Aramamak Lâzım

OYA BAYDAR: 1940'ta İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi'nde sosyoloji-felsefe okudu. 1964'te Edebiyat Fakültesi sosyoloji kürsüsünde asistan, 1965'te Türkiye İşçi Partisi'ne üye oldu. *Türkiye İşçi Sınıfının Doğuşu* konulu doktora tezi jürinin kabulüne rağmen profesörler kurulu kararıyla reddedilince öğrencilerin protesto için Rektörlüğü işgal etmeleri üzerine çıkan olaylar nedeniyle üniversiteden ayrıldı. 1969'da, Ankara Hacettepe Üniversitesi'nde sosyoloji asistanlığına başladı. 1971'de tutuklandı. Tahliyeden sonra *Yeni Ortam* ve *Politika* gazetelerinde köşe yazarlığı yaptı. 1964'te Türkiye Sosyalist İşçi Partisi'nin kurucuları arasında yer aldı. Daha sonra Türkiye Komünist Partisi'ne katıldı. 12 Eylül darbesinden sonra yurtdışına çıkmak zorunda kaldı. 12 yıl boyunca siyasal mülteci olarak başta Almanya, Avrupa'nın çeşitli ülke ve kentlerinde yaşadı. Sovyetler Birliği'nde Moskova'da kaldı. Sistemin çöküşü ve Berlin duvarının yıkılışına yakından tanık oldu. 1992'de Türkiye'ye döndü. Edebiyatla uğraşmaya başladı. 1991'de yayımlanan *Elveda Alyoşa* hikâye kitabıyla Sait Faik hikâye ödülünü, 1993'te *Kedi Mektupları* romanıyla Yunus Nadi Roman ödülünü, daha sonra da *Sıcak Külleri Kaldı* romanıyla Orhan Kemal ve *Erguvan Kapısı* romanıyla Cevdet Kudret edebiyat ödüllerini aldı. Halen Barış Girişimi'nde çalışıyor ve edebiyat alanında ürün vermeyi sürdürüyor.

Serbestî: *Sayın Baydar söyleşimize geçmişten hareketle başlamak istiyorum. Yanlış bilmiyorsam siz ilk politik çalışmalara Türkiye İşçi Partisi (TİP) de başladınız ve orada Kürt meselesiyle tanıştınız. O günden bugüne Kürt meselesine ilişkin bakışınızı bize kısaca anlatır mısınız?*

Oya Baydar: Türkiye İşçi Partisi'ne 1965'te girdim. Ancak, sorunu gerçek anlamıyla orada kavradığımı söyleyemem. Bu, acaba benim soruna duyarsızlığım mıydı, yoksa gerek partide gerekse Türkiye'de böyle bir duyarlılık yaratacak ortam ve bilinç yeterince gelişmemiş miydi? Sanki ikincisi daha doğruymuş gibi geliyor bana. Konunun, TİP'te sıradan partilinin gündemine girmesi, 1968'den sonradır. 12 Mart darbesinden sonra, Parti'nin kapatılma

gerekçelerinin en önemlisi Kürt meselesindeki açılımlardır - ki düz partililerin pekçoğu bu açılımları gereksiz bulmuş, aşırılıkla ve partinin kapatılmasına neden olmakla eleştirmiştir. Türkiye sol ve komünist hareketi, Türkiye Komünist Partisi dahil, Kürt meselesine hep pragmatik ve taktik açıdan yaklaşmıştır. Neden? Çünkü Ortodoks öğretide, "Devrim olacak, sosyalizm gelecek, o zaman tüm sorunlar bir bütün olarak halledilecek. Sosyalist toplum zaten bir halklar cennetidir" düşüncesi vardı. Kürt sorununun, bir bu yüzden, bir de Türkiye solunun içine işlemiş milliyetçi tortulardan hiçbir zaman bütünüyle arınamamış olması yüzünden ihmal edildiğini düşünüyorum. Bir de tabii, devletin en hassas olduğu konuların başında gelmesinin ve pek belalı bir iş olmasının da etkisi vardır bunda.

Bir kısım sol çevreler, soyut ve lafzi bir devrimcilik adına terörü bile meşru gören bir tavır içindeler. Bu bizim eski hastalığımızdır; silah, şiddet, çatışma, uzlaşmazlık, sıkı devrimcilik sanılır. Bu tavrın, çok zarar verdiğini düşünürüm hep; yani Kürt'ten daha Kürtçü, Kürt milliyetçisinden daha çok Kürt milliyetçisi bir yaklaşım. Geçici, eyyamcı, pragmatik bile değil oportünist bir tutum.

1970'e gelene kadar benim de Kürt sorununa ilişkin özel bir duyarlılığım olmamıştı. Halkların kendi kaderlerini tayin hakkını falan ezbere biliyordum; ama 1970'de, sosyolojik bir araştırma için bulunduğum Güney Doğu'da, son derece rastlantısal olarak, bir Kürt köyüne jandarma baskınına şahit oldum. Köy meydanına toplanmış çırılçıplak erkekleri ve onlara yönlendirilmiş namluları, varlığım farkedilene kadar birkaç dakika gördüm. Bu, benim sorunu yüreğimle kavramanın ilk adımıydı.

Ümit Fırat: Ama ben burada size bir hatırlatmada bulunmak istiyorum. Ankara'da, Türkiye İşçi Partisi'nde Mehmet Ali Aybar sonrasında yönetime gelen grubun politikalarına karşı biraz daha mesafeli davranıp bir mekân edinmiştiniz ve o grubunuz bizim Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO)' na daha yakın duruyordu. Ben o zaman Ankara'daki DDKO' nun eğitim işlerine de bakıyordum. Hatırlıyorum, o sıra Ankara DDKO' nun sizin için düzenlediği bir konferansta da konuşmuştunuz... Yani söylemek istediğim, bizlere göre, Kürt meselesi konusunda siz küçük bir grup olarak, TİP' in merkezi yönetimindeki arkadaşlardan daha sağlıklı bir tutum içindeydiniz ve sizi kendimize daha yakın buluyorduk.

Oya Baydar: Haklısınız, o küçük grubumuz Kürt meselesine oldukça duyarlıydı, milliyetçi önyargılar taşımıyorduk. Ama zaten 1969'un sonları, 1970 falandır Sümer Sokak'taki o çalışmalar. Benim söylemek istediğim biraz farklı bir şey: Kimi çevrelerin iddia ettikleri gibi , Türk solunun Kürtlere düşmanlığı falan yoktu, Kürtlerin hak ve özgürlükleri "siyaseten doğru" olduğu için her zaman savunuldu. Ama sorunun gerçekten kavranabildiğini ve programatik biçimde ele alınabildiğini söyleyemeyiz. Bugün çok yol almış görünüyoruz, ama bence, bırakalım "sol"lukları kendilerinden menkul ulusalcı çevreleri, diğer sol parti ve çevreler bile, günümüz dünya ve Türkiye koşullarında Kürt sorununun çözümü için tutarlı ve ufuklu bir programa sahip değiller.

Solun Derli-Toplu Bir Kürt Politikası Yok

Serbestî: *Peki sizce bugün Sol'un (geniş anlamda söylüyorum) tutumu nasıl?*

Oya Baydar: Tabii önce, bugün sol nedir diye sormamız lazım. Mesela CHP'yi, ya da kendilerini sol sayan Kızılelma Koalisyonu içindeki ulusalcıları sol sayacak mıyız? Bence hayır. Bu kesimler, tıpkı MHP ve benzer milliyetçi sağ odaklar gibi "vur kurtul" ve "sür kurtul" dışında bir politika üretebilme yeteneğine sahip değillerdir. O nedenle, isterseniz Marksist enternasyonalist sol ve yeni sol sayabileceğimiz özgürlükçü solla sınırlandıralım konuyu. Bu sol, Kürt meselesine dünün solundan çok daha duyarlı, çünkü konu kendini ülkenin bir numaralı sorunu olarak dayatıyor. Ancak ürettikleri siyaset nedir, ne değildir; o ayrı bir konu. Zaten aralarında önemli farklar var: Bir kısım sol çevreler, soyut ve lafzi bir devrimcilik adına terörü bile meşru gören bir tavır içindeler. Bu bizim eski hastalığımızdır; silah, şiddet, çatışma, uzlaşmazlık, sıkı devrimcilik sanılır. Bu tavrın, çok zarar verdiğini düşünürüm hep; yani Kürt'ten daha Kürtçü, Kürt milliyetçisinden daha çok Kürt milliyetçisi bir yaklaşım. Geçici, eyyamcı, pragmatik bile değil oportünist bir tutum.

Öte yanda ÖDP çizgisi var. Kürt meselesinde oldukça tutarlı. Bir de bencileyin, Barış Girişimi, Helsinki Yurttaşlar Derneği, vb. sivil girişimler içinde yer alan, ya da bütünüyle bağımsız özgürlükçü sol bir aydın kesim var. Temel hak ve özgürlüklerin kazanıl-

www.neteye.com

1960'larda, "3 K" denirdi; Kürt-Kızılbaş-Komünist. 3 K isen bitmişsin demektir. Mesela biz bir "1 K"ydık. Devletten gördüğümüz baskı ve zulüm 1 K'lıktı...Bunu fark edince insani ve vicdani olarak tavır almak durumunda kalıyorsunuz. Bu türden büyük toplumsal sorunların çözümünde, vicdan tek başına yeterli olmayabilir, ama vicdani-insani bakıştan yoksun bir siyaset mutlaka yanlış olacağı gibi.

masi, demokrasinin gelişmesi, militarizmin zayıflaması, sivilleşme, vb. için, Türkiye'nin AB'ye girmesinden - en azından yolunda bulunmasından- yana olan; çelişkilerin çözümünün mutlaka savaşla, şiddetle olmayacağına inanan, şiddeti reddeden; Kürt sorununa "ulusal çıkarlar" şablonunun ötesinde, milliyetçilikten arınarak bakmaya çalışan bir kesim.

Özetle, bırakın şu sırada kendine sol diyen Kızılelmacıları, -kendimi de ayırmadan söylüyorum- diğerlerinin de henüz siyasal programa dönüşmüş, kapsayıcı ve derda deva bir politikası yok gibi geliyor bana. Haksızlık ediyor muyum, bilmiyorum; benim gözlediğim bu. Ama hemen şunu da ekleyeyim: Kürt hareketinin ya da hareketlerinin de bu anlamda bir programı yok. Dönem dönem değişen, kendi içinde çelişen, mağduriyet üzerinden öfke diliyle konuşan bir söylem var ortada. Kürt siyasal hareketi kendi programını netleştirebildiğinde, Türk solunun Kürt meselesine bakışı da netleşebilir belki.

Kürt Meselesini 12 Eylül Darbesinden Sonra Gerçek Anlamda Kavramaya Başladım

Serbestî: *Kürt meselesi konusunda, "Türk aydın vicdanı" hakkında ne düşünüyorsunuz?*

Oya Baydar: Bu meselede Türk aydını asıl 1980 sonrasında uyandı. Mesela ben kendimi, bazen naiflik derecesinde vicdanlı, siyasal etik değerlere kimilerine göre safdil ve budalaca bağlı hissediyorum; tek övündüğüm yanım da bu. Benim bile bu konudaki gerçek uyanışım 12 Eylül 1980 darbesi sonrasında oldu.1980-1992 arasında yurtdışında sürgündeydim. Oradan, uzaktan izleyebildiğim kadarıyla bile, Diyarbakır hapishanesinde olup bitenler ne akla ne vicdana sığıyordu. "PKK Diyarbakır hapishanesinden çıkmıştır" derler hani. Bir doğru yanı olmalı bunun. Kan kanı, zulüm zulmü getirir. 80 sonrasında meseleyi farklı kavramaya başladım; yani sadece aklımla, ideolojik-siyasal perspektiften değil; içimden, yüreğimden duymaya başladım.

Yani Kürt olmak çok başka bir zorluktu! Bu topraklarda, bu ülkede yaşayan bir takım insanların kendi adlarını, kendi dillerini kullanamamaları, kendi kimliklerine, aidiyetlerine sahip çıkamamaları; benim gördüğüm zulmün beş mislini görmeleri... Hani Başbakan, "Ben de hapishaneye girdim, Türkiye'de herkesin bazı zorlukları var" falan diyor ya... Tamam, doğru; ben de hapishaneye girdim, ben de işkence gördüm, ama...

3 K' isen Bitmişsin Demektir

Eskiden, 1960'larda, "3 K" denirdi; Kürt-Kızılbaş-Komünist. 3 K isen bitmişsin demektir. Mesela biz bir "1 K"ydık. Devletten gördüğümüz baskı ve zulüm 1 K'lıktı...Bunu fark edince insani ve vicdani olarak tavır almak durumunda kalıyorsunuz. Bu türden büyük toplumsal sorunların çözümünde, vicdan tek başına yeterli olmayabilir, ama vicdani-insani bakıştan yoksun bir siyaset mutlaka yanlış olacağı gibi, aynı zamanda çözümü de olanaksız kılar. Bu nedenle, siyasete odaklanmamış vicdani bir bakışın, sonra siyasete yansıması şartıyla iki taraf açısından da çok yaralı olacağını düşünüyorum. Ben böyle bir bakış açısını geliştirmek istiyorum. Türk aydın çevrelerinin bir bölümü bunu benimsiyor; işin güzel tarafı, iyi bir diyalog kurduğunuz zaman halkın, sokaktaki "iyi" insanın da anlamaya ve kabule hazır olduğunu görüyorsunuz. Belki bu tavır şimdiye kadar siyasete yansıtılmadı, ama çok da kötümser olmayalım, Türkiye'de halkın psikolojisi, siyasal eğilimleri, olaylara göre çok çabuk değişir.

Ümit Fırat: Mesela geçmiş yıllarda asla uzlaşamayacağımız, düşman saydığımız burjuvalar ve kapitalistler vardı. Hayal bile etmediğimiz bir şey oldu ve şimdi bizler Kürt meselesini onlarla çok daha rahat konuşabiliyoruz....

Oya Baydar: Evet, değişimin kendini dayattığı bir dönemeçte, Türkiye'de cepheler ve saflar akıl almaz ve trajik biçimde değişti. Ezberler tam anlamıyla bozuldu. En sıkı solcular radikal sağla birleşip Kızılelma Koalisyonu oluşturdular. CHP, demokrasi ayağı olmayan, militarist otoriter cumhuriyet anlayışının silahşörlüğüne CHP soyundu. 1970'lerde Milliyetçi Cephelerin ve Demirel'in yeminli düşmanı İtti-

www.netewa.com

Ezilen ulus milliyetçiliğini anlamak, hak vermek, çözüm aramak bir şey; ama yararlı, doğru, teşvik edilmesi gerekli olduğunu söylemek başka bir şey. Kürt milliyetçiliğini anlamak, tarihsel-toplumsal bağlamda yerine oturtmak başka, bu milliyetçiliğin yol açtığı yıkımı ve Kürt milliyetçiliğini azdırmasını olumlamak başka..

hatçı solcular, vatanı kurtarma adına Demirel'in etrafında toplanma önerileri yapıyorlar. Öte yandan, örneğin, büyük burjuvazinin örgütlerinden TESEV; demokratik gelişme, Kürt meselesi, militarizm, laiklik, reformlar gibi konularda bize en sol çevrelerden çok daha yakın duruyor. Bunun nedenleri ve sınırları, buraya sığmayacak kadar uzun ve önemli.

***Serbestî**: Kürt meselesiyle birlikte tartışılan konulardan biri de, milliyetçilik. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu fikrinde saldırgan bir milliyetçiliğin ve hatta kafatasçılığa dayalı bir ırkçı öğretinin bulunduğunu biliyoruz. Bugün hala ilköğretim kitaplarında yer alan "Sana (Bayrağa) selam durmayan kuşun yuvasını bozacağım" tarzı şiirler var. Bu egemen marazi milliyetçiliğe bakarak Kürt milliyetçiliğini değerlendirmek sizce ne kadar doğru?*

Oya Baydar: Bu, kritik ve soğukkanlı biçimde değerlendirilmesi gereken bir konu. Türk ulus devletinin kuruluşu oldukça geçtir. Bana ait olmayan güzel bir ifadeyle, pekçok Batılı ulus-devlet milletleşmiş bir halk tarafından yüzlerce yıl önce kurulmuşken, Türk ulus-devleti 20. yüzyıl başlarında yukardan kurularak, kendi milletini yaratma işine başlamıştır. Yani millet devleti değil, devlet milleti var etmeye çalışmıştır. Bütün geç uluslaşmalarda, tarihsel anlamda gecikmiş ulus-devletlerde aynı şoven, saldırgan milliyetçilik görülür. Bu, sadece Türkiye'ye özgü bir sorun değil. Ama Osmanlı İmparatorluğu'nun, Türkiye'nin özel tarihsel koşulları var; Türk ulus devletini kuran kadroların geldikleri siyasal gelenekler var, İmparatorluğun çözülme koşullarının ve dönemin dünya koşullarının etkileri var. Önümüzdeki dönemde bağımsız bir Kürt devleti kurulduğunda, benzer güçlükleri ve benzer bir milliyetçiliği, korkarım ki orada da göreceğiz. Halklar birbirlerinden ne daha iyi ne daha kötüdürler. Onları geçmişleri ve içinde bulundukları koşullar biçimlendirir. Bu söylediklerimi kabul etmeyeceksiniz, "hayır" diyeceksiniz büyük olasılıkla, ama ulus-devlet oluşumları döneminin geç bile değil çok geç bir evresinde, acılı bir doğumla ve şeytan bir ebenin yardımıyla doğmakta olan Kürt ulus devleti, korkarım benzer yollardan geçecek...

***Serbestî:** Hayır, demekten ziyade; Kürt milliyetçiliğinin bu konuda "öteki"ne saldıran, ötekinin yaşam alanına daraltan bir örneği yok..*

Oya Baydar: Kuzey Irak'ta, Kürdistan'da ipuçları var. Şu sıradaki savaş koşulları, devletin henüz resmen bağımsızlaşamamış olması, vb. milliyetçiliğin bütünsel ve egemen bir ideoloji olmasını bir ölçüde engelliyor. Ama ilerde, şimdiye kadar gördüğümüz örneklerden daha farklı bir tavır sergileneceğini düşünmüyorum. Geç milliyetçilikler saldırgan olurlar. Gelelim Kürt milliyetçiliğine... Leninist çizgiden gelen bizler, halk kurtuluş savaşları çağının ezilen mazlum halk milliyetçiliğini olumlayan, hatta zaman zaman yücelten öğretisiyle yetiştik. Şimdi bunun yanlış olduğunu düşünüyorum. Ezilen ulus milliyetçiliğini anlamak, hak vermek, çözüm aramak bir şey; ama yararlı, doğru, teşvik edilmesi gerekli olduğunu söylemek başka bir şey. Kürt milliyetçiliğini anlamak, tarihsel-toplumsal bağlamda yerine oturtmak başka, bu milliyetçiliğin yol açtığı yıkımı ve Kürt milliyetçiliğini azdırmasını olumlamak başka..

***Serbestî:** Kürt milliyetçiliğine baktığımız zaman, "ötekiyi" tanımlamadan ziyade Kürt milliyetçiliğinin daha çok kendine dönük bir tanımı var. Yani "Ben kimim, bana yapılan tüm bunlar reva mı, haklarım ne?" şeklinde kendine dönük bir yüzü var. Burada saldırgan ve "ötekiyi" öteleyen özelliklere rastlamıyoruz. Bilmiyorum siz ne düşünüyorsunuz?*

Oya Baydar: Doğrudur; hâkim milliyetçilik her zaman daha vahşi ve baskıcıdır. Erk onun elindedir çünkü. Ama milliyetçilikle kafatascı faşizm, ırk ayrımcılığı ve şovenizm arasında, hele de günümüzde, neredeyse kıl kadar incelmiş bir köprü vardır. Ve gün gelir bu köprü hemen aşılıverir, kendiniz bile fark etmezsiniz. Hele de etnik temelde siyasal çözüm arayan ulusçu hareketler, kendilerini anında ırkçı milliyetçiliğin içinde bulurlar. Milliyetçiliğin derinleşmesini ve bunun ayrılmaz parçası olan "öteki"leştirmeyi hangi amaçla olursa olsun olumlamamak, teşvik etmemek gerekir. Şu son zamanlarda, Türk ve Kürt milliyetçiliği iki tarafta da bazı çevreler tarafından sürekli teşvik ediliyor. Her halükârda, karşılıklı milliyetçilikleri körüklemek, Kürt ve Türk, her iki halka

www.metawe.com

da en büyük kötülüğü yapmaktır.

Serbestî: *Sizce, düşünsel, teorik ve politik tutum olarak PKK Kürt milliyetçiliğini temsil ediyor mu?*

Oya Baydar: Onu ben bilmem. Bu, Kürtlerin konusu. Ayrıca izlediğim kadarıyla, PKK'nin her konu gibi bu konuda da son derece değişken, kaypak, gününe göre biçimlenen zigzaglı bir hattı var. Sanırım Kürt hareketi içinde PKK'den daha milliyetçi odaklardan da söz etmek mümkün. Ama ne olursa olsun, PKK'nin yöntemleri, hele de şu son bir yıldır, Türk milliyetçiliğini azdırdı, azdırmaya devam ediyor. Her gün "şehit cenazeleri"nin kaldırıldığı bir ülkede barışı savunmak, halkı barışçı ve insancıl bir çözüme ikna etmek neredeyse imkansızlaşıyor. Düşmanlıklar sürekli kendilerini üretiyor ve bu kısır döngüye kapılmış sürükleniyoruz.

Ümit Fırat: PKK'nin Türk milliyetçiliğini ve Kürt milliyetçiliğini tetiklediği söyleniyor; diyelim ki öyle. Ama ben bu meseleye biraz da tersinden bakıyor ve bir şeyi daha dikkate alınabilecek bir faktör olarak düşünüyorum: Tamam, bütün bu asker cenazeleri, şehitler, şehit anneleri, bunları manipüle eden birtakım odaklar v.s.. Türk milliyetçiliğini tetikliyor; ama PKK' nin de kendi arkasına aldığı kitleyi milliyetçileştirdiğini söylemek bana göre zor. Tersine, yakın tanıdığım pek çok Kürt, PKK' nin milliyetçilik karşıtı tutumu, Öcalan' ın Atatürk'ü yeniden keşfi ve esas olarak da devlet politikaları ve uygulamaları nedenleriyle "bu millete (Kürtlere) bu yapılır mı?" şeklinde bir pozisyon alıyor, Öcalan çizgisinden farklı olduklarını ifade etmek için kendilerini milliyetçi olarak tanımlıyor. Adeta „ben onlardan değilim" demek ister gibi. Ayrışma daha da artıyor ve bir düşmanlık süreci başlıyor.

Oya Baydar: İyi ya işte. Bu milliyetçilikleri azdırmak değil de ne? Türkiye'de, Kürt olmayan taraftan baktığım zaman ben olayı böyle görmüyorum; PKK, sade vatandaş için, hatta soruna biraz daha yakın olan benim gibiler için, Kürt siyasal hareketinin şiddet yöntemini benimsemiş silahlı kanadıdır. Bir etnik dava peşinde olduğuna göre de, ister istemez milliyetçidir. Bu yüzden de, bütün ayrışmalara ve son aylardaki dalgalanmalara rağmen etnik tabanlı bir harekettir. Siyasal bilinci gelişmiş bir avuç Kürt eliti ve PKK dışı Kürt parti ve örgütleri istesin istemesin, sokaktaki Kürt, Kürt halkı, sadece etnik nedenlerle bile, son tahlilde PKK'nin tabanıdır.

Galiba zorluğumuz, Türkiye'deki Kürtlerden mi, Kuzey Irak Kürt devletinden mi söz ettiğimizi tam açıklığa kavuşturmamamız. Ben şimdi Türkiye Kürtleri açısından konuşuyorum. Halkların kendi kaderlerini tayin hakkına inananlardanım. Derya Sazak'ın Milliyet gazetesinde benimle yaptığı bir konuşmada da söylemiştim. "Aşkta, işte, halklarda gideni tutmayacaksın."

Ümit Fırat: Ama bugün bir Kürt, kendini PKK' den ayırt etmek gerektiğini hissettiği zaman "Ben milliyetçiyim" diyor. Yani ayırt edici bir ifade tarzı olmuş bu. Siz farklı yerden baktığınızda bunu böyle göremeyebilirsiniz, ama biz de Kürtlerin kendi aralarında bunu böyle anladıklarını biliyoruz. Belki bunda Irak Kürdistanı'ndaki gelişmelerin de etkisi vardır.

Oya Baydar: Siz benden daha iyi bilirsiniz ki, o bölgelerde halk, vurguyla, "ben Kürdüm" der. "Ben milliyetçiyim" ya da "ben Kürt milliyetçisiyim" diyenler biraz daha bilinçli, politize olmuş, PKK dışında bir Kürt hareketinin çizgisini benimsemiş olanlardır. Ayrıca, "Ben milliyetçiyim" denmesini neden olumlayayım ki! Burada bir konuya açıklık getirmek istiyorum. Galiba zorluğumuz, Türkiye'deki Kürtlerden mi, Kuzey Irak Kürt devletinden mi söz ettiğimizi tam açıklığa kavuşturmamamız. Ben şimdi Türkiye Kürtleri açısından konuşuyorum. Halkların kendi kaderlerini tayin hakkına inananlardanım. Derya Sazak'ın Milliyet gazetesinde benimle yaptığı bir konuşmada da söylemiştim. "Aşkta, işte, halklarda gideni tutmayacaksın." Dünyanın 40-50 yıl sonra nasıl bir dünya olacağını tam kestiremiyoruz. Bir geçiş dönemindeyiz. Yaşadığımız bölge son derece sorunlu, siyasal geleceği epeyce karanlık görünüyor. Ayrılıkçı düşünce ve öneriler de olabilir, aksine birlikte yaşama iradesi güçlenebilir de. Ama, hangi çözüme varılacaksa varılsın, çözüme giden yolda Türk ve Kürt şoven milliyetçiliğini, hele de düşmanlaşmayı derinleştirmemek gerek. Kuzey Irak-Türkiye ilişkileri için de söyleyebilirim bunu.

Serbestî: *Ama dünyanın herhangi bir yerinde, herhangi bir insan her türden aidiyetlerden bağımsız bir şekilde dünyaya gelmiyor; sadece fiziksel anlamda da değil, ruhi, sosyal ve kültürel olarak da bir aidiyete sahip oluyor. Sonra insanların karşılaştığı sorunları ve engellemeleri yenme konusunda da bu bağlamda bir kolektiviteye ihtiyaç var. Kürtlerdeki milliyetçiliği ben biraz böyle anlıyorum.*

www.neraweb.com

Ama ben Türk devletinin yerinde olsam, Kuzey Irak'ı bağrıma basarım, ticari, ekonomik, kültürel, siyasal ilişkilerimi geliştiririm. Kuzey Irak'ta bağımsız bir Kürt devletinin kurulmasından yana olurum ve komşuma sahip çıkarım; onu kurda kuşa karşı korurum, öncelikle de şu anda Kürtler için kuzu postuna bürünmüş ABD'nin vesayetinden kurtarmaya çalışırım.

Oya Baydar: Bir halkın, bir etnik ve kültürel grubun aidiyetinin tanınmaması, kimliğinin inkârı, bastırılması, en basitinden dilsiz bırakılması, kabul edilemez bir şey. Bu türden baskılara karşı duyulan tepkiyi de ben anlıyorum, sonuna kadar paylaşıyorum. Ama aidiyet ve kimlik arayışı ve savunması mutlaka etnik milliyetçi temelde gelişmek zorunda değil.

Serbestî: *Mesela Irak Kürdistanı'na Türkiye'den çok büyük bir tepki var. Bu tepki, Türk devletinin resmi politikasından tutun da "Kızılelma" cılardan bazı sol ve liberal kesimlere kadar çok geniş bir yelpazeden geliyor. Kimisine göre bunun nedeni anti-Amerikancılıktır. Ancak görüyoruz ki, Türkiye'deki yaygın olan bu anti- Amerikancılık da, çok önemli oranda anti-Kürt duygusundan kaynaklanıyor. Oysa Irak Kürdistanı'ndaki Kürt yönetim tüm farklılıkları t çok doğal bir şekilde kendi içinde barındırıyor: Nitekim en son her iki Kürt yönetiminin birleşmesi için yapılan törende de, yeni hükümette görev alan bakanlar; Keldanisi, Asurisi, Yezidisi, Türkmeni, Arabı, Kürdü, herkes bildiği dilde ve inandığı kitap üzerinde yemin etti. Orada bir gurubun diğerini "ötekileştirmesi" gibi bir durum söz konusu değil. Halkların birarada yaşaması için sizce bu iyi bir örnek değil mi?*

Oya Baydar: Öncelikle bir düzeltme yapmak isterim; Amerika'ya karşıtlık eşittir Kürt karşıtlığı son derece yanlış bir şablon. Örneğin ben ve benim gibiler, Amerika'nın politikalarına ve ABD yönetimine kesinlikle karşıyız ve Kürt halkının hak ve özgürlüklerinin de kesinlikle yanındayız. Belki sadece ulusalcı solun bazı kesimleri için böyle bir paralellik kurulabilir, ama asla genelleştirilmemelidir. Gelelim Kuzey Irak'a... Oradaki "halklar cenneti" nin, yemin töreni dışında da varolduğu ve sürebilirliği konusunda sizin kadar iyimser değilim. 23 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisi Hükümeti kurulduğu sıradaki Meclis'i ve oradaki bugün benzerine ulaşamadığımız demokratik ortamı bir kez daha hatırlayıp incelemekte yarar var. Kaç ay sürmüştü? Bunca zaman boyunca kimlik ve aidiyetini bulmak, bağımsız devletini kurmak için bunca acılar çekmiş bir halkın Kuzey Irak Kürt devleti oluşumunu bir ütopya olarak kavramasını çok iyi anlıyorum. Ama gerçekleri görmek gerekiyor. Önümüzdeki yıllarda-inşallah ben haksız çıkarım- bölgedeki politik gelişmeleri de göz önünde bulundurursak, Kuzey Irak'ta bütün etnik-dinsel-kültürel grupların eşit hak ve özgürlük ortamında, barış ve hoşgörü içinde yaşamasını olanaklı görmüyorum. Kaldı ki, bölgedeki siyasal aktörler buna izin vermeyeceklerdir.

Ama ben Türk devletinin yerinde olsam, Kuzey Irak'ı bağrıma basarım, ticari, ekonomik, kültürel, siyasal ilişkilerimi geliştiririm. Kuzey Irak'ta bağımsız bir Kürt devletinin kurulmasından yana olurum ve komşuma sahip çıkarım; onu kurda kuşa karşı korurum, öncelikle de şu anda Kürtler için kuzu postuna bürünmüş ABD'nin vesayetinden kurtarmaya çalışırım. Ancak bırakın Türkiye'deki kısa görüşlü statükocu çevreleri, sanırım ABD de Kürtlerin Türkiye ile iyi geçinmesinden hiç memnun kalmaz... Açık konuşayım, Kürtlerin bu kadar Amerika bağımlısı bir hale gelmesi hiç hoşuma gitmiyor. Yani orada, ABD'nin ikinci bir İsrail yaratmasına olanak vermemek gerekir. Kürtler şu anda kendilerini ABD'ye medyunu şükran sayıyorlar, ama unutmayalım, başka halkların mağduriyeti ve kanı üzerinden elde edilen kazanımlar kısa zamanda yitirilir. Zalimlerle ittifak, hele de uzun sürerse, sizi de zalim yapar.

Serbesti: *Peki siz Kürt olsaydınız ne yapardınız?*

Oya Baydar: Öncelikle, Kürt siyasal hareketinin, net bir siyasal program etrafında toparlanmasına katkıda bulunmaya çalışırdım. Türkiye'deki Kürtler nasıl bir gelecek amaçlıyorlar? Amaçlanan geleceğe varmak için talepler neler? Bir tek anadil talebi var bilinen, onun da çerçevesi çizilmiş, araçları gösterilmiş değil. Anadilde eğitim mi, öğretim mi, nasıl, hangi araçlarla? Ben ki, bir süredir konunun epeyce içindeyim, Kürt siyasal odaklarının siyasal programlarını tam bilmiyorum. Özerklikse özerklik, ayrılıksa ayrılık, birlikte yaşamaksa birlikte yaşamak, her ne ise...Öte yandan, her türlü şiddet yönteminin, silahlı hareketin sona erdirilmesi, barış ortamının acilen sağlanması için elimden geleni yapardım. Çünkü silahların konuştuğu, insanların öldüğü yerde salim düşünmek, uzlaşma sağlamak, ve ikna etmek mümkün değildir. Yükselen Türk milliyetçiliğinin her iki halkı da

www.netgewer.com

zehirleyen ve çözümün olduğu kadar demokrasinin de önünde engel teşkil eden etkisine karşı Kürt milliyetçiliğine sarılmak yerine eylem ve söylemimle Türk kamuoyunu etkilemeyi hedeflerdim, Türk aydınlarına karşı güvensizliği yenmeye çalışırdım. Böylece devletin şiddet politikalarını sağduyulu, sıradan Türk vatandaşının gözünde de açığa çıkarır, izole ederdim. Teröre ve silahlı eyleme kesin bir şekilde karşı çıkardım, lanetlerdim; Türk-Kürt herkese ne kadar zararlı olduğunu gösterirdim. Devlete dönük olarak da, yeneyim, ezeyim mantığının yerine kazan kazan taktiğini koyardım. Gerçekçi olurdum, mağduriyet ve mazlumluk üzerinden siyaset yapmaktan ve tavır geliştirmekten vazgeçer, barış ve uzlaşmaya açık bir muhatap olarak davranırdım. Kolay olmadığını biliyorum; bekâra karı boşamak kolaydır, derler. Benimki de öyle işte. Yine de başka çaremiz yok. Bir de, unutmadan ekleyeyim: Bugünkü yönetimi ve politikasıyla, ABD'ye karşı bu kadar hayırhah ve destekçi olmazdım. Buna çok önem veriyorum. ABD'nin günümüz dünyasındaki hegemonya savaşı her türlü etik değerin ve uluslararası hukuk normlarının dışında cereyan ediyor. Daha önce de söyledim galiba; bölgenin yıllar sürecek destabilizasyonundan, bunca masum kanından, bunca şiddet ve işkenceden sorumlu olan bir gücün desteği, eninde sonunda bumerang gibi desteklenene de döner.

Kürt milliyetçiliğine sarılmak yerine eylem ve söylemimle Türk kamuoyunu etkilemeyi hedeflerdim, Türk aydınlarına karşı güvensizliği yenmeye çalışırdım. Böylece devletin şiddet politikalarını sağduyulu, sıradan Türk vatandaşının gözünde de açığa çıkarır, izole ederdim. Teröre ve silahlı eyleme kesin bir şekilde karşı çıkardım, lanetlerdim; Türk-Kürt herkese ne kadar zararlı olduğunu gösterirdim.

***Serbestî**: Peki Sizce Irak Kürdistan'ındaki Kürt yönetiminin "Amerika yanlısı" olmanın dışında başka bir seçeneği var mı? Ve biran oradaki Kürt yönetiminin bölge devletlerinin insafına bırakıldığını düşünelim!*

Oya Baydar: Kendi kendime de sık sık sorduğum güç bir soru bu. Saf etik bakışın, naif vicdani yaklaşımın sorunun cevabını vermeye yeterli olmadığını biliyorum. Yine de, sadece mahallenin kabadayısına güvenmek ve sığınmak yerine, örneğin Türkiye ile, Suriye ile vb kurulacak dostluk ilişkilerinin, bölge devletlerine karşı silah olarak kullanılmaya direnmenin, bir ikinci İsrail olunmaması bilincinin önemli olduğunu düşünüyorum. Unutmayalım ki Amerika her an Kürtleri yüzüstü bırakabilir...Geçmişte acı örnekleri var.

Ümit Fırat: İsrail konusunda bir şeyler söylemek istiyorum. Bir kere İsrail'i, İsrail yapanlar bugünkü İsrailliler değil. Öncelikle kendilerine bir yurt kazanmak isteyen bir Yahudi toplumu vardı. Biliyorsunuz başlangıçta ABD Başkanı Truman bir Yahudi devleti kurulmasına karşıydı ve yoğun bir lobi çalışması sonucu son anda ikna edildi. Neticede 1947 sonlarında İsrail Devletinin kuruluşu BM Genel kurulunda onaylandı... Ama bu karar sadece Yahudilere değil, Filistinli Araplara da devlet kurma hakkını tanıyordu. Yani birilerini yok sayarak kurulmadı. Ancak Araplar, öngörülen toprak oranına itiraz ederek bu karara tepki gösterdiler ve bu anlaşmazlık gittikçe derinleşerek günümüze kadar geldi. İsrail ve Yahudiler başta Amerikancı falan değillerdi. O iki kutuplu dünyada, 1967 Savaşı yaşandı. Giderek artan ABD - SSCB rekabeti artık bütün Arap - İslam dünyasını etkiler oldu. Savaş sürekli bir hal aldı ve İsrail devleti de bu süreçte hem daha çok ABD' nin Ortadoğu politikalarıyla özdeşleşti, hem de gittikçe militer bir yapıya dönüştü. Bu durum İsrail'in kendi kuruluşuyla ilgili amaçları değildi tabii. Bu, bize bir kez daha şunu gösteriyor ki, bir kere Kürtler hakkındaki İsrail benzetmesi, her şeyden önce İsrail ve Kürdistan' ın tarihsel gelişimleri bakımından mümkün değildir. Kürtler bir diaspora toplumu değiller ve bu toprakların kendilerine ait olduğunu iddia eden kimse yok. Ykincisi, bölgedeki Kürt olmayan veya Kürt karşıtı güçlerin veya devletlerin, Kürtleri böylesi bir düşman adacığı gibi kuşatıp topyekûn imha tehdidiyle ortadan kaldırmaya yönelik politikalar yürütmeleri sonucu Kürtlerin de bu örneğe sürüklenmeleri gerekiyor.

***Serbestî:** Bir de, tüm bunlara ve olanlara rağmen İsrail'in Ortadoğu' nun kendi içinde en demokratik ülkesi olduğunu da unutmamak lazım.*

Oya Baydar: Buna katılmıyorum. Kendi içinde demokratik olduğunu fazla abartmamak gerek. Orayı biraz biliyorum. Barışçı çözümden yana liderlerini faili meçhul cinayetlerde öldürtmekten çekinmeyen, barışçı aydınlarını, savaşa katılmak istemeyen vicdani redcilerini hapishanelere tıkan bir demokrasi! Dinsel bağnazlık ise Türkiye'den beter! İsrail'e özenmemek lazım. En önemlisi de başka halkların özgürlü-

www.netsiz.com

Yani kötü bir dönem yaşayacağımızı düşünüyorum. Rejim sorunlarıyla karşı karşıya kalabiliriz. Dünyanın durumu da hiç iç açıcı değil. Hegemonik güç dengeleri arayışı ve ABD'nin dünya hakimiyeti savaşı, insanlığa mutluluk vaad etmiyor. AB projesi kendi içinde çok sorunlu. Türkiye'nin AB rüyasının da sadece rüya olarak kalacağından endişeliyim.

ğünü tanımayan ve öteki'nin canını da, haklarını da hiçe sayan bir rejimi demokratik saymak çok sığ bir demokrasi anlayışının ifadesi oluyor.

AB Projesinin Bir Duraklama Dönemine Girdiğini Düşünüyorum

Serbestî: *Türk- Kürt çelişkisiyle birlikte ve her gün bir yerde patlak veren gestapovari çete gerçeğiyle, gelecek projeksiyonları bakımından siz Türkiye'yi ne durumda görüyorsunuz?*

Oya Baydar: Çeteler; -adına Gladio mu dersiniz, Ergenekon mu dersiniz, ya da sadece derin devlet diye mi nitelersiniz- devlet içindeki, hukuk dışı yöntemler kullanma yetkisine sahip odakla bağlantılı suç şebekeleridir. Şu sıralarda, şiddet kullanma tekelini devletle paylaşarak, arkalarını derin devlete dayayarak, bir ölçüde bağımsızlaştıklarını da düşünüyorum. Yani, son zamanlarda iyi pirim yapan, çok satan vatan-millet-bayrak söyleminin arkasına sığınıp suç işliyorlar ve korunuyorlar. Türkiye'nin gidişatına gelince, ben kısa dönemde kötü görüyorum. Kısa dönemde, mucize olmazsa. Türkiye'de son yıllarda atılmış sınırlı demokratik adımlar: hak ve özgürlüklerdeki gelişmeler, militarizmin geriletilmesi, sivil çözümlerin öne çıkması, vb. geriye doğru gidecek gibi görünüyor. Yani kötü bir dönem yaşayacağımızı düşünüyorum. Rejim sorunlarıyla karşı karşıya kalabiliriz. Dünyanın durumu da hiç iç açıcı değil. Hegemonik güç dengeleri arayışı ve ABD'nin dünya hakimiyeti savaşı, insanlığa mutluluk vaad etmiyor. AB projesi kendi içinde çok sorunlu. Türkiye'nin AB rüyasının da sadece rüya olarak kalacağından endişeliyim. En azından proje bir duraklama dönemine girmiş görünüyor ve o duraklama dönemi Türkiye için çok kritik sonuçların doğmasına yol açabilir. Tutuculuk, hoşgörüsüzlük, otoriter rejim arayışı, muhafazakârlık, ortaçağ değerlerine bağlılık toplumu sarmış gibi. Tek umudum, Türkiye'de kitle psikolojisinin çabuk değişmesinde. Bizde kamuoyu çok çabuk değişir, akılcı, kararlı ve tutarlı olmaktan çok, heyecanlı, kaypak, geçicidir. Paradoksal bir durum ama, bu olumsuz sayılması gereken özellikler, şu sırada değişimden yana umut verebiliyor.

www.netewp.com

Şerafettin Elçi:

Kürtlerin Öncülüğü Türklerin de Hayrınadır*

Modern, liberal bir siyasi lider profiline sahip olan Şerfattin Elçi, yaklaşık bir yıldır siyasi bir parti kurma çalışmasının içinde. Elçi, kuracakları partinin, Kürt toplumunun tüm katmanlarını kapsayacak legal, demokratik bir çerçeveye sahip olacağını ve "silahlı mücadele" ile kendisi arasında kalın hatlar çizip 'Kürt perspektif'li olacağını söylüyor. Elçi, Kürt-Türk ilişkilerine de açıklık getirerek, Türklerin AB, ABD veya başka düzlemlerdeki gelecek projeksiyonlarında başarılı olabilme imkânlarının Kürtlerle eşit haklar temelinde anlaşmaya bağlı bulunduğunu iddia ediyor; Ortadoğu'da demokrasinin yerleşmesi ve bu bölgede bulunan halkların kendi gerçek haklarına sahip olabilmesi konusunda da Kürtlerin çok önemli ve dönüştürücü bir siyasi potansiyele sahip olduğunu ileri sürüyor. www.nefel.com'un editörü Arif Zerevan'ın Şerafettin Elçi ile Kürtçe yaptığı söyleşinin tamamını, okurlarımız için yararlı olacağını düşünerek Türkçe'ye çevirdik. Bu söyleşide, Kürt meselesinin çözümüne ilişkin başka bir bakış açısıdır; beğeniyle okuyacağınızı umuyoruz...

Arif Zêrevan: *— PKK ve lideri Öcalan, Kürt ulusal ve siyasi taleplerinden vazgeçtiği gibi hiçbir etnik veya grupsal bir talepte de bulunmuyor. Sizin bir Kürt partisi veya Kürt davasını savunacak bir parti kurma yönünde çalışmalarınız var. Partiyi ne zaman kurmayı planlıyorsunuz?*

Şerafettin Elçi: — PKK lideri Abdullah Öcalan'ın yakalanmasından sonra onlar, Kürt davasını bıraktılar. Onların bugünkü esas amacı, Abdullah Öcalan'ın serbest bırakılmasıdır ve artık onların Kürtler için hiçbir temel talepleri kalmamıştır. Oysa ki Kürtlerin talepleri, uluslararası hukuk normlarına göre meşru ve haklıdır. Dünyadaki tüm uluslar gibi Kürtlerin de ulusal hakları var ve bu ulusun, kendi kendini yönetme hakkının da olması gerekiyor. Bizim temel politikamız, Kürt halkının meşru davasına iyi sahip çıkılması gerektiği yönündedir. Unutmamalıyız ki haklı bir davamız var ve bu dava için mücadele verdiğimizde, kendimizi haksız duruma da düşürmemeliyiz. Çünkü ne kadar haklı bir davanız bulunuyor ise de, bazen bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde verdiğiniz mücadelenin biçimiyle ve yaptığınız eylemlerle kendinizi haksız duruma düşürmeniz mümkündür. Ne yazık ki, Kürtler bugün böyle bir duruma düşmüşler; yani haklı bir davaya

sahip olan Kürtler verdikleri yanlış mücadele yöntemiyle haksız bir görüntü sergiliyorlar.

— Bugün Kürt davası için mücadele verenlerin, dünyanın kabul edeceği meşru yolları seçmeleri gerekiyor. Kanaatime göre, bugünkü silahlı mücadelede Kürtlerin herhangi bir çıkarı yok. O nedenle biz, silahlı mücadeleden uzak duruyoruz. Eğer Kürtler, modern bir siyasi anlayışla medeni bir şekilde kendi mücadelelerini sürdürürlerse, kendi haklarını daha kolay elde edeceklerdir. Uygar dünya Kürtlere yapılan haksızlıklara razı değildir ancak kamuoyunun güvenebileceği modern örgütlerin kurulması gerekiyor ki, uygar dünya da bu örgütlere destek verebilsin. Bazı çevreler, Kürt halkına yardım etmek isteseler bile uygar olmayan, kamuoyuna güven vermeyen kişi ve örgütlerle ilişki kurmak istemezler.

Biz siyasetimizi, hiç kimseye karşı düşmanlık temelinde kurmayız. PKK taraftarlar çok büyük bir çoğunluğu temiz ve yurtsever Kürtlerden oluşuyor. Onlar kendi milli duyguları nedeniyle PKK'nin peşine düşmüşler, o bakımdan onlar kardeşlerimizdir. Bir yandan onların PKK'den ayrılıp bize katılmaları için mücadele edeceğiz

Kürtlerin %80'i PKK'nin Dışındadır

— Biz, Kürt perspektifine sahip bir siyasi partiye ihtiyaç olduğuna inanıyoruz. Bu nedenle Kürt halkının oy verebileceği modern siyasi bir parti kurmalıyız. Her ne kadar PKK, Kürtleri siyasi olarak temsil ettiğini iddia etse de, Kürtlerin arasında ancak %16 civarında bir taraftar kitlesi var. Kürtlerin en az %80'i PKK'nin dışındadır. O yüzden Kürtlerin, Kürt toplumunun tüm tabaka ve kesimlerini kucaklayabilecek modern bir siyasi partiye ihtiyacı var. Uzun bir süredir böyle bir partinin kurulması için çalışıyoruz ve önümüzdeki yakın bir zamanda bu amaçla geniş bir toplantı düzenleyeceğiz; toplantıdan sonra da partinin kuruluş çalışmalarına başlayacağız.

Kürt Halkının Silahlı Mücadelede Hiçbir Çıkarı Yok

Arif Zerevan: — PKK, Kürdistan'ın kuzeyindeki Kürt mücadelesini bir "terör" görüntüsüne, kalıbına sokmuş. Kürt mücadelesinin bu "terör" görüntüsünden kurtulması için siz nasıl bir mücadele vereceksiniz?

Şerafettin Elçi: — Biz siyasetimizi, hiç kimseye karşı düşmanlık temelinde kurmayız. PKK taraftarlar çok büyük bir çoğunluğu temiz ve yurtsever Kürtlerden oluşuyor. Onlar kendi milli duyguları nedeniyle PKK'nin peşine düşmüşler, o bakımdan onlar kardeşlerimizdir. Bir yandan onların PKK'den ayrılıp bize katılmaları için mücadele edeceğiz, diğer yandan aynı zamanda silahlı mücadeleden uzak duracağız. Bugün Kürt halkının silahlı mücadelede hiçbir çıkarı yoktur, o yüzden silahlı mücadele verenler ile kendi aramızda kalın hatlar çizeceğiz. İnanıyorum ki, Kürt halkı da, kendisinin açık ve barışçıl bir siyasetle daha güçlü olacağı kanaatine ulaşmıştır. Biz Kürt halkının sivil ve demokrat temsilcileri olmak istiyoruz ki, dünya da bizimle ilişki kurabilsin ve bizimle dayanışma içinde bulunabilsin.

Dünya PKK'nin Dışındaki Siyasi Bir Partiyi Destekleyecek

— Bu arada dış ülkeler ve yabancı diplomatlarla da ilişkilerimiz var. Onlar da, bize, Kürt halkına yapılan haksızlıklara razı olmadıklarını, ancak Kürtlere yardım edebilmeleri için Kürtlerin şimdiye kadar siyasi olarak kendilerini kanıtlayamadığını söylüyorlar. Türkiye, "terörizm" bahanesiyle dünyayla ilişki kurma kapısını Kürtlere kapamıştır. Bu bağlamda Türkiye, "teröre" karşı mücadele veriyorum dediği sürece, Avrupa ona, "teröre" karşı savaşma diyemez. Dünyaya diyoruz ki, biz de, teröre karşıyız ve terörizme karşı mücadele vereceğiz. Avrupa ve dünya da bize, siz PKK'nin dışında demokratik ve barışçıl bir siyaset izleyecek bir parti kurduğunuz zaman, size yardım edeceğiz diyor.

Kürtlerin Bütün Türkiye'yi Yönetebilme İmkânı Var

Arif Zêrevan: — Türk devlet yetkilileri de hep, Kürdistan'ın kuzeyindeki Kürt davasının siyasileşmesinden korktuklarını ve PKK "terörü"nden korkmadıklarını söylüyorlar. Bu bağlamda eğer Kürtler, siyasete önem verip, Kürt halkının sivil potansiyelini değerlendirebilirlerse, bu PKK'nin savaşından daha iyi ve daha etkin olmaz mı?

Şerafettin Elçi: — Eğer Kürtler birlik olup, silaha ve teröre karışmamış bir partiyi kurabilirlerse, ina-

www.netewe.com

Eğer Kürtlerin eline fırsat geçerse, inanıyorum ki, Ortadoğu'nun başarısı da Kürtlerin eliyle olacaktır. Bizim kuzeyli Kürtlerin eksiklikleri çok fazla, eğer doğru yola girebilirsek, Türkiye'nin tümünü idare edebilecek erdem ve yeteneğe sahip bir millet olduğumuza inanıyorum. Hem kendimiz için hem de bütün beşeriyet için bu öncü rolü oynamak biz Kürtlerin görevidir.

nıyorum ki, Kürtlerin siyasi gücü askeri kuvvetten çok daha etkili olacaktır ve Kürtlerin siyasi olarak sadece Kürdistan'a değil bütün Türkiye'ye hâkim olabilmeleri mümkündür. Kürtlerin bütün Türkiye'yi yönetebilecek imkânı ve fırsatı var. Neden? Bugün Türkiye'de Kürtlerin dışında, Türklerin kendisine de ve diğer milletlere de büyük haksızlıklar yapılıyor. Bu nedenle eğer Kürtler kalkıp, hem kendi haklarını hem de haksızlığa uğrayan Türklerin ve Türkiye'deki diğer grupların haklarını savunurlarsa, onlar da Kürtlerle dayanışma içinde olabilirler. Ayrıca bilinmelidir ki Kürt halkı, iradeli bir halktır; kötülük de yapabilir iyilik de; iyiliği de yaparsa iyi yapar, kötülüğü de yaparsa çok fena yapar.

— Bugün Kürtlerin en büyük felaketi o ki, Kürtlerin tüm mertliği, cengâverliği ve iyilikseverliği kötü bir yolda harcanıyor. Eğer Kürtler bu erdemlerini, iyi bir yolda kullanabilirlerse, siyasette çok önemli ve büyük bir rol oynayabilirler. Bunun somut örneği de Kürtlerin Kürdistan'ın güneyinde Ortadoğu'da örnek olabilecek bir demokrasi kurmuş olmalarıdır. Bu bağlamda Irak'ın tüm halkı Kürtlerden ders alabilir. Siz de benim gibi oradaydınız; Kürtler birleşik hükümetlerini kurdukları sırada, parlamento toplantısında Şii Arapların temsilcisi, Kürtlerin Saddam diktatörlüğünden sadece kendilerini kurtarmadıklarını, aynı zamanda Irak Araplarının hepsini diktatörlükten kurtardıklarını belirtirken, Kürtlerin, Şii ve Sünni Araplar arasındaki sorunları da çözdüklerini söyledi.

Kürtler Selahaddin-i Eyubi Dönemindeki Gibi Bir Rol Oynayabilirler

— Kürtler bugün de, Selahaddin-i Eyyubi dönemindeki gibi bir rol oynayabilirler. Nasıl ki o zaman Kürtler, Ortadoğu'nun tümünde huzur, refah sağladılar, insanlık, ilerleme getirdiler, medeniyet kurdular ve düşmanlarına karşı da merhametli olmuşlarsa, bugün de aynı rolü oynayabilirler. Kürtlerin ruhunda bu erdemler var. Eğer Kürtlerin eline fırsat geçerse, inanıyorum ki, Ortadoğu'nun başarısı da Kürtlerin eliyle olacaktır. Bizim kuzeyli Kürtlerin eksiklikleri çok fazla, eğer doğru yola girebilirsek, Türkiye'nin tümünü idare edebilecek erdem ve yeteneğe sahip bir millet olduğumuza inanıyorum. Hem kendimiz için hem de bütün beşeriyet için bu öncü rolü oynamak biz Kürtlerin görevidir.

Kürtler Ayrılırsa AB Türkiye'yi Kabul Etmez

Arif Zêrevan: *— Bir defa, bir rüyamı Kürdistan'ın güneyindeki büyük bir Kürt önderine anlattım ve yorumlamasını istedim, kısaca şöyle dedim: " Önümüzdeki 10–15 yıla kadar hem Kürdistan'ın güneyinde bağımsız bir Kürt devleti kurulacak hem de Kürdistan'ın kuzeyinde Kürtler öyle bir aşamaya gelecekler ki, Türklerle federasyondan daha aşağı bir anlaşmayı kabul etmeyecekler. Bu durumda ya Türkler, Kürdistan'dan ayrılıp bağımsız bir şekilde AB'ye tam üye olacaklar ya da bir federasyon çatısında Kürtler ve Kürdistanla birlikte yaşayacaklar." Kürt önder de, "Bu, hiç uzak bir ihtimal değil" dedi. Siz ne düşünüyorsunuz?*

Şerafettin Elçi: — Söz ettiğiniz bu rüyayı, ben de görmüşüm! Bu, benim de rüyam. Ancak benim gördüğüm rüya ile sizin gördüğünüz rüya arasında bir fark var: Eğer Türkler bu barbarlıklarında ısrar ederlerse (Türklerin bu barbarlık zihniyeti göçebelik döneminden geliyor), bu, onlara kalmaz. Ya Türkler bu barbarlıklarından vazgeçecekler, ya da Kürtlerle Türkler iki farklı millet olarak, eşit bir şekilde, huzur içinde bu devleti yönetecekler veya bu devlet iki parçaya bölünecek; parçanın birisi Kürtlerin diğer parça da Türklerin olacak. İkimizin rüyasının arasındaki farka gelince o da şudur: Eğer bugünkü Türkiye parçalanır ve Kürdistan ayrılırsa, Türkiye AB'ye üye de olamaz çünkü kimse böyle küçülmüş ve bu idare anlayışına sahip olan bir Türk devletine değer vermez.

Amerika ve AB'nin Tüm Hesapları Ortadoğu İle Kafkasya Üzerinedir

— Amerika ve AB'nin Türkiye üzerindeki tüm hesapları, Ortadoğu ile Kafkasya kapısı üzerinedir.

www.nrcewe.com

"Derin vadilerde yatıp kâbuslar görmeye" gerek yok. Medeni insanlar gibi Kürtlerle oturup bu meseleyi hal etsinler. Dünyada ve Avrupa'da bu meseleler nasıl çözümlenmişse, Türkiye'de de o şekilde çözülsün. Avrupa'da, Amerika'da federal sistemler var, Irak'ta da federal sistem var. Eğer Türkler akıllı olsalar böyle bir çözüm yolunu seçecekler, yok eğer bu aklı kullanmayacaklarsa bu işin sonu onlar açısından çıkmazdır.

Eğer Kürtler ve Kürdistan Türkiye'den ayrılırsa, artık Türkiye'nin Ortadoğu, Kafkasya ve Asya ile bir ilişkisi kalamaz. Türklerin başına en büyük felaket o zaman gelir, çökerler, perişan olurlar. O yüzden aklı başında her Türk anlamalıdır ki, Kürtlerin önderliği Türklerin de hayrınadır. Biz Türklerin yararını düşünüyoruz ve kişi olarak hayatımda hiçbir zaman hiçbir kişinin ve hiçbir milletin düşmanlığını yapmamışım. Halkımıza hak ve adalet istiyoruz, Türklerin iyiliğini düşünüyoruz, onlara da haksızlık yapılmasını istemiyoruz. Türklere yapabileceğimiz çok büyük bir hayır var ki, o da onları o zalim görüntülerinden kurtarabilmektir. Eğer onları o zulüm görüntüsünden kurtarabilirsek, bu, bizim onlara en büyük sevabımız olur.

Türkiye Varlığını Kürtler Borçludur

Arif Zêrevan: *— Türk milleti, bir bakıma Türkiye Cumhuriyetinin "üretimi" dir. Türkiye Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ve Türkiye Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök, Türklerin uluslaşma sürecini tamamlamadığını söylüyorlar; yani daha Türk milleti tam olarak oluşmamıştır diyorlar. Acaba Türklerin Kürtlere karşı bu kadar korku duyması, "Eğer devletimiz çökerse milletimiz de dağılır kalmaz" şeklindeki endişesinden mi kaynaklanıyor?*

Şerafettin Elçi: — Zaten Türklerin tüm korkusu da ondandır. Eğer Türkler, Kürtlerin miskin duracağına, hiçbir talepte bulunmayacağına kanaat getirirseler belki biraz rahat, nefes alabilirler. Ancak Türkler çok iyi biliyorlar ki, Kürtler içinde bulundukları bu duruma asla razı olmayacaklardır. Şimdiye kadar Türkler Kürtlerin sayesinde varolmuşlardır. Safevilere karşı verilen Malazgirt ve Çaldır Savaşlarını Kürtlerin sayesinde kazandılar; en son olarak Osmanlının dağılmasından sonra da Türkler yine Kürtlerin sayesinde bu devleti kurabildiler ve şimdi de Kürtlerin sayesinde yaşıyorlar.

— Atatürk'ün bu devleti inşa etme prensiplerinde, amacın, "Türk" milleti adında bir millet yaratmak olduğu belirtiliyor. Eğer daha önce böyle bir millet var olmuş olsaydı, icat edilmesine gerek kalmazdı. Yani bu devlet adı "Türk" olan bir milleti icat etmek istedi ama bu nasıl olacaktı; burada bulunan diğer milletlerin ortadan kaldırılmasıyla. O nedenle devlet var olan diğer milletlere karşı, soykırım, sürgün, zorla göç ve asimilasyon politikalarını uyguladı. Eğer bugün Kürtler ayrılırsa Türkler kendi içinde kalan diğer milliyetleri de idare edemezler.

— "Derin vadilerde yatıp kâbuslar görmeye" gerek yok. Medeni insanlar gibi Kürtlerle oturup bu meseleyi hal etsinler. Dünyada ve Avrupa'da bu meseleler nasıl çözümlenmişse, Türkiye'de de o şekilde çözülsün. Avrupa'da, Amerika'da federal sistemler var, Irak'ta da federal sistem var. Eğer Türkler akıllı olsalar böyle bir çözüm yolunu seçecekler, yok eğer bu aklı kullanmayacaklarsa bu işin sonu onlar açısından çıkmazdır.

Türkiye'de Asker Kendini Devletin Sahibi Olarak Görüyor

Arif Zêrevan: *— Türkiye'de Recep Tayip Erdoğan'ın AKP hükümeti ile askerler arasında bir çatışma var. Ordu, açık ve gizli güçleriyle AKP'ye karşı tutum alıyor. AKP de emrindeki polisi ve idari sistemi kullanarak askerlerin planlarını açığa çıkarmaya çalışıyor. Size göre bu çatışmayı AKP mi kazanır yoksa ordu mu?*

Şerafettin Elçi: — Türkiye'de asker kendini devletin sahibi olarak görüyor; asker, ordu devletindir demiyor, devlet ordunundur diyor. Bu devletin kuruluş temeli atılırken, bunun için bazı temel prensipler tespit edildi. Bunlar da "Atatürk'ün İlke ve İnkılapları"ydı. Kim bu prensiplerin dışında kalırsa, ordu, onun bu devlete hükmetmesine izin vermez. Onların arasındaki bu çatışmanın nedeni budur. Recep Tayip Erdoğan dini gelenekten geliyor. Biz Kürtler nasıl ki bu Kemalist rejimin mağdurları olmuş ve ondan zulüm görmüşsek, dindar insanlar da bu rejimden zulüm görmüşler. Devletin nezdinde onlar da, biz Kürtler gibi makul insanlar değiller.

Devlet tıpkı Kürtleri kendine yandaş görmediği gibi dindarları da kendine yandaş olarak görmüyor.

Şemdinli olayında da yine askerlerin planı aynı şeydi. Devletin gizli güçlerinin Şemdinli'de uygulağı plana göre halk, yapılan bu provokasyona karşı ayaklanacaktı; Kürdistan'ın güneyi bu ayaklanmanın destekleyicisi olarak gösterilecekti ve bu plana göre ordu hem AKP hükümetini düşürecek hem de Irak Kürdistanı'na müdahale edecekti. Ne var ki, Şemdinli halkı bu planı boşa çıkarttı ve failleri suçüstü yakaladı.

Türkiye Halkı Ordunun Benimsediği Partiye Değil, Ordunun Sevmediği Partiye Oy Veriyor

— Ordu, Türkiye'de otoritenin dindarların elinde bulunmasını, dindarların Türkiye'yi idare etmesini hazmetmiyor, hazmetmek de istemiyor. Türkiye'deki milletler askerden korkuyor ve askerleri sevmiyorlar. Her fırsatta Türkiye'deki halklar, askerlere karşı olan güçleri desteklemişlerdir. Demokrat parti döneminde böyle oldu; Turgut Özal döneminde de böyle oldu ve yine Recep Tayip Erdoğan döneminde böyle oldu. Yani asker hangi partiyi benimsiyorsa, Türkiye halkları ordunun benimsediği partiye değil onun inadına diğer partilere oy veriyor. Şimdi TSK, gizli planlarla AKP hükümetini yıkmaya çalışıyor.

— Ordu, elinden geldiği kadarıyla, bu hükümeti seçim yoluyla düşürmek istiyor ancak seçimle düşmezse, bizzat askeri müdahalede bulunacak. Ne var ki askerler de, bugünkü dünya konjonktüründe askeri bir darbenin itibar görmeyeceğini biliyorlar. O nedenle, ordu askeri bir darbe yapmaksızın, devletin kaderini kendi elinde tutmak istiyor; sivil bir hükümetin olmasını da istiyor ancak bu hükümetin orduya bağlı olması gerekiyor. Başı ordunun içinde bulunan derin devletin kolları adalet, üniversite, sivil ve bürokrasi kurumlarının içinde yer alıyor; bazı faşist gruplar ve bazı sivil siyasi güçler de yine bu derin devlet yanlısıdır. Ordu gerekli gördüğünde tüm bu kurumları kullanarak hükümete engeller çıkarıyor.

Devletin İçinde Değişiklikler Olmuştur

— Devletin içinde de bugün büyük değişiklikler olmuştur. Daha önce devletin beyni olan ve devletin kaderini belirleyen Milli Güvenlik Kurulu (MGK) vardı. MGK direkt orduya bağlıydı ve onun başında bir general bulunuyordu. Recep Tayip Erdoğan döneminde bu konuda kansız bir devrim yaşandı diyebiliriz. Şimdi MGK Genel Sekreteri hükümete bağlıdır. Yine Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) daha önce tamamıyla generallerin elindeydi ve her zaman onun başkanı da bir generaldi. Turgut Özal döneminde MİT'in başkanlığı hükümetin eline geçti. Şimdi MİT de, ordunun Türkiye'nin mutlak hâkimi olmasını istemiyor. Asker devlete hâkim olduğu zaman, polisin, emniyet güçlerinin bir itibarı ve rolü kalmıyor. O nedenle polis ve emniyet güçleri sivil otoriteyi destekliyor.

Ordu ile AKP Arasında Kıran Kırana Bir Mücadele Var

— Her iki taraf arasında çok hararetli bir mücadele var; her biri halkı kendi tarafına çekmek istiyor. Bazen askerler öyle bir plan uyguluyorlar ki, insan, hükümete hiçbir yol kalmadı ve hemen düşecektir şeklinde bir kanıya kapılıyor. Örneğin Danıştay'a yapılan saldırıyla Türkiye'nin siyasi iklimi değişti, herkes hükümetin artık iktidarda kalamayacağını ve düşeceğini düşündü. Hükümet içinde bulunan benim arkadaşlarım da, hükümetin kendisinin de böyle bir paniğe kapıldığını, hükümette kalıp kalmayacağını bilmediklerini bana söylediler. Ancak MİT ve emniyet güçleri, anında askerlerin bu planının yönünü değiştirdi, önünü kesti, faillerini açıkladı ve bu komplonun başının askerlere uzandığını açıkladılar. Komplonun açığa çıkmasıyla kamuoyu gördü ki, bu, tamamıyla askerlerin hükümeti düşürme planıdır. Şemdinli olayında da yine askerlerin planı aynı şeydi. Devletin gizli güçlerinin Şemdinli'de uyguladığı plana göre halk, yapılan bu provokasyona karşı ayaklanacaktı; Kürdistan'ın güneyi bu ayaklanmanın destekleyicisi olarak gösterilecekti ve bu plana göre ordu hem AKP hükümetini düşürecek hem de Irak Kürdistanı'na müdahale edecekti. Ne var ki, Şemdinli halkı bu planı boşa çıkarttı ve failleri suçüstü yakaladı.

www.nefeme.com

AKP Kürt Meselesine
Bir Çözüm Yolu Bulmak İster...

Arif Zêrevan: *— Ordu ve AKP arasındaki bu çatışmalarda, PKK ve onun lideri Öcalan, orduyu destekliyor. Recep Tayip Erdoğan da, bir yandan askerin siyaset üzerindeki etkisini azaltmak isterken diğer yandan PKK'nin de etkisini kırmak için, PKK'yi "kendi Kürt vatandaşlarının temsilcisi olarak" kabul etmiyor. Eğer Recep Tayip Erdoğan bu politikasında başarılı olursa, bunda Kürtlerin ne yararı olur?*

Şerafettin Elçi: — Eğer Türkiye'deki sivil otorite tamamıyla AKP'nin eline geçerse, inanıyorum ki, AKP de Kürt meselesine bir çözüm bulmak isteyecektir. Çünkü AKP de çok iyi biliyor ki, Kürt meselesi çözüme kavuşmadığı sürece, ordunun ve "derin devletin" gizli güçleri söz sahibi olacak ve Türkiye'nin asıl iktidarı da bu güçlerin elinde olmaya devam edecektir. Ne yazık ki Türkiye'de hala Kürtlerin ve Kürt meselesinin kaderi ordunun elindedir ve ne yazık ki, hükümet ile ordu arasındaki zıtlaşmada PKK orduyu destekliyor. PKK lideri bugün Türk ordusunun özel birimlerinin kontrolündedir ve biz, Abdullah Öcalan'ın kendisinin mi böyle bir politikayı benimsediğini ya da askerler tarafından mı bu politikaya zorlandığını bilmiyoruz. Ancak pratikte görüyoruz ki, maalesef, o da askerlerin politikasına benzer bir politika yürütüyor...

---

*) Başlık ve ara başlıklar Serbestî tarafından düzenlenmiştir.

www.netewe.com

Kürt-Amerikan İlişkileri - I -

Dr. Abdullah Kıran*

Kürdistan (Mehabad) Cumhuriyeti'nin düşmesinin ardında, Mustafa Barzani, 06.05.1947 tarihinde, beraberindeki peşmerge güçlerine Sovyetler Birliğine sığınma kararını aldığını bildirdi. Ancak bu kararı hayata geçirmek hiç de kolay değildi. Barzaniler Irak ve İran ordularıyla çarpışa çarpışa, sınırda önlerinde pusu kurmuş halde kendilerini bekleyen Türk ordu birliklerini, olağanüstü bir askeri manevrayla atlatıp, 18.06.1947'de Aras Nehri'ni geçerek Sovyetler Birliği topraklarına girdiler. Küçük çaplı çatışmalar bir yana, Barzaniler bu uzun ve olağanüstü riskli yolculukta, biri Irak'ta, öbürü de İran'da olmak üzere iki büyük çatışmaya girmek durumunda kaldılar. Bunlardan ilki Irak Kürdistanı'nın Dıri köyünde yaşandı. Irak hükümet güçleri Barzanileri 14 uçak ile ağır bir şekilde bombalamaya başladılar. Bu bombardıman saldırısı, o güne kadar karşılaştıkları en şiddetli bombalama idi. Bombardıman sonucunda iki peşmerge şehit düşerken, 14'ü çeşitli yerlerinden yaralandı[1].

Barzaniler ikinci ve en büyük çatışması, 09.06.1947'de Maku'da, İran güçleriyle başlayıp aralıksız olarak üç gün ve üç gece süren savaştı. Sayı ve donanım açısından Barzani'lerden çok daha üstün ve avantajlı bir durumda olan İran ordusu, ne pahasına olursa olsun Barzani'lerin kendi topraklarını aşarak Sovyetler Birliği'ne ulaşmasını istemiyordu. Ancak güçlü bir irade ve derin bir inanca sahip olan Kürt kuvvetleri, büyük liderleri Barzani'nin komutasında İran ordusunu püskürterek önlerindeki engeli aştılar. Savaş sonunda İran kuvvetleri yüzlerce ölü ve yaralı verip dağılırken, peşmergeler İran ordusundan 271 kişi de esir almışlardı. Savaş sırasında bir uçağı düşürüp bir kaç tankı kullanılmaz hale getiren peşmergeler, yüzlerce tüfek, erzak ve mühimmat yüklü 50 katır da ele geçirmişlerdi. Bu savaşta dört şehit ve 14 yaralı veren Barzaniler, yaralıların taşınmasında İranlılardan elde ettikleri katırlardan yararlandılar[2].

18.06.1947'de Aras Nehrini geçip Sovyetler Birliğine sığınan Barzani ve beraberindeki peşmerge güçleri, 1958'de Irak'ta monarşi rejiminin yıkılış tarihine kadar Sovyetler Birliği'nde kaldı[3]. Ancak Barzani, Sovyetler Birliği'ne giriş yaptığı andan itibaren büyük bir hayal kırıklığına uğramıştı. Mazlum bir halkın önderi ve bir özgürlük savaşçısı olarak, en azında saygınlığına yaraşır bir şekilde ağırlanmayı bekleyen Barzani, asla hayal edemeyeceği bir durumla karşılaştı. Aras Nehri'ni geçip Sovyet topraklarına girdikten sonra Barzani, Ermenistan Cumhuriyetinin Nahçivan kentine

www.netewe.com

Irak Kürdistanı hareketini uzun dönem Sovyet etkisinde değerlendiren ABD, Ortadoğu'daki müttefikleri konumunda olan Türkiye ve İran'ı da karşısına almamak amacıyla, hemen hemen Soğuk Savaşın bitimine kadar Kürt hareketiyle doğrudan temasa geçmekten kaçınmıştır. Buna rağmen, 11 yılını Sovyetler Birliği'nde geçirip Sovyet deneyimi ve sistemini çok yakından tanıyan Barzani, başta Amerika olmak üzere Batı devletleriyle ciddi ilişkiler geliştirmek ve Kürt hareketini Batıya açmak amacındadır.

götürülürken, peşmergeler etrafı tel örgülerle çevrili bir açık kampa yerleştirildi ve başlarına nöbetçiler dikildi. Adeta savaş esirleri muamelesine tabi tutulan peşmergelere günlük yiyecek olarak bir tas çorba ve 500 gram ekmek dağıtılıyordu. İzolasyona tabi tutulup kamptaki sınırların dışına çıkmaları yasak olan peşmergelerin, liderleri Barzani'nin akıbetinden haberleri yoktu.

Yaklaşık kırk gün kampta kalan Barzaniler, daha sonra Azarbeycan Cumhuriyeti'ne götürülüp Ağdan, Lâçin ve Ayvulağ bölgelerine dağıtıldılar. Barzani Şuş şehrine götürülürken, peşmergeler yaklaşık bir yıl birbirlerinden ayrı kaldılar. Barzaniler, 10.12. 1947'de Bakü'de kendilerine tahsis edilen kampa nakledildiler. 1949'da Bakü'den Özbekistan Cumhuriyetine nakil edilen Barzaniler, tekrar birbirlerinden ayrılarak Sovyetler Birliği'nin dört bir tarafına dağıtıldılar. Kürtlerin küçük gruplar halinde koca ülkenin çeşitli bölgelerine dağıtılmaları, Stalin'in azınlıklara uyguladığı klasik bir taktik idi[4]. Kolhozlardaki fabrikalar ve tarlalarda çalıştırılan Barzani'lerin birbirleriyle görüşmeleri yasaktı. Ne insanlık ve ne de konukseverlikle bağdaşmayan bir uygulamayla, mahkûmlar gibi ağır işlerde çalıştırılan peşmergeler, İngiliz ve Irak hükümetlerinin uygulamalarından daha kötü bir muamele ile karşılaşmışlardı.

Liderleri Barzani ile görüştürülmeyen peşmergeler, baskılara ve gizli polise direnerek, daha önce hiç kimsenin cesaret etmediği eylemler geliştirdiler. Vatana ihanet ve bozgunculuk olarak değerlendirilen bu eylemlerin cezası idam idi. "Birbirlerinden habersiz olan bu insanlar, söz birliği etmişçesine eylemler gerçekleştiriyor ve liderleri Barzani'yi istiyorlardı"[5]. Barzanilerin bu mücadelesi 1951 yılına kadar sürdü. 1953'te Stalin'in ölmesi ve ardında Barzani'nin Kruşev'le görüşmesi, Barzanilerin koşullarında ciddi iyileştirmeler yol açtı. Barzani siyasi akademiye alınarak, bir halk liderine yakışacak bir muameleye tabi tutuldu, ancak bütün bu uygulamalar Kürt liderinin gelecekteki politikalarında daha çoğulcu bir tavır benimseyerek Batı ile ilişkilerini geliştirmesinde önemli bir rol oynadı.

Barzani, 12 yıldan fazla süren bir ayrılıktan sonra, 06.10.1958 akşamı Bağdat hava alanına indi. 1947'de savaşarak ülkesini terk etmek durumunda kalan Barzani'yi, bu kez Bağdat'ta on binlerce Kürt ve Arap büyük bir coşkuyla karşılıyordu. Geri dönüşle artık Kürt politikasında yeni bir dönem başlıyordu. Kürt hareketi büyük bir samimiyetle Abdulkerim Kasım önderliğinde gerçekleşen 14 Temmuz 1958 Devrimini kucaklamaya ve sahiplenmeye hazırdı. Ancak bir süre sonra, Arap şövenistlerin baskısı, İngiliz, Türk ve İran istihbaratlarının da kışkırtmalarıyla Abdulkerim Kasım ve KDP yönetimi karşı karşıya geldi[6]. 14 Temmuz Devriminden büyük bir rahatsızlık duyan Türkiye, henüz ilk günlerde ordusunu Irak sınırına doğru harekete geçirmişti. Sovyetler Birliği'nin 18 Temmuz 1958'de Türkiye'ye bir nota vererek Irak'taki rejime karşı girişeceği herhangi bir eylemden dolayı kendisini sorumlu tutması, Türkiye'yi daha temkinli bir şekilde hareket etmek durumunda bırakmıştı; ancak buna rağmen Türkiye, daha sonra baş gösterecek Kerkük olayları ve Türkmen azınlığı bahane göstererek Irak Kürdistanı'na müdahale etmek istiyordu. Türkiye ile aynı kaygıları taşıyan İranda bir müdahaleden yanaydı[7].

Türkiye ve İran'ı 14 Temmuz Devrimi konusunda oldukça rahatsız eden bir gelişme de Bağdat Paktı'nın geçersiz kalarak yürürlükten kalkmasıdır. Bağdat Paktı'na üye ülkelerin devlet başkanları 14 Temmuz 1958 tarihinde, hükümet başkanları düzeyinde İstanbul'da toplanmayı kararlaştırmışlardı, ancak Irak'taki gelişmeler bu toplantıyı imkânsız kıldı ve böylece Bağdat Paktı bir yıl sonra sona erdi[8].

Taraflar arasındaki güvensizliğin artması üzerine, Barzani 1961 yılının Mart ayı başlarında Bağdat'ı nihai olarak terk edip Barzan'a döndü. Abdülkerim Kasım'ın KDP yayın organı Xebat gazetesini kapatmak istemesi, KDP Merkez Komitesi üyelerinden bazılarının tutuklanması için emir vermesi, okullarda Kürtçe eğitimin askıya alınması ve bu arada hükümetin kendisine bağlı bazı aşiretleri silah-

www.neweb.com

landırması, 11.09.1961 tarihinde başlayacak olan Büyük Eylül Direnişinin önemli sebepleri niteliğindeydiler. Öte yandan Kasım, Mustafa Barzani'nin, giderek Kürdistan üzerinde tartışmasız hale gelen etkisinden de büyük bir rahatsızlık duyuyordu. Yine Kasım, kendisine ait bir parti örgütü bulunmadığından dolayı kendi konumundan korkuyor, ileride kendisine karşı potansiyel rakip olarak ortaya çıkanları etkisizleştirmek amacıyla, bir güç grubunu diğerine karşı kullanıyordu. Onun, daha önce isyan etmiş Biradost ve Pişdar aşiretlerini çabucak af etmesinin bir sebebi de Barzani'nin güçlü konumunu zayıflatmaktı. Ancak her şeye rağmen Barzani'nin Kürt halkı üzerinde karizmatik bir etkisi vardı ve KDP'nin savaşçı gücü ona bağlıydı[9].

Barzani'nin ABD ve Batılı ülkelerle ilişki kurmasını zorlaştıran önemli bir faktör de, Sovyetler Birliğine iltica etmesinden dolayı kendisine karşı oluşan bir ön yargıydı. Bu önyargı, Barzani'nin komünist olduğu düşüncesine dayanıyordu. Oysa o komünist değildi ve hiçbir zaman da komünist olmadı. Üstelik Barzani, daha Sovyetler Birliği'ne geçer geçmez, uzun zaman "İngiliz ajanı" olarak görülmüştü.

ABD İle İlk Temaslar

Irak Kürdistanı hareketini uzun dönem Sovyet etkisinde değerlendiren ABD, Ortadoğu'daki müttefikleri konumunda olan Türkiye ve İran'ı da karşısına almamak amacıyla, hemen hemen Soğuk Savaşın bitimine kadar Kürt hareketiyle doğrudan temasa geçmekten kaçınmıştır. Buna rağmen, 11 yılını Sovyetler Birliği'nde geçirip Sovyet deneyimi ve sistemini çok yakından tanıyan Barzani, başta Amerika olmak üzere Batı devletleriyle ciddi ilişkiler geliştirmek ve Kürt hareketini Batıya açmak amacındadır. Barzani, Bağdat'la ipleri koparıp Barzan'a yerleştiğinde, Batı ile ilişkilerin geliştirilmesine daha çok zaman ayıracaktır. Her şeye rağmen Barzani, Batı ile ilişkilerin geliştirilmesinin Sovyetler Birliği ile var olan ilişkilerde bir soğukluğa yol açacağının farkındadır. Buna rağmen o, başta Amerika olmak üzere Batı devletleriyle ilişki geliştirmenin, uzun vadede Kürt hareketine yeni hareket alanları açacağını ummaktadır.

Barzani'nin ABD ve Batılı ülkelerle ilişki kurmasını zorlaştıran önemli bir faktör de, Sovyetler Birliğine iltica etmesinden dolayı kendisine karşı oluşan bir ön yargıydı. Bu önyargı, Barzani'nin komünist olduğu düşüncesine dayanıyordu. Oysa o komünist değildi ve hiçbir zaman da komünist olmadı. Üstelik Barzani, daha Sovyetler Birliği'ne geçer geçmez, uzun zaman "İngiliz ajanı" olarak görülmüştü[10]. 1957 yılında Moskova'da Komünist Gençlik Festivali'ne davetli olarak katılan Celal Talabani, büyük bir çaba ve uğraştan sonra hayranı olduğu Barzani'yi Moskova'da bir apartman dairesinde ziyaret edebilmişti. Bu buluşmada, hep Kürdistan'ın geleceği üzerinde konuşulmuştu. O zaman Talabani kendisini Marksizm davasına adamış, inanmış bir Marksist idi. Ancak kısa bir süre sonra Talabani, o dönem kendi idolü olarak gördüğü Barzani'nin Marksist olmadığını anladı[11].

Mustafa Barzani, Batı basınında kendisinden söz edilirken, alışkanlık gereği "Kızıl Molla" lakabının, kendi adının önüne iliştirilmesine çok sinirleniyordu. Bu nedenle, Sovyetler Birliği'nden döndükten sonra, kendisiyle buluşan Batılı ziyaretçilerine her fırsatta "Ben komünist değilim" diyerek şöyle devam ediyordu: "Ben Sovyetler Birliği'ne iltica ettiğimde başka hiç bir seçeneğim yoktu." Buna rağmen "bir önyargıyı yıkmak, atomu parçalamaktan daha zordu." Üstelik 1951 yılında, ABD Başkanı'nın Ulusal Güvelik Danışmanı tarafından hazırlanan bir raporda, Sovyetler Birliği'nin kendi ajanları olan Mustafa Barzani aracılığıyla Kürtlere özel bir ilgi gösterildiğinden söz ediliyordu[12].

1962 yılı başlarında Barzani, *New York Times* muhabirlerinden Dana Adams Schmidt'e şöyle diyecektir: "Amerikalılar bize, açık veya gizli askeri yardımda bulunsunlar, böylece biz de gerçek bir otonomiye ulaşır ve Orta Doğu'da sadık bir partneriniz oluruz[13]." Amerikalılar Barzani'nin bu çağrısına doğrudan veya dolaylı bir yanıt vermediler. Kürt Devrim Hareketi ABD ile doğrudan bir ilişki kurmak için birçok girişimde bulundu, ancak sonuç alınamadı. Mesut Barzani, ABD - Kürt ilişkilerini değerlendirirken, 1972 yılına kadar ABD, "selamımıza bile karşılık vermez bir tavır içindeydi[14]" der.

ADB, Kürt hareketiyle doğrudan ilişki geliştirme konusunda oldukça soğuk davranırken, Orta Doğu'da iki yakın müttefiki durumunda olan İsrail ve İran'ın, daha 1960'lı yıllarından başından beri Kürt hareke-

www.nefeme.com

Mustafa Barzani, her durumda İran ile mesafeli bir ilişkinin olmasından yanaydı. Ona göre Kürt halkının asıl düşmanı olan Şah, fırsat kollayan hain bir yılan gibi eninde sonunda bir gün zehrini kusacaktı16. Ancak her şeye rağmen Barzani, Tahran ve Bağdat arasındaki rekabeti Kürt halkının yararına kullanmaktan yanaydı.

tiyle bir diyalog içinde olduklarında habersiz olması beklemez. Kürt Devrim Hareketi, daha 1962 yılında, Şemseddin Müfti'yi Tahran'a temsilci olarak göndermişti[15]. Mesut Barzani'ye göre, Şah iki sebepten dolayı Kürt hareketine sınırlı bir destek veriyordu: Birincisi hoşnut olmadığı ve endişeyle izlediği Abdulkerim Kasım rejimini zayıf düşürmek, ikincisi İran'da gelişmekte olan Kürt mücadelesinin önünü kesmek. Bu gerçeğin farkında olan Mustafa Barzani, her durumda İran ile mesafeli bir ilişkinin olmasından yanaydı. Ona göre Kürt halkının asıl düşmanı olan Şah, fırsat kollayan hain bir yılan gibi eninde sonunda bir gün zehrini kusacaktı[16]. Ancak her şeye rağmen Barzani, Tahran ve Bağdat arasındaki rekabeti Kürt halkının yararına kullanmaktan yanaydı[17].

Kürtler açısından İsrail ile ilişki kurmak, İran'la ilişki kurmaktan daha anlamlıydı. Bu nedenle, daha 1960'lı yılların başlarında, Kürt Devrim önderliği, İsrail ile ilişki kurmak için topluca bir karar almıştı. İsrail'in Kürtlerle ilişkisi geliştirmesinin çeşitli objektif sebepleri vardı. Bu konu, 50–60-70'li yılları boyunca, İsrail'in dış politikasına damgasını vuracak olan, "*Çevre Ülkeler Teorisi*" bağlamında da ele alınabilir. İsrail eski Başbakanı David Ben Gurion'un geliştirdiği "Çevre Ülkeler Teorisi," İsrail'in Arap olmayan komşularıyla iyi ilişkiler geliştirmesi esasına dayanıyordu. İsrail, "Çevre Ülkeler Teorisiyle", kendisine yönelik Arap tehdidini ve düşmanlığını bir dengede tutmak istemekteydi. Ortadoğu'da İsrail için, Türkiye ve İran, Arap olmayan "Çevre Ülkeler " arasında yer almaktaydılar[18]. Kürtler de, henüz bağımsız bir devlet olmamalarına rağmen, Arap olmayan, ama Araplardan çok çekmiş bir halk olarak İsrail'in "Çevre Ülkeler" kategorisi içinde yer alırlardı.

İsrail ve Kürtler arasındaki ilk temas, Haziran 1963'te KPD politbürosunun İsrailli yetkililerle görüşmesiyle gerçekleşti. Bu ilk görüşme, o dönemde Paris'te bulunan Prof. Kamuran Bedirxan'ın[19] aracılığıyla, Celal Talabani ve Şimon Perez arasında gizlice yapıldı. Oysa Celal Talabani bu konuda Al-Wasat gazetesinin sorusu üzserine şunları söylüyor: Gerçekten Barzani ile İsrail arasındaki ilişkiler konusunda benim kişisel bir bilgim yokve ben şahsen 1963'te sayın Şimon Perez'e rastladım; fakat ben, Sovyetler Birliğinden gelen bir nasihatten sonra mazeretimi bildirerek ayrıldım. Bkz. Serbestî Sayı 3, s. 56. SN) 1963 yılı Haziran ayı sonlarında, İsrail Mossad Başkanı General Meir Amit, İranlı meslektaşıyla bir araya gelerek, Tahran kanalıyla Kürtlere askeri yardım sağlamayı önerir. Öneriyi kabul eden İran, İsrail'in yapacağı yardımının nicelik ve nitelik bakımından SAVAK'ın izni ve kanalıyla gerçekleştirilmesi şartına bağlar. Böylece İsrail'in, Kürt hareketine yapacağı silah yardımı, SAVAK kanalıyla Irak Kürdistanı'na ulaştırılacaktır. İsrail, KDP ve SAVAK işbirliği çerçevesinde, bir süre sonra İsrailli subaylar Irak Kürdistanı'nda askeri danışman olarak görev yaparlar. Ancak her şey İran'ın kontrolü ve işbirliği doğrultusunda gerçekleşir[20].

1965 yılı Mayıs ayında, David Kahmi, İsrail hükümetinin temsilcisi olarak Irak Kürdistanı'na gelir ve devrim hareketine gönderilecek yardımların ulaşımı konusunda kimi düzenlemeler yapar. Bunun ardında İsrail, oldukça sınırlı bir düzeyde, askeri ve teknik konularda Kürt hareketine yardım eder. İsrail'in bu yardımı artırması mümkündür, ancak Şah yardımların artırılmasını kabul etmemektedir[21]. Eylül 1967 yılında Barzani İsrail'i ziyaret ederek Savunma Bakanı Moşe Dayan ile görüşür. Barzani, daha önce kullandıkları havan toplarına nazaran çok başarılı bulduğu İsrail yapımı havan topları talebinde bulunur ve verilen yardımların artırılmasını ister[22]. Buna rağmen İsrail'in Kürtlere gizlice verdiği maddi destek, yıllarca aylık 50 000 dolar olacaktır[23]. Kürtlerin de inkâr etmediği İsrail yardımını, İsrail eski başbakanlarından Menahem Begin de kabul etmektedir[24]. Bu diyalog çerçevesinde İsrail gizli servisi MOSSAD ve İran gizli servisi SAVAK, Parastin adlı Kürt gizli servisinin kurulmasında yardımcı olurlar. Bu yardımla, her iki ülke de, kendileri için bir anlamda rakip ve tehlike gördükleri Irak hükümeti ve silahlı kuvvetleri hakkında bilgi edinmeyi amaçlamaktadırlar.

1965 yılında, bizzat Mesut Barzani, KDP'nin Tahran temsilcisi Şemseddin Müfti ile birlikte Ame-

www.neteweb.com

Bütün çabalarına rağmen Kürt tarafı Amerika ile doğrudan bir ilişki sağlayamayacaktır. Amerikan yönetimi, Kürt ayaklanmasından uzak durma tavrını uzun yıllar sürdürecektir. Kürt hareketiyle doğrudan teması reddeden Amerika, 1972 yılına gelindiğinde, dolaylı ilişkinin kapılarını aralayacaktır.

rika'nın Tahran Elçiliğini ziyaret eder. Burada elçilik sekreteri Ilysd'e Mustafa Barzani'nin mektubu teslim edilerek şifahi mesajı iletilir. Birkaç gün sonra ABD, iletilen mektup ve mesaja ilişkin olarak şöyle bir cevap yazar: "Amerikan hükümeti Kürdistan'da bir savaşı iyi karşılamamaktadır. Ancak buna müdahale etmemiz de mümkün değildir. Çünkü bu bir iç meseledir. Halkınız için iyilik ve barış diliyoruz. Bu savaşa bir son verilmesini temenni ediyoruz.[25]"

Bütün çabalarına rağmen Kürt tarafı Amerika ile doğrudan bir ilişki sağlayamayacaktır. Amerikan yönetimi, Kürt ayaklanmasından uzak durma tavrını uzun yıllar sürdürecektir. Kürt hareketiyle doğrudan teması reddeden Amerika, 1972 yılına gelindiğinde, dolaylı ilişkinin kapılarını aralayacaktır. 1972 yılı başlarında, Moskova gezisinden sonra Tahran'ı ziyaret eden Nixon'a, İran Şahı, ABD'nin belirleyeceği şekilde Kürt hareketiyle temasa girmeyi talep eder. Ancak Şah bu ilişkinin İran'ın gözetimi ve denetimi altında olmasını önerir. Çünkü Şah, Amerika'nın Kürt hareketiyle direk temasa girmesini kendi çıkarları ve geleceği açısından da uygun bulmaktadır[26].

İran Şahının böyle bir rol üstlenmesinin çeşitli sebepleri vardı. Britanya'nın 1956 Süveyş Kanalı savaşından sonra bölgeden çekilmesi ve dünya petrol üretimi açısından en kritik bölge konumunda olan İran Körfezini savunmakta isteksiz davranması, Amerika'yı endişelendirecek boyutta bir güç boşluğuna yol açmıştı. İşte bu boşluğun farkında olan İran Şahı Muhammed Rıza Pehlevi, daha 1950'lardan beri Körfez bölgesinde jandarma rolünü üstlenmeye hazırdı. Başkan Nixon ve Henry Kissinger de Şahı, böyle bir rol oynamaya cesaretlendiriyordu. Çünkü 1969 Nixon Doktrini ile Amerika, kıta dışında karşı karşıya geleceği siyasi ve ekonomik sorunları, bölgesel polis rolünü üstlenecek, kendisine sadık yerel güçlerle çözme politikasını benimsemişti. Ortadoğu'da İran ve İsrail, bu rolü üstlenmeye aday iki ülke konumundaydı[27].

Britanya'nın bölgeden çekilmesi, Körfez ülkeleri arasında öteden beri var olan bir çok sorunu da su yüzüne çıkartmıştı. Bu sorunları en önemlileri toprak, su ve petrole ilişkindi. Bütün bunlar arasında hiç kuşkusuz, İran'ı Irak'la sorunlu hale getiren en tehlikeli konu, İran ve Irak sınırı boyunca akan ve büyük bir stratejik öneme sahip olan Şattü'l-Arap suyolunun kontrolü idi. İngiltere, 1937 yılında Irak lehine İran'ı ikna ederek yaptığı antlaşmaya göre, iki ülke arasındaki sınır, Şattü'l-Arap'ın doğu kıyıları esas alınarak belirlenmişti. Bu anlaşmayla Iran, Şatü'l-Arap üzerindeki kontrolünü yitirmişti. 1969 yılında, Saddam Huseyin'in Baas Partisi iktidara geldiğinde, İran 1937 antlaşmasını tanımadığını ilan ederek, Irak'ın Şattü'l-Arap üzerindeki kontrolüne meydan okumaya başladı[28].

İran ve Irak arasında sorun teşkil eden diğer bir konu da, İran toprakları içinde yer alan Huzistan eyaleti idi. İran Şattü'l-Arap üzerindeki tarihi haklarından söz ederken, Irak da, nüfusunun büyük çoğunluğu Arap olan Huzistan eyaletini, Arabistan toprakları sayarak, buradaki Arap nüfusu Şah rejimine karşı kışkırtıyordu[29].

Şattü'l-Arap sorunu nedeniyle Irak'ı karşısına almış olan İran, kendi müttefiki olarak gördüğü ABD'nin Kürt hareketiyle kontrollü bir ilişki içerisinde olmasında bir sakınca görmemişti. 1973 ve 1980 yılları arasında Suudi Arabistan ile birlikte ABD'den 30 milyar dolar değerinde silah satın alan İran, ABD'nin Kürtlerle ilişkisinde kedisini by-pass edeceğine ihtimal vermiyordu. Üstelik İran, 1973 petrol krizinde, İsrail'i destekleyen ülkelere karşı başlatılan petrol boykotunda da yer almamıştı. Bu dönemde İran İsrail'e petrol sağlarken, İsrail de İran'a silah temini ve ilgili konularda yardımcı olmuştu. 1980–88 İran –Irak savaşında, bu kez İsrail, adeta ödeşmek istercesine İran'dan yana tavır almıştı[30].

ABD'nin Kürt hareketiyle temasa girmesinde İran faktörü önemli bir rol oynayacaktır, ancak ABD açısından tek sebep bu değildi. ABD'yi bu ilişkiye sıcak bakmaya zorlayan, hatta tetikleyen diğer faktörler de vardı. Bunlardan en önemlisi, Nisan 1972'de, Irak ve Sovyetler Birliği arasında, 15 yıllık Irak-Sovyet Dostluk Anlaşması'nın imzalanmasıydı. Bu anlaşma, Kremlin'in o güne kadar Orta Doğu 'da gerçekleştirdiği en büyük darbe olarak değerlendiriliyordu. Böylece SSCB, dünyaya en çok petrol ihraç eden ülkelerin güç

www.netaweb.com

ABD'nin Kürt hareketiyle temasa girmesinde İran faktörü önemli bir rol oynayacaktır, ancak ABD açısından tek sebep bu değildi. ABD'yi bu ilişkiye sıcak bakmaya zorlayan, hatta tetikleyen diğer faktörler de vardı. Bunlardan en önemlisi, Nisan 1972'de, Irak ve Sovyetler Birliği arasında, 15 yıllık Irak-Sovyet Dostluk Anlaşması'nın imzalanmasıydı.

koridorunda yer edinirken, Sovyet silahları için büyük bir pazar, askeri ve sivil uzmanları için de ciddi bir çalışma alanı doğuyordu[31]. Bu anlaşma ABD'yi, Irak'ın Sovyetlerin etki alanına girmesi anlamında rahatsız ederken, Şah da kendisi için bir tehlike işareti olarak görüyordu. İran, özellikle bu anlaşmadan sonra Kürt hareketine desteğini daha da artırmıştı[32].

Irak'ın, 1 Haziran 1972'de petrol tesislerini millileştirmesi de ABD'yi ciddi anlamda rahatsız eden bir gelişmeydi. Irak'ın bu girişimi bir yandan Kürtleri, Kürt petrollerinin Arap petrollerine dönüştürüleceğine ilişkin korkuturken, diğer yandan ABD ve Batılı güçleri de petrol yataklarından uzaklaştırıyordu. Petrol tesislerinin millileştirmesi, ABD açısından, Baas rejimini çökertmek için önemli bir gerekçe idi[33]. Çünkü ABD, 1952 yılında, İngilizlerin elinde olan İran petrollerini millileştiren Mussaddık rejimini, 1953 yılda bir darbeyle iktidardan indirerek yerine baskıcı Şah'ı iktidara getirmişti[34].

Dolayı temas doğrudan temasın önünü açar umuduyla hareket eden Kürt tarafı, İran üzerinde de olsa Amerika ile temasın Kürt hareketinin lehine olacağını düşünür. Öte yandan Sovyet- Irak Anlaşması, o güne kadar devam eden Sovyet- Kürt ilişkilerinde bir kopuşa yol açarken, Kürt hareketinin Batı yanlısı ittifakına ciddi bir ivme kazandıracaktır. 22 Haziran 1972'de, İranlı General Mansur Pur, Şah'ın bir mektubunu Barzani'ye ulaştırır. Mektup ABD tarafından gönderilmiş ve mektupta, Amerikan Başkanının Kürt hareketine yardım etmeye onay verdiği belirtilmektedir. Bu yardımı gerçekleştirmek üzere Amerikan yönetimi, Barzani'den imkânları araştırmak, ilişki ve desteğin sınırını belirlemek amacıyla, KDP yönetiminden üst düzey bir heyetin ABD'ye gönderilmesini talep eder. 26 Haziran'da Irak Kürdistanı'ndan ayrılan Kürt heyetinde Dr. Mahmut Osman ve İdris Barzani bulunmaktadır. Heyet İran üzerinden Washington'a uçacaktır. Programda Dışişleri Bakan'ı Kisinger'le de görüşme var; ancak Bakan yurt dışında olduğundan dolayı bu görüşme gerçekleşmez[35].

Amerika'ya yapılan bu ilk ziyaret çerçevesinde Kürt heyeti Amerikan İstihbaratı (CIA) Şefi Richard Helms ile bir araya gelir. Görüşmelere Milli Güvenlik Konseyini temsilen Albay Cenedy de katılır. Helms, Dışişleri Bakanı Kissinger adına Kürt heyetine şöyle der: "Bu ilişki İran Şahı'nın isteği üzerine gerçekleşti. Bu yüzden bunun gizli tutulması gerekir. Tam bir gizlilik, ilişkinin sürmesi için şarttır. Amerikan hükümeti size silah ve para yardımında bulunacaktır. Amerikan yönetimi bunun için ilk olarak on altı milyon dolar para ayırmıştır. Amerika'nın Tahran Büyük Elçisi, paranın size ulaşmasında aracı halka işlevini görecektir[36]."

Kürt heyeti ilişkinin İran üzerinden ve İran'ın isteği doğrultusunda yürütülmesinden memnun değildi. Mahmut Osman, daha o zaman bir şeylerin tam olarak yerli yerine oturmadığından emindir. Çünkü Helms, henüz konuşmanın başında, Şah'ın isteği doğrultusunda kendilerini kabul edip yardım etmeye karar verdiklerini iletmişti. Bu beyandan rahatsız olan Mahmut Osman bu ilişkiyi şöyle değerlendirecekti: "Washington'un bize yardım etmesinin tek sebebi bu idi. Şah bu politikasını devam ettikçe ABD de bize yardım edecek. Ben şahsen kendimi rahat his etmiyordum. Ben Washington'a gittim, çünkü Barzani gitmemi söyledi. Ben görevimi yaptım, ama bunun bizim için ciddi bir ilişki olduğuna inanmadım; çünkü ben Şah'ın Amerika için bu işte anahtar olduğunu biliyordum. Amerikalılar tamamen işin içinde değillerdi. Herhangi bir garanti yoktu ve ben iyimser değildim[37]."

Aslında Barzani de ilişkinin doğrudan İran üzerinde başlamasından memnun değildi. Bu nedenle daha ilk başta, bizzat kendisi Washington'a giderek Amerikalı yetkililerle her şeyi detaylarıyla konuşmak istemişti. Ancak Kissinger, vize ve güvenlik sorununu gerekçe göstererek Barzani'nin bu talebini geri çevirmiş ve onun adına bir heyetin Amerika'ya gelerek görüşmeler yapmasını daha uygun bulmuştu. 1973 yılında *Washington Post* gazetesinden Jim Hoagland'a konuşan Barzani "Biz Şah'a güvenmiyoruz"diyerek ardından şu açıklamada bulunacaktı: "Ben Amerika'ya güveniyorum. Amerika, Kürtler gibi küçük bir halka ihanet etmeyecek kadar büyük bir güçtür[38]." Barzani, kendi kendisini şuna inandırmıştı: Büyük bir

güç olarak ABD'nin Kürtlerle ilişkisi başladığı andan itibaren artık onları sırt üstü bırakmayacaktı. O ABD'ye inanmıştı ve Amerikalı muhataplarına da birkaç kez, "Hiç bir başka büyük güce güvenmediğini" de söylemişti[39].

1973'te petrol krizi baş gösterdiğinde, Barzani siyasi bir manevrayla Kürt-Amerikan ilişkilerini direkt ve resmi bir boyuta taşımak isteyecektir. Barzani, 'Amerika'nın Kürt hareketine açık destek vermesi ve petrol zengini Kürdistan'ın bağımsızlığına ulaşması durumunda, ABD'nin OPEC'te bir dostu olacaktır' der.

Washinton'da üzerinde anlaşılan Kürtlere yardım planı, 1972 yılının sonuna doğru uygulamaya konulmaya başlanacaktır. Tasarlanan plan çerçevesinde Amerika Kürt hareketine nakit on altı milyon dolar para ve bir miktar silah yardımında bulunacaktır[40]. Daha sonra bu yardımın Kongre'nin bilgisi dışında yapıldığı anlaşılacaktır. Çünkü dış yardımlar ancak Kongre'nin onayıyla gerçekleşebilmektedir. Mesut Barzani, Amerikalıların gizlilik konusundaki ısrarını bu sebebe dayandırmaktadır[41]. Ancak bu yardımın, gizli ödenekten yapılmış olması da olasıdır.

1973'te petrol krizi baş gösterdiğinde, Barzani siyasi bir manevrayla Kürt-Amerikan ilişkilerini direkt ve resmi bir boyuta taşımak isteyecektir. Barzani, 'Amerika'nın Kürt hareketine açık destek vermesi ve petrol zengini Kürdistan'ın bağımsızlığına ulaşması durumunda, ABD'nin OPEC'te bir dostu olacaktır' der[42]. Hatta Barzani'nin daha da ileri giderek, "Bağdat'a karşı verdiği mücadelesinde başarıya ulaştığında, 'Amerika'nın 51. eyaleti olmaya hazır olduğu'" şeklinde bir beyan verdiği de söylenir[43].

1972'de İran Şahı üzerinde başlayan Kürt Amerikan diyalogunun ilk hamlesi, 1975'lere geldiğinde Kürtler açısından oldukça trajik kabul edilecek bir yöntemle, bıçak gibi kesilecektir. 1974 yılı yazında, Irak Kürdistanı'nda savaşın iyice kızıştığı bir anda, Kürt istihbarat örgütü Parastın, İran ve Irak dışişleri bakanları, Sadun Hamadi ve Abbas Ali Halatbari'nin İstanbul'da bir araya geldiğini tespit eder. Kürtler, İran ve Irak'ın kendi aralarında anlaşmalarının an meselesi olduğunun farkındadır. Nitekim 8 Mart 1975'te, Saddam, İdris Barzani'ye şöyle diyecektir: "Irak elimizde çıkmasın diye Şattü'l-Arap'ta ödün vermek zorunda kalırsak, bundan tereddüt etmeyiz[44]."

11 Mart 1970 Otonomi anlaşmasından sonraki dört yıl, Irak Kürdistanı'nda bölgenin refahı, kültürel gelişimi ve barışı açısında, o güne kadar görülmemiş bir "altın çağ" niteliğindedir. Kalıcı barışın önündeki en büyük engel, Kerkük sorunu üzerinde bir uzlaşmaya varmamaktan geçecektir. Anlaşmanın 1. yıldönümüne üç gün kala, Saddam Hüseyin Kürt hareketine Kerkük şehrinin yarı yarıya paylaşılması önerisini getirecektir. Ancak Barzani bu öneriyi geri çevirecektir. İran KDP lideri Abdurrahman Kasımlo'ya göre bu öneri değerlendirilebilirdi. Ona göre Irak Kürtleri politik sebepleri dikkate alacaklarına, kendi hisleriyle hareket etmişlerdi. Barzani'nin bu kararını yanlış bulan Abdurrahman Kasımlo şöyle diyecektir: "Onlar ya hep, ya da hiç dediler; her şey ya siyah ya da beyazdı. Bunun için bir şey elde etmediler. Siz politikada siyah ya da beyaz olamazsınız. Çünkü bugün için mümkün olan, yarın mümkün değildir. Bana göre Barzani Kerkük'e ilişkin öneriyi kabul etmeliydi. Otonomiyi sağlama alıp geri kalan için ileride savaşmalıydı. Düşünün, 1979'da İran devrimi gerçekleştiğinde, eğer O otonomiye sahip olup askeri gücüne el sürülmemiş olsaydı, ne olurdu? Düşünün, bu İran Kürtleri için nasıl da büyük bir fırsattı[45]."

Amerika ve İran'a güvenen Kürt hareketi, 1974 yılında Irak'la varılabilecek en son uzlaşma önerisini de reddetti. Kürtler ve Baas rejimi arasında meydana gelecek yıkıcı çatışmayı his eden Sovyetler Birliği, Kürtler ve Baas rejimini uzlaştırmak amacıyla, daha önce Barzani'yi Sovyetlerde sürgünde iken tanıyan Dışişleri Bakanı General Andrei Grechko'yu Irak'a gönderdi. Bağdat'ta yapılan görüşmelerde, Saddam tekrar Kerkük ve petrollerinin paylaşılması önerisi yeniledi. Kürt tarafı adına görüşmelerde bulunan İdris Barzani, ABD ve İran'ın telkinleri doğrultusunda öneriyi reddetti.

Cezayir Anlaşması

Kerkük'ün Kürtlere bırakılmasını adeta Irak'ın elden çıkarılmasıyla eşdeğer kabul eden Saddam, dediğini yapmış ve İran'la imzaladığı Cezayir Antlaşması çerçevesinde Şattü'l-Arap'tan vazgeçmişti. Böylece Kürt hareketi, Lozan'dan sonra ikinci büyük ihanete uğramıştı. Şattü'l-Arap'ı tekrar kazanan Şah, Irak ordu birliklerinin kuzeyden İran'a girerek, İran ordu-

Cezayir Antlaşması Barzani'yi, hayatının en kritik kararlarından birini çabucak vermekle karşı karşıya bırakmıştı. Kürt hareketi iki seçenekten biri üzerinde karar kılmak durumundaydı. İlk seçenek sonuna kadar direnmek ve savaşmaktı. İkinci seçenek ise, direniş harekâtına bir süreliğine de olsa ara verip Irak Kürdistanı sınırlarının ötesine çekilmekti.

suyla işbirliği halinde Kürtleri kuşatma altına alma, geniş çaplı bir operasyonla etkisizleştirme, Kürtlerin savaşı sürdürmesi ve teslim olmaması durumunda, iki ordunun devrim kuvvetleriyle onları kuşatma altına alma onayını vermişti[46].

Kürtler 7 Marttaki Irak saldırılarına kadar Cezayir Antlaşması'nın kendileri için nasıl bir idam fermanı olduğunu tam olarak kavrayamadılar. Onlar hala ABD ve İran'dan umutlarını kesmemişlerdi. Bir kaç gün içinde son yanılsamalarından uzaklaşan Kürtler, 10 Martta CIA kanalıyla Tahran'a şu umutsuz mesajı verdiler: "Halkımız ve kuvvetlerimiz arasında halsizlik duygusu ve üzüntü egemendir. Görülmemiş bir tehlike Kürt halkının akıbetini tehdit etmektedir. Toptan yıkım tehdidi altındayız. Tüm bunların bir açıklaması mevcut değildir. Amerika hükümetine ve size 'vaatlerinize uygun hareket edecek' bir müttefiki yüzüstü bırakmamanızı, (General Barzani'nin) hayatını ve ailelerimizin onurunu kurtarmanızı ve sorunumuza onurlu bir çözüm bulmanızı isteriz[47]"

Aynı gün, bizzat Barzani de ABD Dışişleri Bakanı Kissinger'e yazdığı mektupta şu görüşleri dile getirecekti: "ABD'nin halkımıza karşı ahlaki ve siyasi bir sorumluluğu vardır ve (halkımız) sizin politikalarınız için harekete geçmiştir" diyerek şu önerilerde bulunur: 1) Saldırıyı durdurtmasını, hiç olmazsa görüntüyü kurtaracak(...) görüşme yolunun açılmasını; 2) İran üzerindeki nüfuzunuzu kullanarak, halkımızın bu trajik ve talihsiz anında, halkımızın (ve ordumuzun) daha kapsamlı bir anlaşma sağlanana kadar gerilla faaliyetini sürdürmesine olanak yaratılması...[48]" Ancak Kissinger Barzani'nin bu mektubuna hiç bir zaman cevap vermeyecekti.

Cezayir Antlaşması Barzani'yi, hayatının en kritik kararlarından birini çabucak vermekle karşı karşıya bırakmıştı. Kürt hareketi iki seçenekten biri üzerinde karar kılmak durumundaydı. İlk seçenek sonuna kadar direnmek ve savaşmaktı. İkinci seçenek ise, direniş harekâtına bir süreliğine de olsa ara verip Irak Kürdistanı sınırlarının ötesine çekilmekti. Ancak eğer direnişte karar kılınsaydı, bu kez Kürt peşmerge güçleri sadece Irakla değil, İran, Türkiye ve hatta Suriye ile de çatışmak durumunda kalabilirdi. Kürt komutanlardan Hamid Berwari bir gazeteciye şöyle diyordu: "Eğer şu anda savaşmaya devam edersek sadece bir hükümete karşı değil, birkaç hükümete karşı savaşmamız gerekecek." Zaten İranlı üst düzey bir subay da Barzani ile görüşmesinde, Irak'la savaşmaları durumunda İran ordusunun pasif kalmayacağını bildirmişti[49]. Üstelik bu kez bu devletler, hem Sovyetler Birliği ve hem de ABD'nin onayını almış olarak, Kürtlere son ölümcül darbeyi vurmak için harekete geçeceklerdi. Barzani böyle bir hareketin açık bir soykırım olacağının farkındaydı. Gerekli lojistik destekten yoksun olan Kürt hareketi, sivil Kürt halkına karşı geliştirilecek bir soykırımı önlemek imkânlarına sahip değildi. Bu nedenle Barzani, ikinci seçeneği sineye çekmek zorunda kaldı.

Barzani'nin bu ikinci seçeneğe yönelmesinin önemli bir sebebi de, Kürt hareketinin özellikle bu dönem ABD ve İran ile olan bağımlı ilişkisiydi[50]. Öte yandan Kürtler, 1966 Hendrin savaşından sonra, artık düzenli bir ordu şeklinde Irak ordusuna karşı savaşıyor ve hemen hemen Irak Kürdistanı topraklarının tamamını kendi ellerinde tutuyorlardı. Her türlü lojistik destekten yoksun Kürt hareketinin, bir kaç devletle, bu kritik dönemde savaşı sürdürmesi kolay değildi.

Kürtlerin büyük bir kesimi, bu umutsuz ve ıstıraplı dönemde Barzani'nin emirleri doğrultusunda hareket ettiler. Şah'ın da daha önce belirttiği gibi, İran Kürtlerin dünyaya açılan yegâne penceresiydi ve Şah en kritik dönem de, tam da Bağdat'taki Baas rejiminin çökme noktasına geldiği anda bu pencereyi Kürtlerin yüzüne kapatıyor ve Irak'la aynı saflarda yer alıyordu. Buna rağmen bazı peşmergelere emirlere uymayarak savaşmaya devam ederken, bazıları intihar etmeyi seçmişti. Bu durumu fırsat bilen Irak ordusu, Iran ve Türkiye'ye sığınmak amacıyla yollara düşmüş yüz binlerce Kürde vahşice saldırıyordu. Yaklaşık çeyrek milyon Kürt İran'a mülteci olarak sığınırken, Türkiye, 'sadece Avrupa'dan gelen sığınmacıları kabul ederim' bahanesiyle, sınırlarını Kürtlere kapatıyordu[51].

Irak'ın birkaç ay içinde çıkarttığı af ile İran'dan dönen 120 000 ve 300 000 arasındaki Kürt, orta ve

www.netewe.com

güney Irak'a sürüldüler. Ancak bu sürgün sırasında, özellikle militan olanlar; öğretmen ve öğrenciler ayıklanarak, işkencelerden geçirilip öldürüldüler. Irak yönetimi, yeni gerilla eylemlerini önlemek amacıyla, tüm sınırı boyunca, 10 -15 kilometre derinliğinde yerleşimsiz bir güvenlik kuşağı oluşturdu. Bu kuşaktaki yaklaşık 500 köy boşaltılarak, halk kamplara ya da ordu tarafından kolayca denetlenebilecek stratejik köylere yerleştirildi[52]. Sözde güvenlik kuşağındaki yerleşim birimleri dinamitlenerek buldozerlerle yok edilirken, meyve bahçeleri kesilip, kuyular çimentoyla dolduruldu. Böylece yaklaşık 750 000 Kürt yerleşim yerlerinden sürülerek, ordu karargâhları ve polis istasyonlarının denetiminde olan "zafer köylerine" yerleştirildiler[53].

05 Mart 1975'te Cezayir'de OPEC konferansında yapılan antlaşma, başta Kürt ülkesini kendi aralarında paylaşmış devletler olmak üzere, birçok ülkenin rol aldığı uluslararası bir komplo idi. Bu dehşet komployla adeta kolu kanadı kırılmış olan Kürt lideri Mustafa Barzani şu soruyu soruyordu: "Kürt halkı, bütün dünya uluslarının karşısında olduğu bir insanlık suçu mu işledi?"

05 Mart 1975'te Cezayir'de OPEC konferansında yapılan antlaşma[54], başta Kürt ülkesini kendi aralarında paylaşmış devletler olmak üzere, birçok ülkenin rol aldığı uluslararası bir komplo idi. Bu dehşet komployla adeta kolu kanadı kırılmış olan Kürt lideri Mustafa Barzani şu soruyu soruyordu: "Kürt halkı, bütün dünya uluslarının karşısında olduğu bir insanlık suçu mu işledi?[55]" Öyle ya, neden bütün dünya, mazlum bir ulusa karşı birleşmişti? Mustafa Barzani, 1977'de ABD Başkanı Carter'e yazdığı mektupta, "Bizler askeri olarak düşmanlarımız tarafından yenilgiye uğratılmadık. Bizler dostlarımız tarafından yıkıma uğratıldık" dedikten sonra şu soruyu soruyordu: "Bütün halklar için onurun, dürüstlüğün, özgürlük ve demokrasinin temel ilkelerini deklere etmiş ABD gibi büyük bir ulus, Kürtlerin çöküşündeki rollerinden dolayı başını dik tutabilir mi[56]?"

Hiç kuşkusuz Kürt halkı, Cezayir Antlaşmasıyla büyük bir yara almıştı. Mesut Barzani'nin şu belirlemesi, tarihe düşülen çarpıcı bir not niteliğindedir: "1975 yenilgisinin herkes üzerindeki etkisi çok şiddetliydi. Rejimin saflarından yer alan ve devrime karşı silah çekip savaşan gruplar da buna dâhildir. Yenilginin etkisi onlar üzerinde de büyük ve ümit kırıcı oldu. Çünkü devrim onlar için de bir sığınaktı. Efendileriyle ilişkileri her bozulduğunda ya da üzerlerinde baskı his ettiklerinde yahut merkezi hükümet tarafından aşağılandıklarını veya aldatıldıklarını fark ettiklerinde yahut kötü muameleye uğradıklarında devrim hareketi onlar için bir kurtuluş kapısıydı[57]."

Kürt hareketi, büyük bir güven duyduğu ve dost olarak benimsediği ABD'yi, daha doğrusu o dönem ABD'nin Kürt politikasını belirleyen Kissinger'i adeta Cezayir Antlaşması'nın mimarı olarak kabul edecektir[58]. Çünkü Baas Partisi, henüz anlaşmadan önce bir heyeti gizli müzakerelerde bulunmak üzere ABD'ye göndermişti. Böylece Cezayir Anlaşmasının ilk adımı ABD'de atılmıştı[59]. Avi Shalaim'in deyimiyle, "Beyaz Saray'ın politikası, jeopolitik bir oyunda Kürtleri piyon olarak kullanmak ve onları yararlı oldukları sürece desteklemek şeklindeydi[60]."

Kürt hareketinin, en az ABD kadar Cezayir Antlaşması konusunda kızgın olduğu diğer bir ülke İsrail idi. Kürtler İran'dan her an için bir ihanet bekliyordu, ancak İsrail'in kendilerine karşı İran ile hareket etmesini düşünmek bile istemiyordu. Mustafa Barzani'ye göre İsrail Amerika üzerinde o kadar etkiliydi ki, Kürtler için "sadece Amerikan başkanının kulağına fısıldatmaları" yeterli olacaktı. Bizzat İsrail bile, İran Şahı sınırlarını kapatsa bile Devrime yardım edeceğini, gerektiğinde hava köprüsüyle oluşturarak yardım ulaştıracağını belirtmişti. Havadan yardımın sağlanması için Kürtlerle beraber iki nokta yer tespit eden İsrail'in İran ile hareket etmesi bir yana, Kürtler İsrail'den kendilerine karşı geliştirilecek bir komplo konusunda, bir dost ülke olarak kendilerini önceden haberdar etmeyi ummuyorlardı. Mesut Barzani, bu beklentisini şöyle dile getirmektedir: "Benim kanaatime göre İsrail, Kürt halkının aleyhine kurulan Cezayir Komplosunu önceden haber almıştı. Eğer iyi niyetli olsaydı, Amerikan siyasetini belirleyen şahıs (Kissinger) üzerindeki sınırsız nüfuzunu kullanarak İran Şahı'nı böyle bir ihaneti gerçekleştirmekten vazgeçirebilirdi. Ama bu konuda hiç bir şey yapmadığı gibi, Amerikan siyasetindeki bu değişikliğin önünü açan, kolaylaştıran bir tutum içine girdi... Bu yüzden bana göre 1975 yılında halkımızın yaşadığı felakette, İsrail'in sorumluluğu komploya taraf olanların hiç birinden az değildir[61]."

Cezayir Antlaşması, tipik bir Soğuk Savaş dönemi antlaşmasıydı. İnsanlık onuru, evrensel hak ve değerlerin bir tarafa bırakılarak ilkesiz ve bencil çıkarların ideolojik eğilimlere kurban edildiği bir dönemin temel karakteristiklerini taşıyordu. Mahabat Kürt Cumhuriyetinin yıkılışının ardında ölümle yüz yüze gelen Barzani, Tahran'da Amerikalı diplomat Archie Roosevelt'e şöyle diyordu: "Ben ölümden korkmuyorum. Benim için sadece iki şey önemlidir: Onurum ve sözümü tutmam"

O dönem İsrail'in Tahran'daki gayri resmi konsolosu olarak bilinen, Mossad görevlisi Uri Lubrani, binlercesi öldürülüp yüz binlercesi sürgüne gönderilen Kürtlere yardım etmemek konusunda, "kendilerini suçlu" gördüklerini dile getirdikten sonra şu belirlemeyi yapacaktı, "Eğer biz 4.5 milyon nüfusa sahip bir ülke değil de 25 milyon nüfusa sahip bir ülke olsaydık, masaya yumruğu vurup başka şekilde konuşurduk[62]."

1973 Arap- İsrail savaşında, İsrail Kürtlerden Irak'a karşı ikinci bir cephe açarak Irak ordusunun Golan tepelerinden bulunan Suriye ordusuna yardım amacıyla asker transferini engellemek istemişti. Ancak Barzani bu talebe karşı çıkarak, "Eğer böyle bir harekete kalkarsak Arap halkının ebedi düşmanlığını kazanmış oluruz. Bu utanç verici büyük bir hata olur. Bu hatanın vahim neticelerini kaldırmayız" diyerek reddetmişti[63]. ABD' de Kürtlerin bu savaşa buluşmamaları yönünde tavsiyede bulunmuştu[64]. Acaba İsrail bundan dolayı mı Kürtlere kızgındı? Yoksa İsrail, Kürt meselesinin Irak'ta otonom veya federal bir çözüme kavuşmasının ardında, uluslararası planda Filistin sorununun daha çok gündemde yer almasından mı çekindi?

Barzani, İsrail ve İran'ın Kürt Devrim harekine karşı tavrını şöyle değerlendirmektedir: "İşin gerçeği İsrail ve İran Şahı Devrime karşı tek bir politika üzerinde ittifak etmişlerdi. O da savaşın devam etmesini sağlamak, herhangi bir tarafın zaferi veya yenilgisi gibi kesin bir sonuca ulaşmadan sürüp gitmesini temin etmekti[65]." Aslında Şah'ın başından beri temel hedefi Kürt hareketinden yararlanarak Irak'ı Şattülarap konusunda masaya oturtmaya zorlamaktı. ABD'de müttefik olarak gördüğü İran'ı bu çerçevede destekliyordu. Irak, Kürt hareketi karşısında yeterince güçsüz konuma düştüğünde, İran'la masaya oturmaya karar vermişti[66].

ABD'nin Kürt hareketine ilişkin o dönemki politikası, daha sonraları kamuoyunun da öğreneceği Pike Komisyonu Temsilciler Meclisi Raporunda şöyle özetlenecekti: "Hem İran hem de ABD esasen Kürtlerin yarı-özerk konumlarından vazgeçmeyi reddetmeleri nedeniyle Irak'ı zayıflatan çözümsüz durumdan yararlanmayı umuyor. Ne İran ne de ABD, sorunun şu ya da bu yolla çözüme kavuşmasını istiyor[67]."

Sonuç olarak Cezayir Anlaşması, o dönem dünyanın iki süper gücü niteliğinde olan, hem ABD ve hem de Sovyetler Birliği'nin destekleyebileceği şekilde gerçekleşmişti. Çünkü her iki süper güç de, Kürt ulusal direnişini soğuk savaşı sıcak bir çatışmaya dönüştürecek bir alev topu olarak görmektedir. Ancak ABD, her halükarda, Sovyetlere karşı daha avantajlı bir konumdaydı. Çünkü Cezayir Anlaşmasıyla, Irak'ı Sovyet rejimin nüfuz alanından çıkıp ABD'nin nüfuz alanına girecekti[68].

1975 Cezayir Antlaşması imzalandığında Barzani 72 yaşında ve kanser hastasıydı. O, bu uluslararası komploya karşı silahlı bir direnişle karşılık vereceğine, daha sonraları çok tartışılacak olan İran'a çekilme kararı aldı. Şahlık rejiminin yıkılmasının ardından, Filistin hareketi temsilcilerinden Hani el Hasan, Mesut Barzani'ye şöyle söyleyecektir: "Cezayir Anlaşmasının oluşturduğu tehlikenin boyutlarının bu kadar büyük olduğunu bilmiyordum. Ancak şimdi Barzani'nin İran'a çekilme kararı aldığı zaman ne büyük bir hikmet sergilediğini, ne denli ileri görüşlü olduğunu anlıyorum. Eğer bu kararı almasaydı, Kürt halkı topyekün bir soykırıma tabi tutulacaktı[69]."

Cezayir Antlaşması, tipik bir Soğuk Savaş dönemi antlaşmasıydı. İnsanlık onuru, evrensel hak ve değerlerin bir tarafa bırakılarak ilkesiz ve bencil çıkarların ideolojik eğilimlere kurban edildiği bir dönemin temel karakteristiklerini taşıyordu. Mehabat'taki Kürdistan Kürt Cumhuriyetinin yıkılışının ardında ölümle yüz yüze gelen Barzani, Tahran'da Amerikalı diplomat Archie Roosevelt'e şöyle diyordu: "Ben ölümden korkmuyorum. Benim için sadece iki şey önemlidir: Onurum ve sözümü tutmam[70]." Uzun mücadele süreci boyunca o asla sözünden dönmedi ve onurunu çiğnetmedi. Daha bir kaç hafta önce, Orta Doğunun tartışmasız en iyi ev en kahraman 50 000 kişilik peşmerge gücünün başkomutanı ve halkının

önderi olarak İran Şahıyla, Başkan Sedat'la, Henry Kissinger ile rahatça konuşan Barzani, şu anda İran'da, küçük bir kampta çaresiz oturuyordu. Koca bir devrimin yükünü, sevabı ve günahlarıyla, başarı ve başarısızlıklarıyla nerdeyse 50 yıldan beri omuzlarında taşıyan Barzani, son olarak dünyaya şu mesajı iletiyordu: "Benim şahsi rolüm son buldu... Fakat Kürt halkının varlığına son vermek mümkün değildir... Kürt halkının bağrından başka liderler çıkacaktır[71]."

Sonuç Yerine

Kürtler Amerika ile ilk ilişkilerinde büyük bir haksızlık ve hayal kırıklığına uğradılar. Bu ilişkinin Kürtler açısından hüsranla bitmesinin en önemli sebebi, dünyanın iki kutup şeklinde, farklı iki kampa bölünmesi ve sürmekte olan Soğuk Savaş realitesi idi. Yirminci yüzyılın başlarında, Sovyet rejiminin Batı Avrupa ve Orta Doğuya yayılmasını önlemek amacıyla ülkeleri paylaşılarak kurban edilen Kürt halkı, Yirminci Yüzyılın son çeyreğinde de Soğuk Savaşa kurbanı edildiler. Mesut Barzani'nin şu sözü, iki bloğun Kürt meselesine yaklaşımını özetler niteliktedir: "Soğuk savaşın tarafları her konuda ihtilaf yaşarken, bir noktada görüş birliği içindeydiler: Kürt sorununa karışmamak[72]." Aslında bunu, sorunlarının çıkmaza girdiği noktada Kürtleri feda etmek şeklinde de yorumlayabiliriz.

1990'lara gelindiğinde, hem iki kutuplu dünyanın sona ermesi, hem de Saddam'ın Kuveyt'i işgal etmesi, Kürt-Amerikan ilişkileri açısından yeni bir dönemin başlamasına yol açacaktır. Gerçi Amerika, 1991 baharında Kürtlere Saddam rejimine karşı ayaklanmaları için çağrıda bulunarak, bir kez daha onları sırt üstü bırakacak, ancak Kürt trajedisi karşında oluşan uluslararası baskı, daha sonra Çekiç Güç'ün oluşturulması ve 36 paralelin yukarısının uçuşa yasak bölge ilan edilmesi, Kürt Amerikan ilişkilerinin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Özellikle İkinci Körfez Savaşı, Kürt- Amerikan ilişkilerinde yepyeni bir dönemin başlamasına yol açacaktır. Türkiye'nin 1 Mart Tezkeresinin reddiyle ABD güçlerinin Türkiye üzerinden geçerek Irak'a karşı Kuzey Cephesinin oluşturulmasını engellemesi, Kürt-Amerikan ittifakını daha da pekiştirmiştir. Gerek savaş süreci ve gerekse savaş sonrasında Kürt diplomasinin sergilediği yüksek performans, bir yandan Kürt ulusal çıkarlarının korunmasını hedeflerken, diğer yandan Kürt-Amerikan işbirliğini de güçlendirmiştir. Bugün Kürtlerin Orta Doğuda ABD'ye en yakın müttefik oldukları gerçeği göz ardı edilemez. Üstelik Kürt-Amerikan ittifakı sözlü referanslar ve kâğıt üzerindeki anlaşmalarla değil, bizzat yaşanan önemli bir savaş tecrübesiyle pekişmiştir. Dolayısıyla Kürt-Amerikan ittifakının, giderek stratejik bir muhteva kazandığı gerçeği yadsınamaz.

Dipnotlar

1) Barzani, Mesut, *Barzani ve Kürt Ulusal Özgürlük Hareketi –I*, Doz Yayınları, İstanbul 2004, s. 207.

2) Barzani, Mesut, *Barzani ve Kürt Ulusal Özgürlük Hareketi –I*, s. 213.

3) Gunter, Michael M., *"The Foreing Poliyc of the Iraki Kurds"*, Journal of South Asian and Middle Eastren Studies, Vol: XX, No.3, Spring, 1997, s. 1.

4) Randhal, Jonathan C., *After Such Knowledge, What Forgivness? My Encounters with Kurdistan*, Westview Press, Colorado, 1999, s. 134.

5) Barzani, Mesut, *Barzani ve Kürt Ulusal Özgürlük Hareketi-I*, s. 221.

6) Barzani, Mesut, *Barzani ve Kürt Ulusal Özgürlük Hareketi-I*, s. 353.

7) İstanbul'daki İngiliz Elçiliği'nin, 18 Temmuz 1958 tarihli Gizle Belgesinde şöyle denilmektedir: ...hiç kuşkusuz Türkiye Hükümeti (muhtemel İran hükümeti de), Türkiye Kürdistanı üzerindeki olumsuz etkilerinden ve bağımsız Kürdistan Devleti'nin kurulmasına dair kadim düşüncenin gündeme gelmesinden rahatsız olacaktır... Böyle bir durumda Türkiye Hükümeti'nin durum değerlendirmesi yapması ve Irak'ın kendi topraklarına yakın kuzey bölgesini, Kürtlerin bağımsızlığına yönelik herhangi bir hareketi önlemek maksadıyla işgal etmeye kalkması uzak bir ihtimal değildir. Bu aynı zamanda Türklerin, hiçbir zaman unutmadıkları Musul konusunu da yeniden gündeme getirmelerine neden olabilir. Türkler, Irak'taki karışıklığı bahane edip, Musul'u topraklarına katmak suretiyle sınırlarını genişletebilir. Hatta taleplerini geniş tutarak Kerkük'ü ve petrol yataklarını, Türkçe konuşan halkını kendine bağlayabilirler." Barzani, Mesut, *Barzani ve Kürt Ulusal Özgürlük Hareketi –I*, s. 291.

www.netewe.com

8) Rubin, Barry &Kirişçi, Kemal, *Turkey in World Politics an Emerging Multuiregional Power*, Boğaziçi University Press, Istanbul 2002, s. 130.

9) McDowall, David, *Modern Kürt Tarihi*, Çev: Neşenur Domaniç, Doruk Yayınları, İstanbul 2004, s. 406.

10) Kutschera, Chris, *Kürt Ulusal Hareketi*, s. 232.

11) Randhal, Jonathan C., *After Such Knowledge, What Forgivness?* s. 135.

12) Randhal, Jonathan C., *After Such Knowledge, What Forgivness?* s. 135.

13) Schmidt, Dana Adams, *"The Kurdish Insurgency" Strategic Review 2* (Summer 1974), s. 54.

14) Barzani, Mesut, *Barzani ve Kürt Ulusal Özgürlük Hareketi –II*, s. 368.

15) Barzani, Mesut, *Barzani ve Kürt Ulusal Özgürlük Hareketi –II*, s. 362.

16) Barzani, Mesut, *Barzani ve Kürt Ulusal Özgürlük Hareketi –II*, s. 363.

17) Kutschera, Chris, *Kürt Ulusal Hareketi*, s. 317.

18) BARAM Dr. Amatzia, agm, s. 151.

19) Prof. Dr Kamuran Bedirhan, Paris'te adeta Kürt hareketi ve Batı dünyası arasında bir köprü vazifesi görüyordu. Mahabat Kürt Cumhuriyeti adlı kitabın yazarı William Egeleton, 1950'li yıllarının başlarında Irak Kürdistanı'nı ziyaret etmeden önce ona uğrar ve onun verdiği adres ve referansları doğrultusunda ziyaretini gerçekleştirir. Bkz. William Eagleton, *"Thirty- Five Years Of Frendship With The Kurds"* in International Paris Conference, Kurdish Institute of Parsis, Ferier 1991, s. 101.

20) BARAM Dr. Amatzia *"İsrail ve Irak'taki Kürt Sorunu"*, Çev. Cahide Ekiz, Avrasya Dosyası, İlkbahar 1996, Cilt 3, sayı 1, Kuzey Irak Özel, s. 149-150.

21) Barzani, Mesut, *Barzani ve Kürt Ulusal Özgürlük Hareketi –II*, s. 371–372.

22) Gunter, Michael M., *"The Foreing Poliyc of the Iraki Kurds"*, s. 5.

23) Anderson, Jack, *"Israel Infiltrate Arab Regimes,"* Washington Post, Sept. 17, 1972, s. 87.

24) Morris, Jason, *"Begin Airs Secret Israeli Aid to Kurds as Reminder for Iraqis,"* Christian Science Monitor, Oct. 6, 1980, s. 11.

25) Barzani, Mesut, *Barzani ve Kürt Ulusal Özgürlük Hareketi –II*, s. 369.

26) Barzani, Mesut, *Barzani ve Kürt Ulusal Özgürlük Hareketi –II*, s. 369.

27) Shlaim, Avi, *War And Peace In The Middle East, A Critique of American Policy, Whittle Books In Association With Viking*, Penguing Books USA Inc., 1994, s. 61-62.

28) Shlaim, Avi, *War And Peace In The Middle East*, s. 66.

29) Timmerman, Kenneth R, Ölüm Lobisi, *Batı Irakı Nasıl Silahlandırdılar?* Çev: İbrahim Bingöl, Avesta Yayınları, İstanbul, 2002, s. 82.

30) Shlaim, Avi, *War And Peace In The Middle East*, s. 62.

31) Randhal, Jonathan C., *After Such Knowledge, What Forgivness?* s. 136.

32) McDowall, *David, Modern Kürt Tarihi*, s. 442.

33) McDowall, *David, Modern Kürt Tarihi*, s. 442.

34) Kinzer, Stephen, http://www.buzzflash.com/interviews/03.07.29_kinzer.html

35) Barzani, Mesut, *Barzani ve Kürt Ulusal Özgürlük Hareketi –II*, s. 369.

36) Barzani, Mesut, *Barzani ve Kürt Ulusal Özgürlük Hareketi –II*, s. 370.

37) Randhal, Jonathan C., *After Such Knowledge, What Forgivness?* s. 153.

38) Randhal, Jonathan C., *After Such Knowledge, What Forgivness?* s. 156.

39) Kutschera, Chris, *Kürt Ulusal Hareketi*, s. 334.

40) İran'lı yazar Ali Rıza Şeyh Attar, 10.08.1969 tarihinde Beyrut'ta yayınlanan haftalık el Ahd dergisini referans göstererek, Molla Mustafa Barzani'nin, 1969 yılının Ağustos ayında iki Amerikalı subay, Anthony D. Hunter ve John Parkins'le kendi karargâhında görüştüğünü yazar. Amerikalılar özel bir uçakla Barzani'nin karargâhına gelmiş ve Barzani ile gizli bir antlaşma imzalamışlardır. Şeyh Attar'a göre bu antlaşma çerçevesinde Barzani 14 milyon dolar para almıştır. Şeyh Attar kitabında bu gizli antlaşmanın maddelerini de vermektedir. Ancak Kürt kaynakları bu bilgilerin doğruluğunu teyit etmemektedir. Bkz. Ali Rıza Şeyh Attar, *Kürtler*, s. 157–158.

41) Barzani, Mesut, *Barzani ve Kürt Ulusal Özgürlük Hareketi –II*, s. 370.

42) Ghareeb, *The Kurdish Question in Iraq*, s. 140.

43) Gunter, Michael M., *"The Foreing Poliyc of the Iraki Kurds"*, s. 3.

44) Barzani, Mesut, *Barzani ve Kürt Ulusal Özgürlük Hareketi –II*, s. 335.

www.netewe.com

45) Randhal, Jonathan C., *After Such Knowledge, What Forgivness? s.* 143.

46) Barzani, Mesut, *Barzani ve Kürt Ulusal Özgürlük Hareketi –II*, s. 345.

47) Kutschera, Chris, *Kürt Ulusal Hareketi*, s. 382.

48) Kutschera, Chris, *Kürt Ulusal Hareketi*, s. 382.

49) Kutschera, Chris, *Kürt Ulusal Hareketi*, Çev: Fikret Başkaya, Avesta Yayınları, İstanbul, 2001, s. 384.

50) Bruinessen, Martin Van, *Kürdistan Üzerine Yazılar*, Çev: Nevzat Kıraç, Bülent Peker, Leyla Keskiner, Halil Turansel, Selda Somuncuoğlu, Levent Kafadar, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992, s. 192.

51) Randhal, Jonathan C., *After Such Knowledge, What Forgivness?* s.173 Kürtlerin yüzüne kapılarını kapatan Türkiye, daha sonra İran İslam devrimi sırasında kapılarını İran'dan gelen mültecilere açmıştı ve böylece yaklaşık bir milyon İran'lı mülteci Türkiye'ye sığınmıştı.

52) Bruinessen, Martin Van, *Kürdistan Üzerine Yazılar*, s. 192.

53) Randhal, Jonathan C., *After Such Knowledge, What Forgivness?* s. 173.

54) Ciment, James, *Conflict and Crisis In The Post-Cold War World, The Kurds, State and Minority in Turkey, Iraq and Iran, Facts On File*, Inc., 1996, s. 61.

55) Randhal, Jonathan C., *After Such Knowledge, What Forgivness?* s. 174.

56) Randhal, Jonathan C., *After Such Knowledge, What Forgivness?* s. 181.

57) Barzani, Mesut, *Barzani ve Kürt Ulusal Özgürlük Hareketi –II*, s. 347.

58) Mesut Barzani, 1993'te Celal Talabani ile Washington'u ziyaret ettiğinde, Kissinger kendileriyle görüşmek istediğini iletecektir. Ancak Mesut Barzani bu isteği redderek şu karşılığı verir: "O benim en büyük düşmanımdır. Onunla görüşecek bir şeyim yoktur." Bkz. *Barzani, Cilt II*, s. 370.

59) Attar, Şeyh Ali Rıza, *Kürtler Bölgesel ve Bölge Dışı Güçler*, Çev: Alptekin Dursunoğlu, Anka Yayınları, İstanbul 2004, s. 163.

60) Shlaim, Avi, *War And Peace In The Middle East*, s. 66.

61) Barzani, Mesut, *Barzani ve Kürt Ulusal Özgürlük Hareketi –II*, s. 373.

62) Randhal, Jonathan C., *After Such Knowledge, What Forgivness?* s. 199.

63) Barzani, Mesut, *Barzani ve Kürt Ulusal Özgürlük Hareketi –II*, s. 287.

64) Randhal, Jonathan C., *After Such Knowledge, What Forgivness?* s. 197.

65) Barzani, Mesut, *Barzani ve Kürt Ulusal Özgürlük Hareketi –II*, s. 372.

66) Saeedpour, Vera, "*Reckless Disregard*" http://www.pbs.org/

67) *"The CIA Report the President Doesn't Want You to Read,"* The Village Voice, Feb. 16,1976, s. 70–92; daha sonra Pike Komitesi Raporu olarak ele alınacak. Kürtlerin ele alındığı kısım şu şekilde başlıklandırılmış, "Case 2: Arms Support," s. 85 ve 87–88; ayrıca Bkz: Mcdowall, s.442; Gunter, s. 3.

68) Barzani, Mesut, *Barzani ve Kürt Ulusal Özgürlük Hareketi –II*, s. 345.

69) Barzani, Mesut, *Barzani ve Kürt Ulusal Özgürlük Hareketi –II*, s. 339.

70) Randhal, Jonathan C., *After Such Knowledge, What Forgivness?* s. 179.

71) Kutschera, Chris, *Kürt Ulusal Hareketi*, s. 389.

72) Barzani, Mesut, *Barzani ve Kürt Ulusal Özgürlük Hareketi –II*, s. 21.

www.netawe.com

İspanya: Ulusların Ulusu

Manuel Martorell*

İspanya'da, değişik halkların ve dillerin varlığı, faşist Franko dönemi hariç, hemen hiç bir zaman reddedilmedi. Franko diktatörlüğü altında bu Avrupa ülkesi, Nazi sempatizanı, aşırı İspanyol milliyetçisi ve faşist bir parti olan *Falange* tarafından yönetildi. 1936–1939 yılları arasındaki İç Savaş'ta bu partinin desteğini alan Franko galip geldi ve bu ideolojiyle kendi diktatör rejimini kurdu. Onun gözde sloganları şuydu: "İspanya Tek, Büyük, Hür" ve "Tanrının Hükümranlığı için". Bu dönemde eğitimin tek dili İspanyolcaydı ve Galisyanca, Katalanca ve Baskça dillerinin kullanımı hem basın-yayında hem de eğitim-öğretimde yasaklanmıştı.

Franko'nun bu dönemi (1939–1975) hariç, İber Yarımadası'nda hiç kimse kültürel ve dilsel çeşitliliği problem yapmıyordu. Hatta bunun da ötesinde 19.yüzyıla kadar, tekil bir İspanya'dan çok, İspanyalar (Las Españas) kavramı kullanılıyordu ve kelimenin legal anlamıyla İspanya Monarşisi, yalnızca tek bir krallığı değil, fakat bir çok boyutuyla bugünkü Özerk (Otonom) bölgelere denk gelen krallıkları (los reinos) yönetiyordu.

Ortaçağdan beri süregelen bu geleneksel (tradicional) politik sistem, 19.yüzyılın başlarında, Avrupa'da galip gelen liberalizm düşüncesinin etkisiyle, gücünü kaybederek ortadan kalktı. İşte sorunlar da bu dönemde başladı. Tüm 19.yüzyıl boyunca, İspanya'daki çevre (periferi) bölge halkları olan Basklılar, Navarralilar, Katalanlar, Aragonlular, Galisyalılar ve Valensiyalilar, özerklikleri bulunan eski krallıkları (antiguos reinos), Madrid'deki merkezi hükümete bağlı birer il (provincia) haline getirmeye çalışan bu liberalist akıma karşı silahlı ayaklanma başlattılar. Liberallerin laiklik, merkezilik ve modernizmine karşı, silahlı ayaklanmacılar dinin, bölgesel yasaların (leyes regionales) ve geleneğin bayrağını yükselttiler. Bu dönemde yapılan savaşlar "Karlista Savaşları" olarak adlandırıldı. Zira silahlı ayaklanmacılar, Merkezi Hükümete karşı, geleneksel özgürlükleri ve eski bölgesel yasaları tekrar inşa edeceğine ve ne pahasına olursa olsun Hıristiyan dininin manevi değerlerini koruyacağına dair söz veren Taht'ın varislerinden Karlos'u desteklemişlerdi.

Karlist akımın 1876'daki yenilgisi işlerin iyiye gitmesini sağlamaya yetmemişti, zira bu dönemde öncelikle Bask-Navarra (Euskal Herria) bölgesinde, daha sonraları ise Katalonya ve Galisya'da güçlü milliyetçi hareketler ortaya çıktı.

1931 yılında kurulan İkinci Cumhuriyet (la Segunda Republica)'de, Cumhuriyet'in kuruluşunu gerçekleştiren demokrat, laik ve sol partiler, gönüllü olarak istememelerine rağmen, milliyetçilerin güçlü talepleri karsısında Galisya, Katalonya ve Bask Ülkesi'nin Özerk (Otonom) Statü'lerini kabul etmek zorunda kaldılar.

1975 yılında, faşist diktatörlüğün sona ermesinden sonra tekrar geri gelen Demokrasi'nin yaptığı, yalnızca İç Savaş'ın galipleri tarafından 1939'da ortadan kaldırılan Özerk (Otonom) sistemi yeniden tesis etmek oldu. Bu

* İspanyol gazeteci-tarihçi. Uzmanlık alanı Orta Doğu, daha spesifik olarak da Kürt Sorunu'dur. Kürtler hakkında birçok kitap yayınlamış bulunan yazarın ayrıca, İspanya'daki faşist diktatörlük dönemiyle ilgili yayınlanmış birçok çalışması da bulunmaktadır.

www.rotave.com

Özerklik sistemi, canlılığı ve etkinliği nedeniyle, kısa sure içerisinde bütün İspanya'ya teşmil edildi. Bu sistem sayesinde, bugün bütün Özerk Topluluklar (Otonom Bölgeler) kendi özel parlamentolarına, hükümetlerine, bazı örneklerde dillerine ve marşlarına sahiptir. Bu sistem, İtalya'daki âdemi-merkeziyetçi rejimden daha gelişkin olsa da, Almanya'daki Federal Sistem'den daha sınırlıdır.

Bunun yanında, iki büyük imtiyaz hakkı daha vardı ki, hiç bir demokratik hükümet bunları kabul etmediği gibi, müzakere konusu edilmesine dahi rıza göstermemiştir. Bunlar; kendi özel parasına sahip olma ile askere gitmeme ya da bunu doğdukları bölge içinde ifa etme hakkı idi. Bu iki ayrıcalık, modern bir devlet tarafında kabul edilir olmamakla birlikte, esasen artık bu ülkede geçerlilikleri de kalmamıştır.

Hem İspanya sağı, hem de İspanya solu tarafından yıllarca devam eden kararsızlıktan sonra, İspanya Sosyalist Partisi'nin başı ve Başbakan olan José Luis Rodríguez Zapatero, bugün tarihi bir zorunlulukla yüz yüze kalmıştır: Onların desteği olmadan İspanya'nın politik istikrarının devamını garanti etme imkânı bulunmayan, güçlü Milliyetçi partilerin istem ve talepleri doğrultusunda Özerk Topluluk (Otonom Bölge) modelini günümüz koşullarına uyarlamak.

Sosyalist Hükümet, günümüzde, tüm bu süreç boyunca Otonom Bölge Hükümetleri'nin idari yetki uygulamalarında kaynaklanan uyuşmazlıklar ile diğer problemleri çözmek için, Özerk Topluluk Statüleri'nde önemli değişikliklere yol açacak askıdaki reformları kabul etmeye ve gerçekleştirmeye hazır görünmektedir.

Katalan Statüsü'ne dair reform çalışmaları, bir tarafını Halkçı Parti'nin (PP) oluşturduğu sağ ile liderliğini Sosyalist Parti'nin (PSOK) üstlendiği ve diğer tüm milliyetçi partilerce (Katalan, Bask, Galisya, Andalusya, Valensiya, Aragon ve Kanarya) desteklenen, İspanya siyasetinin geri kalan kesimini oluşturan taraflar arasında önemli bir krize neden oldu. Halihazırda Valensiya Özerk Topluluğu Statüsü'ne (Valensiya, Kastelon ve Alikante vilayetlerinden oluşmaktadır) dair değişikler kabul edilerek Parlamento'dan geçmiş, Katalan Özerk Topluluğu Statüsü ise, Parlamento'nun Temsilciler Meclisi'nden geçmiş, yalnızca Senato'daki oylama işlemi kalmıştır. Andalusiya, Galisya ve Bask Ülkesi Özerk Topluluk Statüleri'ne ilişkin reform çalışmaları ise devam etmektedir.

Gerçektende, tarihi bir bakış açısıyla, bugün yapılmakta olan ve kendini günün koşullarına uyarlamaya çalışan Özerklik Statüleri'ndeki reform çalışmalarını, geniş idari ve politik yetkilerle donanımlı, yerel ayrıcalıklara (imtiyazlara) sahip eski krallıklarca (los antiguos reinos) yönetilen ve İspanyalar (Las Españas) diye adlandırdığımız dönemle yapılacak bir karşılaştırma anlamlı olacaktır. 18. yüzyılın başlarında, Taht Savaşı'ndan (Guerra de Sucesión) sonra, o güne kadar fiili olarak tam bir bağımsızlığı yaşayan Aragon, Katalonya ve Valensiya bölgeleri bu yerel ayrıcalıklarını (fueros) kaybettiler. Bask Ülkesi ise, Karlist başkaldırının kesin olarak yenildiği, 19. yüzyılın sonuna doğru bu ayrıcalığını yitirdi.

Bahsettiğimiz bu ayrıcalıklar (yetkiler) arasında, örneğin, yargılama ve cezalandırma sistemi üzerindeki kontrol, özel polis gücüne sahip olma, vergilerin çok büyük kısmının tahsili ve harcanması ile Merkezi Parlamento'nun (Las Cortes) o bölgeler hakkında tek taraflı olarak yasaları dikte etme imkanının bulunmayışı yer almaktaydı. Tüm bu tarihsel haklar (yetkiler-imtiyazlar), bugün yapılmakta olan Özerklik Statüleri'nin müzakerelerinde, mevcut Özerk Topluluklarca, şu veya bu biçimde talep edilmektedir.

Bunun yanında, iki büyük imtiyaz hakkı daha vardı ki, hiç bir demokratik hükümet bunları kabul etmediği gibi, müzakere konusu edilmesine dahi rıza göstermemiştir. Bunlar; kendi özel parasına sahip olma ile askere gitmeme ya da bunu doğdukları bölge içinde ifa etme hakkı idi. Bu iki ayrıcalık, modern bir devlet tarafında kabul edilir olmamakla birlikte, esasen artık bu ülkede geçerlilikleri de kalmamıştır. Kendi parasını basma, Avrupa'nın bütünleşmesi neticesi, euro'nun ortaya çıkışı ve ulusal paraların yerini almasıyla, ulusal gümrükler ve sınırlarda olduğu gibi, tamamen aşılmış bulunmaktadır. Askerlik hizmeti de, İspanya'nın dünyada gelişen eğilime paralel olarak, mecburi askerlik hizmetini kaldırarak, yüksek teknolojiyle donanımlı, profesyonel silahlı güçler kurarak NATO sisteminin bir parçası olmasıyla, aşılmış bulunmaktadır.

Aslında, Özerklik Statüleri'nin reformuyla ilgili güncel müzakerelerde ortaya çıkan iki "ciddi" problem bulunmaktadır. Bunlardan birincisi (ki bu hususa daha sonra değineceğiz); "İspanya Ulusu" kavramını tehlikeye sokabilecek durum(lar), diğeri ise, ulusal zenginliğin dağıtımı-paylaştırılması ile ilgili olup, bu dağıtımın zengin ve fakir bölgeler arasındaki farklılığı artırmayacak ve derinleştirmeyecek şekilde yapıl-

www.netcevir.com

Özerklik Statüleri'nin reformuyla ilgili tartışmalarda asıl polemik "ulus" kavramı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Buna göre, bugüne kadar "milliyetler" ya da "tarihi özerklikler" olarak isimlendirilen ve bir bütün olarak yalnızca İspanya Devleti'ni ifade etmek için rezerve edilmiş bulunan "ulus" kavramıyla çelişmeyen bu kavramların yerine "ulus" ya da "ulusal gerçeklik" kavramlarının ikamesi mümkün mü?

ması durumudur. Ki, eğer her bölge kendi başına "bütün" vergileri toplayıp tasarruflarını yapmış olsaydı böyle bir durum doğabilirdi. Bu finansman sorunu, Bask Ülkesi ve Navarra özgülünde özel yöntemlerle çözülmüş, buna göre yıllık yapılan sözleşmeler (şartnameler) gereğince belirlenen miktardaki para Otonom Bölge Hükümeti'nce Merkezi Hükümete (Madrid) teslim edilmektedir. Katalonya örneğinde de benzer bir sistem işlemekle birlikte, toplanan vergiler %50 oranında (yani fifti-fifti) iki hükümet (Katalan Hükümeti ile Merkezi Hükümet -Madrid) arasında paylaştırılmaktadır:

Diğer zorlu müzakere konuları ise; Sosyal Güvenlik Sistemi'nin kontrolü, Cezaevlerinin kontrolü, Uluslararası Havaalanlarının kontrolü ile yargı işlemlerinde son yargılama yeri olarak bölgesel (Otonom Bölge) bir Yüksek Mahkeme'nin kurulabilme olasılığı başlıkları altında toplanmaktadır. Yine, bazı örneklerde, sınır değişiklikleriyle ilgili girişimler başlamış ve İspanya'nın suni olarak bölgeler ve illere bölünmesinin gerçekleştiği 1833 yılında, bu suni bölünmeden dolayı kendi doğal bölgelerinin sınırları dışında kalan bazı kaza, il ve toprakların eski haline sokulması talepleri gündeme gelmiştir. Örneğin, Galisya özelinde bu durum yaşanmaktadır. 1833 yılında keyfi olarak yapılan bölünme sonucu tarihi, kültürel ve linguistik olarak Galisyan olan bazı kasabalar Galisya sınırlarının dışında bırakıldı. Bugün idari olarak Galisya sınırları içinde olmamakla birlikte, buralarda yaşayan insanlar hiçbir zaman kendilerini Galisyan hissetmekten vazgeçmediler.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Özerklik Statüleri'nin reformuyla ilgili tartışmalarda asıl polemik "ulus" kavramı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Buna göre, bugüne kadar "milliyetler" ya da "tarihi özerklikler" olarak isimlendirilen ve bir bütün olarak yalnızca İspanya Devleti'ni ifade etmek için rezerve edilmiş bulunan "ulus" kavramıyla çelişmeyen bu kavramların yerine "ulus" ya da "ulusal gerçeklik" kavramlarının ikamesi mümkün mü?

Bu "kavramsal" değişimleri kabul etmek büyük bir cesaret işi olup, Bask Ülkesi'ni, Katalonya'yı, Galisya'yı ya da Andalusiya'yı "ulus"(lar) olarak tanımlamak, henüz birçok İspanyol'un hazmedemeyeceği bir şeydir. Nitekim Halk Partisi (PP), bu değişikliklerin İspanya'nın teritoryal birlik ve bütünlüğünü bozmaya yönelik girişimlere kapı açacağı gerekçesiyle, 4 milyon karşı imza toplamış bulunmaktadır.

Fakat Avrupa Birliği'yle birlikte, esasen bu teritoryal birlik ve bütünlük anlayışı, büyük bir oranda erozyona uğramış olup, eski değerini yitirmiş bulunmaktadır. Avrupa, kaçınılmaz bir şekilde, teritoryal bölünmelerin olmayacağı, tek bir sınırın olduğu, bir tür büyük Devlet'in kuruluşuna doğru yol almakta, bununla birlikte Basklılar, Katalanlar ve Galisyalı halklar gibi, bugün farklı ülkelerce bölünmüş olsa da (Bask ve Katalan; İspanya ve Fransa arasında, Galisya ise; İspanya ve Portekiz arasında) yüzyıllar boyunca etnik, dilsel ve kültürel bağlarını muhafaza eden bu *tarihsel bölgeler* her gün biraz daha önemli hale gelmektedir. Eski *ayırıcı hatların* ortadan kalkması, sıkı kültürel ve coğrafi bağlara sahip bu tür *tarihi bölgeler*'in, geleceğin güçleri olmasına izin verecektir.

Kabul etmek gerekir ki, Başbakan Rodriguez Zapatero'nun yönlendiriciliğinde Sosyalist Parti nitel bir sıçrama gerçekleştirmiştir. Bu tür zorlu işlerin başarılmasındaki şaşkınlığı ifade etmek için şöyle denir İspanya'da "boğayı boynuzlarından mı tuttunuz?". Bu değişikliklerle, İspanya, farklı dillerin ve halkların birlikte yaşamasından kaynaklanan problemlerin çözümünde çok önemli bir adım atmış bulunmaktadır. Avrupa'nın en donuk ve geri kalmış sistemi olan merkeziyetçi Fransız modelinden çok uzak olan, fakat dilsel ve kültürel çoğulculuğun karakterize ettiği bu ülkede yaşayan birçok İspanyol'un *kesin çözüm* olarak savunduğu Alman Federal Sistemi'nin de henüz uzağında olan bu sistem, Sosyalist Parti'nin yaptığı bu değişikliklerle, eski ve geleneksel İspanyalar (Las Españas) fikrinin modern bir versiyonuna yaklaşmış olup, İspanya'yı "Ulusların Ulusu"na dönüştürecektir.

İspanyolcandan Çeviren: *İrfan Güler*

www.netkurdi.com

25 Yıl Sonra Irak'a Dönüş Gezi Notları

Ephrem-Isa Yousif*

Özerk Kürdistan'da

Geçen yılın Kasım ayında «Ortadoğu'nun Demokratikleşmesi Sorunu ve Perspektifler» adlı uluslararası konferansın davetlisi olarak Irak'a geri dönebildim. Bölge hükümetinin Kültür Bakanlığıyla Paris'teki Kürt Enstitüsü tarafından organize edilmiş olan konferansa Sayın Kendal Nezan başkanlık etti. Bense, bu konferans yolculuğunu, memleket ve kökenlerimin bir arayışı olarak görüyordum.

Frankfurt hava meydanından kalkan Kürdistan Havayollarına ait bir uçakla yola çıktık. Uçak beni ve konferansın diğer davetlilerini sabah 04.30'da, Bağdat'ın 350 km kuzeyine düsen ve bereketli bir ovada kurulmuş olan, Kuzey Irak'taki Erebil şehrinin havaalanına indirdi.

Sabahın erken saatlerinde varmıştık. Tepemizdeki gökyüzünün rengi daha pembe gri rengindeydi. Kendimi göz kamaştıran yeşillikler içinde ve etrafı açılmış gül ve çiçeklerle süslü bir havaalanında buldum. Gül ve çiçeklerden çocukluğumun kokuları geliyordu. Ayağımı yere basar basmaz geçmişin tüm anıları beni karşıladı.

Konferans heyetimizi resmi bir törenle karşılayan Kültür Bakanı Sami SOREŞ, havaalanının şeref salonunda bize çay ile baklava ikram etti. Ardından heyetimiz resmi kortej eşliğinde Sheraton oteline geldi. Orda bize ayrılmış olan odalarımıza çekilip bir süre dinlendik. Güvenlik nedeniyle otelin etrafı beton duvarla çevrilmişti.

Kürdistan'ın Başkenti Erbil

Odama çekilip yalnız kaldıktan sonra heyecandan uyuyamadım. Yatağın üstünde uzanmış Erbil şehrinin 5 000 yıllık tarihini düşünmeye başladım. M.Ö. birinci ve ikinci bin yıllarda yazılmış olan çivi yazısı yazıtlarında Erbil şehrinden bahsedilmektedir. Tanrı Istar'a adanmış önemli bir din merkezi olan Erbil'e eskiden Asurîler Arba Illu (dört tanrı anlamında) diyorlardı. M.Ö. 331 yılında Pers Kralı III. Darius Arbeles savaşında karşı karşıya geldiği Büyük İskender tarafından Erbil ovasında yenildi.

Geleneksel tarihe göre, Erbil II. yüzyılda Hıristiyanlığa geçti ve IV. yüzyılda da Adiaben vilayetinin başpiskoposluk merkezi oldu.

642 yılında Araplar şehri zapt etti. Arap tarihçiler şehrin kalesinden bahsetti.

Daha sonra 1258 yılında Moğollar tarihi şehre girdi. Onların ardından sırasıyla Turkomanlar, Safaviler ve Osmanlılar şehre hükmettiler. 1918 yılında da İngiliz orduları Erbil'e girdi.

*) Felsefe ve Mezopotamya'nin eski medeniyetleri konusunda uzman olan Ephrem-Isa YOUSIF Zaho bölgesinde doğmuş bir Asurî'dir. Bölgedeki Asurî, Keldani ve Süryani tarihleri konusunda birçok eserin yazarıdır.

www.metewe.com

Bu göz kamaştırıcı tarihi kale Dünya Kültür Mirası eserleri arasına alınmalı ve UNESCO tarafından korunup ciddi bir restorasyondan geçirilmelidir. Kalenin etrafında yuvarlak bir şekilde kurulmuş olan şehre doğru inerken rastladığım birkaç çocuğu gülümseyerek Kürtçe selamladım. Benden hiçbir talebi olmayan çocuklar selamıma merak dolu gözleriyle bakarak karşılık verdiler.

Günümüzde Özerk Kürdistan'ın başkenti olan ve Kürtlerin Hewlêr dediği Erbil Irak Kürdistanı Parlamentosu'na ev sahipliği yapıyor. Şehir Mesud Barzani'nin yönetimi altındadır.

Cuma günü öğleden sonra heyetin diğer üyeleriyle birlikte «Qala» denilen şehrin kalesini ziyaret ettim. Sevimli ve kibar bir adam olan Eski eserler genel müdürü Kenan MUFTI birçok değerli eski halının bulunduğu müze hakkında bana çok önemli bilgiler verdi.

Birkaç medeniyeti bağrında saklayan bir höyüğün üstünde, kırmızı tuğlalar ile inşa edilmiş olan Hewlêr Kalesi 50 metre yüksekliğindedir. Asurîler döneminde temeli atılmıştır. Kalenin içinde hala kazı çalışmaları yapılmış değil. Üç mahalleye ayrılmış olan kalede 800 kadar aile yaşamaktadır. Bu ailelerin yaşadığı 506 evin çoğu Osmanlılar zamanında inşa edilmiş ve şu anda çok kötü bir durumda duruyor. Bazıları restore edilmiş bu evlerin çok güzel işlenmiş kapı eşikleri, balkonları, pencere panjurları, renkli camları ve son derece güzel tavanları vardır. Evlerin içi de islemelidir. Evlerin küçük ağaçlı bahçelere açılan ve mermer kolonların üstünde kurulmuş olan sevimli verandaları da vardır.

Hali Müzesinden 100 metre kadar ötede Arthur Rimbaud adı verilmiş bir Fransız Kültür Derneği açılmıştı. Merkez Mathieu Saint-Dizier tarafından yönetiliyor. Henüz birçok ekipmanı eksik olan kültür merkezinin bulunduğu bina da Osmanlı döneminden kalmadır. Kale sokakları arasında gezinirken kubbesi olan heybetli bir caminin duvarlarının yanından geçtim. Ardından 1775 yılında inşa edilmiş olan hamamı ziyaret ettim.

Bu göz kamaştırıcı tarihi kale Dünya Kültür Mirası eserleri arasına alınmalı ve UNESCO tarafından korunup ciddi bir restorasyondan geçirilmelidir.

Kalenin etrafında yuvarlak bir şekilde kurulmuş olan şehre doğru inerken rastladığım birkaç çocuğu gülümseyerek Kürtçe selamladım. Benden hiçbir talebi olmayan çocuklar selamıma merak dolu gözleriyle bakarak karşılık verdiler.

Şehrin batısında işlemeli tuğlalar ile Mîr Mudhaffaruddin KOKBURI (+ 1232) tarafından inşa edilmiş bir minare vardır. 21,5 metre yüksekliğinde olan ve su anda kafası kesik olan minare sekizgen bir temel üstünde inşa edilmiştir.

Bu Mîrden bahseden Süryani gezginci Bar Hébraeus (1226–1286) aklıma geldi. Gezgin söyle diyor:

«O yıl, yani Arapların 630 (1232) yılının dokuzuncu ayında, Erbil'in hâkimi Zaynal-Din Ali KUSHAK'ın oğlu Mudhaffaruddin KOKBURI öldü ve cesedi Mekke şehrine götürülerek orda gömüldü.»

Şehir merkezinde bulunan sevimli büyük kapalı çarşıya doğru indim. XIX. yüzyılda inşa edilmiş bu kapalı çarşının her yerinde çivi dolu kocaman panolar var. Dükkânların bazıları çok bakımsız kalmış. Çarşının dükkânlarında altın takılar, kumaş ve halılar Türkiye'den ithal edilmiş ev eşyası ve biblolar yanı sıra peynir, bal, tütün vs. satılmaktadır. Büyük çarşıdan çıktıktan sonra kitapçı dükkânlarını aradım. Nihayet kapalı bir pasajda birkaç kitapçı buldum. Bunlardan birkaç Kürtçe ve Arapça kitap aldım.

Gün batmak üzere olduğundan, koltuğumun altındaki kitaplarımla modern bir şekilde yapılmış bir restorana gidip tüm Irak'ta meşhur olan Erbil kebaplarını yedim.

Cumartesi ve Pazar günleri yer alan uluslararası konferansta Avrupalı üniversite ve Parlamento üyelerinden oluşan heyet üyeleri «Ortadoğu'nun Demokratikleşmesi Sorunu ve Perspektifler» konusunda söz aldılar. Tüm konuşmacılar modern bir devletin mutlaka uluslararası alanda kabul görmüş prensipler üstünde kurulması gerektiğini vurguladı. Bakan, milletvekilleri ve bölge yönetiminin üst düzey yetkililerinden oluşan 350 kadar dinleyici önünde «Şehir-Devletten Demokrasiye» adli konu çerçevesinde ben de söz aldım. Konuşmamda Aşağı Mezopotamya'daki eski şehir-Devletlerden, Sümer ve Babil İmparatorlukları'ndaki yazılı kanunlardan ve Atina demokrasisinden bahsettim. Ardından tüm insanların eşit olduğunu kabul eden ve demokrasi düşüncesinde yeni bir sayfa açan Fransız Devriminden söz ettim. Sözümü bugünkü Irak ve geleceği konusuyla bitirdim.

Pazartesi sabahı Erbil'deki Selahattin Üniversitesi'nin öğrenci ve hocalarına Yunan felsefesinin Süryani filozofların aracılığıyla Arapların eline nasıl geç-

www.letew.com

tiğini bir konferans çerçevesinde anlattım. Öğrenmek için büyük bir istek gösteren ve beni soru yağmuruna tutan öğrenci kalabalığı beni çok etkiledi.

Bir köprü geçtikten sonra kocaman ve Kürt komutan İsa SWAR'a adanmış meydana geldim. 1968–1972 yılları arasında İsa SWAR ile birçok kez görüşmüştüm. Müslümanların olduğu kadar Hıristiyanların da koruyucusu olan ve aynı zamanda mükemmel bir idareci, büyük bir stratejist ve Mustafa BARZANİ'nin güven adamı olan İsa SWAR'ın gülümseyen portresi önünde durup onu bir kez daha selamladım.

Aynı gün öğleden sonra, Ankawa papazi olan çocukluk arkadaşım Selim BIRADOSTI yanıma gelerek beni Erbil'e yakin olan 15 bin nüfuslu bu kasabaya davet etti. Yıllar sonra tekrar karşılaşmak ikimizi de çok heyecanlandırmıştı. Oraya varınca kasabanın büyümesi ve inşa edilmiş yeni evleri karşısında şaşkınlık duydum. Bati sivil toplum kuruluşlarının çoğu bürolarını burada açtığından ev kiraları çok pahalıydı. 1978 yılında Ankawa'da inşa edilmiş olan ve Aziz Yusuf'a adanmış olan kilise Erbil Keldani Başpiskoposluğuna da ev sahipliği yapıyor.

Yeni açılmış olan Istar televizyonunun genel müdürüyle de bir araya geldim. Bahçe içinde inşa edilmiş üç katli televizyon binasının güzelliği beni büyüledi. Görsel yayında uzman otuzdan fazla gazetecinin büyük bir hararetle çalıştığı televizyonun bürolarını gezdim. Istar TV Asurî Keldani ve Süryani halkına yönelik yayınına yeni başlamıştı. Burada gazeteciler yazdığım eserler ve Asurî halkının tarihi üstüne benimle Arapça bir röportaj gerçekleştirdi. Bu röportaj sırasında Asurî, Keldani ve Süryani azınlıklara Kürtler, Araplar ve Türkmenler ile iyi ilişki içinde yaşamaları çağrısında bulundum. Bu televizyon kanalı Mezopotamya medeniyet ışıklarının daha da yükseklerde parlamalarına katkıda bulunabilir.

Sevimli Şehir Zaho

Salı günü benden birkaç gün önce Avustralya'dan gelmiş olan kardeşim Brikha ile buluştum. Beni arabayla doğrudan Musul'dan 120 km uzaklıkta ve Türkiye sınırına çok yakin olan Zaho şehrine götürdü. Şehir kendini Dicle'nin bir kolu olan Habur nehrinin kıvrımları arasında saklamış gibi duruyor. Zaho Duhok'a bağlı bir ilçedir.

Aksam üzeri şehre vardığımızda kalbim heyecandan hızla vuruyordu. Şehir yapay palmiyeler aracılığıyla ışıklandırılmıştı. Tesadüfen o gece elektrik kesintisi olmadı, bu her zaman meydana gelen bir olay değildi. 95 yaşındaki amcam Quto'yu sağlıklı bir şekilde bulmaktan ne kadar mutluluk duydum bilemezsiniz! Amcam sevinç gözyaşları arasında beni kucakladı. Tabii ki amcamın misafiri oldum. Amcam Zaho metropoliti olan oğlu Patros HARBOLI'nin Fransa'ya gittiğini söyledi. Talihim bu sefer yaver gitmemişti! Kısa bir gelecekte metropolit amcaoğlum Hıristiyan topluluğu ve Kürt yetkililerin cömertliği sayesinde çok güzel bir dini ibadethaneye kavuşacak.

Daha önce küçük bir kasaba olan Zaho, şimdi Kürt, Keldani ve Ermenilerden oluşan 250 000 nüfusuyla hızlı bir şekilde gelişmekte olan stratejik bir ticaret merkezi haline gelmiş. Gerçekten şehir o kadar çok değişmiş ki tanıyamadım. Şehrin her tarafında otel, restoran ve bahçeli evler mantar biter gibi inşa edilmiş. Bu evlerin bahçelerinde daha önce hiç görmediğim portakal ağaçları vardı.

Zaho'nun merkez caddelerinden birinde Mustafa BARZANİ'ye çok yakın meşhur bir politik kişilik olan Salih YUSIFI'nin heykeli dikilmiş. Zaho'nun insan dolu sokaklarında dolaşarak şaşkın bir şekilde geleneksel Kürt giysileri Şal Şapik yerine bati elbiselerini giymiş ve sayıları kalabalık olan insanlara baktım. Dükkânların tezgâhlarında üst üste yığılmış meyvelere hayranlıkla baktım. Aralarından bir nar seçerek bıçağımla meyveyi kestim ve içinden kıpkırmızı birkaç nar tanesini ağzıma attım. Ve birden kendimi geçmişteki Zaho'da, kervancılık yapan babamla birlikte buldum. Eskiden geceleri uyuduğumuz zavallı han artık yoktu: yerinde çok modern bir otel dikilmişti.

Bir köprü geçtikten sonra kocaman ve Kürt komutan İsa SWAR'a adanmış meydana geldim. 1968–1972 yılları arasında İsa SWAR ile birçok kez görüşmüştüm. Müslümanların olduğu kadar Hıristiyanların da koruyucusu olan ve aynı zamanda mükemmel bir idareci, büyük bir stratejist ve Mustafa BARZANİ'nin güven adamı olan İsa SWAR'ın gülümseyen portresi önünde durup onu bir kez daha selamladım.

Güneş şehrin üstünde parlıyordu. Zaho'nun etrafındaki eşsiz üzüm bağlarıyla kavak bahçelerini tekrar görmek istedim. Zaho ovasının her yeri meyve bahçeleriyle dolmuş. Bu bahçelerden benim çocukluk anıla-

www.nefewe.com

Duhok şehrine gitmekten vazgeçmedim. Eskiden 80 bin olan Duhok'un nüfusu simdi 800 000 i geçiyor. Şehirde Müslüman, Hıristiyan ve Yezidiler yan yana yaşamaktadır. Son yıllarda iyi giden ticaret ve gelişen turizm sayesinde şehirde önemli bir burjuvazi sınıfı doğmuş. Şehirde küçücük evler beklerken güzellikleriyle beni şaşırtan dış cephesi mermerle kaplı villa evlerle karşılaştım.

rımın kokuları yükseliyordu; beni Habur nehrinin kıyılarıyla çocukluk arkadaşlarımla birlikte daldığımız nehrin berrak sularına doğru geri götüren kokular...

Eski ve meşhur bir köprü, semer seklinde kırmızı toprak rengindeki taşlarla nehrin üstünde inşa edilmiştir. Memlekette bu köprünün adi Delalê köprüsüdür. Yapılış tarihi Asurî veya Romalılara kadar uzanıyor mu acaba? Günümüzde ne yazık ki çok bakımsız kalmış olan bu köprünün duvarlarından taşlar düşmekte; o yüzden bir an önce restore edip korumaya almak lazım. Köprünün her iki tarafında kahvelerin açılmış olması beni çok üzdü. Eski bir Irak askeri köprüsü de nerdeyse dibinde inşa edilmiş olduğu için Delalê köprüsünün güzelliğine iyice gölge düşürüyor.

Zaho'yu terk etmek üzereyken burada bir üniversite ile edebiyat fakültesi ve bir ticaret okulunun inşaatının başladığını öğrendim. Geniş bir yol batıya doğru uzanıp Zaho'yu Türkiye'ye bağlamaktadır. Yol boyunca sınıra doğru giden kamyonlara rastladım. Yükleri gıda, içecek, inşaat malzemesi ve petroldü. Çok iyi bir şekilde yönetilen Zaho gelişmekte olan ticaret sayesinde bayağı zenginleşmiş.

Cuma günü tanıdık köyleri, nehirleri, kaynakları, dağları ve çevreyi görmekten son derece mutlu bir şekilde yolculuğuma devam ettim. Gençliğimi yeniden yaşarcasına etrafa çocukluk gözlerimle bakmaya çalıştım.

Eskiden doğduğum köy Sanaht'a bağlı olan ve Sanaht'ın on kilometre kadar aşağısına düşen Desta Taxê kasabasına gitmek istedim. Köyün yakınına konulmuş bir panonun üstünde bölge yönetimi başbakanı Nêçirvan BARZANI ile başbakan yardımcısı Sarkis AĞACAN'ın çabaları sayesinde köyün yeniden inşa edildiğini okumak beni ihya etti.

1976 yılından itibaren Baas Partisi 182 Asurî, Keldani ve Süryani köyünü boşaltarak burada yaşayanları Musul ve Bağdat'a doğru göçe zorlamıştı. Bugün zorla göç ettirilen bu Hıristiyan aileleri kendi topraklarına geri dönmeye başlamışlar. Şimdiye kadar 3500 kadar aile özerk Kürt bölgesine geri dönmüş durumda. İnşallah bu insanlar geri geldikleri topraklarda barış ve güvenlik içinde çalışıp onurlu bir yaşam sürdürürler.

Dar boğazlardan oluşan yüksek dağlar arasında kalmış Sanaht köyüne çıkamadım, çünkü araba yolu yoktu ve yürümesi tehlikeli yaya yoldan üç saat boyunca yürümek zorunda kalacaktım. Oysa doğduğum ve bundan otuz yıl önce terk edilmiş baba evinin yıkıntılarını o kadar çok görmek isterdim ki. Dağa, «kendi dağıma» ve Hêzil çayına bakarak derin bir iç geçirdim. Hêzil çayının öbür tarafında kurulmuş ve suyu geçerek Türkiye'ye gitmek isteyen Iraklıları engelleyen, dikenli teller ile çevrili Türk askeri karakolu görünüyordu. Türk askerleri siniri gece gündüz gözetliyor.

Sanaht köyünü göremememin üzüntüsüyle yukardan inip Zaho'ya geri döndüm. Daha sonra Başbakan yardımcısı Sarkis AĞACAN gelecek baharda (2006 yılı baharı çevirmen) köyümün yolunun açılacağı ve köyün yeniden inşa çalışmalarının başlayacağı sözünü verdi. Bu söz beni çok sevindirdi. Bana verilen sözün yerine geleceğini umarım.

Bölgedeki gezim sırasında Desta Taxê panosuna benzer panolar Feshkhabour, Derabun, Karawela, Levo ve Şarasneş gibi birçok Hıristiyan köyün girişinde gördüm. Hepsi de bu köylerde yeniden inşa çalışmalarının başladığını bildiriyordu. Bunları öğrenmek beni çok mutlu etti. Toplam otuz Asuri ve Keldani köyünde yeniden inşa çalışmaları başlamış durumda.

Dinamik Şehir Duhok

Cuma günü Musul'dan 75 km uzaklıkta ve Bêxêr ve Sindoqa dağ silsilesi arasında kurulmuş olan Duhok şehrine gitmekten vazgeçmedim. Eskiden 80 bin olan Duhok'un nüfusu simdi 800 000 i geçiyor. Şehirde Müslüman, Hıristiyan ve Yezidiler yan yana yaşamaktadır. Son yıllarda iyi giden ticaret ve gelişen turizm sayesinde şehirde önemli bir burjuvazi sınıfı doğmuş. Şehirde küçücük evler beklerken güzellikleriyle beni şaşırtan dış cephesi mermerle kaplı villa evlerle karşılaştım. Son dönemlerdeki şehirleşmeden dolayı incir ve nar bahçeleri bana çok küçük göründü. Duhok şehri güzel camileri, folklor müzesi ve üniversitesiyle gurur duyuyor. Gelişmenin ve modernizemin bir işareti olarak Monaco prensi Duhok'ta

www.rojava.com

Müslüman ve Hıristiyan çocuklarına açık özel bir okul açmış. Orda aynı şekilde din ayrımı yapmayan özel bir Amerikan Okulu da açılmış.

Şehrin batısındaki bir tepenin üstünde Aziz Ith Ilaha'ya adanmış ve IV. yüzyılda inşa edilmiş ancak yıkılmış eski kilisenin yerine yeni bir tane inşa ediliyor.

Malasef Maltayi köyüne gidip oradaki Asurî kaya oymalarını göremedim.

Hafta sonu boyunca kardeşimle bölge gezintimizi sürdürdük. Çamlık ormanı olan Zawita ile meyve bahçeleriyle ün salmış turistlerin uğrak yeri Anchkê köylerinin yolunu tuttum. Sarsang köyünde kısa bir süre durduk; mavi çinko rengindeki gökyüzü kubbesini fışkıran gözeler ve meyve bahçelerinin üstüne atmıştı. Sulav köyünde bir süre dağlardan zıplayarak inen şelaleye hayranlıkla baktım.

Oradan beş kilometre uzaklıkta taze karlara bürünmüş yüksek dağlarla çevrili 1400 metre yüksekliğindeki bir kayalığın üstünde kurulmuş sevimli Amediye kasabasını fark ettim. V. Shamsi-Adad (M.Ö. 823–811 e doğru) dönemindeki Asurî yazıtlarında Amat olarak geçiyor. Amediye bana hem kendi hem Musul ve Zebar'in eski kabartmalarla süslenmiş antik kapılarını açtı. Bu tarihi şehir 1700 yılından 1842 yılına kadar MIRSAYFDIN ailesinin hükümdarlık ettiği Bahdinan prensliğinin başkentiydi. Her iki kenarında taştan evlerin yükseldiği şehrin dar sokaklarında dolaştım. Hava Erbil'deki gibi tozlu değil berrak ve serindi.

Zaho'da olduğu gibi Amediye'de de hiç kitapçı dükkânına rastlamadım. Oysa burada sağlam bir kültürün kök salması için sadece maddi zenginlik ve konfor yeterli değil. Bunların yanında insanın kalbinin okumaya da ihtiyacı var.

Gezdiğim tüm bu köy ve şehirlerde sağa sola atılmış ve eşsiz güzellikteki çevreyi çirkinleştiren pet şişesi, boş teneke kutuları ve diğer çöplerin varlığı beni çok üzdü. Çevreye saygı bu konuda yapılması gereken eğitim ve bilinçlendirmeden geçmektir. İnşallah bölge insani kısa süre içinde bu konuda da bilinçlenir ve çevreye gereken özeni gösterir.

Tüm gezim boyunca kendimi son derece güvende hissettim, çünkü günümüzdeki Irak ordusunun bir parçası olan Peşmerge güçleri bölgede tam bir güvenlik sağlamış durumdadır. Peşmergeler geçiş noktalarını kontrol ettikleri gibi yoldan geçen tüm araçları sıkı bir aramdan geçiriyorlar. Bu nedenle Musul ve Bağdat'takilerin tersine kuzeyde yaşayan Asurî, Keldani ve Süryanilerin ne silahlı saldırıya uğrama,

Geri dönüş

Tüm gezim boyunca kendimi son derece güvende hissettim, çünkü günümüzdeki Irak ordusunun bir parçası olan Peşmerge güçleri bölgede tam bir güvenlik sağlamış durumdadır. Peşmergeler geçiş noktalarını kontrol ettikleri gibi yoldan geçen tüm araçları sıkı bir aramdan geçiriyorlar. Bu nedenle Musul ve Bağdat'takilerin tersine kuzeyde yaşayan Asurî, Keldani ve Süryanilerin ne silahlı saldırıya uğrama, ne bomba dolu arabalara kurban olma ne de kaçırılma gibi korkuları vardır.

Son gece Asur televizyonun gazetecileri otele gelerek, Grek felsefesinin bölgeye aktarılmasında Süryani filozofların oynadıkları rol ile ikinci yüzyıldan başlayıp on dördüncü yüzyıla kadar olan Ortadoğu'nun tarihi konusunda bize değerli bilgiler bırakan 11 gezi notunun yazarı Süryani gezginciler konusunda benimle bir röportaj yaptılar.

Onlardan hemen sonra Asurî Kadınlar Birliği'nin Başkanı ve Göç ve zorla yerlerinden edilenlerin sorunlarından sorumlu eski bakan Bayan Sorya ISHO (diğer adi Pascale Warda) beni görmeye geldi. Onunla da uzun uzun sohbet ettik.

Yaptığım geziden sadece zengin ve büyüleyici bilgiler çıkarılabilir. Gezi boyunca bana canla başla mihmandarlık eden kardeşime teşekkür ettikten sonra bizi Frankfurt'a geri getiren uçağa iç geçirerek bindim. Ülkemin topraklarında özgürce dolaşabilmem için 25 yıl beklemek zorunda mıydım? Parlak Mezopotamya medeniyetlerini her zaman sahiplenmiş ülkemi özgür, zenginleşmiş ve demokratik bir düzen içinde yasadığını en kısa zamanda görmek benim en içten dileğimdir.

Fransızcadan çeviren: Mustafa Aslan

www.nerave.com

Regnum: "Kürt Devleti İhtimali"

Yuri Nabiyev*

...Sonuç olarak, diyebilirim ki, dünya bugün hızla değişmektedir: Yeni bir küresel düzen şekilleniyor ve Kürtler, atalarının nesiller boyunca kendi devletlerini kurma hayalini gerçekleştirmek için tarihi bir fırsatla daha karşı karşıyalar. Bunu yapıp yapamayacakları dünya politikasına, büyük güçlerin politikalarına, Kürdistan'ı paylaşan ülkelerdeki süreçlere ve en önemlisi de Kürtlerin kendi içindeki birliğine bağlıdır. Açık olan tek bir şey var: Orta Doğu'daki mevcut gelişmeleri analiz ederken ve özellikle bölgede kararlar alırken, ilgili ülkeler artık Kürt unsurunu görmezden gelemezler.

XIX. yüzyılın 40'lı yıllarında Kürdistan'a ayak basan ilk Rus, St. Petersburg Üniversitesi profesörü Wilhelm Dittel oldu. Dittel Kürdistan'ın, Rusya'nın çok önemli bir kapı komşusu olmasına rağmen, hala bilinmeyen bir toprak parçası olduğunu söyledi. O zamandan beri çok zaman geçmesine rağmen bu söz hala geçerliliğini muhafaza ediyor: Kürtler bilinmeyen bir millettir; Kürt davası da bilinmeyen bir davadır. Bu problem çoğunlukla, var olan ve dünya istikrarını tehdit eden bir problem olarak bilinmektedir. Fakat Dittel'in zamanında ve kısmen XX. yüzyılda, Kürtlere dair bilgi çoğunlukla akademik bir bilgi olsa da ve bu bilgi eksikliği politika oluşturmaya bir engel teşkil etmiyor idiyse de, bugün Kürtler ve Kürt davası Orta Doğu'da ön plana çıktı ve siyasi olarak da giderek hoş görülmez bir hal alıyor.

İşte bu yüzden, Kürt davasının ve Kürt ulusal hareketinin nasıl geliştiğine dair size net bir tablo sunabilmek için, ne yazık ki Rusya'da pek az kişinin bildiği önemli tarihsel gerçekleri detaylarıyla anlatmak zorundayım. Belki de bildiğiniz gibi, XIX. yüzyıl bir milliyetçilik yüzyılıydı; XX. yüzyıla kadar bu kavram Doğu'ya kadar ulaşarak, yerel geleneksel ideolojilerin yerini aldı. Aynı zamanda burada üzerinde durmaktan imtina ettiğim nedenlerden dolayı, Kürtler, o zamanların standartlarından çok uzakta olan bir toplumla bu noktaya geldi. Kürtler çoğunlukla aşiretlere dayalı bir sosyal yapıya sahipti ve neredeyse hiç kentsel sınıfı veya seçkin kesimi yoktu. Siyasi olarak Kürdistan gerileyen (daha sonraki dönemlerde güne ayak uydurma yeteneklerini ispatlayan) Türk ve İran imparatorlukları arasında bölünmüştü.

Kürt milliyetçiliğini anlatırken, bu arka planı, yani bir Kürt devleti kurmak için XIX. yüzyılda yapılan girişimleri, yani Emir Bedir Han Bey (1840'lar) ve yeğeni Yazdanşir'in (1855) Türkiye'den bağımsızlık kazanma çabalarını ve nihayetinde, Kürtlerin belki de ilk kez açıkça kendi devletlerini kurmaktan söz ettikleri Şeyh Ubeydullah'ın İran'a karşı mücadelesini (1880) atladım.

* Rus haber ajansı Regnum - 06.04.06 - www.kurdistan.ru internet sitesinin Genel Yayın Yönetmeni Yuri Nabiyev

www.netewe.com

Savaş sonrasının yeni devletleri olan Irak ve Suriye ve hızla modernleşen Pehlevi'nin İran'ı ve Kemalist Türkiye'de Kürtler, bir etnik azınlığın aşırı milliyetçi ve merkezi bir devlette yaşayabileceği bütün acılara maruz kaldılar. Fakat aynı zamanda savaşlar arasında modernleştiler de. Kürt toplumu hızla gelişti, aydın ve kentsel sınıflar yetişti ve bu, milliyetçi örgütlenmeler için doğal bir temel oluşturdu.

Ben daha çok, Jön Türk Devrimi'nden, yani ilk Kürt kulüplerinin ve derneklerinin bağımsızlık için aktif bir mücadeleye başladıkları 1908 yılından başlamayı tercih ettim. Fakat Kürt toplumunun geri kalmışlığı yüzünden Kürtler, Türklerin İttihat ve Terakki ve Ermenilerin Taşnak Sütyun gibi güçlü bir siyasi hareket, -halk desteğiyle tutarlı ve bilinçli olarak Kürtlerin ulusal menfaatlerini savunan bir güç- oluşturamadılar.

Birinci Dünya Savaşı sırasında, Türkler -ilk önce Jön Türkler, daha sonra Kemalistler- Pan-İslamcı sloganlarla onları sürükleyip kendi amaçları için kullandığı zaman, Kürtlerin güçlü bir siyasi hareket oluşturamaması onlar için ölümcül sonuçlar doğurdu. 1918'de Osmanlı İmparatorluğu'nun çökmesi, Kürtler için, en azından, Milletler Cemiyeti'nin veya -neden olmasın- Entente'nin (İtilaf devletlerinin) himayesinde kendi devletlerini kurmaları için eşsiz bir fırsat yarattı. Belki de bildiğiniz gibi, Sevr Antlaşmasının 62. ve 65. maddeleri Kürdistan'ın bağımsızlığını öngörüyordu. Fakat Kürtler, toplumlarının yine geri kalmışlığı sebebiyle bu fırsatı da kaçırdılar.

Kürtlerin bağımsızlık için mücadele etmediklerini söyleyemem. Resmen ilan edilen ve kısmen İtilaf devletleri ve Rus Devrimi tarafından gerçekleştirilen ve Kürdistan'a yeni ve adil bir dünya sistemi yaratmak için bir çaba olarak ulaşan, bir ulusun kendi kaderini tayin etme hakkıyla ilgili fikirler Kürtleri fazlasıyla etkiledi. 1920'de Musul vilayeti, yani günümüzde Irak Kürdistanı, sonu gelmeyecek isyan ateşinin ortasındaydı: Şeyh Mahmut Barzani Süleymaniye'de kendisini Kürdistan'ın Kralı ilan etti. Bunu iki kez yaptı ve 1921'de yaptığı ikinci deklarasyon kısmen İngiliz hükümeti tarafından tanındı. Benzer bir ilan, İranlı Kürtlerin lideri İsmail Ağa Simko tarafından da yapıldı. Fakat onların aşirete dayalı hareketi başarısızlığa mahkûmdu.

Kürdistan'ın kaderine, birçok Kürt aşiretine ev sahipliği yapan Türkiye'de karar verilecekti. Fakat modern siyasi bilincin olmaması nedeniyle Kürtler, onları, İslamcı ve anti-emperyalist sloganlarla kendi doğal müttefikleri -Yunanlar ve İtilaf devletleri- aleyhine yönlendiren Kemalistlerin insafına kaldı. Nihayet, 1923'te Orta Doğu'da şimdiki sınırları çizen Lozan Antlaşması imzalandı. Hemen sonra Türk milliyetçileri maskelerini çıkardılar ve yeniden kurulmuş devlet aygıtının bütün ağırlığı ile Kürtlere yüklendiler. Ancak ondan sonra Kürtler yaptıkları hatanın farkına varabildiler. Fakat daha sonraki Kürt isyanları (1925, 1927-1930, 1937) her şeyi onlar için daha kötü, Kemalistler için daha iyi hale getirdi. Kemalistler her isyanı yeni baskılar, barbarca asimilasyon ve aslında soykırım için bir bahane olarak kullandılar. Kürtler Lozan'da şanslarını kaybettiler. Bu antlaşmayla, hiç kimsenin bozmak istemeyeceği bir savaş sonrası statükosu oluşturuldu.

Savaş sonrasının yeni devletleri olan Irak ve Suriye ve hızla modernleşen Pehlevi'nin İran'ı ve Kemalist Türkiye'de Kürtler, bir etnik azınlığın aşırı milliyetçi ve merkezi bir devlette yaşayabileceği bütün acılara maruz kaldılar. Fakat aynı zamanda savaşlar arasında modernleştiler de. Kürt toplumu hızla gelişti, aydın ve kentsel sınıflar yetişti ve bu, milliyetçi örgütlenmeler için doğal bir temel oluşturdu: Türkiye'de Hoybun (Bağımsızlık), İran'da Kürdistan'ın Hayatı ve Irak'ta Hiva (Umut). İkinci Dünya Savaşı başladığı zaman Kürtler artık iyi örgütlenmiş ve siyasi olarak bilinçli bir toplum olmuştu. Fakat onların sıkıntısı, savaşın kendilerini dolaylı olarak etkilemesiydi. Kürtler için savaşın en önemli sonucu Mehabad'tı. Mehabad, Kuzey İran'da Sovyetler Birliği tarafından işgal edilen bir bölgede ilan edilen kısa ömürlü bir cumhuriyetti. Irak'ta Mustafa Barzani, Barzan aşiretini bir isyana sürükledi ve bu isyan nihayetinde Bağdat'ı büyük tavizler vermeye zorladı. Barzan isyanı, önceki aşiret hareketlerine nazaran çok daha iyi örgütlenmiş olmasına rağmen bütün Kürt hareketi tarafından hiç bir zaman takip edilmedi. Hiva tarafından desteklenen bu isyan, net bir özerklik programı ortaya koydu ve hatta yurtdışında siyasi temsilcileri bile vardı. Fakat Mehabad hiç halk desteği olmayan bir üst sınıf projesi idi. İşte bu yüzden kısa ömürlü oldu: Barzan ayaklanması savaştan sonra, İngiltere'nin Irak'a verdiği yardımla bastırıldı. Mehabad Cumhuriyeti de, Sovyetler Birliği İran'dan çıktıktan kısa bir süre sonra ortadan kalktı. Mehabad Cumhuriyeti ve Barzan isyanının en önemli mirası İran Kürdistan De-

mokratik Partisi ve (Irak) Kürdistan Demokratik Partisi oldu. Bu iki parti, İranlı ve Iraklı Kürtler için iki ulusal itici güç oldu.

Gördüğümüz gibi, o döneme kadar, Kürt toplumu içsel olarak, kendi lehlerine olan uluslararası durumdan yararlanamayacak kadar zayıftı. Fakat savaştan sonra işler değişti. Artık Kürtler içsel olarak ihtiyaç duydukları şeyi almaya hazırdılar: Irak Kürdistanı'nda 1961–1975 yılları arasında Mustafa Barzani'nin başlattığı isyan hızla bir pan-ulusalcı kurtuluş hareketine dönüştü. Fakat bu sefer de uluslararası durum onların lehine değildi. Yine bir statüko vardı ve yine hiç kimse bu statükoyu bozmak istemiyordu. Yalta sistemi kesinlikle Versailles'den daha katıydı. Süper güçlerin her biri Orta Doğu'da kendi oyunlarını oynuyor, fakat hiçbiri, oyunlarını bozabilecek, tahmin edilmeyen değişiklikler istemiyordu. Kürt hareketi her iki bloğun da oyununu bozabilirdi: Batı, müttefikleri olan Türkiye ve İran'da istikrarın bozulmasından, Sovyetler Birliği de Arap rejimlerinin istikrarsızlığa sürüklenmesinden korkuyordu.

İşte bu yüzden 1975'te her iki taraf da Saddam'ın, Irak Kürdistanı'ndaki fiili olarak var olan asi devleti ortadan kaldırmasına izin verdiler ve sonra da 15 yıl boyunca Kürtlerin soykırım, kitle halinde göç ve gaz saldırılarına maruz kalmasını soğukkanlılıkla izlediler. Bir tarafta bütün savaş sonrası küresel sistemin çökmesinin, öte tarafta da Saddam'ın Kuveyt macerasının bir kez daha Orta Doğu oyununu bozduğu 1990'a kadar süren bir ıstırap.

İşte bu yüzden 1975'te her iki taraf da Saddam'ın, Irak Kürdistanı'ndaki fiili olarak var olan asi devleti ortadan kaldırmasına izin verdiler ve sonra da 15 yıl boyunca Kürtlerin soykırım, kitle halinde göç ve gaz saldırılarına maruz kalmasını soğukkanlılıkla izlediler. Bir tarafta bütün savaş sonrası küresel sistemin çökmesinin, öte tarafta da Saddam'ın Kuveyt macerasının bir kez daha Orta Doğu oyununu bozduğu 1990'a kadar süren bir ıstırap.

Burada ilginç bir paradoks vardır: XX. yüzyılda diğer ulusların yararlandığı neredeyse bütün olaylar ve süreçler Kürtlere zarar verdi. Bu, 1918'den sonra ulusların kendi kaderini kendilerinin belirlemesi ilkesinin zafer kazanması ve 1945'ten sonra kolonilere özgürlük verilmesi prensibinin zaferi için de aynı derecede geçerlidir. 1918 Kürtleri, milliyetçi hükümetlere sahip bir dizi ulusal devletin bir parçası yaptı. Buna karşılık 1945, bu hükümetleri, Suriye ve özellikle Irak'ta hiç kimsenin manda çağında bile düşünemeyeceği bu suçları işlemesi için serbest bıraktı.

90'ların yeni yapısal değişikliği büyük ölçüde yeni bir durum yarattı. Bir tarafta Kürtler artık siyasi olarak değişikliklere hazırdı, fakat öte taraftan Kürdistan ve genel olarak Orta Doğu artık bir çevre bölgesi değil, fakat yeni dünyanın yeniden bölünmesinin merkez üssüydü. Bu, Kürtlerle çok ilgilenen ve ne büyük şans ki küresel tek süper güç olan bir gücü sahneye çıkarttı. İşte bu yüzden şimdi artık Kürtler bir akis durumuyla karşı karşıyalar: Artık olup biten her şey onların yararına ve -bazen oldukça büyük olan- hataları bile işleri kötüleştiremez. Yalta sisteminin Gorbaçov'un yeniden yapılanma hareketi nedeniyle çökmesi, zorunlu bir takım küresel değişiklikleri de beraberinde getirdi. Fakat Orta Doğu'da özel hiçbir şey olmadı ve muhtemelen, Saddam'ın Kuveyt macerası olmasaydı hiçbir şey de olmayacaktı. Kuveyt Amerika'yı harekete geçmeye zorladı ve böylece artık orta yerinde durdurulamayacak bir eylemler dizisi de başlamış oldu.

1991'in önemli olaylarını kısaca hatırlayalım: Saddam'ın bozguna uğratılması, Kürdistan'da ulusal ayaklanma, ayaklanmanın bastırılması, Kürtlerin kitle halinde Türkiye ve İran'a göçü ve sonuçta Iraklı askerleri Kürdistan'ın o kesiminden çıkartmak ve orada fiili olarak bağımsız bir Kürt devletini kurmak için Kuzeyden Keşif operasyonu. Kürtler için o dönemde Sovyet tehdidinin olmaması bir şanstı ve Türkiye artık ABD'nin jeopolitik oyununda kilit bir oyuncu değildi; İran artık ABD'nin dostu değildi ve Suriye tamamen endişelerinin kapsamı dışındaydı. Dolayısıyla ABD'nin, en azından, Türkiye ile hala önemli olan ittifakının çizdiği sınırlar içinde Iraklı Kürtleri desteklemeye gücü yetti. Fakat Türkler, Mart 2003 tarihinde ABD'nin Irak'a saldırısı için topraklarının üs olarak kullanılmasını reddettiği zaman kendiliklerinden pot kırmış oldular. Bu doğal olarak Amerikalıları Türkiye'ye karşı üstlendikleri çok sayıda taahhütten serbest kıldı. Türkiye'nin payı yekundan düşürüldü, buna karşılık Kürtlerinki arttı. Artık bundan sonra ABD, kimi zaman açıkça, Türkiye'nin Irak Kürdistanı'ndaki çıkarlarını göz ardı etti.

Dolayısıyla, 1991-2003 arasında meydana gelen olayların bir sonucu olarak, fiilen yarı bağımsız, kanunen meşru bir Kürt devletimiz oldu. Bu devlet aslında ABD'nin bölgedeki en güçlü jeopolitik üssüdür. Beğe-

www.netowe.com

nin ya da beğenmeyin, fakat bu son nokta bir gerçektir. Hiç tartışmasız, ABD'nin Irak'taki Kürt devletindeki çıkarları, Irak Kürdistanı'nı dostlar, düşmanlar ve genel olarak her tür ortak için neredeyse dokunulmaz bir reel politik ve ekonomik güç haline getiriyor. Dolayısıyla ulusal bir çekirdek zaten mevcut ve bu çekirdekle olacak olan şey, hem ulusal Kürt politikalarına hem de bölgesel politikalara bağlı. Kürdistan'daki ulusal yükseliş ve siyasi düşüş, Suriye ve İran'a yönelik artan ABD baskısı göz önüne alındığında, Kürtlerin gayet iyi olasılıklarla karşı karşıya oldukları görülür. Buraya kadar anlatılanlar, Kürdistan çevresindeki mevcut siyasi durumun genel bir özetidir. Fakat daha açık görmek için, Kürdistan'ın hiçbir şekilde izole bir bağımsız sistem olmadığını, tersine Orta Doğu ve daha genelde dünya sisteminin bir alt sistemi olduğunu hatırlamamız gerekir. Dolayısıyla, genel bölgesel ve küresel süreçlerin Kürdistan üzerinde nasıl bir etki yaptığını anlamamız gerekir.

Unutmamalıyız ki, Orta Doğu'da XX. yüzyılda kurulmuş sosyal-siyasi sistemler aslında endüstriyel toplumlara dönüşen geleneksel toplumlardır. Bölgedeki bütün süreçler -Jön Türk Devriminden ve 1905'teki İran Devriminden günümüze kadar olan- aslında geleneksel toplumları modernize etme ve sanayileştirme, bir anlamda "gelişmeyi yakalama" gayretleri ve diğer taraftan da, gelenekçiliğin modernleşmeye karşı kendisini koruyucu tepkileridir. Devlet otoritesi daima bir itici güçtür, yaşlı ve zayıf toplumları reforme eden bir "demiurgos"tur (Eflatun felsefesinde evreni yaratan tanrı. ÇN). Bu otoritenin ideolojisi, İlerlemeci Ulusalcılıktır. Buna karşılık Sosyalizm, modernleşmenin eski sistem karşısında yaşadığı güçlüklere toplumun gösterdiği tepkidir. Fakat kazandıkça Sosyalizm kendisini katı bir Etatizme (Devletçiliğe) dönüştürdü.

1970'li yılların ortalarına kadar, endüstrileşme ve modernleşme süreci doruğuna ulaştı ve sonra krize girdi. Krizin ilk işareti İslamcılığın ortaya çıkışıydı. İslamcılık bir kriz ideolojisidir; mutlak şekilde olumsuzdur ve Sosyalizmle bile karşılaştırıldığında olumlu hiçbir şey barındırmaz. İslamcılık, toplumu reforme edemez. Humeyni'nin yaptığı tek olumlu şey, Şah sosyalizminin boğduğu özel sektörü liberalleştirmekti. Fakat bunun da İslamcılıkla bir ilgisi yoktur. Dolayısıyla, diyebiliriz ki, günümüzün İran İslam Cumhuriyeti, İran toplumunun ve devletinin yeni bir gelişme aşaması değil, krizde ve can çekişen Şah'ın eski ve endüstriyel İran'ıdır.

Kürtler için küresel değişikliklerin ilk sinyali 1991 yılı olaylarıydı. Kürtler daha önce buna benzer bir şeyi hiç yaşamamışlardı: örneğin, ABD, SSCB'deki insan hakları durumuna ve her Sovyet muhalifinin akıbetine dair derin kaygılarını ifade ederken, garip bir biçimde, 200.000 Kürdün Irak'ta katledilmesini ve Enfal'in tersine İran'ın aktif propagandası sayesinde bütün dünyada büyük yankı uyandıran Halepçe'deki kimyasal gaz saldırısını bile "pas geçmişti".

Şimdi biz "post-endüstriyel toplum", "post-modern toplum" ve "yüksek teknoloji toplumu" döneminde yaşıyoruz. Küreselleşme hızla gelişiyor: Ulusal devletler kendi kendine yeterliliğini kaybediyor, egemenlik net tanımını kaybediyor. Bu geri plana karşılık, Sosyalist ve Ulusalcı Etatizm sadece müzelik bir anakronizm gibi görünüyor. Bugün, batılı demokratik toplumun bir alternatifi yoktur, tıpkı 100 yıl önce Avrupa yönetim biçimlerinin alternatifi olmadığı gibi. Doğrudur, İslamcılık bir alternatif olmaya çalışıyor, fakat daha önce de söylediğimiz gibi, olumlu bir içeriği olmadığı için İslamcılık bir alternatif olamaz.

Bu değişiklikler 1975 yılından bu yana ölü olan Kürt davasına yeni bir hayat verdi. Kürt davası eski ulusal egemenlikler sisteminde neredeyse hayata geçirilemez bir şeydi. Kürtlerin kendi egemenliği birçoklarına kötülük edecek ve hiç kimseye iyiliği dokunmayacaktı. Kürtlerin gerçek özerkliği, Doğulu devletlerin yukarıda sözü edilen etatizmi ve merkeziyetçiliğinden dolayı imkansızdı, çünkü bu devletler hiçbir ademi merkezi hükümeti hoş görmeyecekti. Fakat kendi menfaatlerini koruyacak kurumları olmaksızın Kürtler, milliyetçi askeri-bürokratik yöneticilerinden temel eşitlikleri alamazlardı.

Kürtler için küresel değişikliklerin ilk sinyali 1991 yılı olaylarıydı. Kürtler daha önce buna benzer bir şeyi hiç yaşamamışlardı: örneğin, ABD, SSCB'deki insan hakları durumuna ve her Sovyet muhalifinin akıbetine dair derin kaygılarını ifade ederken, garip bir biçimde, 200.000 Kürdün Irak'ta katledilmesini ve Enfal'in tersine İran'ın aktif propagandası sayesinde bütün dünyada büyük yankı uyandıran Halepçe'deki kimyasal gaz saldırısını bile "pas geçmişti". Kuveyt krizi, egemen bir devlete tecavüz eden saldırgan bir devlete karşı geleneksel kolektif

www.neweb.com

bir cevaptı. Kuveyt'in egemenliği iade edilir edilmez, Iraklı asileri diktatörlükle karşı karşıya bırakmak için askeri saldırı durduruldu.

Sonuç olarak, iki milyon Kürt, Türk sınırına akın etti. Önceki yıllarda Türkler (diğer egemen ülkeler gibi) sınırı kapatır ve gerekirse makineli silahlar kullanırlardı. Ama o zaman bunu yapmadı: Ankara, bunun imkansız olduğunu düşündüğünden değil, olası uluslararası tepkiden çekindiğinden. Öte yandan Batılı ülkeler, en azından Kürt mültecilerin Türkiye üzerinden Avrupa'ya geçişlerini engellemek için bir şeyler yapmak zorundaydı. İşte bu yüzden daha sonra tam olarak "insani müdahale" denilen şey ortaya çıktı.

İşte bu yüzden, nihayet ve resmen, insan hakları ihlallerinin bir devletin iç meselesi veya bir ulusal egemenlik meselesi olamayacağı ilan edildi. Kuzeyden Keşif Harekatı başlatıldı ve Türkiye tam olarak, her zaman ölümüne korktuğu bir şeyi yapmak zorunda kaldı: Kürdistan'ı yaratmak. O zamandan bu yana Somali, eski Yugoslavya'da az çok başarılı insani müdahale girişimlerine ve nihayet, yeni Körfez Savaşı'na tanık olduk. İlk Körfez Savaşı'ndan sadece on yıl sonra, Baba Bush'un Irak'a saldırmak için haklı ve önemli sebeplerinin -yani diğer devletlerin egemenliğine yöneltilen tehdit- oğul Bush için açık bir bahaneye dönüştüğüne, yani hiç kimsenin inanmadığı geleneksel, resmi ve hukuki bir bahaneye dönüştüğüne tanık olduk.

Saddam'ın hayali ve kahramanca özgürlük aşkı da gerçek sebep değildi: Saddam pragmatikti ve kuşkusuz Amerika ondan istediği her şeyi alacaktı. 2003 savaşının gerçek sebebi, Saddam rejimine modern dünya sisteminde artık katlanılamayacağının, bu rejimin artık sürdürülemeyeceğinin anlaşılmasıydı. Saddam rejiminin düşüşü Suriye ve İran'da iktidardaki rejimler için sonun başlangıcıydı ve ne Suriyeli Baasçılar ne de İranlı İslamcılar daha fazla iktidarda kalacaklardı, bunlar tarihsel olarak başarısızlığa mahkumlardı. Fakat buradaki trajik problem, Şam ve Tahran rejimlerinin (Bağdat'taki daha önceki rejim gibi) ulusal devletleriyle sıkı sıkıya bağlı oluşu ve onların iktidardan düşmesinin Suriye ve İran'a yıkım ve kaos getirecek olmasıydı. Fakat Suriye ve İran devleti için yine de başka bir alternatif yoktu. Buradaki soru bunların hangi biçimi alacağıdır. Fakat ister barışçıl bir demokratikleşme isterse feci bir yıkım olsun, Kürtler hep karda olacak.

Artık hiç kimse Kürt diline yasak koyamaz, bunu teknik olarak bile yapamaz. Diyebiliriz ki, Kürtler neredeyse ve enformasyon açısından halihazırda birleşik ulusal bir toplum oluşturdular ve onların bağlı oldukları mevcut "egemen" devletler hiçbir şekilde artık onları kontrol edemiyorlar. Bugün Kürdistan'ın hangi kesiminde bir şey olsa, bütün Kürtlerin anında bundan haberi oluyor ve hemen tepki veriyorlar.

Nihayet Türkiye... Türkiye de küresel süreçlerden uzakta kalamazdı. Ne mutlu ki, Türk sosyal-siyasi sistemi daha esnekti ve daha da önemlisi, Batı ile sıkı bağları vardı ve yönünü Avrupa'ya çevirmişti. Bunlar Türkiye'yi Batılı kriterlere uymaya, yani Kemalizm'in ilkelerini bırakıp yavaş yavaş Kürt politikasını özgürleştirmeye zorluyor. Bunu Kürtlerin onlardan isteyeceği kadar çabuk yapmazlar, çünkü bunun üniter bir ulusal devlet olarak Kemalist Türkiye'yi yıkacağına inanan nüfuzlu Türk silahlı kuvvetleri bunlara şiddetle karşı çıkıyor.

Onların kendince sebepleri olabilir, fakat bu süreç zorunlu bir süreçtir ve onların yapabilecekleri tek şey sadece süreci birazcık geciktirmektir. Dolayısıyla bölgedeki siyasi gelişmelerin genel doğrultusu Kürtlerin lehinedir. Türkiye'nin AB'ye girişi kesinlikle onlar için iyi bir şeydir: Yaklaşık on yıl içinde Kürdistan'ın en büyük parçası Avrupalı ve Kürtler de Avrupalı olabilir. Küreselleşmenin bütün süreçleri Kürtlerin lehinedir. Yalnızca bir nesil önce Kürtler kendi köyleri dışında hiçbir şey bilmiyorlardı.

Şimdi onların, kendilerini dünya genelindeki soydaşlarına bağlayan beş Kürtçe uydu kanalı var; cep telefonları bütün Kürdistan ve Diaspora'da yaygın bir iletişime imkân tanıyor. Bugün, mevcut devlet sınırlarının dışında var olan genel bir Kürt enformasyon ve siyasi alanından söz edebiliriz, buna karşılık gelişen Diaspora aktif olarak Kürt elitlerini Batı toplumuna entegre ediyor.

Artık hiç kimse Kürt diline yasak koyamaz, bunu teknik olarak bile yapamaz. Diyebiliriz ki, Kürtler neredeyse ve enformasyon açısından halihazırda birleşik ulusal bir toplum oluşturdular ve onların bağlı oldukları mevcut "egemen" devletler hiçbir şekilde artık onları kontrol edemiyorlar. Bugün Kürdistan'ın hangi kesiminde bir şey olsa, bütün Kürtlerin anında bundan haberi oluyor ve hemen tepki veriyorlar. Buna bir örnek, 12 Mart 2004 tarihindeki Kamışlı (Suriye) olayıdır. O tarihte milyonlarca Kürt, soydaşlarını

www.rebwar.com

desteklemek için tüm Kürdistan'da yürüyüş yaptılar.

Son olarak, demografi faktörünü de göz ardı edemeyiz. Kürdistan, bütün Orta Doğu için bir çeşit "demografik bomba"dır. Kürdistan'ı paylaşan uluslar arasında doğum oranı düzenli bir şekilde düşerken, Kürtler arasında bu oran hala yüksektir. Sonuç olarak Kürtlerin bu ülkelerin etnik dengesindeki payları düzenli bir şekilde artıyor. 15 yıl önce İran'daki Urumiye'nin yarısı Kürt, yarısı Azeri idi. Şimdi Urumiye neredeyse tamamen Kürt kasabasıdır. Bir anekdota göre İstanbul dünyadaki en büyük Kürt şehridir: Bugün İstanbul, milyonlarca Kürde ev sahipliği yapıyor ve yalnızca Kürtçe bilen bir kişi herhangi bir tercümana ihtiyaç duymadan orada rahatlıkla yaşayabilir. Bu durum, Türkiye'nin Milli Güvenlik Kurulu'nu (MGK) endişelendiriyor. MGK, Türk milliyetçileri için bu yaklaşmakta olan felaketi ele almak üzere bu yıl birçok kez toplandı.

Kürtlerin zorunlu olarak kendi devletlerini kurmaya yöneldiğinin en önemli kanıtı, Irak Kürdistanı'nın varlığı ve büyümesidir. Ulusal devlet kurumlarının orada etkin bir şekilde çalışması komşu devletlerdeki Kürtler için büyük bir teşviktir. İran, Suriye ve Türkiye'de Kürtler aktif bir şekilde güçleniyor ve yüksek düzeyde bir siyasi faaliyet gösteriyorlar.

Kürtlerin zorunlu olarak kendi devletlerini kurmaya yöneldiğinin en önemli kanıtı, Irak Kürdistanı'nın varlığı ve büyümesidir. Ulusal devlet kurumlarının orada etkin bir şekilde çalışması komşu devletlerdeki Kürtler için büyük bir teşviktir. İran, Suriye ve Türkiye'de Kürtler aktif bir şekilde güçleniyor ve yüksek düzeyde bir siyasi faaliyet gösteriyorlar. Iraklı soydaşlarının örneğini takip ederek, federalizm fikirlerini ileri sürmeye de başladılar. Irak Kürdistanı da aktif bir biçimde kendi devlet kurumlarını kuruyor. Neredeyse tam teşkilatlı ulusal bir orduları (peşmerge) var. Bu ordu, Irak'taki Kürt devletinin en önemli savunucusudur. Eğer birileri Kürtlerin Irak'taki kazanımlarını geri almaya çalışırsa, onlar sadece gerillalarla değil, güçlü bir orduyla ve aynı zamanda Irak'taki ve dünyanın başka yerlerindeki milyonlarca Kürt'le de karşı karşıya gelecek.

Genel olarak Kürt davası için hayati olan şey ekonomidir. İşte bu yüzden ekonomik olarak verimli Irak Kürdistanı komşu Kürtlere ticaret hacmi ve istihdam bakımından aktif olarak yardım ediyor. Türkiye'den yaklaşık 20.000 işçi (doğal olarak çoğunluğu Kürt) halen Irak Kürdistanı'nda çalışıyor. Suriye, İran, Avrupa ve Kuzey Amerika'dan Kürt uzmanlar, Irak Kürdistanı'nda çalışmak için geri geliyorlar. Büyük bir istikrarsızlık, bütün Orta Doğu'yu sarsmazsa, bölgede ekonomik bir patlamanın bütün ön koşulları mevcut.

Irak Kürdistanı milli eğitimin temellerini atıyor. Üniversiteleri, Kürdistan'ın her tarafından gelen Kürt gençler için gerçek bir "alma mater'dir. Not: Latince, besleyen anne anlamında kullanılan bir terim. Yerel yetkililer komşu ülkelerden öğrenci akışını aktif bir biçimde teşvik etmektedir. Kürt kültürü ve edebiyatı yükseliştedir. Irak Kürdistanı dünyanın her tarafından Kürt bilim adamları ve sanatçılar için sayısız konferans ve sempozyuma ev sahipliği yapmaktadır. Şimdi en önemli görev, Kürt ulusunun bir an önce bütünleşmesi için bir motivasyon olarak standart bir birleşik Kürt dili yaratmaktır. Mart 27'de Khabat'a verdiği mülakatta, Kürt Devlet Başkanı Mesut Barzani, bunun en önemli konu olduğunu söyledi. Diyebiliriz ki, Irak Kürdistanı dünyanın her tarafındaki Kürtler için bir kültür ve ulusal bilinçlenme merkezi haline geliyor.

Irak merkezi otoriteleri nezdinde güçlü bir şekilde temsil edilen çoğu en üst mevkilerde bulunan Kürtler dünya politikasında da deneyim kazanıyorlar. Yeni Irak anayasası onlara dünyada statülerini meşrulaştırma ve birçok ülke ve bölgeyle ilişkilerini geliştirme imkânı veriyor. Bu imkân onların problemlerini uluslararası arenada duyurmalarını da sağlayacak.

Öte yandan, Kürtlerin karşı karşıya olduğu olasılıklar ABD'nin bölgedeki politikasına ve onların ABD'yle ilişkilerine sıkı sıkıya bağlıdır. Kürtler, acı deneyimlerinin hemen cevap bulunmasını istediği çok sayıda soruyla karşı karşıyalar. ABD'nin kendileriyle aynı menfaate sahip olduğuna inanmak onlar için büyük bir yanılsama olacaktır. Aslında ABD'nin bölgede kendi stratejik menfaatleri vardır. Arap ülkelerinin ve NATO müttefiki Türkiye'nin birçok problemle ve özellikle Irak'taki Kürt problemiyle ilgili baskılarına maruz kalmaktadır. Orta Doğu'da durum çok dinamik.

Bu bölge dünya problemlerinin düğümlendiği yerdir: Arap-İsrail çatışması, İran'ın nükleer programı ve terörizm. Hiç kimse, olayların nasıl gelişeceğini ve eğer bölge ülkeleriyle pazarlık etmek zorunda kalırsa ABD'nin nasıl davranacağını söyleyemez. Kürtler yeniden büyük siyasi oyunlarında küçük bir değişiklik olmayacak mı? Pekâlâ, da olabilirler. Fakat bu, büyük

www.nerawe.com

Burada Kürtler sağlıklı bir şekilde pragmatikler. Kürtlerin Irak içindeki varlığı şimdilik Kürtler için güvenli ve ekonomik olarak iyidir. Şimdi bağımsızlık ilan ederlerse Kürtler komşularına tam bir serbestlik vermiş olacaklar. Komşu ülkeler böyle bir durumda kesinlikle bir ekonomik ambargo başlatacak, buna karşılık Türkiye ve İran yeni devlete karşı askeri bir operasyon bile başlatabilecektir.

çapta bir istikrarsızlığa yol açar, bu da bölgenin en son ihtiyacı olan şeydir. Kürt liderleri neler olup bittiğini çok iyi anlamaktadırlar.

Khabat'a mart sonlarında verdiği mülakatta Kürt Devlet Başkanı, ABD'nin açık bir şekilde Irak'ın, fakat demokratik ve federal bir Irak'ın toprak bütünlüğünü desteklediğini söyledi. Bağımsız Irak Kürdistanı'nın ilan edilmesi konusunda mevcut yüzde 100 halk iradesine rağmen, Kürtlerin siyasi liderleri bunu yapmakta ayak sürüyorlar. Çünkü ABD'nin bunu onaylamayacağından korkuyorlar. Eğer ABD, Irak'ta geniş kapsamlı bir iç savaş gibi kötü bir senaryo ile karşı karşıya kalırsa, Kürdistan ABD ordusu için en güvenilir üs haline gelebilir. Kürdistan'da böylesi bir mevcudiyet Kürtlerin lehine olacaktır, çünkü bu, onlara güvenlik ve uzun vadeli olumlu sonuçların kesin bir garantisini verecektir.

Burada Kürtler sağlıklı bir şekilde pragmatikler. Kürtlerin Irak içindeki varlığı şimdilik Kürtler için güvenli ve ekonomik olarak iyidir. Şimdi bağımsızlık ilan ederlerse Kürtler komşularına tam bir serbestlik vermiş olacaklar. Komşu ülkeler böyle bir durumda kesinlikle bir ekonomik ambargo başlatacak, buna karşılık Türkiye ve İran yeni devlete karşı askeri bir operasyon bile başlatabilecektir. İşte bu yüzden şimdilik Kürtler, devlet kurumları oluşturmak, merkezi bir otorite ve ekonomiyi geliştirmek için Irak içindeki konumlarını güçlendirmeye çalışıyorlar. Kürtlerin önceliği peşmergeyi güçlendirmektir.

ABD için Kürtler Orta Doğu'yu demokratikleştirme bağlamında en iyi müttefiktir. Bu, sadece Irak'la değil, İran, Suriye ve Türkiye'yle de ilgilidir. Dolayısıyla bugün, ABD ile Kürtler, ilişkilerini karşılıklı yarar temelinde kuruyorlar. Bugün İran ve Suriye'nin durumu ve Kürtlerin Irak'taki önemi göz önüne alındığında, Kürtler ne kadar ABD ile ilgileniyorsa, ABD'nin de o kadar Kürtlerle ilgilendiği görülür. Çünkü Kürtler ulusal meselelerini çözmek için ABD ile olan ilişkilerini kullanıyorlar. Her durumda olaylar 2007'nin sonlarına kadar, yani Bush'un Cumhuriyetçi yönetimi iktidarda kaldığı sürece bu şekilde kalacak. Kürtler bunu biliyorlar. Kerkük probleminin 2007 yılı sonlarına kadar çözülmesi konusundaki ısrarları da bir tesadüf değil.

Bu günlerde Kürt davası daha önce olmadığı kadar akut bir meseledir. Bunun birçok kanıtı vardır. Buna bir kanıt, 1 Nisan 2006 tarihli haberlerdir.

— ABD yönetimi, Başkan Bush'un Suriye'nin Kürt partilerinin temsilcileri ile yapacağı görüşmeye hazırlanıyor.

— Türkiye'de milliyetçi bir ayaklanma devam ediyor. Türkiye'nin katılmaya çalıştığı AB yetkilileri bu ülkeye Kürt problemini çözmesi için sayısız çağrılarda bulundu.

— İranlı Kürtler için iki uydu TV programı başladı.

Açık olan tek bir şey var: Eğer ABD, Suriye veya İran'la çatışmaya girerse, en azından milyonlarca yerel Kürt yerel rejimleri desteklemez ve en fazla, İran veya Suriye'ye karşı ABD'nin askeri bir saldırısını takiben kapsamlı bir istikrarsızlık olması halinde, bölgenin Kürtleri ayaklanıp Irak Kürdistanı'na katılabilirler.

Batı'nın politikasını anlamak için, Büyük Kürdistan topraklarının hidrokarbon bakımından zengin olduğunu ve ulaştırma konusunda ana transit noktası olduğunu bilmek gerekir. Son haberler, sadece Güney Kürdistan'da 45 milyar varil petrol ve çok miktarda gaz olduğunu bildiriyor. Bunlar bir hayli etkileyici rakamlar. Ayrıca Kürdistan su kaynakları bakımından da zengindir.

Sonuç olarak, diyebilirim ki, dünya bugün hızla değişmektedir: Yeni bir küresel düzen şekilleniyor ve Kürtler, atalarının nesiller boyunca kendi devletlerini kurma hayalini gerçekleştirmek için tarihi bir fırsatla daha karşı karşıyalar. Bunu yapıp yapamayacakları dünya politikasına, büyük güçlerin politikalarına, Kürdistan'ı paylaşan ülkelerdeki süreçlere ve en önemlisi de Kürtlerin kendi içindeki birliğine bağlıdır. Açık olan tek bir şey var: Orta Doğu'daki mevcut gelişmeleri analiz ederken ve özellikle bölgede kararlar alırken, ilgili ülkeler artık Kürt unsurunu görmezden gelemezler.

Not: Bu yazı Rizgarionline sitesinden alınmıştır.

www.rizgar.com

12 Mart 2006'da Washington'da Yapılan Suriye'de Demokrasi ve Özgürlük Adlı Kürt Toplantısının Nihai Açıklaması

Suriye'de Demokrasiyi ve Özgürlüğü Geliştirmek İçin Kürt Cephesi tarafından 12 Mart 2006 tarihinde Washington'da düzenlenen ve Kürt siyasi parti ve hareketleri temsilcilerinin, Suriye'den çeşitli şahsiyet ve aydınların katıldığı Konferansta, Suriye'nin geleceği tahlil edilip ele alındıktan sonra, aşağıdaki ilkeler benimsenmiştir:

1— Suriye'deki Kürt halkı kendi tarihsel toprakları üzerinde yaşamaktadır ve ülkenin yerli halkıdır.

2— Geleceğin Demokratik Suriyesi'nin Yeni Anayasasının, Kürtleri Suriye Araplarıyla aynı düzlemde temel bir ulusal grup olma statüsünde gören ve Kürtlerin ulusal haklarını "Halkların Kendi Kaderlerini Tayin Etme Hakkı" temelinde tanıyan maddeleri içeren Laik bir anayasa olmasını talep ediyoruz. Bunun da ötesinde, Suriye Anayasası, Suriye'deki diğer ulusal grupların haklarını da tanıyan çoğulcu bir anayasa olmalıdır.

3— Kürtler Suriye'de demokratik değişim ve diktatoryal rejimin ortadan kaldırılması sürecini desteklemektedir. Bizler, bunun da ötesinde, ülkede adil ve özgür seçimlerin yapılmasını ve Kürtlere karşı gerçekleştirilmiş ulusal baskının tüm izlerinin ve sonuçlarının ortadan kaldırılmasını talep ediyoruz. Ayrıca böylesi politikalara maruz kalmış kurbanlara tazminat verilmesini de talep ediyoruz.

4— Suriye'deki bütün Demokratik Muhalefet Güçleriyle İşbirliği ve karşılıklı saygı ve hakların karşılıklı tanınması ilkesi temelinde değişim için ortak çabaların arttırılması.

5— Bölgesel ve uluslar arası düzlemde terörizmle mücadelede işbirliği ve bu tür çabalar harcayan Demokrasi ve Özgürlük güçleriyle yapıcı ilişkilerin geliştirilmesi.

6— Suriye'de, dinlere ve inançlara ve aynı zamanda kadın haklarına saygı gösterilmesi de dâhil olmak üzere, köklü toplumsal değişimlerin yaratılması için çalışma.

7— Lübnan halkını ve bu halkın şu anda Suriye hegemonyasından kurtularak bağımsızlığını elde etmeyi amaçlayan hareketinin desteklenmesi.

8— Demokrasiyi başaran ve halkının federasyon ve çoğulculuğu kurma iradesini hayata geçiren Irak'taki siyasi sürecin desteklenmesi. Buna ek olarak, Irak Kürdistanı'ndaki Demokratik sistemin desteklenmesi.

9— Yeni Suriye'nin, uluslar arası toplum tarafından benimsenen tüm uluslar arası anlaşmalara, özellikle de Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi'ne riayet etmesini talep ediyoruz.

10— Bu toplantıları düzenleyen Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'daki Suriye Kürtleri Örgütü'ne özel teşekkürlerimizi sunar ve aynı zamanda gelecekteki işbirliği gerekliliğini vurgulamak isteriz.

11— Konferans, Suriye Kürdistanı'ndaki siyasi partilere, hareketlere, aydınlara, sivil toplum gruplarına ve kadın örgütlerine, Kürt Halkının ulusal hakları ve ülkedeki genel demokratik haklar için ortak bir platform oluşturma gerekliliğini önermiş ve tavsiye etmiştir. Konferans bunun da ötesinde, Suriye Kürtleri tarafından ülke içinde ve dışında, Kürt halkının haklarını ve taleplerini ifade edebilecek ortak bir temsilci yapının oluşturulması gerekliliğini vurgulamıştır.

12— Konferans Suriye'deki Kürt Ayaklanmasının İkinci Yıldönümünü selamlar ve tüm şehitlerin, özellikle de Şeyh Mahmud El Haznavi'nin anısına olan saygısını ifade eder.

13— Konferans Başkan Bush'un Büyük Ortadoğu Bölgesinde Demokratik Değişim İnisiyatifini memnuniyetle karşılamıştır.

www.netewe.com

Yanılgılar: İçeriden Manzara

Kevin Woods*
James Lacey**
Williamson Murray***

Bağdat'ın Nisan 2003'te düşüşü, dünya tarihindeki en gizli ve en acımasız yönetimlerden birini dış gözlemlere açtı. Amerikalı analistler, İkinci Dünya Savaşının ardından ilk defa, çatışmanın öteki cephesinde neler olup bittiğini tahmin etmek zorunda kalmamış, tersine, yenilgiye uğratılmış düşmanın resmi belgelerini okuma ve onun belli başlı liderlerini sorgulama imkânı bulmuştur. ABD Ortak Güçler Komutası (OGK) bu imkândan maksimum düzeyde faydalanabilmek için, daha önce ulaşılmaz olan birinci el kaynaklardan hareket ederek Saddam Hüseyin rejiminin iç işleyişini ve tavırlarını kapsamlı biçimde inceleyecek bir komisyon kurdu. Ele geçirilen onlarca Iraklı üst düzey ve siyasi liderlerle yapılan görüşmelere ve yüz binlerce resmi Irak belgesine (yüzlercesi tümüyle tercüme edilmiş) dayanan bu iki yıllık proje, savaşa ilişkin algılayışlarımızı kökten değiştirdi. Şubat ayında kısmen açıklanan bu çalışmanın kilit bulguları aşağıda sunulmaktadır.

Stratejik Hesap

1991 yılında gerçekleştirilen Çöl Fırtınası Operasyonu'nu izleyen göreli dışsal barış yılları boyunca, Saddam Hüseyin, kendi rejiminin geleceği hakkında üst düzey askeri yetkilileri tarafından kendisine sunulan iyimser değerlendirmeleri kabul etmeye ve bunlara inanmaya devam etti. Başbakan Yardımcısı Tarık Aziz diktatörün, Amerika Birleşik Devletleri'nin Irak'a saldırmayı göze alamayacağı ve eğer göze alırsa, yenilgiye uğratılacağı konusunda "son derece emin olduğunu" ifade etmiştir. Acaba Saddam Hüseyin'in bu güveni nereden kaynaklanıyordu?

Saddam'ın özel açıklamalarından hareketle söylemek gerekirse, Saddam'ın stratejik hesabında tek ve en önemli unsur, Rusya ve Fransa'nın olası bir ABD işgalini önleyeceği idi. Aziz'e göre, Saddam'ın güveni, onun, Fransa ile Rusya arasındaki ekonomik çıkarlar ile kendi stratejik amaçları arasındaki kesişmeye olan inancına dayanıyordu: "Fransa ve Rusya devletlerinden her biri Irak ile milyonlarca dolar değerinde ticaret ve hizmet anlaşması yapmıştır ve bundan şu sonuç çıkar ki, onların Irak'a yönelik ambargo karşısındaki politik duruşları Irak'tan yana olacaktır. Daha da önemlisi, onlar Güvenlik Konseyi üyeleri olarak dünyada arz ettikleri önemi kanıtlamak, hala güç sahibi olduklarını göstermek için veto haklarını kullanmak istiyordu. Buna ek olarak, Fransızlar, Irak'taki ticaret ve hizmet anlaşmalarını güvenceye almak için ambargonun kaldırılmasını istiyordu."

* Kevin Wood Washington D.C.'de savunma analistidir.
** James Lacey ABD Karma Kuvvetler Komutanlığında askeri analisttir.
*** Williamson Murray, Tarih profesörü

2003 Mart sonları gibi geç bir tarihte, öyle anlaşılıyor ki, Saddam hala savaşın kendi istediği doğrultuda seyrettiğine inanıyordu. Irak savaşı kazanmıyor olsa bile, savaşı kaybetmiyordu da –ya da en azından diktatöre öyle geliyordu. Amerikalılar, Irak enformasyon bakanı Muhammed Said El Sahaf'ın (medya tarafından "Bağdat'taki Bob" lakabı takılmıştı) uydurmalarını hayranlık içinde dinliyor olabilirlerdi.

Irak Ordu Komutanı ve Genel kurmay Başkanı İbrahim Ahmed Abdülsattar, Saddam'ın kendi uluslar arası destekçileri onu desteklemekte başarısız olur da ABD bir kara savaşı başlatsa bile, Washington'un kısa süre içinde uluslar arası baskıya boyun eğip savaşı durduracağına inandığını iddia etti. Özel tercümanına göre, Saddam aynı zamanda kendi "üstün" güçlerinin "kahramanca bir direniş sergileyeceğini ve... Amerikalılara, onların ilerleyişini durduracak korkunç darbeler vuracağını" düşünüyordu. Saddam, kendi deyimiyle "Irak hiçbir şekilde Afganistan gibi olmayacaktır. Savaşın Amerikan ve İngiliz askerleri için bir pikniğe dönüşmesine izin vermeyeceğiz. Asla!"

Koalisyon saldırısı gerçekten başladığında ise, Saddam inatla, Amerikalıların, rejim değişikliğine yol açmayacak bir sonuçla tatmin olacakları inancına sarılmıştı. Sattar'a göre,

"Hiçbir Iraklı lider Amerikalıların günün birinde Bağdat'a ulaşabileceğine inanmıyordu." Saddam'ın, kendi rejiminin savaşı sağ selim atlatacağı konusundaki güveni, onun askerlerine Irak petrol yataklarını ateşe verme ya da güneyi su altında bırakmak üzere barajların kapısını açma vermemesinin başlıca nedeniydi; oysa pek çok analist, bir işgal durumunda, bunların Irak'ın ilk hamleleri olacağını öngörüyordu. Aziz'in deyimiyle "[Saddam] bu savaşın böyle bir sonuca yol açacağını düşünmüyordu." Saddam, eğer stratejik hesabı tutarsa, toparlanmak için petrole ihtiyaç duyacağını düşünüyordu. ABD tankları Irak sınırını geçtiğinde bile, Saddam için en büyük tehdit hala bir iç ayaklanma olmaya devam ediyordu. Savaş sonrasındaki olası bir ayaklanmayı bastırmak için, köprülere ihtiyacı olacaktı ve güneydeki toprakların baraj suları altında kalmaması gerekiyordu. Saddam hamlelerini böyle bir zemin üzerinde planlıyordu.

Bazı üst düzey Iraklı askeri yetkililer, daha kötümser görüşleri benimseyerek, kendi liderlerinin varsayımlarını paylaşmıyordu. Askeri istihbarat müdürü Züheyr Talib Abdülsattar El Nakip, Saddam ve iç çevre dışında, en ünlü Iraklıların gizlice, savaşın devam ederek bir işgale dönüşeceğine inandığı yorumunu yapıyordu. Birinci Cumhuriyet Muhafız Alayı Komutanı şu itirafta bulunuyordu: "Amerikalılar başladıktan sonra, onları durdurmak için yapılabilecek hiçbir şey kalmamıştı." Savunma Bakanı Sultan Haşim Ahmet El Tai ise şunları anımsıyordu: "Irak askeri profesyonelleri ABD hareketleri karşısında hiç de şaşkınlığa düşmedi. Biz ne tür hazırlıkların gerekeceğini ve bu hazırlıklar tam olarak yapılmadığı taktirde nelerin olacağını biliyorduk... Gerçek bir savunmamız olsaydı bile, biz yine de Amerikalıları durduramazdık, sadece savaşın bedelini daha da ağırlaştırmış olacaktık."

2003 Mart sonları gibi geç bir tarihte, öyle anlaşılıyor ki, Saddam hala savaşın kendi istediği doğrultuda seyrettiğine inanıyordu. Irak savaşı kazanmıyor olsa bile, savaşı kaybetmiyordu da –ya da en azından diktatöre öyle geliyordu. Amerikalılar, Irak enformasyon bakanı Muhammed Said El Sahaf'ın (medya tarafından "Bağdat'taki Bob" lakabı takılmıştı) uydurmalarını hayranlık içinde dinliyor olabilirlerdi. Ancak kanıtlar şu anda açıkça gösteriyor ki, Saddam ve onun etrafındakiler, onların kendi propaganda makinesi tarafından söylenen her şeye kelimesi kelimesine inanıyordu. Örneğin, savaşın ilk on günü boyunca, Irak Rusya, Fransa ve Çin'den, ateşkes inisiyatiflerini desteklememelerini istemişti çünkü Saddam böylesi hamlelerin, koalisyonun Irak'taki varlığını meşrulaştıracağına inanıyordu. 30 Mart gibi geç bir tarihte, Saddam kendi stratejisinin işe yaradığını ve koalisyon saldırısının hız kaybettiğini düşünüyordu. 30 Mart günü, Saddam Baş Sekreteri General Abed Hamid Mahmut, Irak Dışişleri bakanına, Fransa ve Rusya hükümetlerine, Bağdat'ın yalnızca "koşulsuz bir geri çekilmeyi" kabul edeceğini söylemesini emrediyordu. "Irak şimdi kazanıyor ve... ABD yenilgi batağına saplanmıştır." Tam da o sıralarda ABD tankları Bağdat'ın yaklaşık olarak yüz elli kilometre güneyindeydi, yakıt ikmali yapıyorlardı ve son saldırıya hazırlanıyorlardı.

Askeri İşlevsellik

2003 yılına gelindiğinde, Irak ordusu 13 yıldan beridir aralıksız olarak devam eden ABD ve İngiliz

www.iletisim.com

hava kuvvetleri saldırılarıyla, ambargonun birikmiş sonuçlarıyla ve rejimin herhangi bir işe yaramayan politikalarının felç edici etkileriyle uğraşmaktan bitap düşmüştü. Tüm bu baskılar hep beraber Irak ordusunun kronik bir çöküş yaşamasına yol açmıştı. Irak ordusunun temel misyonu Baas diktatörlüğünün iç güvenliğini sağlamaktı. Savaş yapmak dışında her şeyle meşgul olan ve bir zamanlar Batı tarzı askerlik mesleğine özenen Irak ordusu, askeri konularla alakası olmayan ama yine de ölüm-kalım meseleleri olan işlevler üzerinde yoğunlaşmıştı.

Bu odaklanmanın en iyi örneği, işgal sırasında koalisyona karşı tek bir sorti bile yapmayan Irak Hava Kuvvetlerinin savaş öncesi durumuydu. Irak Hava Kuvvetleri ve Hava Savunma Komutanı Hamid Raca Salah'a göre, Saddam, hava kuvvetlerinin savaşa katılmamasına neredeyse savaştan iki ay önce karar vermişti. Öyle anlaşılıyor ki, Saddam, Irak Hava Kuvvetlerinin ekipman niteliği ve niceliğinin koalisyon güçleri karşısında hiçbir işe yaramayacağını hesap ediyordu. Sonuç olarak Saddam Hava Kuvvetlerinin gelecekteki ihtiyaçlar için korunmasına karar verdi ve komutanlarına uçaklarını saklama emri verdi. Bu karar, Saddam'ın, koalisyon güçlerinin asla Irak'ın merkezine ulaşamayacaklarına duyduğu inancın başka bir göstergeydi. Ne tür bir çatışma yaşanırsa yaşansın, Saddam kendi rejiminin bunu atlatacağından emindi.

Saddam'ın hava kuvvetlerini koruma kararını hayata geçirmek üzere, Iraklılar kendi uçaklarının büyük bir kısmını savaş bölgelerinin uzağına taşıdı. Yaklaşmakta olan koalisyon güçlerinden saklamak için, Iraklılar çalkarını palmiye yapraklarıyla kamufle ettiler ya da kuma gömdüler ki, koalisyon güçleri savaştan sonra bu uçakları bulup çıkardılar. Saddam'ın hava kuvvetlerini kullanmama kararı, onun Çöl Fırtınası Operasyonu esnasındaki tutumunu akıllara getirmektedir; o dönemde Saddam hava kuvvetlerinin önemli bir kısmına İran'a kaçma emri vermişti. 2003 yılında ise Saddam savaş uçaklarını İran'da saklama seçeneğini hesap dışı bırakarak yardımcılarına şöyle demişti: "İranlılar eskisinden daha güçlü; bizim hava kuvvetlerimizin bir kısmı şu anda onların elinde." Rejimin topun ağzında olduğu bir dönemde bile, Saddam'ın düşünceleri bölgesel güç dengesinden daha uzağı göremiyordu.

Kimyasal Ali'ye göre, bir toplantıda Devrim Komite Konseyi üyeleri Saddam'a KİS meselesini sormuştu. Saddam Irak'ın KİS'na sahip olmadığı cevabını vermiş fakat rejimin bu konuda aksi yöndeki şüpheleri ortadan kaldırması önerisini hemen reddetmiş ve böyle bir açıklamanın İsraillileri saldırmaya teşvik edeceğini belirtmişti.

Kitlesel İmha Silahları (KİS) söz konusu olduğunda ise, Saddam birilerini bu silahların yok olduğuna ikna etmeye çalışırken, birilerini de bu silahların hala Irak'ta bulunduğuna ikna etmeye çalışıyordu. KİS konusunda netleşme denetçilerle tam işbirliğine girerek ambargoyu önleme uzun vadede onun için en iyi yöntem olurdu oysa. Ne var ki, Saddam, KİS'na sahip olma yanılgısından kurtulmayı imkânsız buluyordu; hele de bu yanılgı Arap dünyasında böylesine işe yarıyorken. 1987 Yılında Kürtlere karşı kullandığı kimyasal silahlar nedeniyle "Kimyasal Ali" olarak bilinen Ali Hasan El Mecit, Irak'ın artık kimyasal silahlara sahip olmadığına iknaydı fakat Irak'ın yönetim çevresi içindeki birçok kişinin bu silahların varlığına inanmaya devam ettiklerini iddia ediyor. Rejimin en üst düzeylerinde bile, KİS söz konusu olduğunda, gerçek hakkında her zaman bir kuşku unsuru vardı. Kimyasal Ali'ye göre, bir toplantıda Devrim Komite Konseyi üyeleri Saddam'a KİS meselesini sormuştu. Saddam Irak'ın KİS'na sahip olmadığı cevabını vermiş fakat rejimin bu konuda aksi yöndeki şüpheleri ortadan kaldırması önerisini hemen reddetmiş ve böyle bir açıklamanın İsraillileri saldırmaya teşvik edeceğini belirtmişti.

2002 sonlarına doğru, Saddam nihayet, Irak'ın (BM Özel Komisyonu olan) silah denetçileriyle işbirliği yaptığı ve Irak'ın artık KİS programına sahip olmadığı konusunda uluslararası toplumu ikna etme eğilimine giriyordu. 2002 yılı sona ermek üzereyken, Saddam rejimi, Irak'taki KİS varlığı konusunda koalisyon tarafından öne sürülen her türlü iddiaya karşı koymak için olanca gücüyle çalışıyordu. Saddam "Başkan Bush'a savaşı başlatmak için herhangi bir gerekçe vermemek üzere" Irak'ın BM silah denetçilerine tam erişim sağlayacağı hususu üzerinde ısrar ediyordu. Fakat yıllarca süren maksatlı bir muğlâklığın ardından, Irak'ın bir kez daha gerçeklerle oynamadığına kimseyi ikna etmek mümkün değildi.

Ne ironiktir ki, şimdi anlaşıldığına göre, Saddam'ın işbirliği biçimindeki yeni politikasından kaynaklanan bazı manevralar aslında koalisyonun savaş konusundaki tutumunu güçlendirmeye hizmet etti.

www.netevre.com

Batılı istihbarat servisleri yıllar boyunca birçok Irak iç haberleşmesini ele geçirmişti; bunların arasında, Irak İstihbarat Servisi'nin tüm alt birimlere gönderdiği bir memorandum da vardı ve bu belgede şöyle deniyordu: "bölgenizde, yasaklanmış silahlar (kimyasal, biyolojik, nükleer ve füze) hakkında herhangi bir ekipman, madde, araştırma, çalışma ya da kitap bulunmamasını güvence altına alın." Ve BM silah denetçileri bu araştırma ve depolama bölgelerine gittiklerinde, kaçınılmaz olarak KİS programlarına ilişkin herhangi bir bulguya rastlayamadı.

2002 yılında ABD iki Irak Cumhuriyet Muhafız Alayı komutanı arasında, "sinir unsurlarının" "telsiz emirlerinden" kaldırılmasını konu alan mesajı ele geçirdiğinde ya da ABD "ana karargâh etrafındaki bölgede herhangi bir kimyasal unsur olup olmadığını araştırın ve bölgenin her türlü kimyasal depolamadan muaf olduğunu güvenceye alarak bir rapor yazın" türünden emirleri öğrendiğinde, analistler bu bilgiyi, onlarca yıldır süren bir aldatmacanın prizmasından bakarak değerlendirdi. Analistler bu defa söz konusu bilginin, rejimin, bu kez BM kararlarıyla ile uyum içinde olduğunu gösterme çabasında olduğunu yansıttığını bilebilecek durumda değildi. Böylece şüpheleri dağıtmak üzere başlatılan girişimler şüphelerin artmasına yol açmış oluyordu. "Sinir unsurları" teriminin telsiz haberlerinden kaldırılması emri, 5 Şubat 2003 tarihinde ABD Savunma Bakanı Colin Powell tarafından yapılan bir açıklamadan da anlaşılacağı üzere, Irak'ın bu konudaki kötü şöhretinin bir örneği olarak değerlendirilmişti.

Irak ordusunun askeri işlevselliğini azaltan bir faktör daha vardı; ambargolar. BM ambargoları on yılı aşkın bir süre boyunca, Bağdat'ın yeni silah alımları yapmasını, yedek parçalar edinmesini ve yeterli bir askeri eğitim vermesini hayli güçleştirmişti. Ambargonun etkilerini ortadan kaldırma girişimleri Saddam'ın, orduyu ayakta tutmak için bir Askeri Sanayi Komisyonu kurmasına yol açmıştı. Komisyon ve bir dizi alt birim kötü eğitimin ve kötü moralin etkilerini ortadan kaldırmak için durmadan söz veriyor fakat donanım üzerinde fazlaca durmuyordu. Saddam adeta, kendi askeri gücünün erimesini durdurmak üzere adeta mucizevî silahları bekliyordu.

Gerçeğin çarpıtılması Saddam'ın iç çevresi içinde çok daha yaygındı; hele de olumsuz haberlerin, bu haberleri ileten kişinin yeteneğini ve saygınlığını kötü biçimde etkilediği durumlarda. Eski bir üst düzey Baas Partisi yetkilisine göre, "Saddam Irak'ın konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan potansiyeli hakkında belli bir fikre sahipti fakat bu alanda dönmekte olan yalanlardan dolayı asla gerçek bir fikre sahip değildi.

2002 yılında yapılan askeri yatırımları gösteren ve koalisyon güçleri tarafından ele geçirilen bir Askeri Sanayi Komisyonu raporunda, Irak'ın gayri safi milli hasılasının yaklaşık yüzde 1.5'ine denk düşen bir bütçe gerektiren 170 araştırma projesinden söz ediliyordu. Komisyon bu projeleri donanım, mühendislik, füze, elektronik, stratejik silahlar, top ve hava kuvvetleri gibi alanlar arasında paylaştırmıştı. Iraklı üst düzey bir askeri yetkili, komisyon liderlerinin Saddam'dan son derece korktuklarını ve bu yüzden Saddam onlara Irak'ın aslında geliştiremeyeceği silah programları yürütmelerini emrettiğinde, onların da, Saddam'a bu projelerin kolaylıkla başarılabileceğini söylediklerini iddia ediyordu. Daha sonra Saddam gelişmelerle ilgili olarak bilgi istediğinde, komisyon yetkilileri aslında var olmayan projelere ilişkin sahte planlar ve çizimler sunarak ilerlemeleri ona göstermişlerdi.

Bu sahte rapor akışı, Saddam'ın operasyon, stratejik ve politik konulardaki hesaplarının niçin ona son derece mantıklı göründüğünü gayet iyi açıklamaktadır. Aziz'e göre, "Askeri Sanayi Komisyonu'ndakiler yalancıydı. Onlar bana ve Saddam'a yalan söylediler. Saddam'ın gözüne girmek –ve para, araba ve pek çok şey elde etmek- için sürekli olarak özel silahlar geliştirmekte olduklarını söylüyorlardı. Ama yalan söylüyorlardı. Eğer onlar söyledikleri her şeyi yaptılarsa ve tüm bu gizli silahları elde ettilerse bu silahlar niçin işe yaramadı?"

Yalancı olanlar yalnızca Askeri Sanayi Komisyonu üyeleri değildi. Gerçeğin çarpıtılması Saddam'ın iç çevresi içinde çok daha yaygındı; hele de olumsuz haberlerin, bu haberleri ileten kişinin yeteneğini ve saygınlığını kötü biçimde etkilediği durumlarda. Eski bir üst düzey Baas Partisi yetkilisine göre, "Saddam Irak'ın konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan potansiyeli hakkında belli bir fikre sahipti fakat bu alanda dönmekte olan yalanlardan dolayı asla gerçek bir fikre sahip değildi. Birçok rapor çarpıtılmıştı. Bakanlar, sekreterine sundukları onun da Saddam'a sunduğu raporlarda olumlu bir perspektif sunma çabasın-

www.neteweb.com

İran-Irak savaşının düşük yoğunlukta olduğu bir esnada, Saddam bakanlarına danışmıştı. Sağlık bakanı Riyad İbrahim, belli bir çekingenlikle, Saddam'ın devlet başkanlığından ayrılmasını ve barış sağlandıktan sonra tekrar başkanlığa devam etmesini önermişti. Saddam derhal onu huzurundan çıkarttırmış ve ertesi gün, bakanın param parça olmuş cesedi karısına teslim edilmişti.

daydı." Irak'a Özgürlük Operasyonundan önceki yıllarda, Saddam'ın etrafındaki herkes, onun iyi haberler duyma ihtiyacının giderek arttığını ve ihtiyacı gidermenin kendilerinin yararına olacağını biliyordu.

1982 yılında gerçekleşen bir olay, duymak istemediği bir şeyi Saddam'a söylemenin ne anlama geleceğini açıklıkla ortaya koyuyordu. İran-Irak savaşının düşük yoğunlukta olduğu bir esnada, Saddam bakanlarına danışmıştı. Sağlık bakanı Riyad İbrahim, belli bir çekingenlikle, Saddam'ın devlet başkanlığından ayrılmasını ve barış sağlandıktan sonra tekrar başkanlığa devam etmesini önermişti. Saddam derhal onu huzurundan çıkarttırmış ve ertesi gün, bakanın param parça olmuş cesedi karısına teslim edilmişti. Askeri Sanayi Komisyonu'nun başkanı ve öldürülen bakanın akrabası olan Abdül Tawab Molla Hüweys'e göre, "bu olay, Saddam'ın görevde kalması konusunda fikir birliği içinde olan diğer bakanların dikkatinden kaçmadı."

Daha genel anlamda ise, Irak ordusu ve Irak rejimi içinde, diktatör ile çelişkiye girmeyi göze alan herhangi birinin infaz edileceği dedikoduları yapılıyordu. Bir zamanlar, ABD tanklarının Irak tanklarından daha üstün olabileceğini dile getirdiği için bir yıli aşkın bir süre boyunca hapis yatmak zorunda kalan bir generalin öyküsü bütün subaylar tarafından hatırlanıyordu. Bir başka bakan da şuna işaret ediyordu; "Saddam Hüseyin'in düşünceleriyle doğrudan çelişmek affedilmez bir hataydı. Bu intihar anlamına gelirdi." Üstelik kötü haberlerden rahatsızlık duyan sadece Saddam değildi. Cumhuriyet Muhafızlarının başı olan general Hamid İsmail Dewiş El Rubai'ye göre, "Saddam'ın oğlu Kusay'a gerçeği söylemeyi göze alan herhangi bir komutan kellesini kaybederdi."

Saddam'ın kötü haberlere verdiği tepkiden duyulan korku, onun bakanları ve askerleriyle sınırlı değildi. Bu korkunun etkileri Saddam'ın ailesine dek bile varıyordu. Eski bir üst düzey yetkili Kusay hakkında aşağıdaki öyküyü aktarıyordu: 2000 yılı sonlarında, Saddam yaklaşık olarak yetmiş askeri aracın hareketsiz hale geldiğini fark etti. Saddam Kusay'a bu sorunu halletmesini söyledi. Cumhuriyet Muhafızları tamircileri, gerekli ödenek sağlanırsa, bu araçları tamir edebileceklerini iddia ettiler. Kusay bu öneriyi kabul etti ve gerekli ödenek sağlandı. İş tamamlandığında, Kusay araçların denetlenmesi için bir temsilci gönderdi ve bu temsilci, söz konusu araçların, her bir tarafta otuz beş tane olmak üzere, araç parkında sıralandığını gördü. Araçlar yeni görünüyordu, temizlenmiş ve boyanmışlardı. Kusay'ın temsilcisi araçları denetledikten sonra, bu araçların operasyona hazır olup olmadıklarını tespit etmek üzere ikinci bir denetleme daha yapıldı. Denetçilere, beraberlerinde şoförler götürüp, tüm araçları parkın karşı tarafına doğru sürmeleri söylenmişti. Yetmiş araçtan hiçbirinin marşı basmıyordu. Bu durum Kusay'a rapor edildiğinde, Kusay bu durumun Saddam'a bildirilmemesini emretti; çünkü Saddam bu araçların tamir edildiğini ve operasyona hazır olduklarını çoktan Saddam'a bildirmişti. Sonuç olarak Kusay, tamircilere bu araçları tamir etmeyi emretmedi; öyle anlaşılıyor ki, başarısızlığını babasından saklamak onun için daha önemliydi.

Bu kesintisiz yalanların yanı sıra, rejim içindeki bilgi akışının önünde başka engeller de vardı. Bunlardan biri de, en basit mesajın bile Saddam övgüleriyle süslenmesi gerekliliğiydi; Altın Şahin adlı askeri tatbikatın ardından savunma bakanı tarafından gönderilen bir memorandum bunun tipik örneğiydi:

"Ekselanslarının Halk Meydanında büyük tatbikatlar hususundaki talimatlarına binaen, kalplerimizin tek Tanrısı'na duyduğumuz güçlü inançla, Tanrı'nın inananlara verdiği kesintisiz destekle, büyük ülkemiz ve Büyük Liderimize duyduğumuz büyük sevgiyle, iman sahibi ve sarsılmaz Büyük Liderimiz büyük saygı gününde Tanrı'nın lütfunu ve sevgili halkının sevgisini kazanmıştır.

Cesur silahlı kuvvetlerimize mensup şevkli askerleriniz 11 numaralı Altın Şahin tatbikatını gerçekleştirmiştir. Biz bu tatbikatta, uygarlığın toprağını ve dinler ile peygamberlerin ülkesini kirletmeye teşebbüs edecek olanlara karşı koymaktaki hazırlığımızı ve çatışma planlarımızı denedik. Bu tatbikat, arzu edilen sonuçlara ulaşılması bakımından en geniş ve en başarılı tatbikattır. Tatbikata III. Ve IV. Kolordulara mensup askerler iştirak etmiştir."

Oysa söz konusu dönemde bu her iki kolorduya mensup askerlerin birlikte böyle bir tatbikat icra ettik-

www.nefewe.com

lerine dair herhangi bir işaret bulunmamaktadır. Böylesi bürokratik süsleme örnekleri askeri örgütlenmenin bütün boyutlarına yayılmıştı. Böyle süslü bir dil bölgede yeni bir şey olmamakla birlikte, Irak'ta bu dil tüm somut raporların ve emirlerin yerini alacak bir düzeye ulaşmıştı. Örneğin, 9 Mart 2003 tarihinde, İmam El Hüseyin Tugayından onun savaş birimlerinden birine yollanan bir emirde şöyle deniliyordu: "Üçüncü Grup, El Kudüs Ordusu... ve ona bağlı diğer birimler, Yüce Allaha olan inançlarıyla, Tanrı'nın önceden yazdığı sona ulaşmak için, Allahın izniyle düşmanın yenilip geri çekilmesi, dostlarımızı sevindirecek düşmanlarımızı hüsrana uğratacak bir zafer için kahramanca savaşıyorlar."

Askeri klavuzluğun siyasi liderlikten en alt düzey askeri operasyonlara geçmesi, "halk" milislerinin kurulması, Saddam'ın akrabalarının ve yakınlarının ulusal güvenlik mevkilerinde üstlere çıkma eğilimi ve külfetli güvenlik aygıtı ile askeri otoriteye getirilen kısıtlamalar. Üst düzey pek çok Iraklı askeri yetkili, Irak ordusunun Irak'a Özgürlük Operasyonu esnasındaki çöküşünü rejimin bu hastalıklarına bağlıyordu.

Savaştan sonra, daha yetenekli komutanların birkaçı, askeri hazırlığı ciddi biçimde etkileyen birkaç diğer faktöre dikkat çekiyordu: askeri klavuzluğun siyasi liderlikten en alt düzey askeri operasyonlara geçmesi, "halk" milislerinin kurulması, Saddam'ın akrabalarının ve yakınlarının ulusal güvenlik mevkilerinde üstlere çıkma eğilimi ve külfetli güvenlik aygıtı ile askeri otoriteye getirilen kısıtlamalar. Üst düzey pek çok Iraklı askeri yetkili, Irak ordusunun Irak'a Özgürlük Operasyonu esnasındaki çöküşünü rejimin bu hastalıklarına bağlıyordu.

Alakasız Klavuzluk

Saddam'a yakın olan biri bir zamanlar onu, geceleri sorunları enine boyuna düşünen ve sonra da rüyalarında kendisine ilham gelen derin bir düşünür olarak tanımlamıştı. Bu rüyalar ertesi sabah birer emir haline geliyordu ve Saddam'ın etrafındaki herkes şaşmaz bir şekilde onun büyük sevgisine övgüler diziyordu. Onun talimatlarını sorgulamak büyük riskler getiriyordu. Diktatör sık sık aile bireylerinden kurulu küçük gruplara ve uzun süredir danışmanlığını yapanlara danışma gösterileri yapıyordu fakat onun bu konudaki sicili de yanıltıcıdır. Mevcut kanıtların büyük çoğu, onun tüm hayati kararları tek başına aldığını göstermektedir. Örneğin, İran'a savaş açma kararını, danışmanlarına danışmadan, bir tatil beldesini ziyaret ederken almıştı. Kuveyt'i işgal etmek gibi hayati bir kararı aldığında da yalnızca damadına danışmıştı.

Saddam 1990 sonbaharında en yakın danışmalarından biriyle yaptığı uzun bir görüşmede, kendi "benzersiz" yetenekleri konusunda bir fikir sağlamış oluyordu:

"Amerika karmaşık bir ülkedir. Amerika'yı anlamak, istihbarat camiasını aşar, bir politikacının uyanıklığını gerektirir. Esasen ben, Amerika hakkında basından ve politik analizlerden beslenen her türlü istihbarat girişini yasakladım. Onlara, bunun onların uzmanlık alanı olmadığını söyledim, çünkü bu örgütler, güçlü dayanaklar bulamadıkları zamanlarda gazetelerden beslenmeye başlar ki bunu zaten ben de biliyorum. Ben onlara bana bilgi verecek bir istihbarat örgütü istemediğimi söyledim-bu benim uzmanlık alanımdır... Bu temelde çalışmaya karar verdik... Ki ben İranlılara karşı da bu yöntemi kullandım; bilgilerin bir kısmını basından edinerek, bir kısmını icat ederek ve sonra da aradaki noktaları birleştirerek; hiçbirine de güçlü bir kanıt yoktu."

1991 yılından sonra, Saddam'ın komutanlarına duyduğu güven hızla erirken, bir askeri dahi olarak kendi yeteneklerine duyduğu güven daha da güçlendi. Askeri konularda çuvallayan tarihteki diğer despotlar gibi, Saddam da ardı arkası kesilmeyen uzun ve bayağı emirler zinciri çıkarmaya başladı. Detaylı askeri eğitim klavuzluğu yapmaktan bile geri durmuyordu. Bu konuda onlarca örnek var ama 2002 tarihli ve "Cumhuriyet Muhafızları için Eğitim Klavuzu" başlıklı çok gizli bir emirname onun bu tarzını gayet iyi yansıtıyordu. Böylesi belgeler, askeri subayların Saddam'dan düzenli olarak aldıkları klavuzluğun içeriğini gözler önüne sermektedir. "Eğitim Klavuzu"nun "Savaş Taktiklerini İdrak Etmeleri İçin Saddam Hüseyin'den Elit Askerlerine Notlar ve Bildirimler" adlı bölümü subaylara aşağıdakileri yapma talimatı veriyordu: "Düşmanınızı yenmenizi sağlayacak bir şekilde eğitiminizi yapın; bütün birimlere yüzme dersi verin; askerlerinize palmiye ağaçlarına tırmanma eğitimi verin böylece palmiye ağaçlarını düşmanı gözetlemek ve keskin nişancı ateşi açmak için kullanabilsinler ve gerçek silahlarla eğitim yapın."

www.netevsen.com

Irak'ın politik generallerinden herhangi birinin, ABD kuvvetlerinin sahip olduğu manevra yeteneğini, hızını, komuta ve kontrol kabiliyetini ya da eğitimi herhangi bir şekilde anladığını gösteren hiçbir kanıt yok. Ordu Körfez Savaşının dersleri konusunda Saddam'a brifing vermeye hazır olduğu dönemde, askerler ona, onun çoktan inandıkları dışında bilgiler vermenin içerdiği tehlikenin farkına varmışlardı.

1991 Savaşının sonrasında, Irak ordusu, Çöl Fırtınasındaki deneyimlerinden "dersler çıkarmak" için yoğun bir çabaya giriyordu. Ama bu girişimler Saddam tarafından felç ediliyordu çünkü o, askerlerinin savaşta iyi bir performans sergilediklerine inanıyordu. Bu kesinlik subayları, Iraklıların savaştan çıkardığı dersler ve analizler konusunda, Saddam'ın prestijini ya da Irak ordusunun savaş kabiliyetini sorgulayacak hususlardan uzak durmak zorunda bırakıyordu. Bu yüzden subaylar asıl meseleler yerine, savaş kazanmakla ilgisi olmayan tali konular üzerinde yoğunlaşma yoluna gitmişlerdi. Bu kısıtlamalar, Cumhuriyet Muhafızlarının imha olmaktan kurtulmakla, esasen savaşta iyi bir performans gösterdikleri türünden saçma sapan görüşlere yol açıyordu: "Eğer bu önlemleri almasaydık büyük kayıplar verirdik fakat kayıplarımızı Irak ordusunun maruz kaldığı çok sayıdaki savaş uçağı, füze ve topçu ateşiyle kıyasladığımızda, kayıplarımızı son derece düşük buluyoruz. Bu da Cumhuriyet Muhafızlarının ve silahlı kuvvetlerin, hava saldırılarından kaynaklanan tehlikeyi azaltmayı başardıklarını gösteriyor.

Böylesi brifingler, Irak'ın Çöl Fırtınası operasyonunda (en azından rejim için önemli olan konularda) iyi bir performans gösterdiği gibi bir sonuç yaratıyordu. Irak'ın savaş esnasındaki taktikleri –derin yeraltı sığınakları kazmak, dağılmak ve orduyu saklamak- için yapılan kesintisiz övgüler, kısa zaman içinde fiili bir operasyon doktrini haline geliyordu.

Irak'ın politik generallerinden herhangi birinin, ABD kuvvetlerinin sahip olduğu manevra yeteneğini, hızını, komuta ve kontrol kabiliyetini ya da eğitimi herhangi bir şekilde anladığını gösteren hiçbir kanıt yok. Ordu Körfez Savaşının dersleri konusunda Saddam'a brifing vermeye hazır olduğu dönemde, askerler ona, onun çoktan inandıkları dışında bilgiler vermenin içerdiği tehlikenin farkına varmışlardı. Bu yüzden, gerçekçi analizlerin yerini, ABD zaferini küçümseyen bilgiler ve ABD'nin Irak karşısında askeri teknoloji dışında bir üstünlüğü olmadığı türünden inkârlar almıştı. 1990'lı yılların ortalarında Iraklı bir general tarafından yapılan bir yorum tipiktir: "Kuveyt'teki toprağımızı kurtardıktan sonra, ABD'nin başını çektiği 30 ülkeyi aşkın işgal kuvveti çılgınca Cumhuriyet Muhafızlarımızın üzerine gelmesine rağmen, kahramanca bir performans sergiledik."

Paramiliter Güçlerin Yükselişi

1991 yılındaki Şii ve Kürt ayaklanmalarının Saddam üzerindeki etkilerini görmemek imkânsızdır. Bu noktadan sonra, yeni bir iç ayaklanma tehdidi hep Saddam'ın başlıca güvenlik kaygısı olmaya devam etti. Bu ayaklanmaları önlemek ve gerektiğinde gelecekte rahatsızlık vermek üzere aldığı tedbirlerden biri, politik olarak güvenilir olan özel ordular kurmak oldu; Saddam Fedaileri, El Kudüs Ordusu ve Baas Partisi Milisi. Ne ironiktir ki, bu askeri örgütlenmeler, askere almayı güçleştirmekle ve orduyu ihtiyaç duyduğu donanımdan mahrum etmekle, ülkenin güvenlik durumunu daha da kötüleştirdi. Ve bu ordular nihayetinde koalisyon güçlerine karşı savaşmaya gittiklerinde kısa süre içinde silindiler. Batılı birçok analist Saddam'ın, ülkeyi dışsal tehlikelerden korumak için bu güçleri kurduğunu savunmuştur. Ne var ki, Irak'a Özgürlük Operasyonu esnasında elde edilen belgeler, bu paramiliter güçlerin başlıca amacının Irak'ı işgalden korumakla fazlaca ilgili olmadığını göstermektedir. Milislere gerçekten de böyle bir görev verilmişti; ama çok daha sonra, ancak Saddam Filistin intifadasının başarısıyla büyülendikten ve ABD'nin Somali'deki deneyimlerinden sonra. Paramiliter güçlerin asıl amacı Irak'ı iç düşmanlardan korumaktı, dış düşmanlardan değil.

El Kudüs ordusu, Irak'ın belirli bölgelerini denetim altında tutmak ve baş gösterebilecek herhangi bir huzursuzluğu mümkün olduğu kadar çabuk bastırmak üzere kurulmuş bölgesel bir milis gücüydü. En iyi kanıtlar, yaklaşık olarak 500.000 Iraklının bu güce katıldığını gösteriyor ama bunların bağlılık derecesi farklıydı. Savaş esnasında bu gücün nasıl bir değer ifade edebileceği konusunda, Iraklı savunma bakanı kendi meslektaşlarının da görüşlerini yansıtan bir

www.metevse.com

açıklamada bulunuyordu: "Kudüs ordusu bir baş belasıydı, ciddi bir savaş için hiçbir donanımları yoktu, böyle bir gücün kurulması ciddi bir hataydı. Savunma bakanından, gerçek ordudan silah alıp onlara vermesi istenmişti. Fakat ordu onları kontrol edemiyordu. Onlara emirler normal askeri kanallardan değil, yalnızca başkanlık dairesinden geliyordu."

Başka bir üst düzey Iraklı askeri yetkiliye göre ise, Kudüs ordusu ciddi bir savaş gücü değildi: "Bu ordunun asla Kudüs'ün kurtarılması ya da Siyonistlere karşı savaşmakla alakası yoktu, rejimi koruyan aygıtlardan bir tanesi olmaktan ibaretti." Buna rağmen, savaş başladığında, Saddam'ın yalan makinesi işlemeye başladı ve Kudüs ordusunun yetenekleri konusunda yarı gerçekler ve su katılmadık yalanlar ortalıkta dolaşmaya başladı. Saddam milis gücünün aslanlar gibi savaşıp Amerikalıların kanını kurutmalarını bekliyordu ve onlar bunu yapamadıklarında, hiç kimse gerçeği Saddam'a söyleyecek kadar cesur olamamıştı. Irak ordusunun genel komuta merkezi tarafından yapılan aşağıdaki türden resmi açıklamalar yaygındı: "Savaş uçakları ve helikopterler desteğindeki düşman bir kuvvet el Muthana Vilayetinin sınırlarına yaklaşmaya teşebbüs etti. Kudüs ordusundaki eşsiz askerlerimiz düşmanın yürüyüşünü durdurdular ve sonra da geri çekilmeye zorladılar. Ayrıca düşman kuvvete büyük bir insan ve malzeme kaybı verdirdiler. Çeşitli tiplerde yedi araç tahrip edildi. Alçak Siyonistlerin müttefiklerine karşı zafer kazanan Kudüs ordusuna selam olsun."

Yukarıda anlatılan böyle bir olayın hiçbir zaman gerçekleşmemiş olması Başçı komuta için hiçbir şey ifade etmiyordu. Saddam'ın yakın çevresinin ona söylemekten çekindiği asıl gerçek ise şuydu; ABD tanklarının yaklaşmalarıyla birlikte Kudüs kuvvetleri dağılmaya başlamıştı. Koalisyon kuvvetlerinin birçok milis savunma mevzisine varmasıyla birlikte Saddam'ın emsalsiz savaşçılarının tümü çoktan ortalıktan kaybolmuştu.

Kudüs Ordusu, kriz zamanlarında kullanılacak bir kısmi bir teritoryal güç olarak planlanırken, Saddam Fedaileri, bir dizi devlet güvenlik misyonunu üstlenen kalıcı bir güçtü. Koalisyon planlamacıları savaştan önce, Saddam Fedailerinin, karşı ayaklanma, ülke içinde doğrudan eylem ve gözetleme gibi görevleri olan paramiliter bir güç olduğuna inanıyordu. Ayrıca yerel ölçekli ayaklanmalarda bunların düzenli orduya ve Kudüs ordusuna destek verecekleri hesaplanıyordu. Böylesi değerlendirmeler genel olarak doğruydu fakat odak noktası olmaktan uzaktı.

Irak'a özgü bir alışkanlık olarak, yozlaşma kısa süre içinde Fedaiier arasında yaygınlaşmaya başlıyordu. Düzenli bir nakit para akışı, başarılı misyonlar için para ödülleri, eğitim imtiyazları, yaralanmalar için askeri imtiyazlar, ölümler için şehirlik imtiyazları ve gönüllü katılım için ücretsiz toprak tahsisi gibi ayrıcalıklara rağmen, Saddam Fedaileri'nin bir kısmı, yine de büyümekte olan yer altı suçlarına ortak oldu.

Saddam'ın, Mart 1991 yılındaki Kürt ve Şii ayaklanmalarına bir tepki olarak Fedaileri 1994 yılında kurduğu artık kesinlik kazanmış bulunuyor. Bu ayaklanmalar Saddam'ın güvenlik aygıtındaki ölümcül açıkları gözler önüne sermişti; yerel Baas partisi organları, dış destek olmaksızın ayaklanmaları bastıracak durumda değillerdi, Irak silahlı kuvvetleri yeterince hızlı ve acımasız biçimde ayaklanmaları bastıracak bir durumda değildi ya da bunda gönülsüzdü ve Iraklı aşiretler, yirmi beş yıllık pan Arapçı sosyalist doktrine rağmen hala Bağdat yönetimi için potansiyel bir tehditti. Fanatikçe bir bağlılığa sahip olan Saddam Fedaileri böylesi sorunların üstesinden gelmek ve gelecekteki herhangi bir ayaklanmanın çabucak ezilmesini güvence altına almak üzere kurulmuştu.

Kılı kırk yaran Saddam Fedaileri kayıtlarında, bu milis gücünün kuruluşunu takip eden on yıl boyunca gerçekleştirilen bir dizi operasyon sıralanıyor: Muthanna'daki sabotajcılara yönelik "imha operasyonları", Anbar'daki araba hırsızlarını "pusuya düşürüp yakalama" operasyonu, kutsal Kerbela bölgesinde Şii sivillerin gözetlenmesi ve Erbil'de, batılı bir istihbarat operasyonu olduğuna inanılan bir insani yardım kuruluşunun bombalanması.

Saddam Fedaileri aynı zamanda rejimin iç terörizm operasyonlarına katıldı ve Avrupa ile Ortadoğu çapında operasyonlar planladı. Mayıs 1999 tarihli bir belgede, Saddam'ın büyük oğlu Uday, "Londra, İran ve öz-yönetim bölgelerindeki [Kürdistan] ihanet merkezlerine ve sembollerine karşı özel operasyonlar, suikastlar ve bombalama eylemleri" yapılması emrini veriyordu. Koalisyon işgalinin başladığı dönemlerde, "Mübarek Temmuz" adı altında rejim tarafından Batıdaki merkezlere yönelik "şehitlik" eylemleri yapıl-

Fedailerin, kendilerinden istenen türden bir savaş için tamamen hazırlıksız oldukları ortaya çıktı ve biner biner öldüler. Üst düzey bir Iraklı yetkilinin de dikkat çektiği gibi, Saddam kilit görevlere "eğitimsiz, yeteneksiz ve liderlik için herhangi bir tehdit ifade etmeyenleri" getirmişti. Olası bir darbeden hep kaygı duyan Saddam, askeri otoriteyi kendi aile çevresinden veya aşiretinden fazlaca uzak olanlara emanet etmekte gönülsüzdü.

ması planları tam gaz devam ediyordu.

Irak'a özgü bir alışkanlık olarak, yozlaşma kısa süre içinde Fedailer arasında yaygınlaşmaya başlıyordu. Düzenli bir nakit para akışı, başarılı misyonlar için para ödülleri, eğitim imtiyazları, yaralanmalar için askeri imtiyazlar, ölümler için şehirlik imtiyazları ve gönüllü katılım için ücretsiz toprak tahsisi gibi ayrıcalıklara rağmen, Saddam Fedaileri'nin bir kısmı, yine de büyümekte olan yer altı suçlarına ortak oldu. 2001 yılında, örgüt mensuplarının Suudi sınırına silah kaçırdıklarına ve orada bu silahları nakit paraya çevirdiklerine ve yolcuları soymak için yol kontrolleri yaptıklarına ilişkin raporlar su yüzüne çıktı.

Bu disiplinsizlik rejimden acımasız bir karşılık buldu. Görevlerini kötüye kullanan milislere verilen cezalar arasında, hırsızlık için kolların kesilmesi, oğlancılık için bir kulenin tepesinden yere atılma, cinsel taciz için yüz defa kırbaçlanma, yalan söyleme için dilin kesilmesi ve diğer bazı kabahatler için taşlanma gibi uygulamalar vardı.

Tam da Irak bürokratik sistemine yaraşır biçimde, başarısızlıklar ve bunların cezalandırılma yöntemlerine ilişkin olarak bir tablo hazırlanmış ve onaylanmıştı. 1998 yılında, Saddam Fedaileri sekreterliği "çeşitli Fedailerin komutanlarına yönelik bir kurşuna dizme emrinin hangi durumlarda uygulanacağına ilişkin kuralları" yayınladı:

Birliği yenilgiye uğrayan her komutan kurşuna dizilecektir; iki birliği yenilgiye uğrayan her müfreze komutanı kurşuna dizilecektir; iki müfrezesi yenilgiye uğrayan her bölük komutanı kurşuna dizilecektir; iki bölüğü yenilgiye uğrayan her alay komutanı kurşuna dizilecektir; vilayeti yenilgiye uğrayan her bölge komutanı kurşuna dizilecektir; komutanlar da dâhil olmak üzere, görevini yerine getirmekten çekinen, düşmanla işbirliği yapan, silahını bırakan ya da devletin güvenliğini ilgilendiren herhangi bir bilgiyi saklayan her Fedai savaşçı kurşuna dizilecektir.

Öyleyse, Saddam Fedaileri üyelerinin, 2003 savaşında en fanatik savaşçılar olarak öne çıkmaları hiç de şaşırtıcı olmasa gerek. Birçok durumda, Fedai kuvvetleri, Samawa, Necef ve Kerbela'dan geçen zırhlı koalisyon birliklerinin karşısına dikildi, hatta koalisyon güçlerinin Bağdat'a girmelerini engellemeye çalıştı; hem de Cumhuriyet Muhafızları çoktan ortalıktan kaybolmuşken. Koalisyon işgalinden önceki yıllarda, Iraklı liderler, Fedailerin "Arap savaşçı" ruhunun, onları Amerikalıların sahip oldukları avantajlar karşısında daha üstün kılacaklarına inanıyordu. Oysa en sonunda, Fedailerin, kendilerinden istenen türden bir savaş için tamamen hazırlıksız oldukları ortaya çıktı ve biner biner öldüler.

Akrabalar ve Dalkavuklar

Saddam gerçekte tek bir kişiye güveniyordu; kendisi. Bunun bir sonucu olarak iktidarı giderek kendi ellerinde topladı. Ne var ki, tek başına hiç kimse her şeyi yapamazdı; operasyonlara ilişkin detayların üstesinden gelebilmek için başkalarından yardım almak zorunda kalan Saddam, çarpıcı bir görevlendirme kriterleri seti oluşturmuştu. Üst düzey bir Iraklı yetkilinin de dikkat çektiği gibi, Saddam kilit görevlere "eğitimsiz, yeteneksiz ve liderlik için herhangi bir tehdit ifade etmeyenleri" getirmişti. Olası bir darbeden hep kaygı duyan Saddam, askeri otoriteyi kendi aile çevresinden veya aşiretinden fazlaca uzak olanlara emanet etmekte gönülsüzdü.

Batılı gözlemciler Cumhuriyet Muhafızlarının rejimin çekirdek gücü olduğu değerlendirmesini yapmış olsalar da, Saddam bu gücü, kendisini devirmeye en çok muktedir olan ve buna göre mevzilenen bir güç olarak görüyordu. Bunun bir sonucu olarak 2001 yılında, Kusay'ı Muhafızların başına getirerek, küçük oğlunu Irak'ın en elit askeri biriminin komutanı yapıyordu; oysa Kusay'ın askeri deneyimi 1984'te İran-Irak savaşı esnasında cephedeki kısa bir dönemle sınırlıydı ve doğru dürüst bir çatışma gördüğü bile şüpheliydi. Savunma bakanı konuyu şöyle açıklıyordu: "Benim Kusay Hüseyin'in emri altında çalışmam bir hataydı; Kusay hiçbir şey bilmiyordu; en basit askeri meseleleri bile bir sivil gibi anlıyordu. Biz onun için bilgi ve danışmanlık hazırlıyorduk o da bunu kabul eder veya reddederdi. Cumhuriyet Muhafızlarının

www.netaye.com

başkomutanı olarak, Kusay Savunma Bakanlığındaki ve Cumhuriyet Muhafızlarındaki profesyonel askeri subaylardan danışmanlık alabilirdi ya da bunları göz ardı ederek kararlarını kendi verirdi." Saddam bizzat müdahale etmediği sürece askeri konularda nihai söz hakkı Kusay'a aitti. Kusay'ın karar alanı, hangi kilit bölgelerin savunulacağı ve savaş esnasında, Irak'ın kalan güçlerinin nasıl ve nerelere kaydırılacağı gibi hayati askeri meseleleri kapsıyordu. Birkaç üst düzey subay kendi aralarında onun bazı kararlarını sorguluyor ama hiç kimse açıktan açığa bunu yapmak istemiyordu. Savaştan sonra, üst düzey askeri subaylar sürekli olarak Kusay'ın askeri bilgi eksikliğinden ve onun, kendilerinin "iyi" tavsiyelerine kulak asmamış olmasından yakınıyordu. Ancak bu kusurlar bile, yanlış giden onca şeyi açıklamaya yetmiyordu. Kanıtlardan anlaşıldığı kadarıyla, Kusay'a danışmanlık yapanlardan birçoğu da kalifiye değildi ve kalifiye olanlar da, kendilerine konuşma imkânı sunulduğunda, sessiz kalmayı tercih etmişti.

Özel Cumhuriyet Muhafızları Komutanı olan Binbaşı General Barzan Abdülgafur Süleyman Mecit bu durumu temsil edenlerden biriydi. Savaştan önce, koalisyon planlamacıları genel olarak, askeri hiyerarşi içinde yükseklere çıkıldıkça, örneğin milislerden düzenli orduya oradan da Cumhuriyet Muhafızlarına ve oradan da Özel Cumhuriyet Muhafızlarına çıkıldıkça, Iraklı askeri subayların niteliğinin yükseldiğini varsayıyorlardı. Irak'ın en elit savaşçı gücü olan Özel Cumhuriyet Muhafızları komutanının oldukça yetenekli ve son derece sadık olacağı akla yatkın geliyordu. Ne var ki, savaştan sonra, Barzan'ın emsalleri ve meslektaşlarının tümü onun yetenekleri ile alay ediyordu. Barzan, diye dikkat çekiyordu bir general, Saddam'ın değerli bulduğu birkaç niteliğe sahip olduğu için bu göreve getirilmişti. "Saddam'ın kuzeniydi ama onu bu iş için en uygun adam haline getiren iki özelliği daha vardı; birincisi, rejim için herhangi bir tehdit oluşturacak kadar zeki değildi ve ikincisi, başkalarının komplolarına katılacak kadar cesur değildi."

Barzan, diye dikkat çekiyordu bir general, Saddam'ın değerli bulduğu birkaç niteliğe sahip olduğu için bu göreve getirilmişti. "Saddam'ın kuzeniydi ama onu bu iş için en uygun adam haline getiren iki özelliği daha vardı; birincisi, rejim için herhangi bir tehdit oluşturacak kadar zeki değildi ve ikincisi, başkalarının komplolarına katılacak kadar cesur değildi."

Barzan'ın kendisi de, bulunduğu konumun nazik doğasının farkındaydı. Savaştan sonra kendisiyle yapılan bir röportajda, bu göreve nasıl getirildiğini şöyle açıklıyordu: "Ben tatilden Bağdat'a çağrıldım ve Özel Cumhuriyet Muhafızlarının komutanlığına getirileceğim söylendi. İlk altı ay boyunca deneme statüsündeydim. Sonra Saddam tarafından komutanlığı üstlenmem emredildi; başka bir seçim şansım yoktu. Özel Cumhuriyet Muhafızları komutanı olma düşüncesi beni hasta etti. Zira bu rejimdeki en tehlikeli görevdi." Bu general, Saddam'ın en etkileyici askeri gücünün son kalesine komuta edecek bu adam, savaşın önemli bir kısmını saklanarak geçirdi.

Savunma Bakanı General Tai, bu kuralı bozan çarpıcı bir istisnaydı. General Tai, herkesçe kabul edilen muntazam bir askeri komutandı. Ama öyle anlaşılıyor ki, savunma bakanlığı görevine yükseltilmiş olması onu değiştirmişti. Değişimine kaynaklık eden nedenler hiç kuşkusuz hayli karmaşık fakat koalisyon işgalinden önce yapılan planlama toplantılardaki tutumu ve davranışları kimi ipuçlarını veriyor. Nihai planlama esnasında cereyan eden bir olay hakkında anlatılanlara göre, Saddam'ın Irak'ın savunulması için ortaya attığı yeni plan konuşulduğunda, daha genç subaylar bu plana karşı çıkarken, General Tai sessiz kalmıştı. O esnada orada olan bir kolordu komutanının da daha sonra aktardığı gibi; "Bazı üst düzey askeri liderler Saddam'ı memnun etmek için birbirleri ile yarışıyordu. Savunma Bakanı onurlu bir adamdı fakat Saddam'ın tarafında olma pahasına kendi askeri vizyonunu terk etmişti."

2002 yılı sonlarında Saddam bir kez daha kendisini öne çıkararak, Irak'ın savunması için kendi operasyon konseptini gündeme getirdi; ve bu konsept en sonunda Irak silahlı kuvvetlerinin çöküşünü hızlandırmaktan başka bir işe yaramayacaktı. 18 Aralık günü, Cumhuriyet Muhafızları genelkurmay başkanı komutanlarını toplayarak onlara yeni planı anlattı. Hem özgün hem de cesurca bir plandı bu; ama tümüyle uygulanamaz bir plandı. İkinci Cumhuriyet Muhafızları kolordu komutanı bu planın nasıl açıklandığını savaştan sonra şöyle anlatıyordu:

"Cumhuriyet Muhafızları Genelkurmay Başkanı bütün komutanları Cumhuriyet Muhafızları Komuta Merkezinde toplantıya çağırdı. Toplantının nedenini sorduğumda, Bağdat için yeni bir savunma planı hazırlandığı bana söylendi. Oysa ben sadece Bağdat'ı değil,

www.metewe.com

Kusay bu planın çoktan Saddam tarafından onaylandığını belirtti ve "şimdi bunu hayata geçirecek olanlar sizlersiniz" dedi. Ben karşı çıktım ve Kusay'a, 82 yıllık bir geçmişi olan onurlu ordunun bu şekilde savaşamayacağını söyledim. Deneyimlerimizden faydalanmadığımızı belirttim. Kusay bana herhangi bir değişiklik yapılamayacağını çünkü planın çoktan Saddam tarafından imzalandığını söyledi."

tüm Irak'ı savunmamız gerektiğini sanıyordum. Komuta merkezine vardığımızda, Kusay Hüseyin'in de orada olduğunu gördük. Cumhuriyet Muhafızları Genel Kurmay Başkanı, yalnızca Irak'ın merkezi kesimlerini kapsayan büyük duvar haritasının önünde bize brifing verdi. Harita'da Bağdat merkezde ve dört çemberle çevrilmiş olarak gösteriliyordu. Her çemberin bir rengi vardı. Merkezdeki çember kırmızıydı. Kırmızı çemberin yaklaşık olarak on kilometre uzağında mavi çember vardı. Bundan yaklaşık olarak yedi kilometre uzakta siyah çember vardı. Nihayet son çember sarı renkliydi ve bu da yalnızca keşif kuvvetleri için tasarlanmıştı. Cumhuriyet Muhafızları Genelkurmay Başkanı planı son derece kaba ve inceliksiz biçimde açıkladı. Cumhuriyet Muhafızları Hammurabi Tümeni şehrin kuzeyini savunacak, Cumhuriyet Muhafızları Medine Tümeni şehrin güneyini, Cumhuriyet Muhafızları El Nida Tümeni şehrin doğusunu, özel kuvvetler ve Özel Cumhuriyet Muhafızları da şehrin batısını savunacak gibi basit şeyler söyledi.

Amerikalılar ilk çembere vardıklarında, Saddam'ın emri üzerine, güçler eşzamanlı bir geri çekilme gerçekleştirecekti. Daha sonra birlikler kırmızı çembere ulaşıncaya dek bu "prosedürü" tekrarlayacaklardı. Kırmızı çembere geldiklerinde ise, kalan birlikler ölümüne çarpışacaktı. Böylesine inanılmaz bir basitlik ve aptallıkla, toplantıya katılan Cumhuriyet Muhafızları komutanlarına bunu yeni Irak savunma planı olduğu söylendi. Kusay bu planın çoktan Saddam tarafından onaylandığını belirtti ve "şimdi bunu hayata geçirecek olanlar sizlersiniz" dedi. Ben karşı çıktım ve Kusay'a, 82 yıllık bir geçmişi olan onurlu ordunun bu şekilde savaşamayacağını söyledim. Deneyimlerimizden faydalanmadığımızı belirttim. Kusay bana herhangi bir değişiklik yapılamayacağını çünkü planın çoktan Saddam tarafından imzalandığını söyledi."

Profesyonel askeri personel tarafından hazırlanan daha önceki savunma düzenlemeleriyle kıyaslandığında, bu yeni plan bir amatör işiydi. Planda coğrafya gibi temel askeri faktörler dikkate alınmadığı gibi, tüm askeri birimlerin, bir yandan kara savaşı bir yandan hava saldırısına maruz kalıyorken, nasıl eş zamanlı olarak kırmızı çembere dek geri çekileceklerini açıklamıyordu. Kusay ve Cumhuriyet Muhafızları genel kurmay başkanı komutanlara brifing verdikten sonra bile, üst düzey askeri liderlik bu planın hayata geçirilmesi için çok az şey yaptı. Saddam'a göre, planın hayata geçirilmesi için bir emir vermek yeterliydi.

Güvenlik ve Komuta Kısıtlamaları

Irak'ın üst düzey askeri liderlerin önemli bir kısmı rejimin dar çevresindeki yozlaşmaya bulaşmışken, başka bir takım faktörler de daha alt düzeydeki liderlerin ve güçlerin etkililiğini baltalamaktaydı. Cumhuriyet Muhafızları Bağdat Tümeni komutanı, işlerin nasıl zor bir şekilde yürüdüğünü göstermesi bakımından isabetli bir örnektir: "Cumhuriyet Muhafızlarında tümen ve kolordu komutanları, kurmay komutanlığının onayı olmadan karar veremiyordu. Tümen komutanları kendi görev bölgelerinde ancak az sayıda unsuru kaydırabiliyordu. Tugay büyüklüğündeki belli başlı kaydırmalar için kolordu komutanlığı aracılığıyla kurmay komutanlığından izin almak gerekiyordu. Bu süreç savaş esnasında da değişmedi ve hatta daha da merkezi hale geldi."

Savaştan sonra görüşülen her üst düzey komutan, sürekli olarak omzuna bakmak zorunda bırakılmanın getirdiği psikolojik maliyeti vurguluyordu. Bu askeri komutanlardan her biri her defasında en azından beş temel güvenlik örgütüne danışmak zorundaydı; Özel Güvenlik Dairesi, Irak İstihbarat Servisi, Genel Askeri İstihbarat Müdürlüğü Cumhuriyet Muhafızları bürokrasisi içindeki çeşitli güvenlik servisleri. Bunun da ötesinde, 1991 yılından sonra bu güvenlik örgütlerinden her birinin personel sayısı çarpıcı biçimde artmıştı. Pek çok durumda birimlere, daha önce gönderilmiş olan ajanları gözetlemeleri için yeni ajanlar gönderiliyordu.

İkinci Cumhuriyet Muhafızları Kolordu komutanı, kolordu seviyesindeki bir komuta toplantısında iç güvenlik ortamını şöyle tanımlıyordu: "Önce bir toplantının yapılacağı duyurulur ve tüm kolordu komuta kademesi, tümen komutanları, seçilen personel ve

www.metehe.com

destekleyici ve diğer ilgili birim personeli kolordu merkezinde toplanırdı. Ardından kolordu komutanı olarak, Bağdat'ın niyetim hakkında herhangi bir kuşkuya kapılmaması için tüm ajanların da o anda toplantı odasında olmalarını güvence altına alırdım. Böyle bir dikkatlilik benim iç güvenliğim açısından bir gereklilikti. Varlıklarından haberdar olmadığım ajanları da toplantılara davet etmek üzere akıllıca yollar bulmak için saatlerce düşünürdüm."

Cumhuriyet Muhafızları Güvenlik Dairesi personeli, subayların yaşamları hakkında bir şeyler öğrenmek amacıyla evlerinin kapılarındaki muhafızları bile sorguluyordu. Özel Güvenlik Dairesi benim kaç defa tuvalete gittiğimi biliyordu. Cumhuriyet Muhafızları komutanlarına karşı öyle bir güvensizlik vardı ki, bu komutanların bırakın unsurları kaydırmaları, bir tankı çalıştırmaları bile izne tabiydi.

Tüm bu iç istihbaratın hedefi olan kolordu komutanı aynı zamanda, kendisi hakkında istihbarat çalışması yürüten farklı ajanların çalışmalarını koordine etmek zorundaydı. Eğer kazara, kendisi hakkında rapor veren ajanlardan birini bu "gizli" toplantılardan birinin dışında tutarsa, bu durum Bağdat'ta yoğun ve pek muhtemelen tehlikeli bir şüphe uyandıracaktı. Böylesi bir güven yoksunluğu yalnızca komutanların birimlerine komuta etme yetenekleri üzerinde değil aynı zamanda birimlerin de optimal savunma pozisyonları geliştirmek için sahadan yararlanma imkanları üzerinde de büyük bir tahribat yaratıyordu. Birçok durumda, belli başlı bölgeleri asla görmemiş olan Bağdat'taki kurmay subaylar en küçük askeri birimler için bile konuşlanma emirleri veren kişilerin ta kendisi oluyordu.

İkinci Cumhuriyet Muhafızları Kolordu komutanı, Bağdat Tümeni komutanı tarafından dile getirilen sorunları tekrarlıyordu: "Tugay büyüklüğündeki birimleri kaydırmak için Bağdat'taki Cumhuriyet Muhafızları kurmayından izin istemek zorundaydım ve bunu 2 ile 3 Nisan [2003] tarihlerine kadar yapmaya devam ettim." O günlere gelindiğinde, koalisyon kuvvetleri Bağdat'a doğru nihai yürüyüşe geşmişlerdi. Öte yandan her komutan böylesi kısıtlamalara katlanmak zorunda değildi. Örneğin Cumhuriyet Muhafızlarının zırhlı bir tümeni olan Nida Tümeni komutanları alışılmadık bir özgürlüğe sahipti. İran'dan gelecek olası saldırılara karşı Bağdat'ın doğu kesimlerini savunmakla yükümlü olan Nida Tümeni, hem Irak hem de koalisyon istihbarat servisleri tarafından en iyilerin en iyisi olarak değerlendiriliyordu. Tümenin komutanına göre, bu tümenin maddi hazırlığı Irak ordusunda en iyi seviyedeydi ve tümen komutanı neredeyse her türlü askeri otoriteden bağımsız olarak eğitimini planlayıp sürdürüyordu. El Nida'nın kardeş birimi olan Bağdat Tümeni de dahil olmak üzere, böyle bir özerkliğe hiçbir diğer askeri birimde rastlanmıyordu. Savaştan sonra kendisine, kendi sahip olduğu otorite ile diğer tümen komutanlarının sahip oldukları otorite arasındaki dengesizliğin nedeni sorulduğunda, El Nida komutanı kuşkulu bir ses tonuyla şöyle cevap veriyordu: "Ben Tikrit'liyim [Saddam'ın memleketi], diğer komutanlar değildi."

Yine de kesintisiz gözetleme bir kuraldı. Bir subayın da açıkladığı gibi, "Cumhuriyet Muhafızları dairesindeki tüm telefonlar dinleniyordu ve evlerinin içinde ve dışında gözetleme devam ediyordu. Cumhuriyet Muhafızları Güvenlik Dairesi tüm üst düzey Cumhuriyet Muhafızları komutanlarının yaşamlarının her ayrıntısını, finansal durumlarını ve beslenme biçimlerini bile gözetliyordu. Cumhuriyet Muhafızları Güvenlik Dairesi personeli, subayların yaşamları hakkında bir şeyler öğrenmek amacıyla evlerinin kapılarındaki muhafızları bile sorguluyordu. Özel Güvenlik Dairesi benim kaç defa tuvalete gittiğimi biliyordu. Cumhuriyet Muhafızları komutanlarına karşı öyle bir güvensizlik vardı ki, bu komutanların bırakın unsurları kaydırmaları, bir tankı çalıştırmaları bile izne tabiydi. Emekliliği istemek mümkün değildi çünkü rejim emeklilik isteyen kişinin kendisine politik olarak muhalefet yaptığını varsayıyordu ve yüzden emeklilik tutuklanma ve hapse atılma anlamına gelebiliyordu."

Bu pervasız güvenlik aygıtına karşı iki temel reaksiyon ortaya çıkmıştı. Bunlardan birincisi, bir yandan kuşkular sisi içinde mümkün olduğu kadar açık bir süreci işletmek ve öbür taraftan da yaklaşan savaşın arefesinde birimlere komuta etmeye çalışmaktı. Bu şekilde hareket etmek çoğu zaman hassas önlemler almayı gerektiriyordu. Örneğin, Cumhuriyet Muhafızları İkinci Kolordu komutanı, toplantılarının önemli bir kısmını özel bir evin duvarlarla çevrili bahçesinde düzenliyordu ve burada, rejim ajanlarının

kendisini dinlemediği konusunda görece rahat oluyordu. Üst düzey liderler arasında daha yaygın olan ikinci reaksiyon ise, rejimin çeşitli "göslerinin" şüphesini çekebilecek hiçbir eylem, etkinlik ve davranışta bulunmamaktı. Böylesi reaksiyonların net etkisi şuydu; savaş alanında kolordu kademesinde komuta ve kontrol diye bir şey kalmamıştı. Barış döneminde Iraklı subaylara getirilen kısıtlamalar ve genel bir korku atmosferi, savaş esnasında askeri eylemin koordine edilmesini imkansız hale getirmişti. Askeri etkililiğin sürekli olarak iç güvenlik kaygılarına kurban edilmesi, rejim kendi ordusunu adeta iğdiş etmişti ve böylelikle bu ordu disiplinli ve yetenekli koalisyon kuvvetleri karşısında ayakta kalamadı.

Baasçı savaş ruhunun, Amerikalı askerlerin savaş alanına sürebilecekleri her şeyden daha üstün olduğuna inandığı için, kendi ordusunun temelini çökerten birçok maddi konuyu küçümsemişti. Irak ordusuna ait bir eğitim elkitabının sonunda rejimin bu ruhu şöyle özetleniyordu: "Askeri güç, zorlukların yoğunlaştığı, felaketlerin arttığı, seçeneklerin çoğaldığı, dünyanın kararıp inancın ve ideolojik kararlılığın parlak ışığından başka bir şeyin geriye kalmadığı koşullarda belli olur.

Son Günler

En sonunda, Saddam, askeri başarı için en önemli faktörün savaşçının ruhu olduğuna karar vermişti. Saddam Baas davasına gösterilen rafine sadakatin, Iraklı askerleri savaşa hazırlamanın en iyi yolu olduğunu düşünüyordu. Askerlerine, Allah'ın, kendisinin güçlü kişisel kabiliyetlerini maddi açıdan zayıf olan Iraklı askerlere bahşederek Amerika Birleşik Devletleri'ni lanetlediğini söylüyordu. Saddam, Iraklıların Baasçı savaş ruhunun, Amerikalı askerlerin savaş alanına sürebilecekleri her şeyden daha üstün olduğuna inandığı için, kendi ordusunun temelini çökerten birçok maddi konuyu küçümsemişti. Irak ordusuna ait bir eğitim elkitabının sonunda rejimin bu ruhu şöyle özetleniyordu: "Askeri güç, zorlukların yoğunlaştığı, felaketlerin arttığı, seçeneklerin çoğaldığı, dünyanın kararıp inancın ve ideolojik kararlılığın parlak ışığından başka bir şeyin geriye kalmadığı koşullarda belli olur. Eğer bir asker değerlerini ve ideallerini göz ardı ederse bütün askeri kurumların temeli çöker. O asker yenilecek, utanacak ve onun askeri onuru düşmanın yağmaladığı ganimetle aynı yerde olur. Başkan, Lider Saddam Hüseyin sizlere soruyor: 'Asker kendi onurunun düşman tarafından bir ganimet olarak yağmalanmasına izin verecek midir?' " Irak ordusu, "ruhu" ateş gücünün ve çeliğin önüne koyan ilk orduydu ve son olması pek muhtemel değil.

Savaş sonrasında Irak'ta baş gösterecek ayaklanmaya ilişkin tartışmaların büyük bir kısmı, Saddam rejiminin gelecekteki gerilla savaşını sürdürmek üzere ülkenin çeşitli bölgelerine cephane saklayıp saklamadığı noktasında odaklanıyordu. Rejimin bunu yaptığını gösteren kayda değer bir kanıt yok. Daha ziyade, rejimin koalisyon güçleriyle uzayacak bir savaşta kullanılmak üzere mühimmatın dağılmasını emrettiği anlaşılıyor. Şu ana kadar gözden geçirilen görüşme ve belgelerden anlaşıldığı kadarıyla, askeri yenilgi durumunda ulusal bir gerilla mücadelesi verilmesi konusunda herhangi bir plan yapılmadığı görülüyor. Rejimin etrafındaki çember daralmaya başladığında bile böyle bir plan için hazırlık yapılmamış görünüyor. Amerikalıların asla Bağdat'a girmeyi göze alamayacakları biçimindeki eski inancına sarılan Saddam, son dakikaya kadar iktidarda kalabileceğini umuyordu. Ve onun etrafındaki askeri ve sivil bürokratlar son ana kadar günlük rutinlerini yerine getirmeye devam etti.

Saddam ve onun etrafındakiler, feci bir askeri yenilgiyle karşı karşıya olduklarını ancak yavaş yavaş görmeye başladı. Rejimin son günlerinde, rejimin üst düzey yetkililerinin yapabildikleri tek şey kötü haberlerin yayılmasını engellemekti. Örneğin 6 Nisan tarihli Savunma Bakanlığı bildirisi "Harika gidiyoruz" diyordu ve tüm kurmay subaylarına "düşmanın kabiliyetlerinin abartılmasını" engellemeleri hatırlatılıyordu. Bu noktada Irak'ın askeri kuvvetleri tümüyle çökmüş ya da çökmekteydi. Koalisyon saldırıları neredeyse tüm kolordu ve tümen karargâhlarını yerle bir etmişti ve geriye kalan birkaçı da ABD ilerleyişinin hızı karşısında tamamen etkisiz kalmışlardı. Bazı izole Irak birimleri savaşmaya devam etmelerine rağmen, bunların hiçbiri artık tutarlı bir askeri örgütlenmeyle ilişkili değildi. Başbakan Yardımcısı Tarik Aziz'e göre, o noktaya gelindiğinde Saddam bile sonun yakın olduğunu kabul etmişti. O son günde Saddam Bağdat'ın merkezindeki bir evde Irak liderlerini toplantıya çağırmıştı. Aziz'e göre, toplantı esnasında, Saddam'ın ses tonu "direnme iradesini kaybetmiş" bir

www.neweb.com

adamın ses tonuna benziyordu ve "rejimin sona ermekte olduğunu biliyordu." O günün daha sonraki saatlerinde, Saddam birkaç mil ötedeki başka bir güvenli eve geçmişti (her üç ya da altı saatte bir ev değiştiriyordu). Orada kişisel sekreteri, iki oğlu, savunma bakanı ve Kudüs Ordusu, Cumhuriyet Muhafızları ve Saddam Fedaileri komutanlarıyla bir toplantı yapmıştı. Nerdeyse gece yarısıydı ve toplantıda hazır bulunanlara göre, savaş alanından gelen bazı doğru bilgiler ile Batılı uydu televizyon haberleri, kendilerinin içinde bulundukları zor durumun göz ardı edilmesini artık imkânsız hale getirmişti.

Yine de Saddam, artık var olmayan askeri birliklerin yeniden konuşlandırılıp manevraya sokulmaları için emirler yağdırmaya başlamıştı. Saddam'ın dikkati, Bağdat'ın merkezindeki Cumhuriyet Muhafızları ile Saddam Fedailerinin birleşip şehir savaşına geçilmesi üzerine yoğunlaşmıştı. Ertesi gün Saddam yine en yakın danışmanlarıyla bir araya geldi ve bir katılımcıya göre, "ordu birliklerinin artık Bağdat'ı savunacak durumda olmadıklarını ve rejimin nihai savunması için Baas Bölgesel Komutanlarıyla bir araya gelmeyi" kabul etti. Aynı gün yapılan ikinci bir toplantıda hayata geçmeyen bir plan oluşturuldu; buna göre, Bağdat dört çeyrek daireye bölünecekti. Saddam Baas Partisinin sadık ve ateşli yandaşlarını her çeyrek dairenin komutanlığına getirdi ve onlara şehri kanlarının son damlasına kadar savunmalarını meretti.

Ne var ki, askeri personeliyle bu planları konuştuğu esnada, zırhlı bir ABD tugayı çoktan Bağdat havaalanını ele geçirmişti. Saddam şehrin nihai savunma planı üzerine konuşurken, başka bir ABD zırhlı birliği onun merkezi sarayının önündeki çimenleri çiğnemekle meşguldü.

Ne var ki, askeri personeliyle bu planları konuştuğu esnada, zırhlı bir ABD tugayı çoktan Bağdat havaalanını ele geçirmişti. Saddam şehrin nihai savunma planı üzerine konuşurken, başka bir ABD zırhlı birliği onun merkezi sarayının önündeki çimenleri çiğnemekle meşguldü.

Not

Bağdat'ın düşmesinden birkaç ay sonra bile, koalisyon tarafından gözaltında tutulmakta olan üst düzey Iraklı yetkililerin pek çoğu, Irak'ın kitle imha silahlarına sahip olmasının ve bunların bir yerde gizlendiğinin mümkün olduğuna inanmaya devam ediyordu (bu konuda doğrudan bir bilgiye sahip olmadıkları konusunda da ısrar ediyorlardı). Koalisyon sorguculari bu inancı çeşitli olgulara dayandırıyordu; Irak'ın geçmişte bu silahları kullanmış olması ve gelecekte de onlara ihtiyaç duyabileceği; gizliliğin getirdiği anlaşılır nedenler, kitle imha silahları programlarının varlığı; Irak rejiminin işleyiş biçimi ve onca Batılı hükümetin Irak'ta kitle imha silahlarının varlığına inanmış olması.

Kaynak: *Foreign Affairs, Mayıs/Haziran 2006*
İngilizce'den Çeviren: Cemal Atila

www.rotaweb.com

Sözcükleriydi Gecede Işıyıp Bize Yol Gösteren

Mustafa Aydoğan*

Çocukluğumda benden çalınmak istenen, gençliğimde farkına varıp geri almak için didindiğim, uğruna coşku dolu yıllarımı, doyasıya yaşayamadığım sevgi yüklü anlarımı adadığım, bundan ötürü de hırçın dalgalarla boğuşmak zorunda kaldığım, mayınlı tarlalara sürüldüğüm; güneşli günlere hasret kaldığım sürgünde bir çeyrek asır sarılıp yattığım, koynumda beslediğim, beni daha çok ben yapan bir vefalı yar idi. Bir ince yürekti. Bir sevda idi baştan-başa. Bir ateşti bedenimde tutuşan; ölümün pusuya yattığı yollarda yürümeye mahkûm eden. Acısına katlandığım, hasretine dayanamadığım, heyecanı ile çabaladığım bir tutku idi tatlı yüzünde tebessümü eksilmeyen.

Yar diye bağrımıza bastığımız, aşkından yanıp tutuştuğumuz, gecelerimize mehtap olup karanlıklara boğulmamızı engelleyen. Kutuplarda gözleri sürmeli bir dost, soğuk ve ayaz gecelerin insafına terk etmeyen, hep koynumuza giren. Kadife sesiyle sadece sevgi mırıldayan. Bir güldü, koklamaya kıyamadığımız, sevgisine bir türlü doyamadığımız. Yıllanmış bir aşkın ateşi ile hep dudaklarından öptüğümüz, gül kokusu tenimizde bir ömür kalan. Rüyasından bir türlü uyanamadığımız, Mecnun misali yürekten yakan... Gönlümüzü sevgisi ile avutmaya çalıştığımız, tek kelime ile baştan çıkaran...

Eteklerinde sevdanın tohumları yeşeren burnu hızmalı bir afat; yamaçlarında bin bir renkten çiçeklerin selama durduğu, sularından içtiğimiz bir ab-ı hayat... Doruklarında sözcükleri isyan eden bir asi, durmadan başkaldıran, ayaklanan... Ve gül kokulu bir yardır, vakur ve dost dağların gerdanını süsleyen; acılara yenilmeyen yüreği ile hep gülümseyen. Bir kültür halayıdır, tatlı bir tebessümdür dudaklarından hediye diye sunulan. Herkes yârini ne kadar sevebiliyorsa, bizim tarafımızdan da o kadar sevilen.

Salt bir araç değildir bizimki; kadim bir uygarlığın hazinesine açılan esrarengiz bir kapı. O da diğer diller gibi yaşayan, gelişen, bir de yarına uzanan bedenimizde bir canlı; koruyucu bir yapı. Sürüp gelen toplumsal bir antlaşmadır bizimki, kaya gibi sağlam duran. Gökyüzünün altında kadim bir yadigârdır, işlendikçe fener gibi ışıldayan, sahiplendikçe güzelleşen. Ve güzelleştikçe de her bir ipiltisi yaşama ayrı bir renk katan.

Gizemli bir duygudur, bir tılsımdır, Mem olup Zin'in kulağına aşkını fısıldayan. Bir nurdur "Evdalê Zeynikê'ye" göz olup görmesini sağlayan. Dengbêjlerin dilinde bir ses, bir çobanın kavalının eşliğinde Serhat'ın sevgisi, öfkesi, aşkı ve umududur, yaylalardan sancılı bir coğrafyaya dalga dalga yayılan. Edûlê'nin yoluna baş koyan bir "Derwêşê Evdî'dir" savaş meydanında can veren. Yiğitliği inkâr edilmez

* Çevirmen - Yazar

Salt bir kod değil, bir halkın kültürel mirasının taşıyıcısı, acısı, neşesi; maalesef hala kullanmakta zaaf gösterdiğimiz bir tükenmez sermaye, yararlanmakta güçlük çektiğimiz bir zenginlik... Ama yine de en çok haz aldığımız bir güzellik. Adı dünya olan renkli bir bahçenin mis gibi kokan güllerinden bir gül... Ay ışığında, kuytu bir yerde, gözlerden ırak sevgiliye fısıldadığınız gizemli bir sözcük... Dicle gibi gürleyen, Fırat gibi taşan duygularımızın gönüllü tercümanı.

bir "Sîyabendê Silîvî'dir," "Xecê"sine tam kavuşmuşken inadına kurban giden ve bir dramı dillendirerek bugüne gelen. "Feqîyê Teyran'ın" dokunaklı mısralarında sohbet ettiği bir sudur, yüreği yangın yerine dönmüş bir halkın gönlüne akan. Bir ezgidir yürekleri durmadan yakan. Can yoldaşıdır, acı ve hasretle inleyen bir yüreğin, umududur, O'nu yaşama daha bir bağlayan. Gönül bağıdır, yaşamını daha güçlü kılan.

Salt bir kod değil, bir halkın kültürel mirasının taşıyıcısı, acısı, neşesi; maalesef hala kullanmakta zaaf gösterdiğimiz bir tükenmez sermaye, yararlanmakta güçlük çektiğimiz bir zenginlik... Ama yine de en çok haz aldığımız bir güzellik. Adı dünya olan renkli bir bahçenin mis gibi kokan güllerinden bir gül... Ay ışığında, kuytu bir yerde, gözlerden ırak sevgiliye fısıldadığınız gizemli bir sözcük... Dicle gibi gürleyen, Fırat gibi taşan duygularımızın gönüllü tercümanı.

Yüreğinden keyifle akan şarkıların makamına vurgun bir yürek, unutturulmaya çalışılan, belleğimizden kovulmak istenen ömrümüzün sebebi, vefalı bir yar. Tarihin derinliklerinden gelen gür sesini boğmak isteyen karanlığa hala direnen bir nazlı ceylan; uçurumun kıyısında, tedirgin ve uzatılacak bir elin özlemiyle tutuşan. Ne kimseyi küçümseyen ne de kimseye yukardan bakan. Hoşgörü ve sevgi ile yoğrulup, sadece varlığına, aşkına kem göz istemeyen.

Bu dilde ağladım, güldüm ve çığlık attım ilk. Bu dilden ötürü gazabına uğradım asimilasyon denilen azgın bir "medeniyet"in, beni yutmak isteyen iki başlı canavarın. Bu dilden dolayı hırpalandım, daha yedi yaşında bir çocukken. Bir kara sevdadır bizimki. Bir davadır, ateşten gömlek. Bir sırdır, gizlice fısıldadığımız. Uğruna hapis yattığımız, itilip kakıldığımız, sürgüne gönderildiğimiz, dönüşü olmayan yolculuklara çıkarıldığımız...

Gittiğimiz uzaklarda geceler boyu hep onu konuştuk, hep onunla düşündük. Sözcükleriydi gecede ışıyıp bize yol gösteren. Yalnızlığın gazabından onunla korunmaya çalıştık. Karşı konulmaz hasreti bir tek onunla gidermeye çalıştık bir çeyrek asır... Şimdi, o uzaklardan ona geldik, köklerini sulamaya bizim de katkımız olsun diye; birikimimizle dalları daha bir süslenip bezensin diye; hoşgörümüzle kollarını daha bir açıp gersin diye...

www.nefwe.com

Atom Bombası ve Nükleer Silahlar

Ahmet Alim*

Giriş

Biten yirminci yüzyılın bilânçosuna baktığımızda, bu döneme damgasını vuran olayın 2'inci Dünya Savaşı olduğu görülmektedir. Bu trajedi, 20. yy ikinci yarısının şekillenmesini belirlemiş ve özellikle de ilk defa ATOM bombasının kullanılması tüm insanlığa önemli bir ders olmuştur. Sanayi devriminin insan yaşamının her alanına derinlemesine nüfuz ettiği 20 yy savaş teknolojisi alanında da büyük değişimlerin olduğu bir süreçtir. Bu yazımızda; bu alandaki en büyük buluş olan "atom bombası"nın kullanılması, gelişimi, uluslararası ilişkilere etkileri ve geleceğine ilişkin konular ele alacağız.

Atomun İcadından Bombaya

Atom bombasının imalatı için teori ve pratikte yeterli bir birikim gerekiyordu. Zira radyoaktivitenin bulunması ile ilk atom bombasının yapılması arasında 2. Dünya Savaşı ve 50 yıllık bir süre geçmiştir. Atom bombası imalı için gereken nükleer *fission*'un keşfine kadar geçen süredeki belli başlı etaplar aşağıda verilmektedir.

Bilim adamları radyoaktiviteyi 1896'da keşif etmesiyle beraber, atom üzerine araştırmalar ağırlık kazandı. 1907'de, Rutherford'un atomun yapısı üzerine araştırmaları sonuçlandı. 1919'da ise Rutherford atom çekirdeğini bombalayarak, atomda yapay dönüşümler sağlamayı başardı. Bir sonraki etaba, 1932'de Sir James Chadwick'in araştırmaları ile ulaşıldı. Chadwick atom enerjisinin esasının nötronun serbest kalmasının sonucu olduğunu tespit etti. İtalyan Enrico Fermi ise nötronları yavaş bir şekilde ayırmayı başararak nükleer enerjinin kontrolünun yolunu açtı. 1939'da ise, iki Alman bilim adamı, Otto Hahn ve Fritz Strassmann Fermi çalışmalarından hareketle uranyum çekirdeklerini birçok küçük parçaya ayırmayı başardılar ve bu parçalanmanın çok büyük bir enerji ortaya çıkarttığı tespit edildi. Büyük bir çekirdeğin birçok küçük çekirdeğe parçalanması işlemi nükleer *fission* olarak adlandırıldı. Böylece, bir portakal büyüklüğündeki uranyumun patlatılmasıyla, 20.000 ton dinamitin patlatılmasıyla elde edilecek sonuçların aynı olduğu görüldü.

Atom bombası; plütonyum 239 veya uranyum 235 izotopları gibi ağır element çekir-

* Ekonomist

www.netlewe.com

deklerinin bölünmesiyle açığa çıkan enerjiden kaynaklanan büyük patlayıcı güce sahip nükleer bombadır. Bu bölünme, çok hızlı bir zincirleme tepkime içinde bölünerek çekirdeklerin nötronlarla bombardımanıyla başlatılır. Bir atom bombasının gücü, klasik patlayıcılarla yapılmış aynı boyuttaki bir bombayla karşılaştırılamayacak kadar büyük düzeydedir. Atom bombası, patlama ile beraber şok dalgaları ve rüzgâr basıncıyla yarattığı etkinin yanı sıra ısı, ışık ve öldürücü radyasyon ortaya çıkarır.

Bilim adamlarının nazizm ile savaşları devletlerden önce başladı. Albert Einstein, İtalyan Enrico Fermi, Macar Leo Szilard ve Edward Teller 1939 yılında ABD'ye iltica ettiler. Savaştan bir ay önce, bu dört bilim adamı Almanların atom bombasını imal ettiği konusunda kesin bir kanaate sahip idiler. Szilard, Almanya'ya karşı proje geliştirmek amacıyla ABD'nin ikna edilmesi için Franklin Roosevelt'e yazdığı mektubu imzalamasını talep etti.

Bir kg. uranyumun atom parçalanmaya tabi tutulması 2500 ton karşılığı kömürün üreteceği enerji ortaya çıkarır. Bu enerjiyi Einstein'ın $E=m^{C2}$ hesaplıyoruz. Burada, E ortaya çıkan enerji, "m" harcanan elementin miktarı ve "C2" ise ışık hızının karesidir.

Hitler'in Hayali Atom Bombası

1932'de iktidara gelen Hitler'in ihtiraslarını bilen bilim adamları, 2. Dünya Savaşı boyunca Almanya'nın nükleer enerji kullanarak bomba geliştireceği korkusunu yaşadılar.

2. Dünya Savaşı'nın başlamasından hemen önce Winston Churchill, Havacılık Bakanı bilim danışmanı Cherwell'dan alınan bilgilere göre, Almanya'nın uranyum bazlı bir bomba kullanarak İngiltere'yi teslim olmaya zorlayacağına dair projeler konusunda uyarılmış idi. İngiliz bilim danışmanı ve fizikçilere göre, Almanya'nın uranyum bazlı bir bomba geliştirmesi kısa ve orta vadede mümkün değildi. Bundan dolayı, uranyumu esas alan silah geliştirme çalışmaları bu süreçte durduruldu.

Fakat 1940'ta, bilim adamları, Frederic ve Irene Juliot-Curie'lerin araştırmalarının askeri amaçlarla kullanılma riski üzerine İngiltere Savaş Bakanlığını bilgilendirdiler. Bu arada, Almanların Fransız bilim adamlarını uranyumla ilgili çalışmalarıyla beraber aradıkları bilgisi bakanlığa ulaşınca İngiltere'nin kaygıları had safhaya ulaştı.

Fransa, nükleer enerjinin temeli olan zenginleştirilmiş uranyumun elde edilmesi için "ağır su" kullanımının zorunlu olduğunu 1940'ta buldu. Dolayısıyla, ağır su nükleer enerji ve atom bombası imalatında stratejik bir madde idi ve dönemin tek ağır su üretim fabrikası Norveç'te faaliyet gösteriyordu. Norveç ise Alman ordusu tarafından kuşatılmıştı, bu da Almanya'nın atom bombasına olan ilgisini açıklıyordu. Bunun üzerine Fransa, müttefiklere yakın olan Norsk Hydro Genel Müdüründen bütün ağır su stokunu satın alarak, Paris'e buradan da güvenlik nedeniyle ABD' ye transfer etti. Eylül 1941'de, Norveçli bir fizikçi İngilizleri Almanya'nın ağır su talebi konusunda bilgilendirdi. Daha sonra, Norks Hydro çalışanları Almanya'nın tüm ağır su alımlarını İngiltere'ye bildirince, Almanya'nın nükleer bomba geliştirdiği konusunda hiç bir kuşkuya yer kalmıyordu. Müttefikler için en korkunç olan şey, Almanların nükleer silahı ABD'den önce bularak savaştan galip çıkmasıydı. Bundan dolayı, Amerikalılar, İngilizler ve Fransızlar atom bombasını Almanlardan önce geliştirmek için beraber hareket etmeliydiler.

Manhattan Projesi ve Bilim Savaşın Hizmetinde

Bilim adamlarının nazizm ile savaşları devletlerden önce başladı. Albert Einstein, İtalyan Enrico Fermi, Macar Leo Szilard ve Edward Teller 1939 yılında ABD'ye iltica ettiler. Savaştan bir ay önce, bu dört bilim adamı Almanların atom bombasını imal ettiği konusunda kesin bir kanaate sahip idiler. Szilard, Almanya'ya karşı proje geliştirmek amacıyla ABD'nin ikna edilmesi için Franklin Roosevelt'e yazdığı mektubu imzalamasını talep etti. ABD başkanı önerilen projeye 16 Aralık 1941'de onay verdi. Manhattan olarak adlandırılan projenin sorumluluğu tam bir asker olan General Leslie Groves'a verildi. Sonuçları önceden bilinmeyen, Manhattan projesine ayrılan bütçe 20 milyar dolar idi. Almanya'ya gelince, atom bombasının maliyetini tek başına karşılayamayacağı-

www.netewe.com

Little Boy patlayınca 19 km uzunluğunda 11 km. genişliğindeki bir elips içinde, 75.000 kişi hemen, 75000 kişi de sonraki aylarda öldüler. Bu olaydan üç gün sonra, savaşın Japonya'ya karşı kazanılmış olmasına rağmen aynı işlem Nagazaki'ye "Fat Man" adlı bombanın atılması ile tekrar etti.

nı görünce projeyi iptal etmişti. Kasım 1944'te, "Alsos" adlı gizli çalışma grubu Almanya'nın atom bombasına sahip olmadığını kesin olarak tespit etmiş idi.

Yani, müttefikler atom bombasını, Hitler'in atom bombası geliştirdiği kanaatinden hareketle geliştirdiler. Yalnız, Almanlar nükleer enerjiyi askeri amaçlarla kullanma konusunda fazla çaba göstermediler. Temmuz 1942'de, Groening, Alman fizikçilere yazdığı cevapta, atom bombası üzerine çalışmaların durdurulmasını ve bu çalışmalara para ayrılmamasını emrediyordu. Ayrıca, Hitler müttefikler kadar bir bütçeyi atom bombası araştırmalarına ayırabilecek durumda değildi. Yani Atom bombası, Almanların atom bombası geliştirdikleri mitinden çıkmıştır.

Truman ve Atom Bombası

Yüzlerce üst düzey bilim adamı (20 Nobel ödülü almış ve/veya alacak, 600 ordu mensubu ile 2000 araştırmacı, mühendis ve teknisyen), atom bombasını geliştirmek amacıyla hummalı bir şekilde Los Alamos'taki (2000 metre yükseklikteki Yeni Meksika'da bir bölge) gizli laboratuarda çalıştılar. Atom bombası imalatında 15 Mart 1943'te Robert Oppenheimer ilk ekibe katıldı. Projeye şef olarak atanması, geçmişte komünist hareketlerde çalışmış olması nedeniyle bir hayli zor oldu. 12 Nisan 1945'te Truman ABD Başkanı olarak Beyaz Saray'a girdiğinde ilk atom bombasına ilişkin araştırmalardan haberdar değildi. Savaş Bakanı Henry Stimson ve General Groves, Truman'ı Atom bombası hakkındaki çalışmalar hakkında detaylı bir şekilde bilgilendirdiler.

Nazi tehlikesi bertaraf edildikten sonra, Szilard ve bazı diğer araştırmacılar Başkan Truman'ı Japonya'ya karşı atom bombasının kullanılmaması için ikna etmeye çalıştılar. Fakat Truman bomba konusunda sabırsızdı. Haziran 1945'te, uranyumun zenginleştirildiği Oak Ridge giden General Groves personele "Little Boy" adlı bombanın imalatı için gereken uranyumun üretilmesi için talimat verdi. Çalışmalar hızlandırılarak, 16 Temmuz 1945'te sabahın 5,30'unda Los Alamos'a 250 km uzaklıkta "Jordana de Muerto" çölünde ilk atom bombası denenmesi yapıldı. "Trinty" nin (20.000 ton karşılığı TNT gücünde) patlatılması ile yapılan denemeden 3 hafta sonra Hiroshima'daki patlamanın sonuçları ise çok ölümcül oldu.

İlk nükleer denemeden bir kaç hafta sonra, 31 Temmuzda Başkan Truman Hiroşima'nın bombalanması emrini verdi. Bu zor görevi yerine getirecek ve B29 adındaki "Enola Gay"ı hedefe ulaştıracak 12 kişinin belirlenmesi gerekiyordu. Ekip şefi olarak, B29 kullanımında büyük tecrübe sahibi Paul Tibets atandı.

Paul Tibets'e kısa sürede atom bombasının nasıl patlatılacağı öğretildi ve kendisine ekibini ve eğitim için kullanacağı üs seçiminde tam serbesti verildi. Bilim adamları, uçağın 9448 metre yükseklikte uçması ve bombanın 600 metre yükseklikte patlatılması gerektiğini belirtiyordu. Bombanın uçakta atılması ile patlaması arasında 43 saniye geçiyordu ve bu sürede ekibin yaşaması için uçağın 12,8 kilometre uzaklaşması gerekiyordu.

Little Boy Hiroşima'da

5 Ağustos sabahı saat 2,45 siyanür hapları verilen 12 kişi atom bombası yüklü Enola Gay ile Tinian havaalanında kendilerine eşlik eden 6 uçak eşliğinde ayrıldılar. Uçak havalandıktan hemen sonra bomba hazır hale getirildi. Bomba 6 Ağustos saat 8'i 15 dakika 9 saniye geçe Hiroşima'nın üzerine atıldı ve Paul Tibets uçağı 155 derece sağa kırarak hızla uzaklaştı. Bombanın patlamasını Bob Caron fotoğrafladı. Hiroşima'ya atılan atom bombasının gücü 12500 ton dinamite eşdeğer 10 kg uranyumdan oluşuyordu.

Little Boy patlayınca 19 km uzunluğunda 11 km. genişliğindeki bir elips içinde, 75.000 kişi hemen, 75000 kişi de sonraki aylarda öldüler.

Bu olaydan üç gün sonra, savaşın Japonya'ya karşı kazanılmış olmasına rağmen aynı işlem Nagazaki'ye "Fat Man" adlı bombanın atılması ile tekrar et-

www.nefewe.com

ti. Bunun en önemli nedeni, Truman'ın Rusya'yı korkutma amacıydı.

1985'te Mihail Gorbaçov'un SSCB Devlet Başkanı seçilmesi detant politikalarında yeni bir döneme işaret ediyordu. Glasnost ve Prestrosyka olarak adlandırılan bu dönemde, 1989'da Berlin duvarının yıkılması bu süreci daha da derinleştirmiştir. 31 Temmuz 1991'de George Bush ve Gorbaçov ABD ile SSCB arasında yapılan son önemli anlaşma olan START I imzalanmıştır.

Soğuk Savaş'ta Atom Bombası

Amerikalı yöneticiler askeri açıdan atom bombasının kullanılmasının, on binlerce amerikan askerinin ölmemesini sağladığını savunmaktadır. Aynı çevreler, atom bombasının Rusların Asya ülkelerinin işgalini engellediğini öne sürmektedirler. Zaten, Kızıl Ordu tarafından kurtarılan Avrupa ülkeleri topraklarına yönelik SSCB'nin açıklamaları ABD tezlerine daha fazla kredibilite sağlamaktaydı.

"Soğuk Savaş" deyimi, ABD ile SSCB arasında nükleer silahların merkezde olduğu çatışmalı ilişkileri ifade etmek için kullanılmıştır. İki süper güç arasında hiç bir silahlı çatışma olmamasına rağmen, ekonomik, politik ve diplomatik çekişmeleri savaş olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır.

Atom bombasının Hiroşima ve Nagazaki'ye atılmasından sonra ABD bu teknolojinin tekelini elinde tutmak için, İngiltere ve Kanada'yla beraber dünya pazarındaki tüm uranyuma satın almaya çalışmış ve BM bünyesinde Atom Enerjisi Komisyonunu kurarak SSCB'nin atom bombasını geliştirmesini engellemeye çalışmıştır. Fakat tüm bu çabalar SSCB, İngiltere, Fransa ve Çin'in bu yarışa girmelerini 1950'li yıllarda engelleyememiştir.

Bu ülkeler arasında, SSCB Ağustos 1949 sonunda ilk atom bombasını denemiştir. İstihbarat servislerin analizleri denenen bombanın plütonyum bazlı olduğunu gösteriyordu. Böylece, ABD'nin bu alandaki tekeli kırılmış oluyordu ve bu yeni durum ABD'de ciddi bir psikolojik şok yaratmıştı. Bunun üzerine, ABD atom bombası alanında yeni bir dönemi açacak olan ve daha güçlü olan "H" bombası olarak ta adlandırılan *fission* yerine füzyona dayalı termo nükleer bombayı geliştirmek için tüm kapasitesini harekete geçirmiştir. Böylece, başta ABD ve SSCB olmak üzere Fransa, İngiltere ve Çin yoğun bir şekilde nükleer silahlar geliştirdiler.

ABD'nin 1952'de denediği ilk H bombası 10 Mega Ton MT (Hiroşima atılan bombadan 800 kat daha güçlü) iken, 1954'te 15 MT gücünde ikinci bir deneme yaptı. Tabii ki, SSCB bu yarışta geri kalamazdı ve SSCB'de yaklaşık olarak aynı güçlerde olan H bombası denemelerini 1953 ve 1955 yıllarında yaptı. Bu şekilde başlayan atom yarışı, ABD ile SSCB arasında dehşet dengesi olarak adlandırılan sürecin başlangıcı olmuştur. Bu dehşet dengesi, 1970'li yılların başlarında dünyayı 30 – 40 defa yok edecek boyuta ulaşınca 1972 yılında ilk SALT anlaşması ABD ile SSCB arasında Moskova'da imzalandı.

Nükleer Silahlanmada Sınırlama

Soğuk Savaşın başlarında üretimi hızla tırmandırılan nükleer silahlarda, ilk defa 26 Mayıs 1972'de girilen sınırlama sürecinin derinleştirilmesi için gelişmiş ülkelerin kamuoyları önemli bir rol oynamışlardır. 1972'de başlayan Stratejik Silahların Sınırlandırılması Anlaşmasının (SALT) devamı niteliğindeki ikinci anlaşma ise 18 Haziran 1979'da Viyana'da imzalandı. Fakat ABD Senatosu bu anlaşmayı 28 Kasım 1986'da onaylamayarak iptal etti. 8 Aralık 1987'de bu iki güç orta menzilli (5000 – 5500 km) nükleer füzelerini 1 Haziran 1988'den itibaren yok etme kararı aldılar. Bu arada, 1980'de ABD Başkanı seçilen Reagan yıldız savaşları (ABD'ye atılan nükleer füzelerin lazer toplarla havada vurmak hedeflenmekteydi) projesini hayata geçirmeye çalıştı, fakat teknik yetersizlikler, hayali bir düşmana karşı geliştirilen bu proje ve yüksek bütçe açıkları nedeniyle bu projeden vazgeçildi.

1985'te Mihail Gorbaçov'un SSCB Devlet Başkanı seçilmesi *detant* politikalarında yeni bir döneme işaret ediyordu. Glasnost ve Prestrosyka olarak adlandırılan bu dönemde, 1989'da Berlin duvarının yıkılması bu süreci daha da derinleştirmiştir. 31 Temmuz 1991'de George Bush ve Gorbaçov ABD ile SSCB arasında yapılan son önemli anlaşma olan START I imzalanmıştır. Bu anlaşma, ABD ve

www.netgwe.com

Pakistan'ın nükleer silah geliştirmesi, komşusu Hindistan'la olan çatışmalı ilişkilerine bağlıdır. Pakistan ve Hindistan 1947'de bağımsızlıklarını kazandıktan sonra karşılıklı olarak birbirlerini kendi güvenlikleri ve ulusal birlikleri için sürekli bir tehdit olarak görmektedirler. 1976'dan itibaren, Kaşmir sorunu nedeniyle Çin ile işbirliğini geliştiren Pakistan hızlı bir şekilde nükleer silah geliştirerek, ilk denemesini Hindistan ile eş zamanlı olarak yapmayı başarmıştır.

SSCB'nin stratejik (uzun menzilli) nükleer silahlarda üçte birlik bir indirimi öngörüyordu. Devamında, ABD ve SSCB karşılıklı olarak Avrupa'daki tüm nükleer silahların yok edilmesi yönünde karar aldılar.

Nükleer silahların sınırlandırılmasına ilişkin bir sonraki anlaşma 23 Mayıs 1992'de ABD ve Rusya arasında olmuştur. Yani, SSCB tarih sahnesinden silinmiş ve yerini Rusya ve diğer devletler almıştır. Soğuk Savaşın 1990'larda sona ermesiyle birlikte, ABD'nin gerçekten rakibi olabilecek tek güç olan SSCB'nin yarıştan çekilmesiyle, nükleer silahların sayısında bir düşüş olmasına rağmen, istikrarsız bölgelerde nükleer silahlar üretiminde gelişme görülmektedir. Aşağıda nükleer silaha sahip ülkelerin listesi ile bu ülkelerin nükleer doktrinlerini inceleyeceğiz.

Nükleer Silahlarda Soğuk Savaş Sonrası Dönem ve Nükleer Devletlerin Doktrinleri

Nükleer Silaha Sahip Devletler

— ABD, Rusya, İngiltere, Fransa, Çin.

Nükleer Silahı Yeni Geliştiren Devletler

— Hindistan, Pakistan, İsrail.

Nükleer Silaha Sahip Olduğu Tahmin Edilen Devletler

— Kuzey Kore, İran.

ABD eski Başkanı Clinton Kasım 1997'de nükleer silahlara ilişkin doktrinini revize etti. Amerika, nükleer silahı ilk kullanma prensibinden vazgeçmemiş, kendi deyimleriyle "haydut devletler" den gelebilecek kimyasal ve/veya biyolojik bir saldırı durumunda nükleer silahla cevap vermeyi hakkını saklı tutmaktadır. Belirsiz bir geleceğe kadar, nükleer silahları ulusal güvenlik açısından vazgeçilmez görmektedir. 8 Ocak 2002'de, Rumsfeld Kongre'ye sunduğu raporda ABD'nin caydırıcılığını nükleer silahlar, klasik silahlar ve stratejik silahlara karşı savunma silahlarının karması bir sistem esasına göre yapılandırdığını açıklamıştır.

Rusya'nın nükleer silahlar konusundaki doktrinini, 10 Ocak 2000 yılında dönemin Devlet Başkan Vekili Putin revize ederek açıklamıştır. Bu açıklamaya göre, Rusya savunmasında nükleer silahlar dâhil her türlü silah kullanacağını açıklamıştır. Burada esas amaç, Rusya'yı saygınlığı olan bir nükleer güç olarak uluslararası arenada tutmaktır. Amerika'nın nükleer silahlara karşı savunma sistemleri geliştirmeleri ve Güney'deki nükleer devletlere karşı Moskova savunmasında nükleer silahları esas almaktadır.

İngiltere savaşmak yerine savaştan sakınmayı esas almaktadır, nükleer caydırıcılığı da buna dayandırmaktadır. Hükümet nükleer silahlar yerine daha güvenlikli bir dünya yaratma esprisiyle hareket etmekteydi ve politikasını esas olarak nükleer silahların kontrol ve sınırlandırılmasına dayandırmaktaydı. Fakat son Irak krizinde Başbakan Blair kraldan daha kralcı bir tavırla savaş kampının şahinleri arasında yer almıştır. İngiltere, ulusal güvenlik için her şeye rağmen, caydırıcılık temelinde minimal düzeyde nükleer silah bulundurmayı esas almaktadır.

Fransa nükleer silahlara ilişkin stratejisi tamamen caydırıcılık esasına dayanmakta idi. Nükleer silahlara sahip olmak, Fransız politikasında bağımsızlığı korumanın ana vektörlerinden birisini oluşturmaktadır. Fransa'nın nükleer silah konsepti, rakiplerini bu silahları geliştirebilecek kapasitede ciddi bir güç olduğunu göstermek prensibine dayanmaktadır.

Çin az sayıda nükleer silahla savunmasını sağlayabilecek bir güç olarak nükleer devletler arasında yerini almıştır. Bu ülke nükleer silah kullanmayan ve/veya nükleer silahla tehdit etmeyen ilk ülke olmak noktasında yükümlülük altına girmiştir. Çin, nükleer silahlanma yarışına girmemekte ve bu silahları üçüncü ülkelere ihraç etmemektedir. Ama Çin kendisine yönelebilecek her türlü nükleer saldırıya karşı etkili

www.netewe.com

BM'nin yıllık toplantılarında nükleer silahsızlanma konusu düzenli olarak gündeme gelmekte ve bu konuda kararlar alınmaktadır. Amaç, nükleer silahların yayılmasını sınırlamaktır ve nükleer silaha sahip ülkeler programlarını önceden merkezi Viyana'da olan Uluslararası Atom Enerjisi Ajansına(AIEA) bildirmek zorundadır.

bir şekilde cevap verebilecek bir güçtür.

Hindistan, 1998'de yaptığı nükleer silah denemelerinden sonra, dünyadaki önemli nükleer potansiyele sahip ülkeler arasında olduğunu göstermiştir. Bu ülkenin nükleer silah doktrini iki prensibe dayanmaktadır; minimum caydırıcılık ve bu silahı ilk kullanmayan ülke olmaya dayanmaktadır.

Pakistan'ın nükleer silah geliştirmesi, komşusu Hindistan'la olan çatışmalı ilişkilerine bağlıdır. Pakistan ve Hindistan 1947'de bağımsızlıklarını kazandıktan sonra karşılıklı olarak birbirlerini kendi güvenlikleri ve ulusal birlikleri için sürekli bir tehdit olarak görmektedirler. 1976'dan itibaren, Kaşmir sorunu nedeniyle Çin ile işbirliğini geliştiren Pakistan hızlı bir şekilde nükleer silah geliştirerek, ilk denemesini Hindistan ile eş zamanlı olarak yapmayı başarmıştır. Pakistan nükleer silahı ilk kullanan ülke olmayacağını ve caydırma amacı taşıdığını belirtirken, ulusal birliğe yönelik bir tehlike durumunda nükleer silah kullanabileceğini açıklamıştır.

İsrail, nükleer silah geliştirmesini, topraklarının yeterli derinlikten yoksun olması nedeniyle klasik silahlarla yapılacak bir saldırı karşısında, İsrail devleti sorumluları kısa bir sürede cevap zorunluluğu ve İsrail'in nüfus olarak komşularına göre dezavantajlı olmasına dayandırmaktadır. Gerçekten, İsrail hiç bir zaman nükleer silaha sahip olduğunu açıklamamıştır. 1981'de Irak'ın Fransa'dan anahtar teslimi aldığı plütonyum Osirik reaktörünü bombaladığında Menahem Begin tarafından açıklanan ve Begin doktrini olarak adlandırılan konsepte göre; İsrail bölgedeki rakiplerinin her türlü nükleer silah edinme girişimini engelleyeceğini açıklamıştır.

Nükleer silah geliştirdiği tahmin edilen İran ve Kuzey Kore'den, ikincisinin nükleer silah geliştirdiği kesinleşmiş ve şu anda yaşanan Irak krizi, bu ülkeye nükleer deneme yapmada uluslararası tepkileri minimize yapma olanağı vermiştir. Fakat ABD Irak'a yönelik operasyonları tamamladıktan sonra Kuzey Kore'ye yönelebilir. Bu anlamda, Uzak-Doğu'da gelişmeler dikkatle izlenmeli ve halen nükleer silah doktrini açıklamayan, nükleer güç Kuzey Kore bölgenin anahtar ülkelerinden birisi haline gelmiştir.

Nükleer Silahların Kontrol Çabaları

Nükleer silahlar geliştirilmesi, onların kontrol edilmesini gündeme getirmiştir. 1945'ten itibaren BM silahsızlanma özellikle de nükleer silahsızlanma konusuyla ilgilenmiştir. 26 Ocak 1946'da yapılan BM Genel Kurulunda nükleer silahları yok edecek bir komisyon kurulmasına karar verilmiştir. Bu tarihten beri, BM'nin yıllık toplantılarında nükleer silahsızlanma konusu düzenli olarak gündeme gelmekte ve bu konuda kararlar alınmaktadır. Amaç, nükleer silahların yayılmasını sınırlamaktır ve nükleer silaha sahip ülkeler programlarını önceden merkezi Viyana'da olan Uluslararası Atom Enerjisi Ajansına(AIEA) bildirmek zorundadır. 1968 yılı 1 Temmuzunda, Washington, Moskova ve Londra'da imzalanan Nükleer Silahların sınırlandırılması Anlaşması (TNP) AIEA tarafından kontrol edilmektedir. Günümüzde, bu anlaşma Hindistan, Pakistan, İsrail ve Küba dışında 187 ülke tarafından imzalanmıştır. Bu anlamda, uluslararası duyarlılık gelişmiş, fakat başta ABD olmak üzere İsrail ve diğer bazı devletler dünya geleceğini tehlikeye sokan tavırlarında ısrar etmektedirler.

Nükleer Silahların Geleceği

Nükleer silahların geleceğine ilişkin tartışmalar üç ana akım arasında geçmektedir. Bu akımlar birbirlerinden farklılaşarak kutuplaşmakta ve giderek çatışmalı bir sürece girmektedir. Bu akımlar; nükleer silahların yok edilmesi, azaltılması ve çoğaltılması şeklinde kristalize olmuştur.

Nükleer silahların yok edilmesini savunanlar, ABD ile SSCB çekişmesinin sona ermesiyle, 1968 imzalanan nükleer silahların zamanla yok edilmesini öngören anlaşmanın nihayet uygulanama zamanın geldiğini öne sürmeye başladılar. Bu görüş taraftarları, atom silahlarını yok edilmesindeki teknik ve politik zorlukları bil-

www.notewe.com

dikleri için, üçlü bir strateji uygulamaktadır. Öncelikle, mümkün olan maksimum sayıda hükümeti ve devlet yöneticisini nükleer silahların yok edilmesinin olanaklı olduğu noktasında ikna etmek, ikinci olarak dünya kamuoyunu nükleer silahlarda çoğalmanın, bu tür silahların teröristlerin eline geçme riskini artırdığı noktasında daha duyarlı kılmak ile uluslararası ve çok taraflı bir ilişki ağını nükleer silahları kullanılmasını engelleyecek düzeyde geliştirmektir. SSCB'nin tarihe mal olmasından sonra, doğan olumlu hava 1997'de imzalanan nükleer denemelerin yasaklanmasını öngören anlaşma ile bu görüş taraftarlarını iyice umutlandırmıştır. Fakat bu alandaki gelişmeler bu noktada durmuş ve gelişen karşı dalga nükleer silahları yok etmeyi savunanların tüm eforlarını boşa şimdilik çıkartmıştır.

1986'dan itibaren yürürlüğe giren "*arms control*" anlaşması, atom silahlarını azaltmak için mücadele eden akımın elde ettiği bir sonuç olarak değerlendirilmektedir. Buradaki somut sonuç Avrupa'daki ABD ve Rus nükleer silahlarının elimine edilmesi olmuştur.

Nükleer silahların azaltılmasında iki önemli engelle karşılaşılmaktadır. Birincisi teknik bir sorun olup, nükleer silah üretiminde kullanılan hammaddeler ve malzemelerin nasıl yok edileceği noktasındadır.

Bunlar iki kategoriye ayrılmaktadır; üst düzeyde zenginleştirilmiş uranyum 235 izotopu ve askeri amaçla üretilen plütonyum Pu 239 maddesidir. Birincisi az zenginleştirilmiş uranyum katılarak, nükleer santralarda kullanılan klasik uranyum elde edilerek faydalı hale getirilir. Ama plütonyumun yeniden kullanımında ciddi sorunlarla karşılaşılmaktadır. Elimizdeki mevcut teknik ile plütonyumu uranyum oksitle karıştırarak özel nükleer santralarda kullanılan MOX denen yakıt elde edilmektedir. Yalnız eldeki plütonyum miktarının eritilmesi çok uzun zaman alacaktır.

İkinci sorunda tam bu noktada politik nedenlerle ortaya çıkmaktadır. SSCB' nin yok olmasının üzerinde geçen zaman, ABD nükleer silahları karşılıklı olarak yoketme yönündeki angajmanını yeniden gözden geçirmeye itti. 1996 Kasımından itibaren ABD senatosunda, ABD'nin hareket özgürlüğünü engelleyen her türlü anlaşmaya karşı olan Cumhuriyetçiler çoğunluğu ele geçirdiler. Bu değişiklik, nükleer silah denemelerini 2000 sonbaharından itibaren süresiz olarak yasaklayan anlaşmanın (bu anlaşma "arms control" süreç içerisinde nükleer silahların tamamen yok edilmesini öngörüyordu) ABD, senato tarafından onaylanmasını engelledi. SSCB'nin yerini alan, Rusya'nın yoksul bir ülke olarak nükleer stoklarını azaltmak zorunda olması, Bush yönetiminin Putin ile 2002 Mayısında iki tarafında bağımsız olarak nükleer silah adedini 2000 adedin altına indirmek anlaşmalarını kolaylaştırdı.

Güney Afrika Cumhuriyeti ise geliştirdiği nükleer silahı AIEA kontrolünde yok ederek örnek bir tavır sergilemiştir. Diğer taraftan, 1998'de Hindistan ve Pakistan eş zamanlı olarak nükleer silah denemeleri yaparak uluslararası bir krize neden olmuşlardır. Önümüzdeki süreçte, Asya'da çıkabilecek krizlerde nükleer silahların kullanılma riski dünyayı genel anlamda tehdit etmektedir.

Nükleer silah geliştirmeye çalışan çok sayıda devlet, programlarını durdurmuştur. Bunların başında Arjantin ve Brezilya gelmektedir. Güney Afrika Cumhuriyeti ise geliştirdiği nükleer silahı AIEA kontrolünde yok ederek örnek bir tavır sergilemiştir. Diğer taraftan, 1998'de Hindistan ve Pakistan eş zamanlı olarak nükleer silah denemeleri yaparak uluslararası bir krize neden olmuşlardır. Önümüzdeki süreçte, Asya'da çıkabilecek krizlerde nükleer silahların kullanılma riski dünyayı genel anlamda tehdit etmektedir. Özellikle, İsrail ile İran, Çin ile Hindistan, Pakistan ile Hindistan arasındaki rekabet riskleri artırmaktadır.

Sonuç

Nükleer silahların geleceği; söz konusu olduğunda ilk akla gelen BM Güvenlik Konseyi daimi üyesi 5 nükleer silah sahibi devletten, hiç birisinin tek taraflı olarak nükleer silahları yok etmeyecekleri kesindir. SSCB' nin yok olmasından bu yana, nükleer silahların sınırlandırılmasına ilişkin devletlerarası görüşmeler hemen hemen durma noktasına gelmiştir. Dolayısıyla, kısa vadede nükleer silahların yok edilmesi hiç bir şekilde söz konusu değildir.

Günümüzde hiç bir devlet açıkça nükleer silah kullanacağını açıklamamıştır. Nükleer silahları zayıf olan ülkeler güçlü ülkelere karşı denge sağlamak ve caydırmak amacıyla elde tutmaktadırlar.

www.nefelle.com

Yalnız, bu durum giderek süper güç ABD'yi daha fazla rahatsız eder hale gelmiştir. 1991'den beri, klasik (konvansiyonel) silahlarda da dünyanın en güçlü devleti haline gelen ABD giderek gelişimini hızlandırdığı askeri teknolojisiyle bu pozisyonunu daha da güçlendirmiştir. Nükleer alanda caydırıcı bir güç olan ve bunu en güçlü rakibini alt ederek gösteren ABD, daha zayıf fakat nükleer silaha sahip ülkeler karşısında cayan bir güç olmayı kabul etmemektedir. Ama Asya ve özelliklede Orta-Doğu'da stratejik düzeyde hareket serbestîsi sağlayabilmek için nükleer silahlarda artış her türlü araç kullanılarak durdurulmalıdır.

Sonuçta, yalnızca nükleer silahlarda görülen özellikler insanlık tarihine çelişkileri ile mal olmuş ve halen önemli roller oynamaya devam etmektedir. Bir taraftan, tahmin edilemeyecek düzeyde yıkıcı olan bu silah, diğer taraftan ise bir dehşet dengesi yaratarak çatışmaların barışçı yollarla çözümüne de olanaklar sağlamaktadır.

Kaynakça

1) BONIFACE Pascal, Les Gurres de Demain, Ed. Seuil, 2001, Paris.
2) DE LA GORCE Paul-Marie, Les Etats-Unis s'en vont-ils en Guerre, Ed. Complexe, 2000, Bruxelles.
3) Guerre&Histoire, N°8, Déc-janv-fév.2003.
4) Hebergement.ac-poitiers.fr
5) La Documentation Française, Dossier Nucleaire, 2002, Paris.
6) mendeleiv.cyberscol.qc.ca
7) www.checkpoint-online.ch

www.netewe.com

English Summary

"Another" Approach

We have decided the cover topic of our current issue to be "Another Approach". We, first of all, would like to emphasize the fact that we do not use the "another approach" in terms of the "the other's approach". While discussing Kurdish or Kurdistan issue, together with the specific factors of it, to truly understand its place both in Turkey and in regional countries as well as on a worldwide basis, requires different approaches. In this regard,

We made a number of interviews with **Oya Baydar, Murat Belge, Kürşat Bumin** and **Cengiz Çandar**, each of which, we believe, has an intellectual richness and wisdom in their particular fields. In these interviews, we have discussed the current situation of Turkey, the newly created tense atmosphere in Turkey and Kurdistan with the "method of terror", the military concentration on the southern border of the country, the relationship with EU and USA, the energy transport lines constantly on the world agenda and partly the "nationalism."

In his interview with the title "*It Is Not Easy To Predict the Goings-on of Turkey*", Cengiz Çandar points out to the facts in detail that Turkey's perspectives for EU are getting foggy and that this does not only derive from the conduct of Turkey, but all over the world, "politics of security" are driving forefront and in context of these politics of security the EU remains out of equation in the Middle East and in that regard, Turkey's military concentration along the borders of Iraqi Kurdistan express a simultaneous message to southern Kurds to Ankara and to Erdoğan government. Being an "old revolutionary", Çandar, states, in terms of Kurdish struggle, that it would be meaningless to surrender and to beg others, rather it is necessary to keep on struggling with available means and political opportunities of "objective conditions" and he adds that the method to be adopted should be away from "terror and violence" which the world is against; he also makes significant points on the profile of Abdullah Öcalan.

The title of the interview we made with Murat Belge is in his own words, "As Huge Societies We Are Unable To Solve The Kurdish Question, We Remain Helpless: That Annoys Me." Attracting attention with his articles criticizing militarist approaches and as a man of thought, Murat Belge reveals the militarist logic of Turkish state with his eloquent style; stating that the will of decision is always with the military in important issues; Murat Belge mentions that the civilians and the civilian administration do not function as they should and so as two huge societies we remain helpless in solving the Kurdish question; he also adds that the military is closed box while the civilians dare not to express what they think. In this interview Belge says that the state blocks the Kurds in all fields and he finds "position" of Abdullah Öcalan in İmralı Island to be a "strange" one. He also makes important points in terms of EU framework and other possible "preferences" of Turkey.

Kürşat Bumin, who approaches the Kurdish question in terms of liberty, justice and social ideals, rather than the domination and power relations, gives a comprehensive explanation of his thoughts advocating that the "Kurdish front" and the Kurdish move-

www.netewe.com

ment should come along with a new mode of expression. Kürşat Bumin says; "*It is Necessary To Form New Political Concepts and Practices in Context of Multi Culture.*" Bumin also gives concrete examples of how the left-Stalinist mode of expression has damaged the Kurdish politics.

Novelist and social activist Oya Baydar who, in her own words, discovered the Kurdish issue after the military coup of 12th September 1980 and who "feels it deep in her heart" says that Turkish left does not have a proper political approach towards the Kurdish cause. According to Baydar, Turkey's EU project is already over.

All of the four writers we mentioned above, judge that Turkey is gradually entering "an insecure atmosphere." But Şerafettin Elçi offers different and optimistic projections in an interview made with him by Arif Zerevan.

***

There is another article in the current issue which we believe will be informative for our readers; Spanish historian and author Manuel Mortorell's article about the national questions in Spain, "*Spain: Nation of the Nations.*" The article rather focuses on the background of today's "Spanish nations" and it is kind of introduction to the issue. Translated by our dear friend İrfan Gülen, the article offers autonomous patterns and statuses of Galicia, Catalonia and the Basque and points out to the solution dynamics, which will be shared with you in forthcoming issues of Serbesti.

On the other hand, if you are curious about the historical flow of Kurdish-American relations and their current and future content, we strongly recommend Abdullah Kıran's study "Kurdish-USA Relations".

Ephrem-Isa Yousif, an expert on the ancient Mesopotamian civilizations, shares his significant observations about the changes in Southern Kurdistan in his article "*Return to Iraq After 25 Years: Travel Notes.*" In a time when Iran-US relations are getting tense due to nuclear weapons, we believe that Ahmet Alim's "*Atomic Bomb and the Nuclear Weapons*" will be a useful article for our readers.

Meanwhile former Iraqi dictator Saddam Hussein has been sentenced to death penalty. No doubt, such an end has been a product of his own tyranny. How Saddam has managed his tyranny and what kind of mistakes he committed have been revealed in May/June 2006 issue of Foreign Affairs in an article by three experts, Kevin Woods (defense analyst), James Lacey (military analyst) and Williamson Murray (professor of history).

In their common article "Delusions: The View from Inside", the experts have not only examined the document captured during the Iraqi invasion, but they have also made interviews with captured senior Iraqi and Baath Party leaders. They show us in a breathtaking way and with large amount of documents how a dictator, who does not trust even his closest man, prepares his end through the dreams he sees. What Saddam has trusted until the last minute were the two permanent member of the UN Security Council, France and Russia and their common interests in Iraq.

Saddam believed that the two countries could stop the American invasion. He "woke up" from the dreams only when Baghdad has fallen and only then saw his inevitable end.

We wish that those who took the same path could take lessons from this article, an article full of lessons for all the dictators.

Hope to be with you again in the forthcoming issue...

Mehmet Sanrı

www.netewe.com

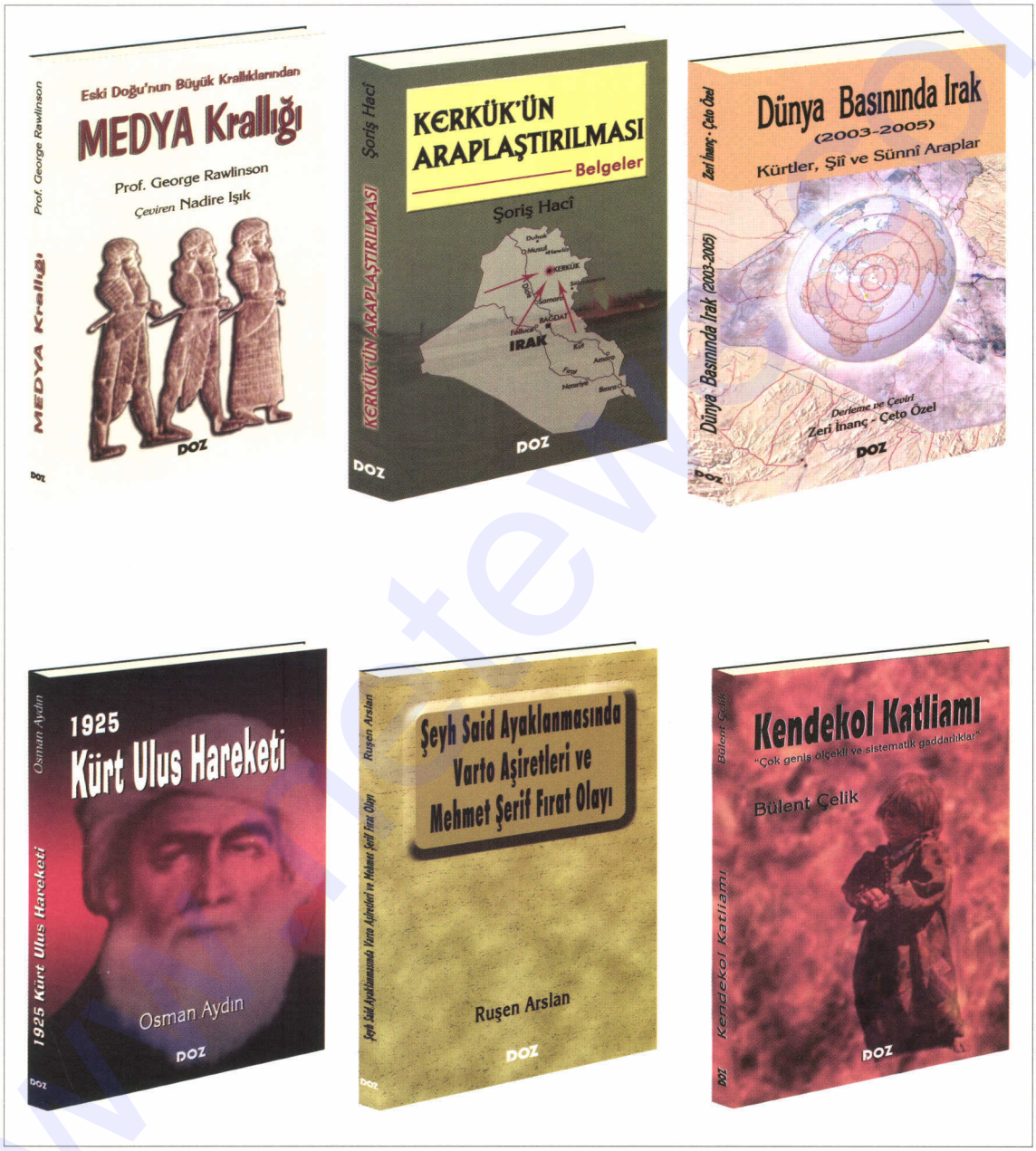
Eski Doğu'nun Büyük Krallıklarından
MEDYA Krallığı
Prof. George Rawlinson
Çeviren Nadire Işık
DOZ
KERKÜK'ÜN ARAPLAŞTIRILMASI
Belgeler
Şoriş Hacî
IRAK
DOZ
Dünya Basınında Irak
(2003-2005)
Kürtler, Şiî ve Sünnî Araplar
Derleme ve Çeviri
Zeri İnanç - Çeto Özel
DOZ
1925
Kürt Ulus Hareketi
Osman Aydın
DOZ
Şeyh Said Ayaklanmasında
Varto Aşiretleri ve
Mehmet Şerif Fırat Olayı
Ruşen Arslan
DOZ
Kendekol Katliamı
"Çok geniş ölçekli ve sistematik gaddarlıklar"
Bülent Çelik
DOZ